

TÜRK CEZA HUKUKUNDA VE VERGİ CEZA HUKUKUNDA
TEKERRÜR
(Afyonkarahisar Örneği)

AHMET BOZDAĞ
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI

Afyonkarahisar
2008

TÜRK CEZA HUKUKUNDA VE VERGİ CEZA HUKUKUNDA
TEKERRÜR
(Afyonkarahisar Örneği)

AHMET BOZDAĞ

Yüksek Lisans Tezi

MALİYE ANABİLİM DALI

Danışman: Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI

AFYONKARAHİSAR
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

AĞUSTOS 2008

ÖZET**TÜRK CEZA HUKUKUNDA VE VERGİ CEZA HUKUKUNDA
TEKERRÜR
(Afyonkarahisar Örneği)****AHMET BOZDAĞ
Maliye Anabilim Dalı****Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü****Ağustos 2008****Danışman: Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI**

Tekerrür, bir kez ceza mahkûmiyetine uğradıktan sonra tekrar suç işleyen inatçı suçluların ıslah edilmesine yönelik bir suç politikası aracıdır. Bu çalışmada tekerrür kurumunun kavramsal incelemesi, tarihi gelişimi ve teorik temelleri açıklanmıştır. Türk Ceza Hukuku'nda ve Vergi Ceza Hukuku'nda tekerrürün düzenleniş şekli, şartları, kapsamı ve sonuçları incelenmiştir. Afyon E Tipi Cezaevinde bulunan tekerrüre düşen mahkûmlarla, bunların suç profilini tespit etmeye yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırmada, tekerrüre düşmüş mahkûmların tekerrüre düşmesinde, işsizlik ve ekonomik nedenlerin, yaş küçüklüğünün, arkadaşlık ortamının, eğitim seviyesinin düşüklüğü gibi nedenlerin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, vergisel kabahatlerde tekerrüre düşen vergi mükelleflerini ve tekerrüre düşme nedenlerini tespit etmeye yönelik olarak Afyonkarahisar'daki vergi mükellefleri üzerinde bir anket çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada denetim geçiren mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun tekerrüre düştüğü görülmüştür. Vergisel kabahat işlenmesinin ve vergisel kabahatlerde tekerrüre düşülmesinin en önemli nedeni, denetimlerin yeterince yapılmaması ve vergi yükünün ağır olmasıdır.

Anahtar kelimeler; Tekerrür, Türk Ceza Hukuku, Vergi Ceza Hukuku, Afyonkarahisar Örneği.

ABSTRACT**THE RECIDIVISM IN THE TURKISH CRIMINAL LAW AND TAX CRIMINAL
LAW: A CASE STUDY OF AFYONKARAHISAR****AHMET BOZDAĞ****Department of Public Finance****Afyon Kocatepe University, The Institute of Social Sciences****AUGUST 2008****Advisor: Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI**

The recidivism is a crime policy instrument that aims to rehabilitate stubborn prisoners who offend again after their first sentence. This study elaborates the definition of recidivism and explains its historical progress and theoretical basis. The regulation, conditions, scope and consequences of recidivism are investigated in the Turkish criminal law and tax criminal law. A questionnaire is conducted on recidivist prisoners for investigating their individual characteristics in Afyonkarahisar type prison. The findings show the following factors, unemployment, low income, friendship group, education level and age have an effect on recidivism. In addition this study carries out a survey among the taxpayers in Afyonkarahisar to identify those who have faced with recidivism for their tax faults and to determine the reasons behind it. It finds that most of the taxpayers who have already been inspected faced with recidivism. It can be argued that basic reason behind tax fault and recidivism regarding these faults is the lack of enough inspection and the heavy tax loads.

Key words: Recidivism, Turkish criminal law, Tax criminal law, A case study of Afyonkarahisar.

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI**İMZA**

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. H. HÜSEYİN BAYRAKLI :

JÜRİ ÜYELERİ : Doç. Dr. MUSTAFA ALİ SARILI :

Doç. Dr. İLHAN ÜZÜLMEZ :

Ahmet BOZDAĞ'ın, Türk Ceza Hukuku'nda ve Vergi Ceza Hukuku'nda Tekerrür (Afyonkarahisar Örneği) başlıklı tezi .../.../..... tarihinde, yukarıdaki jüri tarafından Lisans Üstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Maliye Anabilim Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tekerrür konusunda hazırlanan bu çalışma, yüksek lisans tezi olarak hazırlanmış olup; bu çalışmanın, bilimsel çalışmalara ve yargı mensuplarının çalışmalarına ışık tutmasını temenni ederim.

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde bana zaman ayıran, benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen, bana bir öğrenciden çok bir baba şefkatiyle yaklaşan ve derin bilgisinden ve engin tecrübesinden feyizlendiğim değerli hocam, danışmanım ve Maliye Bölüm Başkanımız Prof. Dr. Hasan Hüseyin BAYRAKLI'ya, bize güzel ve huzurlu bir akademik çalışma ortamı oluşturan değerli hocam ve dekanımız Prof. Dr. Kemalettin ÇONKAR'a ve anket sonuçlarının analizinde engin bilgi ve tecrübesinden yararlandığım değerli hocam Doç. Dr. İsa SAĞBAŞ'a teşekkür ve saygılarımı sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca, Afyon E Tipi Cezaevinde mahkûmlarla anket yapmamız konusunda bize her türlü kolaylığı sağlayan Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü ve Afyon E Tipi Cezaevi personeline ve Afyonkarahisar Cumhuriyet Başsavcılığına teşekkürlerimi sunuyorum.

Ahmet BOZDAĞ

ÖZGEÇMİŞ

AHMET BOZDAĞ

Mali Hukuk Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

EĞİTİM

LİSANS : 2005 Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

LİSE : 2001 Düziçi Anadolu Öğretmen Lisesi

İŞ/İSTİHDAM

1. ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ; 2006 Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
2. SERBEST AVUKAT; 2005 İstanbul Barosu

MESLEKİ BİRLİK/ DERNEK/KURULUŞ ÜYELİĞİ

KLÜP DANIŞMANI ÖĞRETİM ELEMANI; 2007 Afyon Kocatepe Üniversitesi Maliye Kişisel Gelişim Klübü.

KİŞİSEL BİLGİLER

1. DOĞUM YERİ VE YILI: Şanlıurfa, 2 Temmuz 1980
2. YABANCI DİLİ: İngilizce

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLO VE GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇTA TEKERRÜR KAVRAMI VE CEZA İLİŞKİSİ

I. TEKERRÜR VE TEHLİKELİ HAL KAVRAMI, TEKERRÜRÜN AMACI, NİTELİĞİ VE BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI.....	3
<i>A) TEKERRÜR VE TEHLİKELİ HAL KAVRAMI.....</i>	<i>3</i>
<i>1. Tekerrürün Tanımı</i>	<i>3</i>
<i>2. Tehlikeli Hal Kavramı.....</i>	<i>6</i>
<i>B) TEKERRÜRÜN KANUNLARDA DÜZENLENMESİNİN AMACI.....</i>	<i>7</i>
<i>C) HUKUKİ NİTELİĞİ.....</i>	<i>8</i>
<i>D) TEKERRÜRÜN BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI.....</i>	<i>9</i>
<i>1. İtiyadi Suç ve Tekerrür</i>	<i>9</i>
<i>2. Suçu Meslek Edinme ve Tekerrür</i>	<i>13</i>
<i>3. Örgütlü Suç ve Tekerrür.....</i>	<i>14</i>
II. CEZA KAVRAMI, AMACI VE TEKERRÜR İLİŞKİSİ	16

A) CEZA KAVRAMI.....	16
B) CEZANIN AMACI VE NİTELİĞİ	17
1. Cezanın Amacı ve Niteliği.....	17
a) Cezanın Amacı.....	17
aa) Mutlak Ceza Teorileri.....	17
bb) Nispi Ceza Teorileri.....	18
cc) Karma Ceza Teoriler.....	18
b) Cezanın Niteliği.....	19
2. Vergi Cezası Kavramı, Niteliği ve Amacı	22
a) Vergi Cezası Kavramı	23
b) Hukuki Niteliği.....	23
c) Amacı.....	24
C) TEKERRÜR VE CEZA İLİŞKİSİ	24

İKİNCİ BÖLÜM

TEKERRÜRÜN SEBEPLERİ, TÜRLERİ, TARİHİ GELİŞİMİ

VE

MAHİYETİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER

I. TEKERRÜRÜN SEBEPLERİ	26
A) KİŞİSEL SEBEPLER.....	26
B) SOSYAL SEBEPLER.....	28
C) EKONOMİK SEBEPLER.....	29
D) AHLAKİ VE DİNİ EĞİTİMİN EKSİKLİĞİ.....	29
E) YASAL SEBEPLER	30
II. TEKERRÜRÜN TÜRLERİ	33
A) GERÇEK TEKERRÜR – VARSAYILAN TEKERRÜR	33
B) GENEL TEKERRÜR – ÖZEL TEKERRÜR.....	35
C) SÜRELİ TEKERRÜR – SÜRESİZ TEKERRÜR	36
D) MİLLİ TEKERRÜR – MİLLETLERARASI TEKERRÜR	38

E) ZORUNLU TEKERRÜR – İHTİYARİ TEKERRÜR	39
III. TEKERRÜRÜN MAHİYETİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER	41
A) TEKERRÜRÜ REDDEDEN İLGA TEORİSİ.....	41
B) TEKERRÜRÜ KABUL EDEN TEORİLER.....	44
1. Klasik Teori.....	44
a) Cezanın Yetersizliği Teorisi	44
b) İsnadiyetin Ağırlığı Teorisi	46
aa) Sosyal Endişe Teorisi	46
bb) Sorumluluğun Ağırlığı Teorisi.....	47
cc) Kusurluluğun Ağırlığı Teorisi	48
dd) Önceki Mahkûmiyet Sebebiyle Ağırlaşma Teorisi.....	48
2. Sübjektif Teoriler	49
a) Tehlikeli Hal Teorisi	49
b) Suç işleme Eğilimi Teorisi.....	50
C) TÜRK CEZA HUKUKUNUN KABUL ETTİĞİ TEORİ.....	51
IV. TEKERRÜR KURUMUNUN TARİHİ GELİŞİMİ	52
A) BATI HUKUKUNDA TEKERRÜRÜN TARİHİ GELİŞİMİ.....	52
1. Roma Hukukunda Tekerrür	52
2. Kilise Hukukunda Tekerrür	53
3. Ortaçağda Tekerrür	53
4. Müşterek Hukukta Tekerrür	53
5. Çağdaş Batı Hukukunda Tekerrür.....	54
a) Alman Ceza Hukukunda Tekerrür	54
b) İtalyan Ceza Hukukunda Tekerrür.....	55
B) TÜRK HUKUKUNDA TEKERRÜRÜN TARİHİ GELİŞİMİ.....	56
1. İslamiyetin Kabulünden Önceki Dönem.....	57
2. İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Dönem	57
a) İslâm Ceza Hukukunda Tekerrür.....	58
b) Osmanlı Ceza Hukukunda Tekerrür	58
aa) Tanzimat Dönemi Öncesi Osmanlı Ceza Hukukunda Tekerrür	59

<i>bb) Tanzimat Dönemi Sonrası Osmanlı Ceza Hukukunda Tekerrür</i>	59
3. Cumhuriyet Dönemi.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK CEZA HUKUKUNDA VE VERGİ CEZA HUKUKUNDA TEKERRÜR

I. TÜRK CEZA HUKUKUNDA TEKERRÜR	62
<i>A) TÜRK CEZA KANUNU'NDA KONUNUN DÜZENLENİŞİ.....</i>	<i>62</i>
<i>B) TEKERRÜR HÜKÜMLERİ AÇISINDAN 765 SAYILI VE 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....</i>	<i>63</i>
<i>C) TEKERRÜRÜN ŞARTLARI.....</i>	<i>65</i>
1. Kesinleşmiş Bir Ceza Mahkûmiyetinin Bulunması	66
a) Kişinin Bir Suç İşlemiş Olması	66
b) Failin Cezaya Mahkûm Edilmiş Olması	67
c) Hükmedilen Ceza Mahkûmiyeti Kesinleşmiş Olmalı.....	68
d) Kesinleşmiş Ceza Mahkûmiyetinin Sonradan Ortadan Kalkmamış Olması....	70
2. Yeni Bir Suçun İşlenmiş Olması	74
a) İşlenen Fiil Suç Olmalı.....	75
b) Suç, Önceki Suçtan Dolayı Verilen Ceza Mahkûmiyeti Kesinleştikten Sonra İşlenmiş Olmalı.....	75
c) Suç, Tamamen İşlenmiş Olabileceği Gibi Teşebbüs Aşamasında da Kalmış Olabilir	75
d) Suç, Önceki Suçla Aynı Türden Olabileceği Gibi Farklı Türden de Olabilir ..	76
e) Tekerrür Hükümlerinin Uygulanamayacağı Haller	77
<i>aa) Kasıtlı Suçlar - Taksirli Suçlar.....</i>	<i>77</i>
<i>bb) Sırf Askeri Suçlar - Diğer Suçlar</i>	<i>78</i>
<i>cc) Kabahatler - Suçlar</i>	<i>79</i>
<i>dd) Yabancı - Milli Mahkemelerce Verilmiş Kararlar.....</i>	<i>80</i>
<i>ee) Onsekiz Yaşını Doldurmamış Olanların İşlediği Suçlar.....</i>	<i>81</i>
3. İkinci Suçun Belirli Bir Sürede İşlenmiş Olması.....	82

a) Sürenin Başlangıcı	82
b) Sürenin Uzunluğu.....	83
D) TEKERRÜRÜN SONUÇLARI.....	84
1. Seçimlik Cezalardan Ağır Olanın Uygulanması.....	85
2. İnfazda Özel Rejim Uygulanması.....	86
a) Koşullu Salıvermenin Geciktirilmesi	86
b) Koşullu Salıverilmeden Yararlanılamaması.....	88
3. İnfazdan Sonra Denetimli Serbestlik Tedbirinin Uygulanması	88
4. Tekerrürün Dolaylı Sonuçları.....	92
a) Cezanın Ertelenmesine Etkisi.....	92
b) Takdiri Hafifletici Nedenlere Etkisi	92
II. VERGİ CEZA HUKUKUNDA TEKERRÜR.....	93
A) VERGİ CEZA HUKUKU.....	93
1. Vergi Ceza Hukuku Kavramı ve Konusu	93
2. Vergi Suçları ve Vergisel Kabahatler	93
a) Vergi Suç ve Cezaları.....	94
b) Vergisel Kabahatler ve Cezaları.....	95
3. Vergi Ceza Hukuku ile Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu İlişkisi.....	96
a) Vergi Ceza Hukuku - Türk Ceza Kanunu İlişkisi.....	96
b) Vergi Ceza Hukuku – Kabahatler Kanunu İlişkisi	98
B) VERGİ SUÇLARINDA TEKERRÜR.....	99
C) VERGİSEL KABAHAHLERDE TEKERRÜR.....	100
1. Tekerrür Kurumunun Vergi Usul Kanunu'nda Düzenlenişi	100
2. Tekerrürün Şartları.....	101
a) Vergisel Kabahat Nedeniyle Kesilen Cezasının Kesinleşmiş Olması	101
aa) Bir Vergisel Kabahatin İşlenmiş Olması.....	101
bb) Bu Kabahat Dolayısıyla Ceza Kesilmiş Olması	104
cc) Bu Cezanın Kesinleşmiş Olması	104
b) Yeni Bir Ceza Daha Kesilmiş Olması	107
aa) Sonraki Vergisel Kabahatin İşlenme Zamanı	107

<i>bb) İki Vergisel Kabahatin Aynı Türden Olması</i>	109
c) Sonraki Cezanın Belirli Bir Süre İçinde Kesilmiş Olması	111
<i>aa) Sürenin Başlangıcı</i>	112
<i>bb) Sürenin Uzunluğu</i>	112
3. Tekerrürün Sonuçları	114
a) Vergi Ziyayı Kabahatinin Cezasının Artırılması.....	115
b) Usulsüzlük Kabahatlerinin Cezasının Artırılması.....	116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUÇTA VE VERGİSEL KABAHATLERDE TEKERRÜR KONUSUNDA AMPİRİK ÇALIŞMALAR (AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ)

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, KAPSAMI, YÖNTEMİ VE HİPOTEZİ	117
<i>A) ARAŞTIRMANIN KONUSU</i>	117
<i>1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Konusu</i>	117
<i>2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Konusu</i>	117
<i>B) ARAŞTIRMANIN AMACI</i>	118
<i>1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Amacı</i>	118
<i>2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Amacı</i>	118
<i>C) ARAŞTIRMANIN KAPSAMI</i>	119
<i>1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Kapsamı</i>	119
<i>2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Kapsamı</i>	120
<i>D) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ</i>	120
<i>1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Yöntemi</i>	120
<i>2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Yöntemi</i>	121
<i>E) ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ</i>	121
II. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE BULGULARIN ANALİZİ	122
<i>A) SUÇTA TEKERRÜRE İLİŞKİN ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ</i>	122

<i>1. Katılımcılar Hakkında Bilgiler</i>	122
<i>2. Araştırmanın Bulguları ve Bulguların Analizi</i>	123
<i>3. Değerlendirme</i>	136
<i>B) VERGİSEL KABAHATLERDE TEKERRÜRE İLİŞKİN ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ</i>	137
<i>1. Katılımcılar Hakkında Bilgiler</i>	137
<i>2. Araştırma Bulguları ve Bulguların Analizi</i>	138
<i>3. Değerlendirme</i>	140
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	142
KAYNAKÇA	151
EKLER	158

TABLOLAR VE GRAFİKLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Tekerrür ve Diğer Tehlikeli Hallarin Karşılaştırılması.....	16
Tablo 2. Tekerrür Konusunda 765 sayılı TCK ile 5237 sayılı TCK'nın Karşılaştırılması.....	65
Tablo 3. Suçta Tekerrür Konusunda Yapılan Ankete Katılanlar Hakkında Bilgiler...	122
Tablo 4. Vergisel Kabahatlerde Tekerrür Konusunda Yapılan Ankete Katılanlar Hakkında Bilgiler.....	137
Grafik 1. Eğitim Durumu İle İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki.....	123
Grafik 2. İlk Defa Suç İşlediğinizde Kaç Yaşındaydınız.....	125
Grafik 3. İlk Suçun İşlenme Yaşı İle Toplam İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki....	125
Grafik 4. Suç İşlemeden Önceki Hayatınızda Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanır mıydınız.....	127
Grafik 5. Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı İle İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki...127	127
Grafik 6. Suç İşlemeden Önce Ailenizde Başka Suç İşleyen Kimse Var mıydı.....	128
Grafik 7. Suç İşlemeden Önce Arkadaşlık Yaptığınız Kişilerden Suç İşleyenler Var mıydı...129	129
Grafik 8. Arkadaş Profili İle Toplam İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki.....	129
Grafik 9. Hangi Suçtan Dolayı Cezaevinde Bulunuyorsunuz.....	130
Grafik 10. Şimdiye Kadar Toplam Kaç Defa Suç İşlediniz.....	131
Grafik 11. İlk Suçtan Aldığınız Ceza Kesinleştikten Ne kadar Süre Sonra İkinci Suçu İşlediniz.....	131
Grafik 12. Sizi Suç İşlemeye İten Nedenler Nelerdir.....	132
Grafik 13. Tahliye Olduktan Sonra En Çok Neyden Korkuyorsunuz.....	133
Grafik 14. İşlediğiniz Suçtan Dolayı Size Verilen Cezanın ve Cezaevi Şartlarının Bir Daha Suç İşlemenizi Engellemeye Yeteceğini Düşünüyor musunuz.....	134
Grafik 15. İkamet Edilen Yer ve İşlenen Suç Türü Arasındaki İlişki.....	135
Grafik 16. Size Hangi Vergi Cezası Kesildi.....	138
Grafik 17. Size Hiç Vergi Cezası Kesildi mi.....	138
Grafik 18. Size Hangi Yıllarda Vergi Cezası Kesildi.....	139
Grafik 19. Mükellef Olunan Vergi Türü İle Vergisel Kabahat İşlenmesi Arasındaki İlişki.....	140

KISALTMALAR LİSTESİ

AATUHK	: Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AD	: Adalet Dergisi
Akt	: Aktaran
Any	: Anayasa
Ankara ÜHFM	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
AsCK	: Askeri Ceza Kanunu
As	: Askeri
B	: Bası
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
bkz	: Bakınız
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGİHK	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev	: Çeviren
Dn. İBK	: Danıştay İçtihadı Birleştirme Kurulu
dpn	: Dipnot
ETCK	: 765 sayılı Türk Ceza Kanunu
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
İTİA	: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KK	: Kabahatler Kanunu
Kaç.Müc.K	: Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu
KTK	: Karayolları Trafik Kanunu
md	: Madde
RG	: Resmi Gazete

S	: Sayı
s	: Sayfa
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
T	: Tarih
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
vb	: Ve benzeri
vd	: Ve devamı
VUK	: Vergi Usul Kanunu
yy.	: Yüzyıl

GİRİŞ

Toplumda huzur ve güvenin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi, adalet duygusunun yerleşmesinin sağlanması ve suçluların ıslah edilerek tekrar topluma kazandırılması, suç ve ceza politikasının en önemli amaçlarıdır. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için suç işleyen kişilere çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır. Ancak, her insan aynı karakterde olmadığı gibi her suçlu da aynı kişilik yapısına sahip değildir. Bazı suçlular, işlemiş oldukları suçun cezasını çektikten sonra ıslah olmakta ve bir daha suç işlemek için gayret içine girmektedir; bazı suçlular, verilen cezayla ıslah olmamakta, yeni suçlar işlemeye devam etmektedir. İşte böyle suçlar için öngörülmüş olan ve normal cezalarla ıslah olmayan suçlularla mücadele etmek için ceza hukukunda farklı suç politikası araçları geliştirilmiştir. Bu suç politikası araçlarından biri de tekerrür kurumudur.

Özel bir suç politikası aracı olan tekerrür, bir defa suç işledikten ve bu suçtan dolayı cezası kesinleştikten sonra, kanunun belirttiği sürelerde tekrar suç işlenmesi durumudur. İşte tekerrür kurumu, tekerrüre düşen suçlulara, ilk defa suç işleyen suçlulara uygulanan yaptırım ve infaz politikasından farklı bir yaptırım ve infaz politikasının uygulanmasını düzenleyen bir kurumdur.

Çalışmanın amacı, tekerrüre düşen suçluların ıslahı için büyük bir öneme sahip olan tekerrür kurumunun, Türk ceza hukukunda ve vergi veza hukukunda nasıl düzenlendiğinin, bu konudaki aksaklık ve eksikliklerin ve tekerrüre etki eden nedenlerin neler olduğunun tespit edilerek yasa koyucuya tekerrürle etkin mücadele edilebilmesi için yol göstermektir.

Suç işlenmesinde olduğu gibi tekerrüre düşülmesinde de kişisel ve çevresel birçok neden rol oynamaktadır. İşte tekerrürle etkin mücadele edilebilmesi için öncelikle tekerrüre düşülmesinde rol oynayan önemli nedenlerin tespit edilmesi ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Dört bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, konu kavramsal çerçevesi itibarıyla incelenmiştir. İkinci bölümde, konunun teorik temelleri ve tarihi gelişimi açıklanmış; üçüncü bölümde, tekerrür kurumunun Türk Ceza Kanunu'nda ve Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenişi ayrı ayrı incelenmiş ve dördüncü bölümde de suçta tekerrür ve vergisel kaba- hatlerde tekerrür konusunda anket çalışması yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümde, öncelikle tekerrür kavramı açıklanmış ve tekerrür kavramı benzer kavramlarla karşılaştırılmıştır. Daha sonra, tekerrür kavramı ve ceza kavramları arasındaki ilişki açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, tekerrüre etki eden nedenler üzerinde durulduktan sonra, tekerrürün türleri, tekerrürün tarihi gelişimi ve tekerrürün hukuki niteliğini ve temellerini açıklayan teoriler ve bu teorilere yöneltile eleştiriler açıklanmıştır.

Çalışmanın omurgasını oluşturan üçüncü bölümde, öncelikle Türk Ceza Kanunu'nda tekerrür kurumunun nasıl düzenlendiği, uygulanabilme şartları ve sonuçlarının neler olduğu 756 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlemeyle karşılaştırmalı olarak incelendikten sonra, Vergi Usul Kanunu'nda tekerrür kurumunun nasıl düzenlendiği, bu düzenlemeler ışığında tekerrürün uygulanması için gereken şartların neler olduğu ve tekerrürün sonuçları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle birlikte, VUK'ta yer alan vergisel kabahatlere tekerrür hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı üzerinde detaylı bir şekilde durulmuştur.

Son bölümde ise, Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinde bulunan mahkûmlarla uygulamaya yönelik bir anket çalışması yapılmıştır. Bu anket çalışmasıyla, tekerrüre düşen mahkûmlar tespit edilmiş ve tekerrüre düşülmesinde rol oynayan nedenlerin tespitine yönelik olarak bu mahkûmların suç ve suçlu profilleri çıkarılmıştır. Ayrıca, Afyonkarahisar'daki vergi mükellefleriyle vergisel kabahatlerde tekerrüre ilişkin bir anket çalışması yapılmıştır.

“Mükerrir” kavramı hem tekerrüre düşen hem de tekerrür sonrası suç işlemeye devam eden kişiler için kullanıldığından, bu çalışmada “mükerrir” kavramı yerine “tekerrüre düşen suçlu” kavramı kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SUÇTA TEKERRÜR KAVRAMI VE CEZA İLİŞKİSİ

I. TEKERRÜR VE TEHLİKELİ HAL KAVRAMI, TEKERRÜRÜN AMACI, NİTELİĞİ VE BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

A) TEKERRÜR VE TEHLİKELİ HAL KAVRAMI

1. Tekerrürün Tanımı

Arapça “kerrere” kökünden türetilmiş bir isim olan “tekerrür”; “bir daha olma, bir daha vuku bulma, tekrarlanma” anlamına gelmektedir¹. Bir ceza hukuku kavramı olarak ise, tekerrürün tanımı üzerinde bir ittifak sağlanamamıştır. Bazı yazarlar, ceza hukuku kavramı olarak tekerrürü, işlediği suçun cezası kesinleştikten sonra kanunun tayin ettiği süre zarfında tekrar suç işleyen kişinin durumu olarak tanımlarken²; bazı yazarlar ise, bir suçtan

¹ Ahmet GÖKCEN, “Türk Ceza Hukuku’nda Tekerrür”, Kamu Hukuku Arşivi Dergisi, Eylül, 2003, s.129.

² Michel D. MALTZ, “Recidivism”, <http://www.uic.edu/depts/lib/forr/pdf/crimjust/recidivism.pdf>, s.1. (20.01.2008); İlhan ÜZÜLMEZ, Türk Hukukunda Tekerrür, (Yüksek lisans tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997, s.3; Sulhi DÖNMEZER– Sahir ERMAN, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, B. 12, Beta Yayınları, Ekim 1997, s. 127; Hasan Hüseyin BAYRAKLI, *Vergi Ceza Hukuku*, Yeniden Yazılmış B. 3, Külcüoğlu Kültür Merkezi Yayınları, Afyonkarahisar, 2006, s. 159; John O’BRIEN, John NEWTON, Anita ZINNECKER, Bill PARR, “*Statwide Criminal Justice Recidivism and Revocation Rates*”, Legislative Budget Board, January, 2005, s. 1; GÖKCEN, “Türk Ceza... ”, s.129; Jason PAYNE, *Recidivism in Australia: Findings and Future Research*, Research and Public Policy Series No: 80, 2007, s. 4; Mehmet Emin ARTUK, Ahmet GÖKCEN, Ahmet Caner YENİDÜNYA, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş B. 3., Turhan Kitapevi, Ankara, 2007, s. 1030; Nur CENTEL, Hamide ZAFER, Özlem ÇAKMUT, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, B. 4, Beta Yayınları, İstanbul, Ekim 2006, s. 603; Kayahan İÇEL ve Diğerleri, *Yaptırım Teorisi*, Gözden Geçirilmiş B. 2, Beta Yayınları, İstanbul, Eylül 2002, s. 179; Sadık OKAY, “*Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler ve Tatbikata Tesirleri*”, Ankara ÜHFM, C.IX , S.1-2, 1952, s. 331; Gain Domeniko PISAPIA, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri - Genel Kısım* (Çev. Atıf Aygüç), Padova 1965, Adalet Bakanlığı Yayınları, Seri no: 10, Ankara, 1971, s. 214.

dolayı kesin olarak mahkûm olan bir kimsenin cezası tamamen infaz edildikten sonra, yasada belirlenen süre zarfında tekrar suç işlemesi şeklinde tanımlamaktadır³.

Tekerrürün ortak bir tanımının olmamasının nedeni, benimsenen tekerrür sistemlerinin birbirinden farklı olmasıdır⁴. Cezanın yetersizliği teorisini benimseyerek gerçek tekerrür sistemini kabul eden yazarlar, tekerrürün tanımını kesinleşen ilk suçun cezasının mutlaka infaz edilmiş olması gerektiği üzerine inşa ederken; kusurluluğun ağırlığı teorisini benimseyerek varsayılan (mefruz) tekerrür sistemini kabul eden yazarlar ise, tekerrürün tanımını ilk suçun cezasının kesinleşmesinin yeterli olacağı tezi üzerine inşa etmektedirler. Bu nedenle, tekerrür kurumunun esasını açıklayan sistemlerin tekerrürün tanımını üzerinde belirleyici olduğu ve yapılan tanımların benimsenen sisteme göre değiştiği söylenebilir⁵.

Hukukumuzda ise, tekerrür kavramı için yapılan tanımlamalar benimsenen tekerrür sistemine göre, 765 sayılı yasanın yürürlükte olduğu dönem ile 5237 sayılı yasanın yürürlükte olduğu dönemde birbirinden farklılık arz etmektedir.

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde, yasanın tekerrür için kabul ettiği sistemin ne olduğu konusunda doktrinde fikir birliği olmadığı için iki farklı tanım yapılmaktaydı. Yasanın lafzını dikkate alan yazarlar⁶ ve Yargıtay⁷ tekerrürü, bir suçtan dolayı kesin olarak mahkûm olan bir kimsenin cezası tamamen infaz edildikten sonra, yasada belirlenen süre zarfında tekrar suç işlemesi durumu olarak tanımlarken; kaynak İtalyan Ceza Kanunu'nun gerekçesini ve benimsenen tekerrür sistemini dikkate alan

³ **Erhan GÜNAY**, “Cezada Tekerrür Uygulaması” (Pratik); TCK ve Diğer Kanunlardaki Tekerrür Hükümleri, Adil Yayınevi, Ankara, 1996, s.29; **Özkan GÜLTEKİN**, *Türk Ceza Hukukunda Tekerrür ve Uygulaması*, Adalet Dergisi, Yıl: 94, S. 16, Ankara, 2003, s. 1; **Mehmet AKBULUT**, Suçta Tekerrür, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001, s. 6.

⁴ **Uğur GÖKKOYUN**, Teori ve Uygulamada Tekerrür, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 3.

⁵ **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez); s. 4.

⁶ **Hasan KARAOK**, *Teşebbüs, İştirak, İçtima ve Tekerrür*, Bingöl Matbaası, Elazığ, 1952, s. 133; **GÜNAY**, s. 29; **AKBULUT**, s. 5.

⁷ **Faruk EREM**, “Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki”, Ankara ÜHFİM, C. 11, s. 203'den, (Yargıtay İBK, E. 31, K. 14, T. 20.09.1942).

yazarlar⁸ ise tekerrürü, işlediği suçun cezası kesinleştikten sonra kanunun tayin ettiği süre zarfında tekrar suç işleyen kişinin durumu olarak tanımlamaktaydı.

5237 sayılı TCK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte ülkemizde tekerrür için yapılan tanımlar da değişmiştir. Bu değişim, yasa koyucunun tekerrür konusunda benimsediği sistemden ve gerek kanun hükmünün gerekse madde gerekçesinin açık ve net olmasından kaynaklanmaktadır. Yasa koyucu, gerek ilgili kanun hükmünde gerekse hükmün gerekçesinde tekerrürün tanımına yer vermemiştir. Sadece hangi hal ve şartlarda tekerrürün uygulanacağını düzenlemekle yetinmiştir. 5237 sayılı TCK'da tekerrür hükmünün uygulanabilmesi için gerekli olan şartlar şu şekilde düzenlenmiştir; “önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi hâlinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez” (TCK md.58/1). Yasa koyucu 765 sayılı yasanın uygulanması sırasında lafzın açık olmaması nedeniyle tekerrürün tanımı ve uygulaması konusunda bir çok sorun çıktığını gördüğünden, yeni TCK'da tekerrür düzenlemesinde bu tür tartışma ve belirsizliklere sebebiyet vermemek için bazı noktaları açık bir şekilde vurgulamıştır.

5237 sayılı TCK'nın bu hükmünden hareketle genel olarak doktrinde⁹ tekerrür için şu tanım kabul edilmektedir. Tekerrür, daha önce işlemiş olduğu bir suçtan dolayı cezaya hükmedilen ve cezası kesinleştikten sonra kanunun belirtmiş olduğu süreler içinde tekerrüre esas olacak yeni bir suç işleyen kişinin durumudur. Bu tanımı öğelerine ayırdığımızda şu sonuç ortaya çıkar;

- Kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetinin bulunması,
- Yeni bir suç daha işlenmiş olması,
- Sonraki suçun belirli sürede işlenmiş olması gerekir.

⁸ **EREM**, s. 203; **Çetin ARDALI**, “Müeccel Cezalardan İçtima ve Tekerrür”, Adliye Dergisi, S. 6, 1944, s. 506; **Zeki HAFIZOĞLU**, *Cezanın Tayin Edilmesi*, Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul, 1989, s. 478.

⁹ **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 159; **Yusuf KARAKOÇ**, *Genel Vergi Hukuku*, B. 4, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 497; **ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA**, 2007, s. 1030; **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**; s. 603; **Engin AKIN**, “Yeni Ceza Sistemine Göre Suçta Tekerrür”, *Yaklaşım Dergisi*, S. 159, Mart 2006, s. 1; **Ali PARLAR– Muzaffer HATİPOĞLU**, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunununun Yorumu*, C.I, Ankara, 2007, s. 524.

Sonuç olarak, tekerrür konusunda Avusturalya'da¹⁰ olduğu gibi bizim ceza hukukumuzda da ortak bir tanımın olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak 5237 sayılı TCK'nın getirmiş olduğu tekerrüre ilişkin düzenlemenin 765 sayılı TCK'nın getirmiş olduğu düzenlemeden daha anlaşılır ve daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

2. Tehlikeli Hal Kavramı

Tekerrür kurumu, gerek şartları gerek amaçları gerekse de sonuçları itibariyle diğer bazı suç politikası kurumlarına benzemektedir. TCK'nın tekerrürü düzenleyen 58. maddesi, “tekerrür ve özel tehlikeli haller” başlığını taşımaktadır. Yasa koyucu bu düzenlemeyle tekerrür dışında fakat tekerrüre benzeyen tehlikeli halleri de düzenlemiştir.

TCK'nın tanımlara ilişkin 6'ncı maddesinde tehlikeli halin tanımı yapılmıştır. Doktrindeki genel kanaati de gözönünde bulundurarak tehlikeli hali şöyle tanımlayabiliriz. Tehlikeli hal; bir kişinin gerek doğuştan gerekse çevreden gelen etkilerle ceza kanunlarına aykırı hareket etme konusundaki güçlü eğilimidir¹¹. Diğer bir deyişle tehlikeli hal, suç teşkil edecek anti sosyal davranışlar gösteren veya gösterme ihtimali yüksek olan kişinin durumunu ifade eder.¹² Tehlikeli hali göz önünde bulunduran kanunlar, bu durumu suçun cezasının ağırlaşması, cezanın türünün değişmesi ya da cezaya bir güvenlik tedbirinin eklenmesi sonucunu bağlamaktadır¹³.

Kanunda hangi hallerin tehlikeli hal olarak kabul ediliceği tek tek sayma yoluyla belirtmiştir. TCK'nın 58'inci maddesinde tehlikeli hal olarak tekerrürün yanında “itiyad”, “suçun meslek edinilmesi” ve “örgütlü suçluluk” sayılmıştır. Aynı şekilde Ceza Kanunumuz, tekerrür dışındaki tehlike halleri bakımında da tekerrüre ilişkin hükümlerin uygulanacağını belirtmiştir.

Tehlikeli hal, kişinin suç işlemeyen önce suç işleme konusundaki tehlikeli hal ve kişinin bir defa suç işledikten sonra tekrar suç işleme konusunda göstermiş olduğu tehlikeli

¹⁰ PAYNE, s. 8-9.

¹¹ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 524; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez); s. 6; ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1038.

¹² Sulhi DÖNMEZER, *Kriminoloji*, 18. B., İstanbul, 1994, s. 368; PARLAR, HATİPOĞLU, s. 524.

¹³ DÖNMEZER, ERMAN, s. 120; GÖKKOYUN, s. 4.

hal olarak ikiye ayırılır. Yürürlükteki Ceza Kanunumuzda düzenlenmiş olan tehlikeli hal, kişinin bir defa suç işledikten sonra tekrar suç işleme konusunda göstermiş olduğu tehlikeli haldir¹⁴.

765 sayılı Ceza Kanunumuzda tekerrür dışında diğer tehlikeli hal içinde yer alan (itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişi ve örgüt mensubu suçlu) tehlikeli suçlulara ilişkin genel hükümler içinde her hangi bir düzenleme bulunmamaktaydı¹⁵. Ancak, özel hükümler içinde 512/2, 567 ve 572'inci maddelerde düzenlenen suçlarla sınırlı olarak, bu suçların işlenmesinin itiyad haline getirilmesi cezayı artırıcı bir neden olarak kabul edilmişti¹⁶.

B) TEKERRÜRÜN KANUNLARDA DÜZENLENMESİNİN AMACI

Hukukta her kurumun ve düzenlemenin bir amacı olduğu gibi, tekerrür kurumunun da bir amacı bulunmaktadır. Tekrar suç işleyen kişinin ilk defa suç işleyenlerden farklı olması, bunlar için normal suçlulara göre farklı bir suç siyaseti aracının düzenlenmesini zorunlu kılmıştır. Gerek ilk defa suç işleyenlerin yeni suçlar işlemesinin engellenmesi, gerekse tehlikeli suçlulara karşı toplumun korunması bakımından önem arz eden suç politikası araçlarından biri olan tekerrür kurumunun, birden fazla amacı bulunmaktadır¹⁷.

Tekerrürün ilk amacı, tekrar suç işleyen kişinin işlemiş olduğu suçlar nedeniyle normal suçlulara göre ya daha fazla cezalandırılmasını ya verilecek ceza türünün değiştirilmesini¹⁸ ya da normal suçlulardan farklı bir infaz rejimine tabi tutulmasını sağlamaktır. Böylece tekerrüre düşen kişi, işlemiş olduğu suçlar dolayısıyla normal suçlulardan farklı şekilde cezalandırılarak bazı yoksunluklara tabi tutulmuş olacaktır.

Tekerrürün ikinci amacı ise, tekerrüre düşen kişinin toplum için arz ettiği tehlikeli hal nedeniyle normal suçlulara göre daha fazla süreyle toplum dışına çıkarılarak toplumun korunmasını sağlamak veya özel bir infaz şekline tabi tutularak tutukevi ve infaz kurumla-

¹⁴ **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 524.

¹⁵ **ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA**, 2007, s. 1038.

¹⁶ Geniş Bilgi için bkz; **AKBULUT**, s. 73; **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez), s. 7.

¹⁷ **Kemal MECİT**, “Tekerrür, Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi Uygulaması ve Sonuçları”, Adalet Dergisi, S. 30, 2008, s. 1.

GÖKCEN, “Türk Ceza...”, s. 129.

¹⁸ **Nihat EDİZDOĞAN**, *Türkiye’de Vergi Suç ve Cezaları*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1982, s. 31.

rındaki normal suçluları etkilemesini önlenmektir. Böylece, hem toplum korunmuş olacak hem de tekerrüre düşen kişinin diğer suçlular için adeta bir suçlu üretme eğitmeni olması engellenmiş olacaktır.

Tekerrürün son amacı ise, tekerrüre düşen kişinin ıslah edilmesidir. Failin, tekerrüre düşmesinde rol oynayan psikolojik, sosyolojik, ekonomik, ailevi nedenlerin ortadan kaldırılması için belirli programlara tabi tutulmasıdır. Böylece tekerrüre düşen kişi, sağlık sorunları varsa tedavi desteği sağlanması, ekonomik sorunları varsa meslek edinmesinin sağlanması, toplumsal uyum sorunları varsa bunların giderilmesi için bir takım eğitici ve tedavi edici programlara tabi tutulacaktır.

765 sayılı TCK'da tekerrür kurumundan, daha çok tekerrüre düşen kişilerin daha fazla yoksunluğa tabi tutulması¹⁹, ikinci suç için verilecek cezanın artırılarak toplumun korunması için tekerrüre düşen kişilerin daha fazla toplum dışında tutulması ve daha fazla ceza verilerek tekerrüre düşen kişilerin ıslah edilmesi amaçlanırken; 5237 sayılı Ceza Kanunumuz ise, tekerrüre düşen kişilerin ıslah edilmesine özel önem vermiş olup, bunun için tekerrür kurumunun amaçlarından öncelikli olarak failin tekerrüre düşmesinde rol oynayan psikolojik, sosyolojik, ekonomik, ailevi nedenlerin tespit edilmesi ve bu nedenlerin ortadan kaldırılması için tekerrüre düşen kişilerin denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulması amaçlamıştır. Bununla birlikte koşullu salıverilme süresi de uzatarak diğer amaçları da fer'i olarak amaçlamıştır.

C) HUKUKİ NİTELİĞİ

Tekerrür, ne tekerrüre esas alınan ilk suçun ne de işlenen ikinci suçun niteliğinden kaynaklanmadığı gibi, ikinci suçun nitelikli hali de değildir²⁰. Tekerrürün ilk suçun veya ikinci suçun niteliği üzerinde de bir etkisi yoktur. Tekerrür, suçtan ziyade suçlunun kişiliği ile ilgili olan bir husustur. Çünkü, failin işlemiş olduğu bir suçtan dolayı ceza mahkûmiyetine uğradıktan sonra kısa bir süre içinde tekrar suç işlemesi, ilk verilen cezadan korkmadığını, suç işlemedeki inat ve ısrarını, ahlaki düşkünlüğünü²¹, toplum için

¹⁹ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 525.

²⁰ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1036.

²¹ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 5.

diğer suçlulara göre daha fazla tehlike ve tehdit oluşturduğunu gösterir²². Bu durum, böyle suçlulara karşı toplumun daha iyi korunmasını ve yine böyle suçluları ıslah etmek için normal suçlulara göre farklı bir suç politikasının uygulanmasını gerektirir²³.

765 sayılı TCK'da tekerrür, cezanın ağırlaştırılmasına sebep olan, failin kişiliğine bağlı, kusurluluğu artıran, kanuni ve genel bir artırım sebebi olarak düzenlenmişken; 5237 sayılı TCK'da ise tekerrür, çağdaş milletlerce kabul edilen suç politikasının sonucu olarak, cezayı artırıcı bir neden olarak değil, failin toplum için arz ettiği tehlikelilik nedeniyle cezanın bireyselleştirilmesini sağlayan, toplumu koruyucu ve faili ıslah edici özel infaz yöntemleri gerektiren bir hal olarak düzenlenmiştir²⁴. Böylece yaptırımın bireyselleştirilmesi sağlanarak, pozitivist teorinin tekerrüre ilişkin ilkeleri genel olarak benimsenmiştir.

Gerçekten suç işleme konusunda ahlaki zaafları bulunan, ilk suç nedeniyle verilen cezadan ders çıkarmayan, suç işleme konusundaki ısrarıyla toplumun huzur ve barışı için tehlikeli olduğunu ortaya koyan failin, sadece cezasının artırılması toplumu daha uzun süre korumak için yeterli olsa da faili ıslah etmek için tek başına yeterli değildir. Gerek ceza miktarının, gerek yaptırımın niteliğinin ve gerekse de infaz yönteminin failin kişisel özellikleri ve suç işleme nedenleri göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekir²⁵. Ancak, böyle bir suç siyaseti takip edilerek, tekerrüre düşen suçlular hem ıslah edilebilecek hem de toplum bu kişilere karşı korunmuş olacaktır.

D) TEKERRÜRÜN BENZER KURUMLARLA KARŞILAŞTIRILMASI

1. İtiyadi Suç ve Tekerrür

Suçta itiyadın hukuki bir kavram olarak mevzuatlarda yer alması düşüncesi pozitivist okula dayandırılmaktadır²⁶. Pozitivist okulun düşüncesine göre, suçta itiyadın kabulü ve buna bağlanan yaptırımların uygulanabilmesi için sadece birden fazla suçun işlenmesi veya failin tekerrüre düşmesi tek başına yeterli değildir. Failin, suç işlemeyi bir

²² İzzet ÖZGENÇ, *Türk Ceza Kanunu - Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara, Eylül 2006, s. 629.

²³ Sabri ERTURHAN, *İslam Ceza Hukukunda Tekerrür*, Sivas, 2001, s. 8.

²⁴ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 525.

²⁵ Erdal YERDELEN, "5237 sayılı TCK'da Güvenlik Tedbirleri" <http://www.ceza.bb.adalet.gov.tr/makale/189.doc>, s. 11, (20.08.2007).

²⁶ Ümit KOCASAKAL, *Ceza Hukukunda "İtiyad"*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994, s.11.

itiyad, adeta bir meslek haline getirdiğini, suçları tesadüfi sebeplerle değil, bir tasarı ve hazırlıktan döneminden sonra, bir geçim ve kazanç aracı olarak işlediğini gösteren psikolojik delillerin varlığı gerekmektedir. Yine pozitivist okulun düşüncesine göre, itiyadi suçlu kendine özgü biyolojik ve psikolojik bir fizyonomiye sahip olan anormal bir suçludur ve tehlike hali en yoğun olan suçlular da bu kategoriye girmektedir²⁷.

İtiyad, sözlükte “alışkanlık; alışma” anlamlarına gelmektedir²⁸.

5237 sayılı TCK’da itiyadi suçlu, şöyle tanımlanmıştır; “İtiyadi suçlu, kasıtlı bir suçun temel şeklini ya da daha ağır veya daha hafif ceza gerektiren şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla sayıda işleyen kişidir” (6.md/1-h)²⁹. Kanunda yapılan bu tanımdan yola çıkarak itiyadi suçlu olmak için gereken şartları şöyle sayabiliriz;

- İtiyadi suçluluk, sadece kasten işlenen suçlar için söz konusu olabilir.
- İtiyadi suçluluk, sadece aynı suçun temel şeklinin ya da daha ağır veya daha hafif ceza gerektiren şekillerinin işlenmesiyle mümkün olabilir³⁰. Yani suçların aynı türden olması gerekir.
- Failin, bu suçları en az 3 defa işlemiş olması gerekir.
- Failin bu suçları bir yıl içinde ve farklı zamanlarda işlemiş olması gerekir.

Buna göre, taksirli suçlarda itiyadi suçluluk kabul edilmemiştir. Bununla birlikte işlenen suçların aynı türden olması da zorunludur. Önemli olan kasıtlı işlenen bir suçun, temel şeklinin veya nitelikli şekillerinin bir yıl içinde ve farklı zamanlarda işlenmesi, bunların tamamından failin kesinleşmiş cezai mahkûmiyetinin bulunmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken bir konu da, failin işlemiş olduğu suçlardan farklı zamanlarda ceza almasının zorunlu olmamasıdır. Önemli olan, son işlenen suç için ceza verilirken failin bir yıl içinde aynı neviden en az 3 suç işlediğinin tespit edilmesi ve bu suçlar için ayrı ayrı ceza

²⁷ KOCASAKAL, s. 12; DÖNMEZER, ERMAN, s. 124; Ozan Ercan TAŞKIN, Tekerrür, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 147.

²⁸ Ejder YILMAZ, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Hukuk Yayınları B. 7, Ankara 2002, s. 598.

²⁹ İtalyan Ceza Kanunu’nda itiyadi suçlu şöyle tanımlanmıştır; İtiyadi suçlu, on sene içinde ve farklı zamanlarda, fakat aynı mahiyette olan ve taksirli olmayan üç cürüm işleyen ve toplam olarak beş seneden aşağı olmayan hapis cezasına mahkûm olan kimse, son cürümden itibaren on sene içinde aynı mahiyette ve taksirli olmayan bir cürümden dolayı diğer bir mahkûmiyete daha düşer olan kimsedir (md.102). PISAPIA, s. 215.

³⁰ İlhan ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı Yeni TCK’da Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlular”, *Hukuki Perspektifler Dergisi* (HPD), S. 4, Ağustos 2005, s. 219.

tain edilmesidir. Yani, tüm suçlar için aynı anda yargılama yapılabileceği gibi, bir veya iki suç için daha önce yargılama yapıp ceza verildikten sonra, son işlenen suç veya suçlar için yargılama yapıp ceza verilmiş de olabilir³¹. Bu ceza, hürriyeti bağlayıcı ceza olabileceği gibi adli para cezası şeklinde de olabilir. Konuyu bir örnekle açıklarsak; Bay A, 20 Mart 2008 tarihinde Ankara’da kasten bir adam öldürdükten sonra kaçtığı İstanbul’da da 26 Eylül 2008 tarihinde tartıştığı babasını kasten öldürmüş ve kendisini yakalamaya çalışan polislerle girdiği silahlı çatışmada 29 Kasım 2008 tarihinde bir polisi kasten öldürdükten sonra yakalanmıştır. Bu örnekte Bay A, aynı türden 3 suçu bir yılda işlemiş ve 3 suç içinde aynı anda yargılanacaktır. Bu durumda hâkim, failin 3 suçu da kasten ve bir yıl içinde ve farklı zamanlarda işlediğine hükmettiği anda fail itiyadi suçlu olacaktır. Örneğe farklı bir açıdan bakarsak; Bay A, ilk iki suçu işledikten sonra yakalanmış ve yargılanıp 20 Ekim 2008 tarihinde ceza aldıktan sonra 30 Aralık 2008 tarihinde cezaevinde kasten bir gardiyanı öldürmüş olsaydı, fail son suçtan yargılanıp ceza aldığı taktirde yine itiyadi suçlu olacaktır.

İtiyadi suçluluk için temelde iki ölçüt aranmaktadır. Birincisi, failin belirli nitelikte ve ağırlıktaki birkaç suçtan dolayı kesin mahkûm olmasının arandığı “objektif” ölçüttür. İkincisi ise, failin sosyal ve adli geçmişi ile kişiliğinin incelenmesi sonucunda, yeni bir suç işleme ihtimalinin kuvvetle muhtemel olması ve bu halinin toplum için tehlikeli olmasını arayan “sübjektif” ölçüttür³². Bazı ülke ceza kanunları³³ itiyadi suçluluğun varlığı için sadece objektif ölçütün varlığını yeterli sayarken, özellikle çağdaş bazı ülke ceza kanunları³⁴ ise, hem objektif ölçütün hem de sübjektif ölçütün aynı anda gerçekleşmesi şartını aramaktadır. Sübjektif ölçütün kabul edilmesiyle tekerrür ve itiyadi suçlu ayrımı da daha belirgin hale gelmiştir.

³¹ “İtiyadi suçluluğa ilişkin bu düzenleme tekerrür hükümleri karşısında gereksizdir. Zira, itiyadi suçluluktan söz edilebilmesi için mahkûmiyet hükmü aranacağından, itiyadi suçluluk, aynı suçtan tekerrürün tekerrürü durumuna düşmeyi ifade etmektedir”. **ÜZÜLMEZ**, “5237 sayılı TCK...”, s. 219.

³² Nitekim Avrupa İstisari Grubunun 1956 Cenevre toplantısında yukarıda belirtilen objektif ölçütün yanında sosyal ve adli geçmişi ile kişiliğinin incelenmesi neticesinde yeni bir takım suçları işleme ihtimalinin varlığını ve binnetice tehlikeli halinin bulunduğunu ortaya koyan kimsenin itiyadi suçlu sayılabileceği belirtilmiştir. **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 125; **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 524; **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez), s. 8.

³³ 1885 Fransız kanunu, 1892 tarihli Portekiz ve 1903 tarihli İngiliz kanunları örnek gösterilebilir. Geniş bilgi için bkz; **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 124-126

³⁴ İsviçre, İsveç ve Belçika ceza kanunları, **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 124.

5237 sayılı TCK'da itiyadi suçluluk için objektif şartın gerçekleşmesi yeterli görülmüş olup, sübjektif ölçütün varlığı aranmamıştır.

765 sayılı TCK'da ise, itiyadi suçluluğa ilişkin genel bir hüküm bulunmamasıyla birlikte, özel hükümler içinde 512/2, 567 ve 572'nci maddelerinde düzenlenen suçlarla sınırlı olarak, bu suçların itiyatla işlenmesi halinde bu durum cezayı artırıcı bir neden olarak kabul edilmişti³⁵. Bu kanunda da itiyadın varlığı için objektif ölçüt yeterli kabul edilmiştir.

Bu açıklamalar ışığında tekerrür ve itiyadi suçlu arasındaki farkları ve benzerlikleri şöyle belirtebiliriz;

- Tekerrür için farklı zamanda ve en az iki ayrı suç işlemek yeterliyken; itiyadi suçluluk için farklı zamanlarda ve en az 3 suç işlemek gerekmektedir. Yani işlenen suçun sayısı yönünden fark vardır.
- Tekerrür de, önceki suçun cezası kesinleştikten sonra ikinci bir suç işlenmesi gerekirken; itiyadi suçlulukta ise, önce işlenen suç veya suçların kesinleşmesi aranmamaktadır³⁶.
- Tekerrürde ikinci suçun önce işlenen suçun kesinleşmesinden başlamak üzere cezanın infazından sonra ki 3 ve 5 yıllık süreler zarfında işlenmesi gerekirken; itiyadi suçlulukta ise, tüm suçların 1 yıllık sürede işlenmesi gerekir.
- İtiyadi suçlulukta, tüm suçların kasten işlenmesi gerekirken; tekerrürde ise, işlenen iki suçun da ya kasten işlenebilen ya da taksirle işlenebilen suçlar olması gerekmektedir. Taksirli suçlarda itiyad kabul edilmemiştir.
- Tekerrür de, taksirli suçlarla kasıtlı suçlar, sırf askeri suçlarla diğer suçlar, 18 yaşını doldurmamış olanların işlemiş olduğu suçlar ve kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçları hariç olmak üzere; yabancı ülke

³⁵ Geniş bilgi için bkz; **AKBULUT**, s. 73; **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez), s. 9.

³⁶ Bizim ceza kanunumuzda itiyadi suçluluk için bu şart yeterli görülürken, “ Birleşmiş Milletler İstisari Grubunun 1956 tarihli Cenevre Konferansında itiyadi bir suçlunun kabulü için ‘kapalı müesseselerde veya açık çevrelerde uygulanan mutad işlem usulleriyle uslanmadığını belli edecek surette bir çok ceza çekmiş olan’ bir kimsenin söz konusu olması şartı aranmıştır”; **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 126.

mahkemelerinden verilen hükümler tekerrüre esas olmazken; itiyadi suçlulukta ise, böyle bir sınırlama bulunmamaktadır.

- Tekerrürde, işlenen suçların aynı türden olma zorunluluğu bulunmazken; itiyadi suçlulukta ise, işlenen suçların aynı türden olması zorunludur.

İki kavram arasındakı farktan da anlaşıldığı gibi itiyatta, tekerrüre göre suç işleme konusunda daha yoğun bir kusurluluk bulunmaktadır. Tekerrüre düşen kişi, tesadüfi suçlu olabilirken sübjektif ölçütün kabulüyle itiyadi suçlu tesadüfi suçlu olamaz. Tekerrür, sadece itiyadın varlığını gösteren bir belirtidir. İtiyadi suçlu, daima kanuna karşı sapıcı bir eylem içinde olan, suç işleme konusunda psiko – sosyal sorunları olan ve toplum için tehlikeli olan bir suçlu tipidir. İtiyadi suçlu ve tekerrür temelde birbirine benzemekle birlikte, niteliği, şartları ve sonuçları açısından birbirinden farklıdır³⁷.

2. Suçu Meslek Edinme ve Tekerrür

Ceza kanunlarında³⁸ düzenlenen ve tekerrüre benzeyen bir diğer kavram da suç işlemeyi meslek edinen kişidir. 765 sayılı TCK’da genel hükümler arasında suç meslek edinen kişiye yer verilmemesine rağmen özel hükümler arasında bulunan “dilencilik yapmak” suçunun unsuru olarak “geçimini dilencilik yaparak sağlamak şartı” kabul edilmiştir³⁹. Yürürlükteki TCK’da ise, suç meslek edinme 6. maddede tanımlanarak genel hükümler arasında düzenlenmiştir. Buna göre suç meslek edinen kişi; “*Kısmen de olsa geçimini suçtan elde ettiği kazançla sağlamaya almış kişidir*” (TCK md. 6/1-i). Bir kimse- nin suç meslek edinmiş olup olmadığının tespiti için, kişinin mutlaka birden fazla suç işlemiş olması ve bu suçları hayatını idame ettirmek amacıyla işlemiş olması gerekir. Failin bir çok kez suç işleyip işlemediğinin tespiti kolay olmakla birlikte, geçimini suç işleyerek sağlayıp sağlamadığının tespiti kolay olmayacaktır. Bunun için failin sosyal yaşamı, ekonomik durumu, işlemiş olduğu suçlarla ekonomik durumu arasında bir bağ olup olmadığı-

³⁷ İÇEL ve Diğerleri, s. 237.

³⁸ İtalyan Ceza Kanununun 105 inci maddesi: “İtiyadi suçlu olabilmek için gerekli olan koşulları taşıyan kimse, diğer bir suçtan dolayı mahkûm olur ve işlenen suçların niteliklerine, suçunun ahlak ve yaşayış biçimine ve 133. maddenin ilk kısmında gösterilen diğer hallere nazaran kısmen dahi olsa suçtan temin ettiği para ile geçinmeyi alışkanlık haline getirdiği anlaşılırsa mesleki suçlu (profesyonel suçlu) kabul edilir” hükmündedir. Akt; TAŞKIN, s. 150.

³⁹ GÖKKOYUN, s. 9.

nın tespit edilmesi gerekir. Ancak böyle bir araştırmanın sonucunda failin geçimini kısmen de olsa suç işleyerek sağladığının anlaşılması durumunda fail, suçu meslek edinen suçlu olarak kabul edilebilecektir. Kanunda her ne kadar bu suçun sadece kasten işlenebileceğine dair bir hüküm yoksa da, suçun özellikleri ve geçimini sağlama amacı bu suçun ancak kasten işlenebileceğini göstermektedir.

Tanımdan da anlaşılacağı gibi suçu meslek edinme, itiyadi suçluluğu ve tekerrürü aşan bir durumdur. Suçu meslek edinen kişi, rastlantılar sonucu veya psiko – sosyal bozukluklar nedeniyle suç işleyen bir kişi değildir. Suçu meslek edinen kişi, başka gelirleri olsa da suç işlemeyi bir geçim yolu olarak gören, suç işlemek adeta hayatının bir parçası haline gelmiş⁴⁰ ve suç işleme konusunda uzmanlaşmış kişidir⁴¹. İtiyadi suçta ve tekerrürde suçun tesadüfler sonucu işlenmesi mümkünken, suçu meslek edinmede, suç kasten ve sarih bir iradeyle işlenmekte, tesadüfen işlenme imkânı bulunmamaktadır. Tekerrür ve itiyadi suçlu için kanunda suç sayısı ve süre konusunda bazı şartlar düzenlenmişken, suçu meslek edinen kişi için bu konuda kanunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu konuda da tekerrür ve itiyadi suçlu, suçu meslek edinmiş kişiden ayrılır. Suçu meslek edinen kişiye verilebilecek en güzel örnek, hırsızlık suçunu işleyenlerdir. Ülkemizde hırsızlık yapanların büyük bir kısmı bu suçu işlemeyi bir geçim kaynağı olarak görmektedirler.

3. Örgütlü Suç ve Tekerrür

Günümüzde, artık bireysel suç işlemekten ziyade, suçların bir organize örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi yaygınlaşmıştır. Örgüt mensubu suçlular günümüzde, farklı alanlarda uzmanlaşmış kişilerin uzmanlık alanlarını birleştirerek, silah kaçakçılığı, uyuşturucu, kaçakçılık, terör, insan ticareti, tarihi eser kaçakçılığı, kalpazanlık, tefecilik, karapara aklama, çek senet tahsilatı⁴² ve benzeri suçları daha kolay ve iz bırakmadan işleyebilmektedir. Bu olguyu göz önünde bulunduran yasa koyucu, gerek TCK'nın özel hükümleri içinde⁴³ gerekse de özel ceza kanunlarında⁴⁴ suç örgütleri bünyesinde işlenen suçlar için nor-

⁴⁰ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 10.

⁴¹ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 525.

⁴² PARLAR, HATİPOĞLU, s. 525.

⁴³ Göçmen Kaçakçılığı Suçu (TCK md. 79/2), Organ ve Doku Ticareti Suçu (TCK md. 91/4), Tehdit Suçu (TCK md. 106/2-d), Nitelikli Hırsızlık Suçu (TCK md. 142/3) vb.

⁴⁴ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, RG. T: 12.04.1991, md. 2/2, 5, vb.

malden daha ağır yaptırımlar düzenlemiş olmakla birlikte, ayrıca örgüt mensubu suçlular için tekerrüre düşen kişilere özgü infaz rejiminin uygulanacağını düzenlemiştir⁴⁵.

765 sayılı TCK'da düzenlenmemiş olmasına rağmen, 5237 sayılı TCK'da düzenlenmiş olan yeni kurumlardan biri de örgüt mensubu suçlu kavramıdır. 5237 sayılı TCK'da yapılan tanıma göre örgüt mensubu kişi; "Bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişidir" (md. 6/1-j). Tanımdan da anlaşıldığı gibi, bunun için ön koşul bir örgütün varlığı, bu örgütün suç işlemek için kurulmuş olması ve bu amaçla faaliyet gösteren bir örgüt olması gerekir. Bu örgütün terör örgütü veya başka bir tür suç örgütü olması sonucu değiştirmez. Örgüt mensubu kişinin birden fazla suç işlemesi gerekmemekle birlikte, işlenen suçun örgütsel suç olması yani örgütün amaçlarına hizmet etmek için işlenmesi gerekir.

Örgüt mensubu kişiyi, tekerrür ve diğer kurumlardan ayıran en önemli özellik, tekerrür, itiyadi suçlu ve suçu meslek edinmiş kişinin mutlaka birden fazla suç işlemesi gerekirken, örgüt mensubu kişinin bir suç örgütünü kurması, yönetmesi, örgüte katılması veya örgüt adına tek bir suç işlemesi dahi yeterli olarak kabul edilmesidir.

Tekerrür ve diğer tehlikeli halleri benzerlik ve farklılıkları açısından karşılaştırsak şöyle bir tablo ortaya çıkar;

⁴⁵ "Mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin, örgüt mensubu suçlu hakkında da uygulanmasına hükmedilir" (TCK md. 58/9).

Tablo 1. Tekerrür ve Diğer Tehlikeli Hallerin Karşılaştırılması

Tehlikeli Haller	Suç Sayısı	Suç Türü	Süre	Kusurluluk	Suç İşleme Amacı
1- Tekerrür	Farklı zamanlarda ve en az iki suç	Aynı veya farklı suçlar olabilir	İlk suçun cezası kesinleştikten- ceza infaz edildikten 3 yıl veya 5 yıl sonrasına kadar	Kast veya taksir	Herhangi bir sebep aranmaz.
2- İtiyadi Suç	Farklı zamanlarda ve en az üç suç	Aynı suçun temel veya nitelikli şekli olmalı.	1 yıl içinde	Kast	Herhangi bir sebep aranmaz.
3- Suçu Meslek edinme	En az iki suç	Herhangi bir suç	Süre yok	Kast	Kısmen veya tamamen geçimini sağlamak
4-Örgütlü Suç	En az bir suç	Herhangi bir suç	Süre yok	Kast	Örgütsel faaliyet

II. CEZA KAVRAMI, AMACI VE TEKERRÜR İLİŞKİSİ

A) CEZA KAVRAMI

Ceza, bilinen ilk toplumdaki günümüze kadar her toplumda suçla ve suçluyla mücadelede kullanılan bir araçtır. Cezanın gerekliliği, insanların toplum halinde yaşamalarından kaynaklanmaktadır. Toplum düzenini bozan eylemlere karşı sosyal bir tepki olan ceza, hukuk düzeni ve devletin devamlılığı için vazgeçilmez bir araçtır⁴⁶.

Ceza, Arapça kökenli bir kelime olup, sözlükte “karşılık, iyi veya kötü olabilen karşılık” anlamına gelmektedir⁴⁷. Bu halde cezanın hem olumlu hem de olumsuz yaptırımlar için uygulandığını söyleyebiliriz. Günümüzde ve Türk Hukukundaki kullanımı açısından ise ceza; kanunlarda öngörülerek topluma veya bireylere belirli ölçüde zarar veren fiillerin karşılığı olarak, suç ya da kabahat işleyen faile ızdırap çektirmek, toplumu korumak ve faili ıslah etmek amacıyla, faili bazı mahrumiyetlere tabi tutan yargısal veya idari bir kararlar,

⁴⁶ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 821.

⁴⁷ Ahmet GÖKCEN, “Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Sistemleri”, Ceza Hukuku Makaleleri, İstanbul, 2002, s. 45; YILMAZ, s. 199.

failin kusurluluğuyla orantılı ve onun kişiliğine uygun olarak belirlenen, korkutucu, caydırıcı ve ıslah edici olumsuz bir yaptırımdır⁴⁸.

Tarihi süreç içerisinde cezalar, öldürme, sürgün etme, hapsedme, fiziksel işkence, ekonomik açıdan zarara uğratma, toplum nezdinde ifşa etme gibi farklı şekillerde uygulanmıştır. Ancak insan haklarının önem kazandığı modern çağda bu ceza türlerinden hapis ve ekonomik cezalar daha çok uygulama alanı bulmaktadır⁴⁹.

B) CEZANIN AMACI VE NİTELİĞİ

1. Cezanın Amacı ve Niteliği

a) Cezanın Amacı

Cezanın veya cezalandırmanın amacının ne olduğu konusu, diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de uzun yıllar tartışılmıştır. Hukukçular arasında cezanın amacının ne olduğu konusunda tam bir fikir birliği olmamakla birlikte bu konuda genel kabul gören bazı teoriler oluşmuştur⁵⁰. Cezanın amacını açıklayan bu teoriler; mutlak ceza teorileri, nispi ceza teorileri ve uzlaştırıcı teorilerdir⁵¹.

aa) Mutlak Ceza Teorileri

Bu teoriyi savunanlara göre, cezanın belirli özel bir amacı olmayıp, aslında kendisi bir amaçtır⁵². Cezanın geleceğe yönelik bir amacı yoktur. Cezanın amacı, bozulan adaletin yeniden sağlanması, toplum düzenini bozan faile yaptığının ödettirilmesi⁵³ ve kusurun kefaretidir. Mutlak teoriye göre ceza, geçmişe yönelik olup, failin kusuru ancak cezasının

⁴⁸ Benzer tanımlar için bkz; s. 64; **GÖKCEN**, “Cezanın Amacı...”, s. 45; **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**; s. 531; **Turhan Tufan YÜCE**, “Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Suçluların Terbiyesi Meselesi”, AD. LII-9-10, 1961, s. 929; **M. Erkan ÜYÜMEZ**, Türkiye’de Vergi Ceza Sisteminin Vergi Suçlarını Önlemedeki Etkisi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, Eylül 2004, s. 64.

⁴⁹ Türk Ceza Hukukunda öngörülen cezalar, hapis ve adli ve idari para cezalarıdır (5237 sayılı TCK md. 45).

⁵⁰ **YÜCE**, s. 931.

⁵¹ Bu konuda geniş bilgi için bkz; **ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA**, 2007, s. 823-833.

⁵² Teorinin savunucularından Kant’a göre; “bir adada yaşayan halkın tümü birbirinden ayrılıp yaşadıkları toplumu ortadan kaldırmaya karar vermiş olsalar bile, cezaevindeki son ölüm cezası mahkûmunun cezasını infaz etmek zorundadırlar”; akt; **ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA**, 2007, s. 824.

⁵³ **Zeki HAFIZOĞLU**, *Ceza Normu (Normatif Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni)*, B. 2, US-A Yayınları, Ankara, 1996, s. 188.

uygulanmasıyla telafi edilebilir. Böylece suçlu cezasını çekerek, suçunun günahından temizlenmiş ve toplumla hesabı görülmüş olacaktır⁵⁴.

bb) Nispi Ceza Teorileri

Mutlak teorilere karşıt olarak doğmuş olan bu teoriler, cezanın amacının geçmişe değil geleceğe yönelik olduğunu savunmuştur. Bunlara göre cezanın amacı, geleceğe yönelik olarak suçu önlemektir. Biri özel önleme diğeri genel önleme olmak üzere iki türlü önleme bulunmaktadır. Özel önleme; failin cezalandırılarak gelecekte başka suçları da işlemesinin önlenmesidir. Fail kusuru oranında değil, anti-sosyal davranışlardan arındırılarak yeniden sosyalleşmesi için gerekli olan miktarda ceza alır. Cezanın türünü ve ölçüsünü kusurlu haksızlık değil, önleme amacı belirler. Genel önleme ise; cezanın amacı ne kefalet ne de faile yöneliktir. Cezanın amacı, toplumu korumaktır. Suç karşılığı olarak ceza verileceğini bilmek ve suç işleyenlerin cezalandırıldığını görmek toplumu suçtan korur⁵⁵. Gerçekten, suç işleyen faile ceza verilmesi ve hükmedilen cezanın infaz edilmesi toplumun diğer bireyleri üzerinde cezaya maruz kalma korkusu yaratarak, onların suç işlemekten uzak durmalarını sağlar⁵⁶. Bu nedenle bu teoriyi savunanlara göre, cezalar ağır ve ciddi olmalı ve hükmedilen cezalar mutlaka infaz edilmelidir⁵⁷.

cc) Karma Ceza Teoriler

Bu teori savunucuları, mutlak ceza teorilerinin ve nispi ceza teorilerinin görüşlerini uzlaştırarak, cezanın amacının hem kefalet hem de genel ve özel önleme olduğunu savunmuşlardır. Buna göre ceza hem geçmişe hem de geleceğe yönelik bir nitelik taşır. Bu nedenle ceza, failin kusuruyla orantılı olmalı, faili ıslah edici olmalı ve toplumun diğer bireyleri için korkutucu ve caydırıcı olmalıdır⁵⁸. Görüldüğü gibi karma teori taraftarları, diğer

⁵⁴ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 532; ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 824.

⁵⁵ GÖKCEN, "Cezanın Amacı...", s. 47.

⁵⁶ "1968 yılında genç erkekler üzerinde yapılan bir araştırmada, deneklerin büyük bir çoğunluğunun yakalanabileceklerini önemsemediklerini (cezalandırılmaktan kokmadığını) ancak başkalarının kendileri hakkında ne düşüneceğine ceza korkusundan daha fazla önem verdiklerini göstermiştir" akt: İÇEL ve Diğerleri, s.36.

⁵⁷ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT; s. 541; ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 828-29; Mehmet HATİPOĞLU, Türkiye'de Vergi Suç ve Cezalarının Algılanması Üzerine Ampirik Bir Çalışma (Uşak İli Uygulama Sonuçları), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2007, s.7.

⁵⁸ GÖKCEN, "Cezanın Amacı...", s. 50-51; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 543.

teorilerin görüşlerini birleştirerek daha modern ve geçerliliği olan bir teori geliştirmişlerdir. Günümüzde tamamen olmasa da genel kabul gören teori, karma teoridir.

TCK cezanın amacı olarak, karma teori taraftarlarının görüşlerini benimsemiştir⁵⁹.

Cezanın amacını açıklayan teorileri de göz önünde bulundurduğumuzda genel olarak cezanın amaçlarını şöyle sayabiliriz;

- Suçluları ıslah ederek tekrar suç işlenmesini önlemek (özel önleme)⁶⁰,
- Suç işleyen fail ıslah olana kadar toplum dışında denetim altında tutarak toplumu korumak,
- Suçluların yakalandığının, cezaya mahkûm edildiğinin ve cezalarının infaz edildiğinin topluma gösterilerek suç işlemeyi düşünen kişileri caydırmak (genel önleme),
- Suçluların cezalandırılarak, kanunlara aykırı davranmanın bir bedelinin olduğunun hatırlatılması ve bu bedelin ödettirilmesidir (kefaret).

b) Cezanın Niteliği

İnsan haklarının büyük gelişme gösterdiği çağımızda, ceza türleri ve cezanın amacının yanında, cezanın taşınması gereken temel özelliklerin neler olması gerektiği konusu da önem kazanmıştır. Çünkü, temel insan haklarını kabul eden ülkelerde, cezaların insan haklarına ve insan onuruna aykırı olamayacağı savunulmaktadır. Temel insan haklarını düzenleyen metinler incelendiğinde, cezaların azami şu özelliklere ve niteliklere sahip olması gerekir;

- Ceza, yasal olmalıdır (yasallık ilkesi): Cezaların yasallığı ilkesi, hukuka aykırı fiilin karşılığı olarak hükmedilecek cezanın, mutlaka kanunla düzenlenmesini gerekli kılar. Uygulanacak cezanın, türü, miktarı ve oranı kanunda düzenlenmiş olmalıdır⁶¹. Bu ilkeyle cezalar, objektif bir yapıya kavuşturulmuştur. Cezaların yasallığı

⁵⁹ 5237 sayılı TCK'ya göre cezanın amacı; "kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir" (md. 1).

⁶⁰ İlhan ÜZÜLMEZ, "Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri", Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. V, S. 1-4, 2001, s. 293.

⁶¹ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 65; ÜYÜMEZ, s. 65.

ilkesi, hem 1982 Anayasa'mızda⁶² hem de 5237 sayılı Ceza Kanunumuzda⁶³ düzenlenmiştir.

- Ceza orantılı olmalıdır (orantılılık ilkesi): Cezaların işlenen suç ve failin kusurluluğuyla orantılı olması da cezanın amacının ve temel insan haklarının bir gereğidir⁶⁴. Eğer ceza, failin işlemiş olduğu suçun kefareti ise, o halde ceza, işlenen suç, ihlal edilen toplumsal veya bireysel menfaat ve failin kusurluluğuyla orantılı olmalıdır⁶⁵.
- Ceza etkili olmalıdır: Eğer failin bir daha suç işlememesi ve toplum için ibret verici olması isteniyorsa, suç karşılığı öngörülen cezalar caydırıcı, korkutucu, ibret verici ve ıslah edici olmalıdır⁶⁶. Yani suç karşılığı olarak ön görülen ceza önleyici olmalıdır. Ancak böyle bir ceza kendisinden beklenen amacın hasıl olmasını sağlayabilir.
- Ceza bireyselleştirilmiş olmalıdır: Pozitivist teorilerin doğuşuyla birlikte suçla mücadelede cezaların bireyselleştirilmesi fikri önem kazanmıştır. Cezaların bireyselleştirilmesi, kişiliği ve suç işleme nedenleri farklı olan suçluların ıslah edilmesi için tek tip ceza ve infaz rejimi yerine, her suçlunun kişiliğine uygun ve onu en iyi şekilde ıslah edecek cezaların uygulanmasıdır. Yani hükmedilecek cezanın failin kişiliği ve suç işleme nedenleri göz önünde bulundurularak belirlenmesidir. Ancak bu şekilde cezanın özel önleme amacı gerçekleştirilebilir⁶⁷.

⁶² "...Kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur" (Any. Md. 38/1-3).

⁶³ "...Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunmaz. (2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz. (3) Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. (3)....Ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz" (TCK md. 2).

⁶⁴ HAFIZOĞLU, *Ceza Normu...*, s. 189; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 551.

⁶⁵ "Suç işleyen kişi hakkında işlenen fiilin ağırlığıyla orantılı ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunur" (TCK md. 3/1).

⁶⁶ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 836; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 65.

⁶⁷ 5237 sayılı Ceza Kanunumuz cezaların bireyselleştirilmesini sağlamak amacıyla, cezanın tayin edilmesinde hâkime geniş takdir yetkisi bırakmış olup, aynı zamanda cezalara seçenek yaptırımlar düzenlemiştir. Bkz; TCK md. 50.

- Ceza, insancıl ve ahlaki olmalıdır: İnsan haklarının düzenlendiği temel insan hakları metinleri⁶⁸ başta olmak üzere, çağdaş anayasaların ve ceza kanunlarının cezalar için ön gördüğü en temel ilke, cezaların insan onuruna yaraşır olması ve ahlaka aykırı olmamasıdır. Bunun doğal sonucu olarak da pozitif hukuk metinlerindeki işkence, eziyet ve diğer insanlık dışı ceza türlerinin kaldırılması ve bu fiillerin suç sayılarak bu fiilleri işleyenlerin cezalandırılmasının düzenlenmesidir⁶⁹. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olan Türkiye de, gerek Anayasa’da gerekse TCK’da cezaların insancıl ve ahlaka uygun olması için gerekli düzenlemeleri yapmıştır⁷⁰.
- Ceza eşit olmalıdır: Suç ve cezada kanunilik ilkesinin bir sonucu olan cezada eşitlik, aynı suçu işleyenlerin aynı veya benzer cezalarla cezalandırılmalarıdır. Yani soyut cezaların herkes için eşit olmasıdır. Ancak bu eşitlik mutlak değil, nispi eşitliklerdir. Bu nedenle cezaların bireyselleştirilmesi, cezaların eşitliğine aykırı olduğu anlamına gelmez⁷¹.
- Ceza bölünebilir olmalıdır: Cezanın bireyselleştirilebilmesi yani failin kişiliğine, işlenen suçun ağırlığına ve failin kusuruna uydurulabilmesi ancak, cezanın bölünebilmesi ile mümkün olabilecektir.
- Ceza, düzeltilebilir olmalıdır: Ceza neticeleri itibariyle tamiri ve geri alınması mümkün olmalıdır⁷². Yargı organları ne kadar iyi çalışırsa çalışsın hata yapılması imkânsız değildir. Bu nedenle cezalar, düzeltilmesi imkânsız olmamalıdır. Bu açıdan ölüm cezası, infaz edildikten sonra düzeltilmesi imkansız bir cezadır. Di-

⁶⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi (md. 5), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (md. 3) ve İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele ve Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (md. 2).

⁶⁹ ÜYÜMEZ, s. 65; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 551.

⁷⁰ “Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz” (Any. md.17/3); “Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi hakkında üç yıldan oniki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur” (TCK md. 94/1).

⁷¹ “Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasi veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, millî veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaz” (TCK md. 3/2).

⁷² ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 835.

ğer cezalarda ise, haksız yere mahkûm edilen kişinin uğradığı zararın mutlak olarak giderilmesi mümkün değil ise de, mali bir tazminat ile uğranılan zarar kısmen de olsa hafifletilebilir. Bu yaklaşım haksız yere cezaya hükmedilmesi halinde uğranılan haksızlığın giderilmesine yöneliktir.

- Ceza, yargı organlarınca verilmelidir: Kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altında olması için, cezaların kanunlarca yetkili ve görevli kılınmış yargı organlarınca hükmedilmesi gerekir⁷³. Ancak idari para cezaları ve disiplin cezaları idari makamlarca verilmekle birlikte, bu cezalara karşı yargı yolunun açık olması temel hak ve özgürlüklerin güvenceye bağlanması için getirilmiş bu kurumu zedelememektedir.
- Ceza, devlete mümkün olduğu kadar az yük getirmelidir: Cezanın amacı, farklı ceza türlerinden herhangi birinin uygulanması ile gerçekleştiriliyorsa devlet, en az masraflı olan ceza türünü seçmelidir. Bu açıdan hürriyeti bağlayıcı cezalar devlet için daha masraflı olurken, para cezaları devlet için daha az masraflı olmaktadır. Bu nedenle devlet, cezanın amacı hasıl olduğu sürece para cezalarına öncelik vermeli-
dir.
- Ceza, şahsi olmalıdır: Bu ilke gereğince cezalar, sadece suç işleyen faile uygulanmalıdır. Yani hükmedilen ceza, fail dışındaki kişiler üzerinde doğrudan doğruya etkili olmamalıdır. Burada kastedilen, fail dışındakilerin hiç etkilenmemesi değil, doğrudan doğruya fail gibi etkilenmemeleridir. Yoksa cezaya çarptırılan failin yakınları az ve çok dolaylı olarak failin cezalandırılmasından etkileneceklerdir⁷⁴.

2. Vergi Cezası Kavramı, Niteliği ve Amacı

⁷³ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 552.

⁷⁴ “Ceza sorumluluğu şahsidir” (Any. md. 38/7); “Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz” (TCK md. 20/1).

a) Vergi Cezası Kavramı

Devletin en önemli egemenlik haklarından birisi de, vergi koymaktır. İşte devlet, bu egemenlik hakkının kullanımını sürekli ve kesintisiz kılmak için kurallar koymuş ve bu kurallara uymayanlar için yaptırımlar olarak vergi cezalarını öngörmüştür⁷⁵.

Vergi cezası⁷⁶; vergi kanunlarında yer alan yükümlülüklerle aykırı hareket eden vergi yükümlüsü ve vergi sorumlusu ile vergilendirmede görevli kişilere uygulanan yaptırımlardır⁷⁷. Bu yaptırımlar, yargı organları tarafından hükmedilen hürriyeti bağlayıcı cezalar veya adli para cezaları olabileceği gibi, idari makamlarca kesilen idari para cezaları da olabilmektedir. Türk vergi hukukunda ise vergi cezaları, vergi suçları için öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar ve adli para cezaları ile vergisel kabahatler için ön görülen idari para cezalarından oluşmaktadır. Vergi suçları için cezalar, ceza mahkemeleri tarafından kesilirken; vergisel kabahatler için ise cezalar, vergi idaresi tarafından kesilmektedir.

b) Hukuki Niteliği

Vergi cezalarının hukuki niteliği, uzun yıllar doktrinde tartışmalara neden olmuş, özellikle mali nitelikteki vergi cezalarının hukuki niteliği konusunda farklı görüşler savunulmuştur. Ancak, yasa koyucu 5728 sayılı kanunla⁷⁸ VUK'ta yaptığı değişiklikle, cezası idarece kesilen mali nitelikteki vergi suçlarını kabahat olarak düzenlemiş olup bu tartışmalara da son vermiştir. Bu son değişiklik ışığında bizde vergi cezalarının hukuki niteliğini, vergi suçları için öngörülen vergi cezaları ve vergisel kabahatler için öngörülen vergi cezaları açısından farklı olarak ele alacağız.

Vergi suçları için öngörülen hürriyeti bağlayıcı cezalar ve adli para cezaları, ceza hukuku ilkelerine uygun olarak ceza mahkemelerince kesildiğinden teknik anlamda bir ce-

⁷⁵ Nihat EDİZDOĞAN, Metin TAŞ, Ali ÇELİKKAYA, *Vergi Ceza ve Yargılama Hukuku*, Ekin Kitapevi, B. 1, Bursa, 2007, s. 8.

⁷⁶ "Hazinenin çıkarlarına gayri meşru yollarla zarar veren bir vergi yükümlüsü ya da kanunun belirttiği bir hususu yapmağa zorunlu kılınan bir kimsenin davranışını yaptırıma bağlamaktan ibaret bulunan bir takım önlemlerdir", Marcel WALINE "Vergi Cezalarının Hukuki Niteliği" (Çev. Tahsin Yağmurlu), *Danıştay Dergisi* S. 28-29, 1978, s. 76.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 76-77; HATİPOĞLU, s. 12-13; ÜYÜMEZ, s. 69-70.

⁷⁸ 5728 sayılı Temel Ceza Kanunlarına Uyum Amacıyla Çeşitli Kanunlarda ve Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, RG. T: 08.02.2008, No: 26781.

za hukuku yaptırımıdır. Ancak, vergisel kabahat oluşturan fiiller için idare tarafından kesilen idari para cezaları, ceza hukukunun temel ilkeleri uygulanmadığından teknik anlamda ceza değildir.

c) Amacı

Vergi cezalarının da diğer cezalar gibi birden fazla amacı bulunmaktadır. Bu amaçlar, asli ve fer'i amaçlar olarak iki kısımdan oluşmaktadır.

Vergi cezalarının asli amacı; yükümlüler ve sorumlular ile vergi idaresi arasındaki vergi ilişkisinin sağlıklı işlemlerini sağlamak ve bu ilişkinin sağlıklı devam etmesini sekteye uğratma eğiliminde olanlar üzerinde caydırıcı etki yaparak,⁷⁹ vergilerin zamanında ve tam olarak tahsil edilmesini sağlamaktır⁸⁰.

Vergi cezalarının fer'i amaçları ise; vergi kanunlarına aykırı hareket etmiş olanlara mali ve/veya fiziksel acı ve ıstırap çektirmek⁸¹ ve ülkede geçerli olan hukuk kurallarına göre adaleti sağlamaktır⁸².

C) TEKERRÜR VE CEZA İLİŞKİSİ

Ceza, kanunen yasaklanmış fiilleri işleyenlere verilen olumsuz bir karşılık, yani bir yaptırımdır. Tekerrür ise, kanunda belirtilen şartlara uygun olarak birden fazla suç işleyen suçlulara uygulanan özel bir yaptırım türüdür. Bu kurumlar incelendiğinde aslında her iki kurumunda aynı amaca hizmet ettiği görülecektir. Hem cezanın hem de tekerrürün amacı, faili ıslah etmek, toplumu suçlulara karşı korumak (sosyal koruma aracı), toplumda suç işlemeyi düşünenlere caydırıcı örneklik teşkil etmesini sağlamak ve suçluların cezalandırılarak, kanunlara aykırı davranmanın bir bedelinin olduğunun hatırlatılması ve bu bedelin ödettirilmesidir.

⁷⁹ **Turgut CANDAN**, *Vergi Suç ve Cezaları, Güncelleştirilmiş B. 2*, Süryay Sürekli Yayınlar, İstanbul, 2004, s. 21.

⁸⁰ Danıştay bir içtihadı birleştirme kararında; Mali vergi cezalarının amacının, vergi kanunlarına karşı işlenen eylem nedeniyle devletin gördüğü zarara eşit bir tazminat ya da zam almak değil, zararı aşan tutarda karşılık almak yoluyla faili cezalandırmak ve söz konusu yasaya aykırı eylemleri önlemek olduğuna karar vermiştir. **ÜYÜMEZ**, s. 213'den (Dn.İBK, 12.06.1980, 17)

⁸¹ **CANDAN**, s. 21.

⁸² **HATİPOĞLU**, s. 13.

Her iki kurumun da ortak bir amacı olmasına rağmen uygulandıkları suçlu grupları ve uygulanma nedenleri farklıdır. Olumsuz bir yaptırım olan ceza, suç işleyen normal suçlulara uygulanırken; tekerrür kurumu ise, birden fazla suç işleyen ve normal cezalarla ıslah olmayan veya ıslah olmayacağı düşünülen tehlikeli hal gösteren suçlulara uygulanan özel bir yaptırım türüdür. Yasa koyucu, her suç için ceza türü ve miktarını ortalama bir suçluyu göz önünde bulundurarak belirlemektedir. Yani ceza, ortalama bir kişiyi bir daha suç işlemekten alıkoyacak, kişiyi ıslah edecek, topluma örneklik ve caydırıcılık oluşturacak, toplumu suç ve suçlulara karşı koruyacak tür ve miktarda belirlenmeye çalışılır. Doğal olan da budur. Çünkü, kanun koyucunun her suç için o suçu işleyecek kişinin kişisel durumuna göre ceza belirlemesi de mümkün değildir. Ancak, her suçlunun kişisel özellikleri, ruhsal yapısı ve suç işleme nedeni aynı değildir. Bazı kişiler hayatında bir suç işler, bazıları iki, bazıları ise, ikiden fazla suç işler. Suç işleyen kişilerin bazıları tesadüfen suç işlerken, bazıları ise, suç işlemeyi bir meslek haline getirmiş veya bazılarında suç işleme hastalık haline gelmiştir. İşte böyle suçlular, normal suçlulara göre toplum için ve kamu düzeni için daha çok tehlike arz etmektedir. Bu tür suçlular normal cezalarla ve infaz şekilleriyle ıslah edilemediğinden, bunlar için özel cezalar ve/veya infaz şekillerinin uygulanması gerekmektedir. İşte tekerrür kurumu da bu tür tehlikeli suçlular için öngörülmüş özel bir suç politikası aracıdır. Kabul edilen tekerrür sistemine göre, tekerrüre düşen suçluların cezası artırılabilen, cezanın türü değiştirilebilmekte, cezanın infaz şekli değiştirilebilmekte, normal cezaya fer'i bir ceza veya tedbir eklenebilmekte veya bu seçeneklerden birden fazlası aynı anda uygulanabilmektedir. Bu seçeneklerden birden fazlasını kabul eden ceza kanunları, tekerrüre düşen kişilerin kişisel özelliklerini ve suç işleme nedenlerini tespit ederek, kişiyi ıslah etmeye en uygun olan seçeneklerin uygulanması için hâkime takdir yetkisi vermektedir. Böylece normal cezayla ıslah olmayan veya olmayacak suçlular, tekerrür kurumu ile ıslah edilmeye çalışılmaktadır. Görüldüğü gibi ceza, bir yaptırım türüyken, tekerrür kurumu ise, özel bir yaptırım türüdür. Amaç yönünden aralarında önemli benzerlikler bulunan tekerrür kurumu ve ceza, birbirini tamamlayan iki suç politikası aracıdır. Ancak, uygulanma şartları ve uygulandıkları suçlu türü birbirinden farklılık arz etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TEKERRÜRÜN SEBEPLERİ, TÜRLERİ, TARİHİ GELİŞİMİ VE MAHİYETİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER

I. TEKERRÜRÜN SEBEPLERİ

Olumsuz bir olguyla mücadele etmek ve onu etkisiz kılmak, o olgunun iyi tanınmasına ve o olguyu oluşturan, harekete geçiren ve geliştiren etkenlerin iyi bilinmesine bağlıdır. Nasıl bir hastayı tedavi edebilmek için hastalığın türünü ve bu hastalığın sebeplerini tespit etmek gerekiyorsa; işte suç ve suçlularla etkin bir şekilde mücadele etmek için de tekerrüre sebep olan nedenlerin iyi bilinmesi gerekmektedir.

Genelde suç işlenmesinin özelde ise, tekerrürün birçok sebebi bulunmakla birlikte⁸³, çalışmada bu sebeplerden, kişisel sebepler, sosyal sebepler, ekonomik sebepler, ahlaki ve dini sebepler ve yasal sebepler üzerinde durulacaktır.

A) KİŞİSEL SEBEPLER

Tekerrürün sebeplerinden biri olan kişisel sebepler, kişinin psikolojik ve ruhsal yönden sağlıklı olmaması, madde bağımlılığı⁸⁴, ihtiras, akli dengesizlik, yaş küçüklüğü⁸⁵, eğitim seviyesinin düşüklüğü gibi ağırlıklı olarak kişinin kendi bedeni ve ruhsal durumun-

⁸³ **Harry WILLBACK**, *What Constitutes Recidivism*, Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 33, No. 1, May – Jun 1942, s. 32.

⁸⁴ ABD'nin Alaska eyaletinde 2007 yılında yapılan bir araştırmada, alkol problemi olanların % 70'inin ilk suçtan dolayı serbest bırakıldıktan sonra 3 yıl için de tekrar en az bir suç işleyerek tekerrüre düştüklerini tespit edilmiştir. **STEPHANIE Martin**, "Criminal Recidivism in Alaska", Alaska Judicial Council, January 2007, s. 6.

⁸⁵ ABD'de yapılan bir araştırmada, 14- 17 yaş grubunda olan suçlulardan tahliye olanların % 82'sinin tekrar suç işleyerek mahkûm edilmiş olduğunu ortaya koymuştur. **Andrew D. LEIPOLD**, "Recidivism, Incapacitation, and Criminal Sentencing Policy", University Of St. Thomas Law Journal, Volume 3, Spring 2006, s. 555; **MARTIN**, s. 12.

dan kaynaklanan sebeplerdir⁸⁶. Gerçekten, bu kişisel nedenler, suç işlenmesinde ve tekrerrüre düşülmesinde rol oynayan önemli nedenlerdir.

Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinde yaptığımız araştırmada, tekrerrüre düşmüş suçluların % 60.8'inin (Grafik 4); KIZMAZ tarafından yapılan başka bir araştırmada ise, tekrerrüre düşmüş olan suçluların % 53'ünün suç işlemeden önceki hayatlarında alkol veya uyuşturucu madde kullandıkları tespit edilmiştir⁸⁷. Bu veriler, ülkemizde suç işleme ve tekrerrüre düşme ile alkol ve uyuşturucu madde kullanma arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, ülkemizde suç işlenmesinin ve tekrerrüre düşülmesinin en önemli nedenlerinden biri alkol ve uyuşturucu madde kullanımımızdır⁸⁸.

Yaptığımız araştırmada tekrerrüre düşmüş suçluların % 71.6'sının ilk işledikleri suçu 18 yaşını doldurmadan önce işledikleri (Grafik 2); KIZMAZ tarafından yapılan araştırmada ise, % 75'inin işledikleri ilk suçu 10-18 yaşlarındayken işledikleri tespit edilmiştir⁸⁹. Bu sonuçlar, tekrerrüre düşen suçluların büyük bir çoğunluğunun küçük yaşta suç işlemeye başladıklarını göstermektedir⁹⁰.

Yaptığımız araştırmada tekrerrüre düşmüş suçluların % 5.9'unun hiç okula gitmediği, % 56.9'unun ilkokul mezunu olduğu, % 19.6'sının ortaokul mezunu olduğu, % 3.9'unun yüksekokul mezunu olduğu ve % 3.9'unun da üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir (Tablo 3). Yine KIZMAZ tarafından yapılan araştırmada da tekrerrüre düşen suçluların % 22,5'nin ilkokul mezunu ve % 37,5'inin ise, ortaokuldan terk olduğu tespit edilmiştir⁹¹. Suç işlenmesinin ve tekrerrüre düşülmesinin önemli nedenlerinden biri de eğitim düzeyinin düşük olmasıdır. Araştırmalardan elde edilen bilgiler, eğitim düzeyi ile suç işlenmesi ve tekrerrüre düşülmesi arasında ters orantılı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir deyiş-

⁸⁶ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 11.

⁸⁷ Zahir KIZMAZ, *Cezaevi Müdavimleri (İnatçı Suçlular)*, Orion Yayınevi, Ankara, 2006, s. 362-364, 368.

⁸⁸ Benzer sonuçlar için bkz: Rhiana KOHL, Hollie Matthews HOOVER, Susan M. MCDONALD, Amy L. SOLOMON, "Massachusetts Recidivism Study: A Closer Look at Releases and Returns to Prison", Urban Institute Justice Policy Center, April 2008, s. 19; MARTIN, s. 4.

⁸⁹ KIZMAZ, s. 362-364, 368.

⁹⁰ Benzer sonuçlar için bkz: Daniel KARPOWITZ, Max KENNER, "Education as Crime Prevention: The Case for Reinstating Pell Grant Eligibility for the Incarcerated", http://www.bard.edu/bpi/images/crime_report.pdf, (30.06.2008), S. 8; Andrew WORTHINGTON, Helen HIGGS, Glyn EDWARDS, "Predicting Criminal Recidivism in Paroled Queensland Prisoners: Findings From A Multinomial Ordered Probit Model", The University of Queensland Discussion Paper No: 263, October, 1999, s. 6.

⁹¹ KIZMAZ, s. 362-364, 368.

le, Türkiye’de eğitim düzeyi düştükçe işlenen suç sayısı ve tekerrüre düşme sayısı artmakta, eğitim düzeyi yükseldikçe suç işleme sayısı ve tekerrüre düşme sayısı azalmaktadır.

Alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, eğitim düzeyinin düşüklüğü ve küçük yaşta suç işlenmeye başlanması, tekerrüre düşülmesinde önemli nedenler olduğundan, bu nedenlerin önlenmesi durumunda tekerrüre düşme sayısında önemli azalmalar olacaktır.

B) SOSYAL SEBEPLER

Tekerrürün önemli sebeplerinden biri de sosyal sebeplerdir. Sosyal sebepler, kişinin ailevi durumu, arkadaş ortamı, ikamet ettiği muhit, medeni durumu, sosyal ilişkileri, toplum tarafından dışlanma gibi sebeplerdir. Gerçekten, kişinin aile içinde sevilmemesi, aile bireyleri tarafından şiddete maruz kalması, anne ve babanın ayrı yaşaması veya boşanması, ailede başka suç işleyen bireylerin bulunması; kişinin arkadaş ortamının suç işlemiş veya işleyen kişilerden oluşması, yaşadığı muhittekilerin suça bakış açıları, toplumdan dışlanma gibi sebepler kişinin suç işlemede ve tekerrüre düşmesinde önemli rol oynayan genel etkenlerdir. Özellikle de çocukların (18 yaşını doldurmamış olanların) çevresindeki aile büyüklerini, akrabalarını, arkadaşlarını model aldıklarını düşünülürse, sosyal çevrenin ve aile bireylerinin, kişilerin suç işlemesi ve tekerrüre düşmüş olmasında ki etkisinin ne denli önemli olduğu daha iyi anlaşılır⁹².

Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinde yaptığımız araştırmada tekerrüre düşen suçluların, % 78.4’ünün suç işlemeden önceki arkadaş çevresinin suç işleyen kişilerden oluştuğu tespit edilmiştir (Grafik 7). KIZMAZ tarafından yapılan benzer bir araştırmada da suç işleyen kişilerin % 67,5’inin suç işlerken arkadaşlarından destek aldığını; % 77’sinin bekâr olduğunu; % 62,5’inin ailesinde daha önce suç işleyen birilerinin bulunduğunu; % 55’inin aile içi şiddetin ve baskının olduğu bir ailede büyüdüğü tespit edilmiştir⁹³. Elde edilen bu bilgiler, arkadaş çevresinin suç işlenmesi ve tekerrüre düşülmesi üzerinde önemli rol oynadığını göstermektedir. Ailelerin, çocuklarının arkadaş çevrelerine dikkat etmesi, çocuklarının kendi aile yapılarına uygun ailelerin çocuklarıyla arkadaşlık yapması için özel çaba göster-

⁹² KIZMAZ, s. 43-44; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 12.

⁹³ KIZMAZ, s. 363-367.

meleri gerekmektedir. Tekerrürle etkin mücadele etmenin bir yolu da ailelerin bu konuda bilgilendirilmesi için eğitim çalışmalarının başlatılmasıdır.

C) EKONOMİK SEBEPLER

Suç işlenmesinin ve tekerrüre düşülmesinin önemli sebeplerinden biri de ekonomik sebeplerdir⁹⁴. Ekonomik sebeplerin başında ise, işsizlik gelmektedir. İnsanlar, kendilerinin, ailelerinin ve yakınlarının günlük mutad ve zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak kadar paraya ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyaçlar karşılanmadan yaşamak mümkün olmadığından, bu ihtiyaçlarını çalışarak yasal yollardan karşılayamayan insanlar, elbette yasa dışı yollardan elde etme yoluna gideceklerdir. Bu nedenle işsizlik, ilk defa suç işlenmesinde önemli rol oynadığı kadar, kişilerin tahliye sonrası tekrar suç işlemesinde de bir o kadar önemli rol oynamaktadır. Çünkü tahliye sonrası, suçluların en çok karşılaştıkları sorun, işsizliktir.

Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinde bulunan mahkûmlar üzerinde yaptığımız araştırmada, tekerrüre düşen suçluların % 42,2'sinin işsizlik ve ekonomik sebeplerle suç işlediği ve % 20,6'sının cezaevinden tahliye olduktan sonra işsiz kalmaktan korktuğu tespit edilmiştir (Grafik 12). Bu konuda KIZMAZ tarafından yapılan bir araştırmada ise, suçta tekrara düşenlerin, % 27,5'inin işsiz olduğu, % 42,5'inin gündelik yevmiyeye çalışan sosyal güvenliği olmayan işçiler olduğu ve % 25'inin tahliye sonrası işsiz kalma korkusu içinde olduğu tespit edilmiştir⁹⁵. Bu bilgiler, işsizliğin ve ekonomik yetersizliğin suç işlenmesinde ve tekerrüre düşülmesinde önemli nedenler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle, işsizlikle mücadele edilmesi ve gelir dağılımının dengeli dağılmasının sağlanması suç işlenmesini ve tekerrüre düşülmesini azaltacaktır.

D) AHLAKİ VE DİNİ EĞİTİMİN EKSİKLİĞİ

Suç işlenmesine ve tekerrüre etki eden nedenlerden birisi de ahlaki ve dini eğitimin eksikliğidir. Gerçekten, suç işlemenin gayri ahlaki bir davranış şekli olduğunu, dinin de bunu dışladığını, başkalarının hak ve hukukuna riayet etmesi gerektiğini ve işleyeceği suçun

⁹⁴ Timothy B. CONLEY, David L. SCHANTZ, "Predicting and Reducing Recidivism: Factors Contributing to Recidivism in the State of Montana Pre-release Center Population & the Issue of Measurement", The University of Montana School of Social Work, November 20, 2006, s. 13-14; MARTIN, s. 1.

⁹⁵ KIZMAZ, s. 362- 374.

cezasını bu dünyada görmese bile ahirette mutlaka göreceğini bilen kişiler daha az suç işleyecektir⁹⁶.

E) YASAL SEBEPLER

Tekerrürün sebeplerinden bir diğerini de yasal sebepler oluşturmaktadır. Yasal sebepler denince; cezaların şahsileştirilmemesi, tahliye sonrası suçluların psikolojik, sosyolojik ve mesleki alanda desteklenmemesi (patronaj sisteminin uygulanmaması), cezaların yetersizliği ve infaz kurumlarının yapısından kaynaklanan sebepler akla gelmektedir. Şimdi bu kavramları irdeyelim.

Cezaların şahsileştirilmesi: Suç işleyen failin kişiliği, psikolojik durumu, ekonomik durumu, suç işleme sayısı ve suç işleme nedenleri göz önüne alınarak verilecek cezanın türü, ağırlığı ve infaz şeklinin belirlenmesini öngören bir ceza politikasıdır. Herkesin kişiliği birbirinden farklı olduğu gibi, her suçlunun da kişiliği, suç işleme sebepleri ve ıslah edilme yöntemleri aynı değildir. Bu nedenle, suçluların tekerrüre düşmesinin önlenmesi için suçlunun psikolojik, sosyolojik ve ekonomik yönden tanınması ve onu ıslah etmeye elverişli bir yaptırım sisteminin uygulanması gerekir⁹⁷. Yürürlükteki ceza kanunumuz, ceza maksadını geniş tutarak ve seçimlik cezalardan uygun olanı uygulama imkanı sağlayarak hâkimlere geniş takdir yetkisi tanıyarak ve cezaların ertelenmesi kurumunu düzenleyerek eski ceza kanunumuza göre cezaların şahsileştirilmesini sağlama konusunda yenilikler içermektedir. Suçla ve tekerrürle mücadelede cezaların şahsileştirilmesi özel önem arz etmektedir.

Suçluların psikolojik, sosyolojik ve mesleki alanda desteklenmesi(patronaj sistemi): Suçlulara hem tahliyeden önce hem de tahliyeden sonra topluma uyum sağlamaları noktasında gerekli psikolojik, ahlâki, mesleki ve ekonomik desteğin sağlanmasını öngören çağdaş bir suç ve ceza politikasıdır. Artık suç işleyen kişilere ceza verilerek bunların cezaevlerine kapatılmasının suçla ve tekerrürle mücadelede yeterli ve etkin bir yol olmadığı açıkça anlaşılmıştır⁹⁸. Bu nedenle, modern ceza ve infaz kanunları, suçlulara hem ceza ve tutukevlerinde hem de tahliye sonrası dönemde psikolojik, ahlâki, mesleki ve ekonomik yönden destek sağlayarak suçluların topluma uyumlu birer birey olmalarını sağlamak için hükümler

⁹⁶ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 12'den, Nurullah KUNTER, "Suçluların Terbiyesi ve Islahı", Adalet dergisi, 1943/VIII, s. 666-667.

⁹⁷ AKBULUT, s. 12; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 12.

⁹⁸ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 13.

içermektedir. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunu'nda (CGİHK)⁹⁹, isteyen mahkûmların infaz süresince bir meslek öğrenmelerini sağlamak, eğitim almak veya eğitimlerini devam ettirmek isteyenlere bu imkanları sağlamak, psikolojik desteğe ihtiyacı olanlara bu konuda destek sağlamak için hükümler bulunmaktadır (md. 29, 30, 31).

Bu kanuna paralel olarak İş Kanunu'muzda¹⁰⁰ da elliden fazla işçi çalıştıran işverenlerin kamu işyerlerinde % 2 oranında eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu getiren bir hüküm bulunmaktadır (md. 30)¹⁰¹. Ancak, devlet özel sektör için böyle bir zorunluluk getirirken, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda (DMK) memurluğa başvurabilmek için belli suçlardan sabıkalı olmama şartı getirmiştir¹⁰². Bu durum kendi içinde bir tutarsızlık oluşturmaktadır.

Ceza ve Tutukevlerinin Yapısı ve İşleyişi: Ceza ve tutukevlerinin fiziksel ve sosyal yapısı suçluların ıslahında ve topluma uyumlaştırılmasında önemli rol oynamaktadır. Çünkü, suç işleyen kişilerin suç işleme sebeplerinin tespiti ve iyileştirilmeleri tutukluluk ve hükümlülük dönemleri ile infaz sonrası dönemde gerçekleşmektedir. Ceza ve tutukevlerinde yürütülecek suç ve ceza politikası, suç işleyen kişilerin öncelikle suç işleme konusunda daha bilinçli ve daha profesyonel kişilerden etkilenmesine engel olmalıdır. Bu da ancak, suçluların ve tutukluların ayrı yerlerde barınmalarının sağlanması ve suçluların suç tiplerine, yaşlarına ve tekerrür durumlarına göre ayrı yerlerde cezalarını çekmeleri sağlanarak ve mesleği olmayan adeta suçu meslek edinmiş kişilerin meslek edinmelerinin sağlanmasına yönelik çalışmaların yapılmasıyla mümkün olabilecektir¹⁰³. Ülkemizde 2005 öncesinde hem mevzuatta hem de uygulamada bu konuda büyük sorunlar bulunmaktaydı. Ceza ve tu-

⁹⁹ 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, RG. T: 28.12.2004, No: 25685.

¹⁰⁰ 4857 sayılı İş Kanunu, RG. T: 10. 06.2003, No: 25134.

¹⁰¹ “İşverenler, elli veya daha fazla işçi çalıştırdıkları özel sektör işyerlerinde yüzde üç özürlü, kamu işyerlerinde ise yüzde dört özürlü ve yüzde iki eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Aynı il sınırları içinde birden fazla işyeri bulunan işverenin bu kapsamda çalıştırmakla yükümlü olduğu işçi sayısı, toplam işçi sayısına göre hesaplanır”, (md. 30 Değişik : 15/5/2008-5763/2 md.).

¹⁰² Devlet memuru olmak için, “Taksirli suçlar ve aşağıda sayılan suçlar dışında tecil edilmiş hükümler hariç olmak üzere, ağır hapis veya 6 aydan fazla hapis veyahut affa uğramış olsalar bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlâk kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak”. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, RG. T: 20.07.1965, No: 12053, md. 48/A-5 (Değişik Fıkra: 3697 - 10.1.1991).

¹⁰³ **AKBULUT**, s. 17.

tuvevlerinin birçoğunda 16 ile 100 kişi arasında değişen sayıda mahkûmun bir arada kaldığı koğuş sistemi uygulanmaktaydı¹⁰⁴ ve ceza ve tutuk evlerinde istihdam edilen personel bu görevleri hakkıyla yerine getirecek eğitimden yoksundu¹⁰⁵. Bu durum, cezaevlerinin birer ıslah korumu olmasını engellediği gibi, buraların birer profesyonel suçlu üretme merkezi olmasına sebep olmaktaydı¹⁰⁶. Son yıllarda ülkemizde, bu ve benzeri amaçlarla iş atölyeleri ve spor kompleksleri bulunan, küçük koğuşlu yüksek güvenlikli farklı tipte çok sayıda yeni ceza ve tutukevi inşa edilmiştir¹⁰⁷.

Cezaların yetersizliği: suç işleyenlere verilen ve infaz edilen ceza miktarlarının suçluları ıslah etmeye ve toplumu suçlulara karşı korumaya yetmediğini bu nedenle tekröre düşen suçlulara daha fazla ceza verilmesi gereğini ifade etmektedir. Bundan kastımız, her suç işleyen kişiye mutlaka yüksek miktarda ceza verilmesi değil; cezaların kişileştirilerek her failin kişiliğine uygun ve ıslah edici bir ceza verilmesidir. Ancak, her zaman suçlular ıslah olma yolunu seçmeyebilir. İşte bizim görüşümüz, bu tür suçluların (itiyadi suçlular ve suçu meslek edinmiş suçlular gibi) ıslah olana kadar toplum dışında tutmaya yetecek mik-

¹⁰⁴ **Haluk MAHMUTOĞULLARI**, “*Amatör Suçlu, Profesyonel Suçlu*”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi (Sorunlar – Çözümler) 18 Ocak 1997 tarihinde Yapılan Sempozyum, Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 1997, s. 97-98.

¹⁰⁵ Bu konuda geniş bilgi için bkz; **Kudret Yalçın BAL**, “*İnfaz Hukuku (Uygulamadaki Aksaklıklar, Sorunlar ve Çözümler)*”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi (Sorunlar – Çözümler) 18 Ocak 1997 tarihinde Yapılan Sempozyum, Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 1997, s. 56-57.

¹⁰⁶ **BAL**, s. 55.

¹⁰⁷ “Ülkemizde 28/04/2008 tarihi itibarıyla, 342 kapalı ceza infaz kurumu, 28 müstakil açık ceza infaz kurumu, 3 çocuk eğitimevi, 3 kadın kapalı, 1 kadın açık, 2 çocuk kapalı ceza infaz kurumu olmak üzere toplam 379 ceza infaz kurumu bulunmaktadır. Ceza infaz kurumlarımızda 01.04.2008 tarihi itibarıyla, 37.564 hükümlü, 41.383 tutuklu, 16.458 hükmen tutuklu olmak üzere toplam 95.405 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Ceza infaz kurumu ve tutukevi sayısının, işletim maliyetlerinin düşürülmesi, hizmette kalite, çağdaş infaz anlayışı doğrultusunda hızla azaltılması gerekmektedir. Bu amaçla uluslararası normlara uymayan ve fiziki şartları ve kapasiteleri itibarıyla eğitim ve iyileştirmenin kısıtlı yapıldığı ya da hiç yapılamadığı küçük ilçe ceza infaz kurumlarından 2006 yılında 20, 2007 yılında 49, 2008 yılı Mayıs ayı başı itibarıyla 10 adet olmak üzere son iki yılda toplam 79 ilçe ceza infaz kurumu kapatılmıştır. Aynı zamanda çağdaş anlayışa uygun yeni ceza infaz kurumlarının yapılması zorunluluk arz etmektedir. Yukarıda belirtilen açıklamalar doğrultusunda Genel Müdürlüğümüzce 01 Mayıs 2006 yılından bu yana yürütülen çalışmalar çerçevesinde; Sağlıklı, güvenli, mekanik, elektronik donanımlı ve rehabilitasyon işlemlerine elverişli yeni ceza infaz kurumu projeleri geliştirilerek metropol kentler öncelikli olmak üzere; 2006 yılında 7 adet (Ankara 1 ve 2 Nolu L, Kadın, Açık, Çocuk ve Gençlik, Ümraniye T, Çorum L) 2007 yılında 5 adet (Alanya L, Metris T, Silivri Açık, Antalya L, Kırıkkale F) 2008 yılında da 2 adet (Bakırköy Kadın, Maltepe Açık) olmak üzere toplam 14 adet 9.974 kapasiteli ceza infaz kurumunun yapımları tamamlanarak hizmete alınmıştır. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 18.maddesi uyarınca akıl hastalığı dışında ruhsal rahatsızlıkları bulunan hükümlüler için Adana, Elazığ, Manisa ve Samsun E-Tipi ceza infaz kurumlarında oluşturulan üniteler faaliyete geçirilmiştir”, <http://www.cte.adalet.gov.tr> (Erişim; 12.05.2008).

tarda cezalandırılmalarıdır. Ayrıca, yeterli cezanın verilmesi yetmez, bu verilen cezaların en azından büyük bir kısmının infaz edilmesi gerekmektedir. Böylece, tekrar suç işleme ihtimali yüksel olan kişiler, daha uzun süre toplum dışında tutularak suç işleme sıklıkları azaltılmış olacaktır¹⁰⁸. 2005 öncesinde yürürlükte bulunan Ceza İnfaz Kanun'una göre¹⁰⁹, süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş bir kişi, cezasının yarısını cezaevinde iyi halli olarak çektikten sonra şartlı tahliye edilmekteydi (md.19). Buna bir de ceza belirlenirken takdiri indirim sebeplerini de eklediğimiz zaman genellikle suçlular işledikleri suçlar için öngörülen cezaların 1/3'ünü çektikten sonra tahliye olmaktadır. Bu yasal düzenlemeler ve uygulamalar sık sık ülkemizde adalet sisteminin eleştirilmesine ve cezaların yetersizliğinden yakınılmasına sebep olmaktadır¹¹⁰. 2005 yılında yürürlüğe giren CGİHK, süreli hapis cezalarının en az 2/3'ünün ceza ve tutukevlerinde infaz edilmesini düzenleyerek bu konudaki eleştiri ve endişeleri kısmen de olsa bertaraf etmiştir (md.107).

II. TEKERRÜRÜN TÜRLERİ

Bir kişiye işlemiş olduğu birden fazla suçtan dolayı tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, bir takım şartların aynı anda gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartların neler olduğunun tespiti, ilgili hukuk sisteminin kabul ettiği tekerrür türüne (sistemine) göre değişmektedir.

Doktrinde tekerrürün şartları bakımından sistemler olarak da adlandırılan tekerrür türleri; “gerçek tekerrür – varsayılan (mefruz) tekerrür, genel tekerrür – özel tekerrür, süreli tekerrür – süresiz tekerrür, milli tekerrür – milletlerarası tekerrür ve mecburi tekerrür – ihtiyari tekerrür olarak beş temel türden oluşmaktadır¹¹¹.

A) GERÇEK TEKERRÜR – VARSAYILAN TEKERRÜR

Tekerrür hükümlerinin uygulanması için yani suçlunun tekerrüre düşen kişi sayılması için, önceki mahkûmiyetin tamamen infaz edildikten sonra ikinci suçun işlenmiş olmasını gerekli gören sisteme, gerçek tekerrür sistemi; ikinci suç için önceki mahkûmiye-

¹⁰⁸ LEIPOLD, s. 541-542.

¹⁰⁹ 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, RG. T: 16.07.1965, No: 12050.

¹¹⁰ Bu konuda geniş bilgi için bkz; MAHMUTOĞULLARI, s. 100-101; BAL, s. 53-54.

¹¹¹ GÖKCEN, “Türk Ceza...” s, 132; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 14; DÖNMEZER, ERMAN, s. 129-136.

tin sadece kesinleşmesini yeterli kabul eden sisteme ise, varsayılan (mefruz) tekerrür sistemi denir¹¹².

Gerçek tekerrür sistemini savunan yazarlara göre; kesin bir mahkûmiyetten sonra ancak infazdan önce suç işleyen kimse, sadece yasayı hiçe saydığını ortaya koymuş olur ve bu durum ikinci suçun cezasının artırılmasını haklı göstermez. Verilen ceza ile amaç edilen şey, her hangi bir kriminolojik etki ile suç işleyen kimseyi ıslah ederek onu topluma iyi bir yurttaş sıfatıyla tekrar kazandırmaktır. Cezanın infazı ile amaç edilen suçlunun uslanmasıdır. Cezanın infazına rağmen suç işleyen kimse yasayı, yargıcı ve cezayı hiçe saymış olur. Böyle bir kimse cezaya karşı hissizdir ve toplumun daha etkili bir savunma çaresine başvurma hakkı ortaya çıkmış olur¹¹³ ve ancak, bu halde tekerrür hükümleri uygulanabilir. Sonuç olarak bir suçlunun ahlaki kötülüğünden bahsedebilmek ve tekerrür hükümlerini uygulayabilmek için, failin işlediği ilk suçun cezasının infazından sonra yeni bir suç işlemiş olması gerekir.

Varsayılan tekerrür sistemini savunanlara göre ise, tekerrürün uygulanması için ilk mahkûmiyetin kesinleşmiş olması yeter olup, cezanın infaz edilmiş olması gerekmez. Cezanın infazını şart koşabilmek için her şeyden önce, cezanın insanları uslandırıcı ve yeniden suç işlemekten alıkoyucu bir işlevi olduğunu kanıtlamak gerekir. Suçlunun ıslahı yasa koyucu açısından bir umut olup, mutlak bir gerçek değildir. Devlet, cezayı sadece ıslah amacıyla değil, toplumu suçlulara karşı koruma ve ıstırap çekirme aracı olarak da kullanmaktadır¹¹⁴. Kaldı ki tekerrür, önceki cezanın yetersizliği nedenine dayandırıldığı takdirde, ikinci suçun cezasını artırabilmek için daha önce işlenen suçla yeni suçun aynı türden olmasını şart koşturacaktır.

Önceki cezanın çekilmiş olması şartının kabul edilmesi halinde ise, bir takım rahatsızlıklar meydana çıkar. Örneğin bu durum, cezanın infazından kaçarak daha tehlikeli bir hal gösteren kimseyi ödüllendirmek olur. İştirak halinde suç işleyen iki şerik aynı cezaya mahkûm olduktan sonra, birisi çağrı üzerine gelerek cezasını çekmiş diğeri kaçmış olsa ve her ikisi yeniden suç işlese, cezasını çeken kişi tekerrüre düşmüş sayılacak, diğ-

¹¹² GÖKKOYUN, s. 15; DÖNMEZER, ERMAN, s. 129.

¹¹³ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 14.

¹¹⁴ GÖKKOYUN, s. 16; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 15.

kişi tekerrüre düşmüş sayılmayarak, cezasını çekmediği halde lehine ayrıcalıklı bir durum yaratılmış olacaktır. Benzer bir durum, cezasını henüz çekerken suç işleyen kimse için de söz konusudur. Bu tür haksızlık ve kötüye kullanımları engellemek için varsayılan tekerrür sisteminin benimsenmesi gerektiği kanısındayız.

Günümüzde gerçek tekerrür sistemini kabul eden ülkeler olduğu gibi varsayılan tekerrür sistemini kabul eden ülkeler de bulunmaktadır. 5237 sayılı TCK varsayılan tekerrür sistemini kabul etmişken; Askeri Ceza Kanunumuz (AsCK)¹¹⁵ ise gerçek tekerrür sistemini benimsenmiştir.

B) GENEL TEKERRÜR – ÖZEL TEKERRÜR

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, önceki mahkûmiyete konu olan suçla sonraki suç arasında bir ayniyet aranıyorsa özel tekerrür; buna karşılık iki suç arasında ayniyet aranmıyorsa genel tekerrürün varlığından söz edilir¹¹⁶.

Genel tekerrürden yana olanlara ve özellikle pozitivistlere göre, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki ve sonraki suçların aynı türden suçlar olmasına gerek yoktur. Çünkü;

- Tekrar suç işleyen kişi, ikinci kez ceza yasasının her hangi bir hükmünü ihlal ederek aykırı kişiliğini ve toplum için tehlikeli olduğunu göstermiştir¹¹⁷.
- Tekerrürün uygulanmasının nedeni, kişinin aynı suçları işleyerek edindiği kötü alışkanlığından ziyade, tekerrüre düşen kişinin suç işlemekte ısrar ederek ceza kanunlarına karşı sürekli bir duyarsızlık içinde olması ve verilen cezalarla ıslah olmamış olmasıdır.

Özel tekerrür sistemini savunan hukukçulara göre ise, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki ve sonraki suçların her ikisinin de aynı türden olması gerekir¹¹⁸. Çünkü;

- Cezanın artırılmasının temel nedeni cezanın yetersizliğidir. Cezanın etkisizliğinden (yetersizliğinden) bahsedebilmek için, önceki suçun sonraki suçla benze-

¹¹⁵ 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu, RG. T: 15.06.1930, No: 1520.

¹¹⁶ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT; s. 606; GÖKKOYUN, s. 16; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 16.

¹¹⁷ DÖNMEZER, ERMAN, s. 130; TAŞKIN, s. 50.

¹¹⁸ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 16; DÖNMEZER, ERMAN, s. 130.

mesi gerekir. Bu nedenle önceki suç ile sonraki suç arasında benzerlik yok ise önceki cezanın etkisiz veya yetersiz kaldığından söz edilemez¹¹⁹.

- Tekerrür nedeniyle cezanın artırılmasının amacı, suç itiyadını önlemektir. İtiyat ise, ancak aynı ya da benzer suçlar arasında olabilir.

Öyleyse tekerrür, sadece yasanın aynı hükmünü ihlal eden aynı suç veya birbirine benzer suçlar arasında söz konusu olabilir.

Genel ve özel tekerrür türleri yanında bir de ikisinin sentezi niteliğinde olan karma tekerrürü benimseyen ülkeler¹²⁰ bulunmaktadır. Bu karma teoriye göre, tekerrür hükümlerinin uygulanması için genel tekerrür yeterlidir. Ancak, özel tekerrür halinde genel tekerrüre göre ceza daha fazla artırılmalıdır.

Genel-özel tekerrür ayrımı, pozitivistler tarafından eleştirilmiştir. Onlara göre, ikinci suçtan dolayı oluşan 'tehlikelilik' durumu, somut olaya göre belirlenmelidir; yoksa genel-özel tekerrür ayrımına göre değildir. Genel - özel tekerrür ayrımı, tekerrüre düşen kişinin, kişiliğinin belirlenmesi açısından önemlidir. Yoksa özel tekerrüre zorunlu olarak cezayı daha fazla artırıcı bir değer tanınması doğru değildir. Özel tekerrür halinde cezanın üst sınırdan veya alt sınırdan verilmesi konusunda hâkime takdir yetkisi verilmelidir¹²¹.

AsCK özel tekerrür sistemini kabul ederken¹²²; 5237 sayılı TCK genel tekerrür sistemini; 765 sayılı TCK ise, hem genel hem de özel tekerrürü sistemini kabul etmiştir.

C) SÜRELİ TEKERRÜR – SÜRESİZ TEKERRÜR

Failin, birinci mahkûmiyete karar verildikten veya ilk mahkûmiyet infaz edildikten sonra belirli bir süre içinde ikinci suçu işlemesi halinde tekerrür hükümlerinin uygulanmasını kabul eden sisteme 'sürelî tekerrür'; buna karşın, ilk mahkûmiyet kararından

¹¹⁹ **Yavuz ERDOĞAN**, Türk Ceza Kanununda ve Askeri Ceza Kanununda Tekerrür, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000, s. 18.

¹²⁰ Örneğin; 765 sayılı TCK ve İtalya, İspanya ve Fransa Ceza Kanunları gibi. **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 132.

¹²¹ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 133.

¹²² “Bir cürüm işleyen mükerrir sayılması ve bu kanunun o suretle gösterdiği hükümlerin ve cezaların tatbik edilmesi, suçlunun askeri bir cürümden dolayı bir Türk askeri mahkemesinde mahkûm olarak ceza gördükten sonra *aynı askeri cürmü* tekrar yapmasına bağlıdır....” (AsCK md. 42).

itibaren ne kadar süre geçerse geçsin ikinci suçun işlenmesi halinde tekerrür hükümlerinin uygulanmasını kabul eden sisteme ise, 'süresiz tekerrür' sistemi denir¹²³.

Sürelî tekerrür sistemini savunanlara göre, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için sonraki suçun, önceki suç için verilen cezanın kesinleşmesinden veya kesinleşen cezanın infaz edilmesinden sonra belirli bir zaman diliminde işlenmesi gerekir. Bu belirli süre dışında bir zamanda işlenen suçlar, tekerrüre esas alınmamalıdır. Çünkü;

- Birinci suçtan sonra verilen cezanın etkisi sonsuz değildir. Zamanın geçmesi ile ilk mahkûmiyet dolayısıyla çekilmiş olan cezanın etkisi giderek azalır ve nihayet belli bir süre geçtikten sonra bu etki tümüyle kaybolur¹²⁴. Bu süre sonunda fail, yeni bir suç işlemiş ise, bu suçun nedeni ile önceki mahkûmiyet arasında herhangi bir ilgi ya da bağlantı kurulması doğru değildir¹²⁵.
- Önceki mahkûmiyet, önleyici etkisini faili belirli bir süre suçtan uzak tutarak yerine getirmiştir¹²⁶. Uzun zaman suç işlememiş bir kişinin kanuna karşı duyarsız olduğu ve ahlâki düşkünlük içinde olduğu söylenemeyeceği gibi, uzun süre suç işlemeyen kişinin toplum için tehlikeli olduğu da söylenemez.
- Mahkûm olduktan kısa bir süre sonra tekrar suç işleyen kişi ile çok uzun bir süre sonra tekrar suç işlemiş kişi bir tutulamaz¹²⁷.

Failin bu süreden sonra yeni bir suç işlemesi durumunda, sadece suçun normal cezasının verilmesi yeterli olacaktır.

Süresiz tekerrür sistemini benimseyenlere göre ise, ilk suçun cezası kesinleştikten veya kesinleşen cezanın infaz edilmesinden itibaren, sonraki suç ne zaman işlenirse işlensin her zaman tekerrüre esas oluşturacaktır. Sonraki suçun tekerrüre esas oluşturması için herhangi bir zaman sınırlaması olmamalıdır. Çünkü;

¹²³ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1037; DÖNMEZER, ERMAN, s. 134; GÖKKOYUN, s. 18; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 606.

¹²⁴ Elif SONSUZOĞLU, Vergi Suç ve Cezalarında Birleşme, İştirak ve Tekerrür, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989, s. 92.

¹²⁵ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 18.

¹²⁶ DÖNMEZER, ERMAN, s. 134.

¹²⁷ AKBULUT, s. 56.

- Zaman, fiil ve olayları ortadan kaldırmaz. Fail, tekrar suç işleyerek tehlikeli kişiliğini ortaya koyarak toplum için tehlike oluşturduğunu ispatlamıştır¹²⁸.
- Kişi, çektiği cezayı hayatı boyunca bir daha unutmamalıdır. Eğer kişi, bir kez cezaya mahkûm edildikten ve cezasını çektikten sonra tekrar suç işliyorsa; bu, kişinin çektiği cezayı unuttuğunu veya cezanın kişiyi ıslah etmeye yetmediğine karine oluşturacaktır.
- Uzun bir süre suç işlemeyen bir kişinin tekrar suç işlemesi, onda suç işleme eğiliminin yok olmadığını gösterir¹²⁹.

Dolayısıyla ilk suçun işlenmesinin üzerinden ne kadar süre geçerse geçsin, failin tekrar suç işlemesi durumunda tekerrür hükümleri uygulanmalıdır.

Sürelili ve süresiz tekerrür sistemlerinin yanında doktrinde karma sistemi savunular da bulunmaktadır. Bunlara göre, tekerrür sistemi kural olarak süresiz olmalıdır. Ancak tekerrüre esas alınan suçlar arasındaki zaman aralığı uzadıkça, tekerrür nedeniyle cezanın artırılma oranı da buna paralel olarak azaltılmalıdır¹³⁰.

Bazı ülke kanunları sürelili tekerrür sistemini benimserken bazıları ise, süresiz tekerrür sistemini benimsemiştir. 765 sayılı TCK¹³¹, 5237 sayılı TCK¹³² ile AsCK¹³³ sürelili tekerrür sistemini benimsemiştir.

D) MİLLİ TEKERRÜR – MİLLETLERARASI TEKERRÜR

Milli tekerrür sisteminde, tekerrüre esas olan mahkûmiyet ancak, milli mahkemelerce verilen mahkûmiyet olabilir. Yabancı mahkemelerce verilen mahkûmiyetler tekerrüre esas alınmaz. Milli tekerrür sistemi, milli egemenliğin bir sonucudur¹³⁴.

¹²⁸ GÖKKOYUN, s. 19.

¹²⁹ DÖNMEZER, ERMAN, s. 135.

¹³⁰ DÖNMEZER, ERMAN, s. 136.

¹³¹ Bir kimse, ... Mahkûm olduktan sonra ... 10 sene ve diğer hallerde 5 sene içinde başka bir suç daha işlerse tekerrür hükümleri uygulanır (md. 81/1).

¹³² “Tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı; a) Beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl, b) Beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl, geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmaz” (md. 58/2).

¹³³ “... Bu hüküm evvelce verilen ceza kısmen tenfiz edilmiş veya hususi af yoluyla düşmüş olsa bile tatbik olunur. Şu kadar ki cezanın tenfizinden veya affından itibaren yeni cürmün işlendiği tarihe kadar aradan beş sene geçmiş ise bu hükümler tatbik olunmaz” (AsCK md. 42).

¹³⁴ İÇEL ve Diğerleri, s. 188

Milletlerarası tekerrür sistemi ise, yabancı bir ülke mahkemesinde verilen mahkûmiyet hükmünün başka bir ülkede tekerrüre esas alınmasını ifade eder¹³⁵. Yani, milletlerarası tekerrürde önceki hükmün hangi ülke mahkemesince verildiğinin hiçbir önemi olmayıp, yabancı mahkeme kararları da tekerrür için milli mahkeme kararları gibi kabul edilmektedir.

Genel olarak baktığımızda, ülkelerin büyük bir çoğunluğunun milli tekerrür sistemini benimsediğini ancak, buna bazı suçlar açısından istisnalar getirdikleri görülmektedir. Gerek 765 sayılı gerekse de 5237 sayılı ceza kanunlarımız, milli tekerrür sistemini benimsemekle birlikte buna bazı istisnalar getirilmiştir. Uyuşturucu madde imal ve ticareti, kasten öldürme ve yaralama, terör, kaçakçılık ve sahtecilik suçları gibi bazı suçlar açısından milletlerarası tekerrür sistemi kabul edilmiştir¹³⁶. Ancak AsCK, sadece mili tekerrür sistemini kabul etmiştir ve buna herhangi bir istisna da öngörmemiştir¹³⁷.

E) ZORUNLU TEKERRÜR – İHTİYARİ TEKERRÜR

Tekerrürün şartlarının oluşması durumunda kabul edilen sisteme göre farklı sonuçlar doğmaktadır. Bu sonuçların en başında ise, ikinci suça verilecek cezanın artırılması, infaz rejiminin değişmesi, seçimlik cezalardan ağır olanın uygulanması yeralmaktadır. İşte tekerrürün şartlarının gerçekleşmesi durumunda tekerrür için öngörülen sonuçların uygulanması zorunlu tutulmuş ise zorunlu tekerrür sisteminden; kanunun tekerrür için öngördüğü şartlar gerçekleşmesine rağmen hâkime tekerrür hükümlerini uygulayıp uygulamama konusunda takdir yetkisi veren sistemin kabulü durumunda ise ihtiyari tekerrür sisteminden bahsedilir¹³⁸.

Zorunlu tekerrürü savunanlara göre, tekerrür için yasada gösterilen koşullar ortaya çıkmışsa, suçlunun cezası zorunlu olarak artırılmalıdır. Çünkü;

¹³⁵ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 20; GÖKCEN, “Türk Ceza...”, s. 132.

¹³⁶ “Kasıtlı suçlarla taksirli suçlar ve sırf askerî suçlarla diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmaz. Kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçları hariç olmak üzere; yabancı ülke mahkemelerinden verilen hükümler tekerrüre esas olmaz” (5237 sayılı TCK md.58/4). Benzer düzenleme için bakınız; 765 sayılı TCK md. 87/4.

¹³⁷ “Bir cürüm işleyen mükerrir sayılması ve bu kanunun o suretle gösterdiği hükümlerin ve cezaların tatbik edilmesi, suçlunun askeri bir cürümden dolayı bir Türk askeri mahkemesinde mahkûm olarak ceza gördükten sonra aynı askeri cürmü tekrar yapmasına bağlıdır....” (AsCK md. 42).

¹³⁸ ERDOĞAN, s. 21; TAŞKIN, s. 58.

- Tekerrürün hukuki dayanağı sağlam olduğu düşünülüyorsa, tekerrür dolayısıyla cezanın artırılması için tekerrürün varlığı yeterli olmalıdır. Cezanın artırılıp artırılmaması yetkisinin, hâkimlere bırakılmaması gerekir.
- Böyle bir yetkiyi hâkimlere tanımak, yasa koyucunun yetkilerini hâkime devretmek olup, bu durum, yargı yetkisi ile yasama yetkisinin birbirine karışması demek olacaktır¹³⁹.

İhtiyari tekerrürü savunan pozitivistlere göre; tekerrür, cezayı artırıcı bir sebep olarak yasada düzenlenmeli; ancak, tekerrür nedeniyle cezanın somut olayda artırılıp artırılmayacağına karar verme takdir yetkisi hâkimlere tanınmalıdır¹⁴⁰. Çünkü;

- Cezanın verilmesini sadece yasaların çizdiği sınırlarla belirlemek, suçlunun kişiliğini önemsememek, sadece suça önem vermektir.
- Cezanın belirlenmesinde sadece suça önem vermek ve 'suçlu yok suç var' demek, 'hasta yok hastalık var' demektir. Her suç işleyenin bunu ne gibi nedenlerle, hangi koşullar altında işlediğini bilmek ve bununla birlikte her türlü olasılığı önceden tahmin etmek olanaklı olsaydı, elbette yasaların çizdiği sınırlarla bağlı kalarak hareket etmek doğru olurdu. Yargıç için bir takdir hakkı tartışması söz konusu olmazdı. Ancak bu olanaklı olmadığından tekerrüre düşen suçlular da dahil her türlü suçlu için yargıca, cezanın suçlunun kişiliğine uydurulması için takdir yetkisi tanınmalıdır.

İtalyan ve Alman Ceza Kanunları'nda¹⁴¹ yapılan değişikliklerle zorunlu tekerrür sistemi bırakılmış olup, artık ihtiyari tekerrür sistemi benimsenmiştir. Gerek 765 sayılı gerekse 5237 sayılı TCK'larda zorunlu tekerrür sistemi benimsenmiştir. Eskisinden farklı olarak 5237 sayılı TCK'da tekerrür durumunda infazdan sonra uygulanacak olan denetimli serbestlik süresinin uzunluğunun tayininde hâkime 1-5 yıl gibi geniş bir takdir yetkisi verilmiştir.

¹³⁹ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 21.

¹⁴⁰ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 21.

¹⁴¹ Hans –Heinrich JESCHECK, *Alman Ceza Hukukuna Giriş* (Çev. Feridun Yenisey), Beta Yayınları, İstanbul, 2007, s. 75.

III. TEKERRÜRÜN MAHİYETİNİ AÇIKLAYAN TEORİLER

Ceza kanunlarında suç teşkil eden fiiller ve bu suçlar için öngörülen cezalar özel hükümler içinde düzenlenmiştir. Bu suçlar için kural olarak kanunda yazılı olandan başka tür veya miktarda ceza verilemez. Bu genel kuralın istisnası olan tekerrür durumunda, yasanın kabul ettiği teoriye göre;

- Mevcut cezanın miktarı artırılmakta,
- Cezanın türü değiştirilmekte,
- Mevcut cezaya yeni bir yaptırım eklenmekte,
- Cezanın infaz şekli değiştirilmekte,
- Ya da bunlardan birkaçı birlikte uygulanmaktadır.

İşte tekerrür konusundaki teoriler, tekerrür durumunda mevcut cezadan farklı bir ceza uygulanıp uygulanmaması, farklı bir ceza uygulanacaksa bu uygulamanın nasıl olması gerektiği ya da tekerrürden dolayı farklı ceza uygulamasının nedeni nedir? gibi soruların cevaplarını bulmak için yapılan tartışmalar, tekerrürün niteliğini açıklayan teorilerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Ortaya çıkışı 18. yy'nin ikinci yarısına rastlayan bu teoriler, ilk zamanlar dağınık birer tez niteliğinde birer düşünce akımı iken, daha sonraları kendi içinde benzer olanlar birbirini tamamlayarak ve farklı olanlar ayrışarak birer teori haline gelmişlerdir¹⁴². Bu teorilerin başlıcaları, 'Tekerrürü Reddeden İlga Teorisi' ve 'Tekerrürü Kabul Eden Teoriler'dir.

A) TEKERRÜRÜ REDDEDEN İLGA TEORİSİ

Tekerrür kurumunun gereksiz ve haksızlık oluşturduğunu savunan ilga teorisi taraftarlarına göre, tekerrür kurumu kesinlikle uygulanmamalı ve kanunlardan çıkarılmalıdır¹⁴³.

İlga teorisi savunucuları düşüncelerini şu esaslara dayandırmaktadırlar:

- Bir kimsenin işlediği sonraki suçun cezası tekerrürden dolayı artırılırsa, cezasını çektiği önceki suçtan dolayı ikinci kez cezalandırılmış olacağından, "non bis in idem"¹⁴⁴ kuralına aykırı davranılmış olacaktır. Oysaki fail, önceki suçun cezasını

¹⁴² ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 48; İÇEL ve Diğerleri, s. 181; GÖKKOYUN, s. 20.

¹⁴³ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 48.

¹⁴⁴ Aynı fiilden dolayı iki kere cezalandırılmayacağı kuralı.

çekmiş olduğundan topluma olan borcunu ödemiş ve kusurlu davranışının cezasını çekmiştir¹⁴⁵.

- Suçun, tekerrüre düşen bir kişi tarafından işlenmesi, o suçun ne maddi ne manevi ne de toplumsal ağırlığını değiştirir. Yani sonra işlenen suçun ortaya çıkardığı zarar, önceki suçun ortaya çıkardığı zarardan farklı olmayacaktır. Eğer kanun koyucunun suç için öngördüğü ceza, suçlunun tekrar suç işlemesini önlememişse, bunun sorumlusu tekerrüre düşen kişi olmayıp, kanun koyucudur. Bu durumda yapılacak şey, kanun koyucunun yaptığı yanlış öngörüü düzelterek ceza miktarını veya türünü değiştirmesidir¹⁴⁶.
- Tekerrüre düşen kişinin işlediği sonraki suç için cezanın belirlenmesinde önceki suçun belirleyici olması, ceza hukuku sahasından çıkıp ahlâk sahasına girmek demektir. Çünkü, bu durumda cezalandırılan şey, tekerrüre düşen kişinin dış dünyaya yansımış iradesi değil, kişide var olduğu iddia edilen tehlikeli haldir¹⁴⁷.
- İnsanların yeniden suç işleyerek tekerrüre düşmesinde bir çok sebep rol oynamaktadır. Ekonomik ve sosyal bozukluklar, ceza ve tutukevlerinin kötü şartları, adalet sisteminin iyi işlememesi gibi toplumdan ve devlet mekanizmasından kaynaklanan sebepler tekrar suç işlenmesinin başlıca sebeplerindendir. Sonraki suçun cezasını tekerrür nedeniyle artırmakla toplum, kendi hatalarının cezasını tekerrüre düşen suçluya ödetmiş olacaktır¹⁴⁸.
- Tekerrüre düşen kişinin cezanın ağırlaştırılması, haksız ve yararsızdır. Çünkü, tekerrürle mücadele etmek için, tekerrürün sebeplerini araştırıp bulmak ve gerekli tedbirleri almak gerekirken, çözümü tekerrüre düşen kişinin cezasını artırmakta aramak haksızlık oluşturacağı gibi yararsız bir çözüm arayışı olacaktır¹⁴⁹.
- Aslında tekerrür nedeniyle cezanın artırılması değil, azaltılması gerekir. Çünkü, tekerrür itiyadı doğurur; itiyad ise, iradeyi yani kişinin ayırt etme gücünü zayıflatır.

¹⁴⁵ GÖKCEN, “*Türk Ceza...*”, s. 133.

¹⁴⁶ DÖNMEZER, ERMAN, s. 137; OKAY, s. 333; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 50.

¹⁴⁷ OKAY, s. 333; GÖKCEN, “*Türk Ceza...*”, s. 133.

¹⁴⁸ DÖNMEZER, ERMAN, s. 137.

¹⁴⁹ OKAY, s. 334; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 52.

Dolayısıyla, tekerrür itiyad oluşturduğundan, itiyad da irade serbestisini zayıflattığına göre, tekerrüre düşen kişinin cezası artırılmak yerine bilakis azaltılmalıdır¹⁵⁰.

İlga teorisi taraftarlarının bu düşünceleri, doktrinde birçok sebeple eleştirilmiş olup¹⁵¹, bu sebeplerden bazıları şöyledir;

- Tekerrür sebebiyle, tekerrüre düşen kişiye fazla ceza verilmesi “non bis in idem” kuralına aykırılık teşkil etmez. Çünkü, cezanın artırılması ilk suçun cezasının sonraki suçun cezasına eklenmesi değil, bilakis failin tekrar suç işleyerek toplum için potansiyel tehdit ve tehlike oluşturmasındandır¹⁵².
- Tekerrür sebebiyle cezanın artırılmasının hukuk sahasından çıkıp ahlâk sahasına girildiği yönündeki iddia da doğru değildir. Çünkü, cezanın artırılması ahlâki değil, hukukidir. Kişinin sürekli suç işlemesi karşısında yapılacak en doğru hukuki işlem, tekerrüre düşen kişinin cezasını artırmak ve kişiyi daha fazla toplum dışında tutmaktır¹⁵³.
- Suç işlenmesinin ve tekerrüre düşülmesinin sosyal, ekonomik, hukuki ve idari birçok sebebi olduğu iddiası elbette doğrudur. Ancak, yinede bu sebepler kişinin tekrar suç işleyerek toplum düzenini bozmasını haklı ve meşru göstermez¹⁵⁴.
- Tekerrürün itiyad oluşturduğu ve itiyadın da iradeyi zayıflattığı ve bu nedenle de tekerrüre düşen kişinin cezasının azaltılması gerektiği düşüncesi de doğru değildir. Öncelikle tekrar suç işlenmesinin itiyad oluşturduğu ve itiyadın da iradeyi zayıflattığı bilimsel bir iddia olmayıp tamamen bir varsayımdan ibarettir. Oysa, işlediği suçtan dolayı cezaya mahkûm edildikten sonra tekrar suç işleyen kişilerin, bundan sonrada suç işleme eğiliminde oldukları ve bir çoğunun tahliyeden sonra da bilerek ve isteyerek tekrar suç işlediği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmış bilimsel bir karedir. Bu nedenle tekrar suç işleyen ve toplumun huzur ve barışı için tehlike arz

¹⁵⁰ GÖKCEN, “*Türk Ceza...*”, s. 133; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 49; GÖKKOYUN, s. 22.

¹⁵¹ OKAY, s. 334.

¹⁵² ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1040.

¹⁵³ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 56.

¹⁵⁴ AKBULUT, s. 21; OKAY, s. 334.

eden ve ısrarla ıslah olmamayı seçen tekerrüre düşen kişilerin cezasını artırmak yerine azaltmak adaletle ve suç ve ceza politikasıyla bağdaşmaz¹⁵⁵.

İlga teorisi taraftarlarının düşüncelerinin ve bu iddialara karşı ileri sürülen eleştirilerin her ikisinin de tamamen olmasa da kısmen haklılık payları bulunmaktadır. Ancak, ilga teorisi taraftarlarının tekerrür konusunda ileri sürdükleri düşünceler, çoğunlukla bu gün çürütülmüş veya zayıflatılmıştır. Artık günümüzde ilga teorisini kabul eden ve uygulayan ülke ceza kanunu pek bulunmamaktadır¹⁵⁶.

B) TEKERRÜRÜ KABUL EDEN TEORİLER

İlga teorisini eleştirenler, tekerrüre düşen kişilerin cezasının azaltılması düşüncesine karşı çıkararak bilakis sonraki suçun cezasının artırılması veya tekerrüre düşen kişilere farklı bir infaz rejimi uygulanmasını savunmuşlardır. Bu teoriler, Klasik Teorileri oluşturan “cezanın yetersizliği teorisi” ve “kusur yeteneğinin ağırlığı teorisi” ile Sübjektif Teoriler’dir.

1. *Klasik Teori*

Cezanın yetersizliği ve kusur yeteneğinin ağırlığı teorilerinden oluşan klasik teori taraftarları, farklı gerekçelerle de olsa tekerrür durumunda, tekrar suç işleyenlerin cezasının artırılması fikrini savunmuşlardır¹⁵⁷. Şimdi bu teori taraftarlarının düşüncelerini dayandırdıkları nedenleri açıklayalım.

a) *Cezanın Yetersizliği Teorisi*

Tekerrür durumunda tekrar suç işleyenlerin cezasının artırılması gerektiğini savunan cezanın yetersizliği teorisinin kurucusu olan Carrara¹⁵⁸, bu düşüncesini önceki suç için verilen cezanın fizik kudretinin yetersizliği ve manevi kudretinin yetersizliğine dayandırmıştır. Hemen belirtelim ki, cezanın yetersizliği teorisi savunucuları düşüncelerini ilk suç için kesinleşen cezanın infaz edilmiş olması (gerçek tekerrür sistemi) üzerine inşa etmişlerdir.

Cezanın fiziki kudretinin yetersizliği: Kanun koyucu her suç için ceza türü ve miktarı belirlerken, tekrar suç işlenmesini önlemek için suç işleyenleri ıslah etmeye ve tekrar top-

¹⁵⁵ LEIPOLD, s. 544-547.

¹⁵⁶ DÖNMEZER, ERMAN, s. 137.

¹⁵⁷ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s.58.

¹⁵⁸ GÖKCEN, “Türk Ceza...”, s. 134.

luma kazandırmaya yetecek tür ve miktarda ceza belirlemeye çalışır. Bununla suç işlenmesinin önlenebileceğini umut eder. Ancak, bu cezalara rağmen kişiler tekrar suç işliyorsa; verilen cezanın, o suç için suçluları ıslah etmeye yetmediğini gösterir¹⁵⁹. İşte Carrara'ya göre, suçlar için belirlenen cezalara rağmen kişiler tekrar suç işliyorsa bu, o suç için belirlenen cezanın fizik kudretinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Yani söz konusu ceza, suçlulara yeterince acı ve ıstırap çektirmeye ve suçluları ıslah etmeye yetmemiş demektir. Bu nedenle, tekrar suç işleyenler için fizik kudreti yetersiz olduğu anlaşılan cezalar, tekerrüre düşen kişiler için artırılmalıdır¹⁶⁰.

Cezanın manevi kudretinin yetersizliği: Bir toplumda suç işlenmesi, o toplumda huzur ve sükunun bozulmasına ve dolayısıyla toplumda korku ve endişeye sebebiyet verecektir. İşte bu noktada, devletin yargı organları devreye girerek suçluları toplum dışına çıkararak ve cezalandırarak, topluma endişeye yer olmadığı mesajı vermektedir. Ancak, suçluların mahkûmiyet sonrası tekrar suç işlemeleri, toplumda eskisine göre daha büyük bir korku ve endişenin oluşmasına sebep olacak ve hatta toplumu, kanunların ıslah edici ve toplumu suçlulara karşı koruyucu etkisinden şüphe eder hale getirecektir¹⁶¹. İşte bu teori savunucularına göre, toplumun bu endişelerini gidermek için cezaların manevi kudretinin yetersizliğini gören yasa koyucu, tekrar suç işleyenlerin cezasını artırmalıdır¹⁶².

Cezanın yetersizliği teorisi değişik nedenlerle eleştirilmiştir. Denmiştir ki;

- Tekrar suç işleyenlerin diğer suçlulardan farklı olarak, suç için ön görülen cezalara karşı daha duygusuz olduğu tezi, ispatlanmış bilimsel bir bilgi değildir¹⁶³.
- Tekrar suç işleyenler üzerinde yapılan araştırmalar, tekerrürün cezaların yetersizliğinden çok sosyal, ekonomik, yasal ve idari nedenlerden kaynaklandığını ortaya koymuştur. Cezaya karşı duyarlı olan bir kimsenin dahi sosyo –ekonomik nedenlerle tekrar suç işleyebileceği tespit edilmiştir¹⁶⁴.
- Cezanın yetersizliği teorisinin benimsenmesi, gerçek tekerrür sisteminin benimsenmesini zorunlu kılacaktır. Bu uygulama ise, henüz cezası infaz edilmeden veya

¹⁵⁹ GÖKKOYUN, s. 24.

¹⁶⁰ DÖNMEZER, ERMAN, s. 141-142'den, Carrara, Programma, II, s. 738-741.

¹⁶¹ DÖNMEZER, ERMAN, s. 142.

¹⁶² ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 62; ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1041.

¹⁶³ DÖNMEZER, ERMAN, s. 142.

¹⁶⁴ OKAY, s. 337-338.

infaz edilme aşamasında tekrar suç işleyen suçlulara cezası infaz edildikten sonra tekrar suç işleyenlere göre avantaj sağlayacaktır. Bu da beraberinde adaletsizlikleri getirecektir¹⁶⁵.

- Tekerrür dolayısıyla ikinci suç için öngörülen cezada yapılacak artırımda belirli bir sınırın çizilmesi mümkün değildir. Çünkü, tekrar suç işleyen kişilerin de cezaya bakışı ve tepkisi birbirinden farklı olduğundan tekrar suç işleyenlerin tamamını kapsayacak bir artırım oranı belirlemek güçtür¹⁶⁶.
- Cezanın yetersizliği teorisinde bir metod hatası vardır. Şöyle ki, ikinci suçun daha ağır sayılmasını gerektirecek bir durum olmamasına ve ikinci suç olduğu gibi kalmasına rağmen, tekrar suç işleme durumunda ikinci suçun cezası ağırlaştırılmakta bu da, suç ve ceza arasında bulunması gereken ilişkinin bozulmasına sebep olmaktadır¹⁶⁷.

b) İsnadiyetin Ağırlığı Teorisi

Tekerrür durumunda sonraki suçun cezasının ağırlaştırılmasını savunan isnadiyetin ağırlığı teorisi taraftarlarına göre, tekrar suç işleme cezayı değil, kusur yeteneğini ağırlaştırmaktadır. İsnadiyetin ağırlaşması nedeniyle son suçun cezası ağırlaştırılmalıdır. Tekrar suç işleme durumunda, isnadiyetin ağırlaştığında hemfikir olan teori taraftarları, isnadiyetin ağırlaşmasının nedenleri konusunda ise, fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Teori taraftarları isnadiyetin ağırlaşmasını, sorumluluğun ağırlığı teorisi, sosyal endişe teorisi, kusurluluğun ağırlığı teorisi ve önceki mahkûmiyet sebebiyle ağırlaşma teorileriyle açıklamışlardır¹⁶⁸.

aa) Sosyal Endişe Teorisi

Bu teoriye göre isnadiyet, sadece suçun ağırlığı ile değil, aynı zamanda suçun siyasi ağırlığı ile de uyumlu olmalıdır. Kişinin tekrar suç işlemesi suçun siyasal ağırlığını artırır.

¹⁶⁵ TAŞKIN, s. 24.

¹⁶⁶ DÖNMEZER, ERMAN, s. 142.

¹⁶⁷ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s.64.

¹⁶⁸ DÖNMEZER, ERMAN, s. 143; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 66; ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1042.

Çünkü, tekrar suç işlenmesi, toplumda ilk defa suç işlenmesinden daha fazla sosyal endişeye sebep olacaktır. Bu nedenle, tekrar suç işleyen kişinin cezası artırılmalıdır¹⁶⁹.

Bu teori eleştirilmiş ve denmiştir ki, basit ve hafif suçların tekrar işlenmesi halinde toplumun endişeye ve korkuya kapıldığı söylenemez. Ayrıca, toplum, çoğunlukla suçun tekröre düşen kişi tarafından işlenip işlenmediğini bilmediğinden endişeye kapılması da düşünülemez. Toplumun bir suçun işlenmesinden dolayı endişeye kapılması o suçun unsuru değil, sonucudur. Bir suçun ortaya çıkardığı sonuca göre, o suçun ağır veya hafif sayılması hukuki bir ölçü değildir¹⁷⁰.

bb) Sorumluluğun Ağırlığı Teorisi

Sonraki suçtaki sorumluluğun önceki suça göre daha ağır olduğunu savunan sorumluluğun ağırlığı teorisine göre, her suç iki farklı yararı ihlal etmektedir. Birincisi, belirli bir ceza kuralının ihlali; ikincisi ise, genel güven hakkının¹⁷¹ ihlal edilmesi veya tehlikeye uğratılmasıdır¹⁷². İlk defa suç işlendiğinde belirli ceza kuralının ihlali belirginse de genel güven hakkının ihlali belirgin değildir. Ancak, tekrar suç işlendiğinde genel güven hakkının da ihlal edildiği artık açıkça ortaya çıktığı için ikinci suçtaki sorumluluk ilkinde göre daha ağır olacaktır. Tekerrür durumunda sorumluluk daha ağır olduğundan tekrar suç işleyene de daha ağır bir ceza verilmelidir¹⁷³.

Sorumluluğun ağırlığı teorisi de doktrinde eleştirilmiştir. Denmiştir ki; bir suç kimin tarafından ve kaçınıcı defa işlenirse işlensin hem belirli ceza kuralını hem de genel güven hakkını ihlal eder. İlk defa suç işlenmesi durumunda iki menfaatin kaynaşmış olduğu, tekrar suç işlenmesi halin de ise, bu iki menfaatin bir birinden ayrı ve açık bir şekilde ihlal edildiği iddiası sübjektif bir değerlendirme olup, inandırıcı değildir. Sorumluluğun ağırlığı teorisinin dayanakları tamamen sübjektif ve inandırıcılıktan uzak olduğundan tekrar suç işlenmesi halinde cezanın artırılması doğru değildir¹⁷⁴.

¹⁶⁹ DÖNMEZER, ERMAN, s. 144.

¹⁷⁰ DÖNMEZER, ERMAN, s. 144-145.

¹⁷¹ Genel güven hakkı; toplumun kendisini güvende hissetmesi, toplumun devletin yetkili kurumları tarafından gereği gibi korunacağı konusundaki inancıdır.

¹⁷² ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 67; GÖKKOYUN, s. 25; DÖNMEZER, ERMAN, s. 143.

¹⁷³ OKAY, s. 341.

¹⁷⁴ DÖNMEZER, ERMAN, s. 144; GÖKCEN, "Türk Ceza...", s. 134.

cc) Kusurluluğun Ağırlığı Teorisi

Kusurluluğun¹⁷⁵ ağırlığı teorisine göre, bir suçtan mahkûm edildikten sonra tekrar suç işleyen kişinin kusurluluğu, ilk defa suç işleyenlere göre daha ağır olduğundan bu kişilere ilk defa suç işleyenlere göre daha ağır cezalar verilmelidir. Bir suçun ağırlığı ancak, o suçu işleyen failin fizyonomisi dikkate alınarak tespit edilebilir¹⁷⁶. Ceza belirlenirken faille fiil arasındaki psikolojik ilişkiyi göz önünde bulundurmeyen bir ceza sisteminde suçla ceza arasında bulunması gereken bağlantı kaybolur ve verilen ceza, o faili ıslah etmeye yeterli gelmez. Bu nedenle, tekrar suç işleyenlerin kusurluluğu dikkate alınarak ceza da kusurun ağırlığı oranında artırılmalıdır.

Bu teori de eleştirilmiştir. Suç, ister ilk defa suç işleyen biri tarafından işlensin, ister tekrar suç işleyen biri tarafından işlensin, kusurluluk daima aynı olacaktır. Çünkü, pozitif hukukta kusurluluk olarak kast ve taksir kabul edilmektedir. Bunların dışında bir kusurluluk türü aramak veya kabul etmek, bir suçu çift görmeye çalışmak olacaktır. Bir suç, kim tarafından ve kaç defa işlenirse işlensin daima kusur ya kast ya da taksir olacaktır¹⁷⁷.

dd) Önceki Mahkûmiyet Sebebiyle Ağırlaşma Teorisi

Bu teoriye göre, bir kimsenin ilk suçtan mahkûm edilmiş olması, ona yapılan kesin ve resmi bir uyarıdır. Kişinin bu uyarıya rağmen tekrar suç işlemesi, bu uyarıdan ders almadığını ve suç işlemeye daha bilinçli olduğunu gösterir. Bu nedenle tekerrür halinde ilk defa suç işleyene göre daha ağır ve daha bilinçli bir hukuki ihlalin varlığı ortaydığında, tekerrür halinde ceza artırılmalıdır¹⁷⁸.

¹⁷⁵ Kusurluluk; suç failinin suçun maddi unsurları ile kurulan kınanması gereken psikolojik (manevi) ilişkidir. Kusurluluk ile manevi unsur birbirinden farklı olgulardır. Kusurluluk işlediği fiil dolayısıyla kişinin kınanabilmesi, haksızlık teşkil eden eylemin ferde yüklenebilmesidir. Hâlbuki suçun manevi unsuru gerçekleşmediğinde, zaten suç oluşturan bir eylem mevcut değildir. Kusurluluk ise, tüm unsurlarıyla gerçekleşmiş bir fiilden ötürü failinin kınanıp kınanamayacağı konusundaki yargıyı ifade etmektedir. Dolayısıyla bir fiilin suç teşkil etmesi ile kişinin bu suçtan dolayı kınanıp kınanamayacağı ayrı hususlardır. **ARTUK, GÖKCEN, YENİ-DÜNYA**, 2007, s. 549.

¹⁷⁶ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 145.

¹⁷⁷ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 146.

¹⁷⁸ **GÖKKOYUN**, s. 26.

2. *Sübjektif Teoriler*

Tekerrür durumunda tekrar suç işleyen suçluların ilk defa suç işleyenlerden farklı bir kategoriye koyulmasını savunan sübjektif teorilerin ortak noktası, tekerrür durumunda suçun ağırlığına veya hafifliğine etki eden bir durumun olmadığı, failin tehlikeli hal göstermesi veya başka bir takım sübjektif nitelikler taşıması nedeniyle cezanın artırılmasını savunmalarıdır¹⁷⁹.

Sübjektif teoriler, pozitivistlerce savunulan “ tehlikeli hal teorisi” ve tekerrürü sübjektif düşüncelerle açıklayan diğer yazarlarca savunulan “suç işleme eğilimi teorisi (cürmi ehliyet teorisi)”nden oluşmaktadır.

a) Tehlikeli Hal Teorisi

Pozitivist okul¹⁸⁰ mensubu yazarlar tarafından savunulan bu teoriye göre tekerrür, suçun ağırlığına etki eden bir husus değil, suçlunun tehlikeli kişiliğinin bir belirtisidir. Tekerrür, başlı başına bir kurum olmayıp, suçta itiyadın bir şeklidir. Yapılan araştırmalar ilk defa suç işleyen kişiye oranla, tekrar suç işleyen kişilerin daha tehlikeli olduğu yönünde sonuçlar ortaya çıkarsa da, tekerrürün suçluda tehlikelilik ve kesin bir anti-sosyallik halini ortaya çıkarıp çıkarmadığının her somut olayda araştırılması gerekir¹⁸¹. Yapılan araştırmada tekrar suç işleyen kişinin tehlikeli hal gösterdiği kesin olarak tespit edildiği durumlarda suçlu hakkında tekerrür hükümleri uygulanmalı, aksi halde kişi kaç defa suç işlerse işlesin hakkında tekerrür hükümleri uygulanmamalıdır. Pozitivistlere göre tekerrür, mutlak ve genel bir kurum olmamalıdır. Zorunlu tekerrür sistemi değil, ihtiyari tekerrür sistemi kabul edilmelidir. Bunun için de hâkime tekerrür hükümlerini uygulayıp uygulamamak ve tekerrür hükümleri uygulanacaksa suçlunun kişiliğine en uygun cezanın ve ceza türünün ve/veya infaz şeklinin belirlenmesi için takdir yetkisi verilmeli ve tekerrür için seçimlik cezalar ön görülmelidir.

¹⁷⁹ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 147.

¹⁸⁰ “Pozitivist okul, XIX. Yüzyılın sonlarına doğru İtalya’da kurulmuş ve bilimsel pozitivism esasına dayanan ve sanai devriminin manevi, ekonomik ve sosyal hayata yaptığı etkileri inceleyerek burdan elde ettiği verileri ceza hukukuna uygulayan bir teoridir”, **ÜZÜLMEZ**, “*Ceza Sorumluluğu...*”, s. 272.

¹⁸¹ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 146’dan, **Ferri**, Principii, s.666-667; **GÖKCEN**, “*Türk Ceza...*”, s. 134.

Bu teori taraftarları; ikinci suçun cezasının her zaman ağırlaştırılmasını kabul etmezler. İkinci suçun işlenmesi; ya failin esasen uslanması imkansız tehlikeli kişilerden olduğunu gösterir ya da birinci suçtan dolayı fail hakkında uygulanan tedbirin iyi seçilmiş olmadığını ifade eder. Bu yüzden tekerrür halinde çözüm; ikinci suçun cezasını ağırlaştırmak değil, ya meydana çıkan tehlikeli kişiyi toplumdan soyutlamak ya da hakkında uygulanan tedbirin çeşidini değiştirmek ve herhalde toplumun korunması için kendisini zararsız bir hale sokmak, özellikle süresiz hükmü geçerli tutmak olabilir¹⁸².

Kanaatimizce, yaşadığımız çağ açısından, pozitivist teorinin tekerrür kurumuna getirdiği açılım daha gerçekçi ve yararlı olacaktır. Artık suçluların sadece cezalar yoluyla ıstıraba ve eziyete uğratarak ıslah edilemeyeceği yapılan araştırmalarda¹⁸³ ortaya konmuştur. Bu metodun yerine psikoloji, sosyoloji ve tıp biliminin verilerinden de yararlanılarak suçluları ıslah etmek, suç ve ceza politikaları açısından daha verimli olacaktır. Bunun için, suçluların ve özellikle de tekrar suç işleyenlerin psikolojik, sosyolojik ve tıbbi açıdan incelenerek kişiliklerine uygun cezaların ve infaz rejimlerinin uygulanması gerekmektedir. Bu şekilde suçla mücadele daha başarılı yürütülebilecektir.

b) Suç İşleme Eğilimi Teorisi

Suç işleme eğilimi (cürmi ehliyet)¹⁸⁴ teorisi taraftarlarına göre, tekrar suç işlemek, suçlu olmak için daha güçlü bir iradeyi ve büyük bir suç işleme eğiliminin varlığını gösterir¹⁸⁵. İlk defa suç işleyen kimse, bu suçu işleyerek suç işleme eğilimine sahip olduğunu göstermiştir. Tekrar suç işlenmesi durumunda ise, tekerrüre düşen kişi, suç işleme eğiliminin daha yoğun olduğunu artık ispat etmiş olur. Dolayısıyla, suç işleme eğiliminin yoğunluğu ispatlanmış olan kişinin bundan sonra da tekrar suç işlemesi kuvvetle muhtemel kabul edilir. Tekrar suç işleyenlerle etkin mücadele edilebilmesi için, bu kişilerin kişiliğine uygun ve suç işleme eğiliminin yoğunluğuyla orantılı bir ceza sistemine tabi tutulması gerekmektedir¹⁸⁶.

¹⁸² ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez) s. 76; OKAY, s. 342.

¹⁸³ KIZMAZ, s. 253.

¹⁸⁴ Cürmi ehliyet; isnat yeteneğine sahip olan bir kimsenin suç işleme konusunda sahip olduğu gizli yeteneğidir. ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 78.

¹⁸⁵ DÖNMEZER, ERMAN, s. 148.

¹⁸⁶ DÖNMEZER, ERMAN, s. 148; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 78.

Suç işleme eğilimi teorisini savunanlar, pozitivistlerin tehlikeli hal olarak ileri sürdükleri düşünceleri biraz farklı bir gerekçeyle suç işleme eğilimi teorisi olarak ortaya koymuşlar ve tekrar suç işleyenlerin suç işleme eğilimlerinin yoğunluğuna göre bir ceza politikasının uygulanmasını savunmuşlardır.

C) TÜRK CEZA HUKUKUNUN KABUL ETTİĞİ TEORİ

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde cezanın yetersizliği teorisinin mi yoksa isnadiyetin ağırlığı teorisinin mi benimsendiği doktrinde ve yargı kararlarında tartışmalı olan bir konuydu. Doktrinde ağırlıklı olarak isnadiyetin ağırlığı teorisinin benimsendiği ve tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki cezanın çekilmesinin şart olmadığı fikri kabul edilirken¹⁸⁷; doktrinde azınlıkta kalan yazarlar¹⁸⁸ ve Yargıtay¹⁸⁹ tarafından ise, TCK'da cezanın yetersizliği teorisini benimsendiği ve bu nedenle de tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki cezanın infaz edilmiş olması gerektiği savunulmuştur.

Yürürlükteki 5237 sayılı TCK'da ise, tekerrür kurumu muhafaza edilmekle birlikte tekerrür dolayısıyla cezanın artırılması düşüncesi terk edilmiştir. Tekerrür nedeniyle cezanın artırılması yerine sübjektif teori taraftarlarından pozitivistlerin savunduğu "tehlikeli hal teorisi" benimsenmiş olup tekerrür hükümlerinin uygulanması için cezanın kesinleşmesi yeterli kabul edilmiştir¹⁹⁰. Bu doğrultuda, tekerrür durumunda mevcut ceza artırılmayıp, seçimlik cezalardan ağır olanın uygulanması, şartlı salıverme süresinin uzatılması, cezanın tekerrüre düşen kişilere özgü infaz rejimine göre çektirilmesi ve infazdan sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması düzenlenmiştir¹⁹¹.

¹⁸⁷ İÇEL ve Diğerleri, s. 191; EREM, s. 201; AKBULUT, s. 30; DÖNMEZER, ERMAN, s. 153-154; GÖKCEN, "Türk Ceza...", s. 138; GÜNAY, s. 33 vd.

¹⁸⁸ ARDALI, s. 505 - 508.

¹⁸⁹ GÜNAY, s. 33 vd'dan, " Tecilli ilamların aynen infazı ile yetinilmeyerek, ayrıca TCK'nın 81. maddesi (tekerrür) ile cezanın artırımı yapılması kanuna aykırıdır", (Yargıtay, 6. CD. 25.03.1986, 135/3203); "Şartlı tahliye tarihi ile bihakkın tahliye tarihi arasında suç işleyen kişinin cezası, tekerrür nedeniyle artırılmaz. Çünkü infaz tamamen sona ermiş değildir" (Yargıtay 5. CD. 15.09.1982, 2514/3140).

¹⁹⁰ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1044-1046; CENTEL, ZAFER,ÇAKMUT; s. 607; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 160-161.

¹⁹¹ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1051.

IV. TEKERRÜR KURUMUNUN TARİHİ GELİŞİMİ

Tekerrürün bir suç siyaseti aracı olduğu hususundaki görüş yeni olup, kurumun günümüz anlayışına uygun biçimde sistemleştirilmesi yakın zamanlarda gerçekleşmiştir. Bununla birlikte tekrar suç işleyenlere karşı daha sert davranılmasının bir zorunluluk olduğu düşüncesi her toplumda hissedilmiş ve bu tür suçluların cezaları, eski dönemlerde de artırılarak verilmiştir. Günümüzdeki gibi kurumsal bir nitelik arz etmemekle birlikte, tekerrür ile ilgili fiili uygulamalara ve yasal düzenlemelere eski hukuk kaynaklarında da rastlamak mümkündür¹⁹².

Bu başlık altında, tekerrür kurumunun tarihi gelişimi, ‘ayrıntı içinde özün kaybolmaması için kısa ve öz olarak’ batı hukukundaki ve Türk hukukundaki gelişimi olarak iki ayrı başlıkta incelenecektir.

A) BATI HUKUKUNDA TEKERRÜRÜN TARİHİ GELİŞİMİ

Batı hukukunda da tekerrür kurumunun gelişimi ve uygulanma şekli, dönemler ve ülkeler bazında birbirinden farklı olmuştur. Bu nedenle bu farklılıkları göz önünde bulundurarak tekerrürün batı hukukundaki gelişimi ayrı alt başlıklarda incelenecektir.

1. Roma Hukukunda Tekerrür

Roma Hukuku’nda kanun metinlerinde, tekerrüre ilişkin ne özel ne de genel bir düzenleme bulunmamaktaydı. Bununla birlikte bu döneme ait birçok hukuk metninde, tekrar suç işleyenlere normalden fazla ceza vermenin adil olacağından bahsedilmektedir¹⁹³.

Roma Hukuku’nda hâkimlere, cezayı belirleme konusunda geniş bir takdir yetkisi verilmiştir. Uygulamada tekerrür dolayısı ile cezanın artırılması bu çerçevede gerçekleştirilmiştir. Tekerrür dolayısıyla cezanın artırıldığı suçların başlıcaları; rüşvet, zimmet, hırsızlık ve yalan şahitlik gibi suçlardır¹⁹⁴.

¹⁹² GÖKCEN, “*Türk Ceza...*”, s. 130.

¹⁹³ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 23.

¹⁹⁴ DÖNMEZER, ERMAN, s. 126.

2. Kilise Hukukunda Tekerrür

Kanonik hukuk olarak da kaynaklarda yer alan kilise hukukunun, ortaçağ ceza hukukunun gelişimine önemli katkıları olmuştur. Roma devletinin imparatorluk döneminde itibaren kendi hukukunun etki alanını genişletmeye başlayan kilise, XI'uncu yüzyıl ile birlikte kendisini en yüksek dünyevi yetkili olarak ilan etmiş ve kendi hukuk kurallarını uygulama imkânına sahip olmuştur¹⁹⁵.

Cezanın belirlenmesinde suçlunun sübjektif durumunu dikkate alan ve bundan hareketle suç işleme eğilimini ve sübjektif tehlikeliliği değerlendirmeye tabi tutan kilise hukukunda, ilk defa tekerrür kurumu düzenlenmeye başlanmış ve tekerrürün karşılığı olarak “recidivum” kavramı kullanılmıştır¹⁹⁶. Bu dönemde, bir suçtan mahkûm edildikten sonra tekrar aynı türden bir suç işleyen kişinin sonraki suç için alacağı ceza ağırlaştırılmaktaydı. Buna rağmen, bu dönemde tekerrür kurumunun sistematik olarak incelendiği söylenemez¹⁹⁷.

3. Ortaçağda Tekerrür

Ortaçağda tekerrür kurumu, özel bir inceleme konusu yapılmış ve kişinin tekrar suç işlemesi durumunda ilk defa suç işleyenlere göre daha ağır bir cezayla cezalandırılması kabul edilmekteydi. Ancak, bu çağda tekerrür, genel bir ağırlaştırma nedeni değil, sadece hırsızlık, yalan yemin, sahtekârlık gibi bazı suçlar için özel ağırlaştırma sebebi olarak kabul edilmiştir¹⁹⁸.

4. Müsterek Hukukta Tekerrür

XV. yy'da Roma Hukuku'nu yeniden ele alarak ceza hukukunun gelişimine önemli katkılar yapan İtalyan hukukçular, adeta Roma Hukuku'nu yeniden canlandırmışlardır. Bu çalışmaları kendilerine kaynak edinen Alman hukukçular, ceza hukuku ve dolayısıyla tekerrür konusunda önemli çalışmalar yapmışlardır¹⁹⁹. Bu çalışmalardan biri olan 1532 tarihli Karolina Ceza Kanunu'nun 161 ve 162'nci maddelerine göre, tekrarlanan hırsızlık suçunda failin kulağı kesilmekte veya ölümle cezalandırılmaktadır. Ancak, verilen bu ağır cezaların

¹⁹⁵ ERDOĞAN, s. 5.

¹⁹⁶ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 23.

¹⁹⁷ GÖKCEN, “Türk Ceza...”, s. 130; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 23.

¹⁹⁸ DÖNMEZER, ERMAN, s. 128; ERDOĞAN, s. 5-6.

¹⁹⁹ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 23.

tekerrürden dolayı mı, gerçek içtima ile mi yoksa her iki kurumun bir arada uygulanmasından dolayı mı olduğu açık değildir. Ancak, tekerrür kurumunun bugünkü anlamda şartları ve diğer ceza hukuku kurumları ile olan farkları, müsterek hukuk döneminde belirginleşmeye başladığı söylenebilir²⁰⁰.

Tekerrür hakkında genel bir hüküm, 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nda yer almış, bu düzenleme çağdaş kanunları da etkilemiştir. Ayrıca, bu dönemde tekerrür kurumu geliştirilmiş olup, benzer kavramlar olan itiyad ve içtima ile olan farklılıkları ortaya konulmuştur²⁰¹.

5. Çağdaş Batı Hukukunda Tekerrür

Türk Ceza Hukuku'nu önemli ölçüde etkilemiş olan ve batı hukukunda da önemli bir yere sahip olan Alman ve İtalyan Ceza Hukuklarında tekerrür kurumunun nasıl geliştiğini ve düzenlediğini incelemek, konumuza zenginlik ve anlaşılabilirlik katacağını düşündüğümüzden burada inceleme konusu yapıyoruz.

a) Alman Ceza Hukukunda Tekerrür

Ortaçağ Alman Ceza Hukuku'nda tekerrür, hırsızlık, yalan yemin ve sahtekârlık gibi bazı suçlar için cezayı ağırlaştırıcı sebep olarak kabul edilmiştir²⁰².

Alman İmparatorluk Ceza Kanunu'nda tekerrürün bazı suçlar (hırsızlık, eşkıyalık, dolandırıcılık gibi) bakımından cezayı artırıcı bir etkisi bulunmaktaydı. Bu düzenleme 1962 yılına kadar yürürlükte kalmış olup, 1962 yılında yapılan değişiklikle sınırlama kaldırılmış ve Alman Ceza Kanunu'nun 17'nci maddesi ile tekerrür tüm kasıtlı suçlar için cezaya etkili genel bir sebep olarak kabul edilmiştir. Daha sonraki yıllarda 17'nci madde, küçük değişikliklerle 48'inci madde içinde yeniden düzenlenmiş ve 1986 yılına kadar mevcudiyetini muhafaza etmiş, fakat bu tarihte tekerrüre ilişkin hüküm tamamen yürürlükten kaldırılmıştır²⁰³.

²⁰⁰ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1033.

²⁰¹ GÖKCEN, "Türk Ceza...", s. 130.

²⁰² ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 26.

²⁰³ GÖKCEN, "Türk Ceza...", s. 130.

Bu düzenlemeye göre bir kimsenin tekerrüre düşmüş olabilmesi için şu şartların varlığı aranmaktaydı²⁰⁴;

- İşlenen suçlar kasten işlenmiş olmalıdır.
- Suçlar en az bir yıllık hapis cezasını gerektirmelidir.
- Kişi iki defa mahkûm edildikten sonra tekrar suç işlemiş olmalıdır.
- Faile önceki iki mahkûmiyetinden dolayı verilen cezanın en az üç aylık kısmı infaz edilmiş olmalıdır.

Bu şartların sağlanması durumunda kişi tekrar suç işleyen olarak kabul edilmekte ve failin cezası altı ay artırılmaktaydı.

Alman Ceza Kanunu'ndaki tekerrüre ilişkin bu düzenleme, uygulamada yararlı olmadığı gerekçesiyle 1986 yılında yürürlükten kaldırılmıştır. Alman yasa koyucu tekerrüre ilişkin bu genel hükmü kaldırmakla birlikte, 46. maddede pozitivist teorinin düşüncelerine uygun olarak tekerrür durumunda hâkime cezanın tayininde geniş takdir yetkisi veren bir düzenleme yapmıştır²⁰⁵. Bu düzenlemeyle ceza makası geniş tutulmuş ve hâkime failin geçmişine ve tekerrür durumuna göre cezanın üst veya alt sınırından ceza verme takdir yetkisi verilmiştir. Bu gün hala bu düzenleme devam etmektedir.

b) İtalyan Ceza Hukukunda Tekerrür

Zanardelli kanunu olarak da bilinen ve 765 sayılı TCK'nın kaynağı olan 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nda tekerrür, genel hükümler arasında cezayı ağırlaştıran bir neden olarak düzenlenmiştir. Bu kanun, varsayılan, hem genel hem özel ve zorunlu tekerrür sistemini benimsemiştir²⁰⁶. Genel tekerrür durumunda sonraki suç için belirtilen asgari cezanın verilemeyeceği düzenlenmişken; özel tekerrür durumunda ise, sonraki suçun cezasının ağır hapis veya hapis cezası olmasına göre ceza, artan oranlı olarak artırılmaktadır. Yasa koyucu, hangi suçların tekerrüre esas alınıp alınmayacağını ve özel tekerrür de aynı tür suç-

²⁰⁴ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 27-28.

²⁰⁵ JESCHECK, s. 75; ERDOĞAN, s. 7; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 29.

²⁰⁶ ERDOĞAN, s. 8.

tan ne anlaşılması gerektiğini detaylı bir şekilde düzenlemiş olup bu konuda hâkimlere takdir yetkisi vermemiştir²⁰⁷.

1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu, Pozitivist Okulun yapmış olduğu çalışmalar da dikkate alınarak ceza müeyyidelerini yalnız suçun ağırlığına ve tehlikeliliğine göre değil, failin tehlikeliliğini de göz önünde bulundurarak belirleyen bir düşünceyle hazırlanmıştır²⁰⁸. 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu, varsayılan, süresiz, ihtiyari ve mecburi, genel ve özel tekerrür sistemini benimsemiştir²⁰⁹.

Genel tekerrür durumunda, tekrar suç işleyen kişinin cezası altıda bire kadar artırılmaktadır. Eğer kişi, tekerrüre düştükten sonra tekrar suç işlerse, genel tekerrürde son işlediği suçun cezası 1/3 'den 1/2'ye kadar artırılır²¹⁰.

Özel tekerrür durumunda ise²¹¹;

- Eğer önceki ve sonraki suç aynı türden ise,
- Eğer sonraki suç önceki suçun cezasının kesinleşmesinden itibaren 5 yıl içinde işlenmiş ise,
- Eğer sonraki suç, önceki suçun cezasının infazı devam ederken işlenmiş veya suçlunun cezanın infazından kasten kaçması sırasında işlenmiş ise, sonraki suçun cezası yarıya kadar artırılır. Eğer kişi, özel tekerrüre düştükten sonra tekrar suç işlerse, son işlediği suçun cezası 1/2'den 2/3'e kadar artırılır.

Ancak, tekerrür oluşturan suçlar aynı türden değilse veya bir cürmü bir kabahat takip eder, kasti veya kastın aşılmasıyla işlenen bir cürmü taksirli bir cürüm takip ederse veya bir kabahati başka bir kabahat takip ederse hâkim, tekerrür hükümlerini uygulayıp uygulamakta takdir yetkisine sahiptir²¹².

B) TÜRK HUKUKUNDA TEKERRÜRÜN TARİHİ GELİŞİMİ

Dönemlerin birbirinden önemli farklılıklar arz etmesi ve konunun daha iyi anlaşılması için Türk hukukunda tekerrürün tarihi gelişimi, İslamiyet'in kabulünden önceki dö-

²⁰⁷ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 34.

²⁰⁸ PISAPIA, s. 213.

²⁰⁹ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 35.

²¹⁰ PISAPIA, s. 214.

²¹¹ PISAPIA, s. 214; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 35.

²¹² PISAPIA, s. 213; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 35.

nem, İslamiyet'in kabulünden sonraki dönem ve Cumhuriyet dönemi olarak üç ayrı dönem olarak incelenecektir.

1. İslamiyetin Kabulünden Önceki Dönem

İslamiyet'in kabulünden önceki dönem, Türk devletlerinde, ceza hukuku bakımından tek yetkili devletti. Bu dönemde kurulmuş Türk devletlerinde tekerrür hakkında genel bir düzenleme mevcut olmamakla birlikte, uygulamada bazı suçlar için tekerrürün cezayı ağırlaştırıcı bir unsur olarak kabul edildiği görülmektedir²¹³.

Hun İmparatorluğunda, tekerrür kurumuna ilişkin genel bir düzenleme olmamakla birlikte, hırsızlık suçunda tekerrüre düşen kişinin cezası idam olarak ağırlaştırılmaktaydı²¹⁴.

Göktürk Devletinde de tekerrür kurumuna ilişkin genel bir düzenleme olmamakla birlikte, ilk defa hırsızlık suçunu işleyenler çaldığı malların sayı veya değerinin on katını ödemeye mahkûm edilirken; hırsızlık suçunda tekerrüre düşen kişiler ölüm cezasına mahkûm edilmekteydi²¹⁵.

2. İslamiyet'in Kabulünden Sonraki Dönem

İslâm dini, bir hayat nizamı olduğundan, insanlara sadece dini esaslar sunan bir din olmayıp, siyasi, beşeri, ekonomik ve hukuki yönden de insanlara bir yaşama sistemi sunan bir dindir. 940-960 yılları arasında İslâm Dinini benimseyen Türk boylarının, siyasal, sosyal ve kültürel hayatlarında olduğu gibi hukuk yapılarında da büyük bir değişim olmuştur²¹⁶. Türkler'in İslamiyet'i kabul ettiği tarihten 1926 tarihine kadar Türk Devletlerinde İslam Hukuku uygulanmıştır²¹⁷. Bu nedenle İslamiyet'in kabulünden sonraki dönemde tekerrür kurumuna da şeklini İslâm Hukuku vermiştir.

Osmanlı Ceza Hukukunda tekerrür kurumunun nasıl düzenlendiğinin daha iyi anlaşılması için öncelikle İslâm Ceza Hukukunda tekerrürün nasıl düzenlendiğini incelemekte yarar görüyoruz.

²¹³ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 40-41.

²¹⁴ ERDOĞAN, s. 32.

²¹⁵ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 35.

²¹⁶ ERDOĞAN, s. 33.

²¹⁷ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 41.

a) İslâm Ceza Hukukunda Tekerrür

İslâm Ceza Hukukunda suçlar, had, kısas ve tazir cezası gerektiren suçlar olarak üçlü bir ayrıma tabi tutulmuştur²¹⁸.

Had cezası gerektiren suçlar, cezası Allah ve Peygamber tarafından belirlenmiş ve Allah'ın haklarına yönelik olan suçlardır²¹⁹.

Kisas cezası gerektiren suçlar, cezası Allah ve Peygamber tarafından belirlenmiş ve şahıs haklarına yönelik suçlardır²²⁰.

Tazir cezası gerektiren suçlar ise, cezası Allah ve Resulü tarafından belirlenmemiş olan ve ceza belirleme yetkisi devlet başkanına veya hâkime bırakılmış suçlardır²²¹.

İslâm Ceza Hukuku'nda ta'zir cezaları dışında kalan had ve kısas suçlarının cezaları, Allah ve Resulü tarafından belirlenmiş olduğundan cezayı düşürücü veya hafifletici nedenler dışında bu cezaların devlet başkanı veya hâkim tarafından azaltılması veya artırılması mümkün değildir²²².

İslam Ceza Hukuku'nda tekerrürle ilgili teorik bir çalışma olmadığı gibi genel bir hüküm de bulunmamaktadır. Ancak, teorik olarak olmasa da uygulamada bazı suçların²²³ tekrar işlenmesi durumunda cezaların değiştirilmesi ya da cezanın ağırlaştırılması gerektiği konusunda müçtehitler arasında ittifak bulunmaktadır²²⁴.

b) Osmanlı Ceza Hukukunda Tekerrür

Osmanlı Hukuku, İslâm Hukuku'na dayanmakla beraber, zaman zaman padişahlar tarafından ta'zir cezalarını düzenleyen kanunnameler de çıkarılmıştır. Ancak, Tanzimat Fermanı ile beraber tüm hukuk alanında olduğu gibi ceza hukuku alanında da batılı tarzda kanunlaştırma hareketleri hız kazanmıştır. Osmanlı Ceza Hukuku'nda tekerrürün İslam

²¹⁸ Mehmet Akif AYDIN, *Türk Hukuk Tarihi*, Genişletilmiş B. 3, Beta Yayınları, İstanbul, Mayıs 1999, s. 160.

²¹⁹ AYDIN, s. 160.

²²⁰ AYDIN, s. 161.

²²¹ ERTURHAN, s. 92.

²²² ERTURHAN, s. 35.

²²³ Hırsızlık, içki içme ve uyuşturucu madde kullanma, Zina, Kazf (İffete İftira), İrtidat (dinden dönme), Hirâbe (eşkıyalık), Adam Öldürme, Yaralama suçu gibi. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ERTURHAN, s.35-102.

²²⁴ ÜZÜLMEZ, *Tekerrür (Tez)*, s. 43.

Hukuku dışındaki kanunnamelerde nasıl düzenlendiğini ve uygulandığını açıklamak için, bu dönemi tanzimat dönemi öncesi ve tanzimat dönemi sonrası olarak incelemekte yarar görüyoruz.

aa) Tanzimat Dönemi Öncesi Osmanlı Ceza Hukukunda Tekerrür

Osmanlı Devletinin kuruluşundan Tanzimat Fermanının ilanına kadar olan dönemde, ağırlıklı olarak İslam ceza hukuku uygulanmış, bununla birlikte had ve kısas cezaları dışındaki ta'zir cezalarını düzenleyen padişah kanunnameleri de bulunmaktadır²²⁵.

Bu dönemde çıkarılan “Kanuni Kanunnamesi” ve “IV. Mehmet Kanunnamesi” ile bazı suçları tekrar işleyenler hakkında cezanın nasıl artırılacağı düzenlenmiştir²²⁶.

Kanuni Kanunnamesi'nin 37 ve 45'inci maddelerinde bazı suçlara özgü tekerrür ile ilgili düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, bir kaç kez hırsızlık suçunu işleyenlere ölüm cezası uygulanacaktır²²⁷.

Hicri 1091 tarihli Sultan IV. Mehmet Kanunnamesinde de hırsızlık suçunu tekrar işleyenler için ölüm cezası öngörülmüştür²²⁸.

Tanzimat dönemi öncesi Osmanlı ceza hukuku'nda, bu kanunnamelerle bazı suçların tekerrürü halinde cezalar ağırlaştırılmıştır.

bb) Tanzimat Dönemi Sonrası Osmanlı Ceza Hukukunda Tekerrür

1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nde her alanda olduğu gibi hukuk ve ceza hukuku alanında da batılılaşma başlamıştır. Bu dönemde ceza hukuku alanında birçok kanun çıkarılmıştır.

Tanzimat döneminde çıkarılan 3 Mayıs 1840 (1256) tarihli Ceza Kanunu'nda tekerrür ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır.

²²⁵ GÖKCEN, “*Türk Ceza...*”, s. 131.

²²⁶ ERDOĞAN, s. 36.

²²⁷ Coşkun ÜÇÖK, “*Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler-III*”, Ankara ÜHFD, C. 4, S. 1-4, 1947, s. 58-59.

²²⁸ ÜÇÖK, s. 60 ; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 46.

1851 tarihli (1267) kanunda ise, tekerrür ile ilgili genel hüküm niteliğinde bir düzenleme olmamakla birlikte, iki ayrı maddede tekerrüre ilişkin özel düzenleme bulunmaktadır. Bu kanunun²²⁹;

- 2. faslın 5. maddesinde, sarhoş hakkında had cezasının uygulanacağı, sarhoş olup nara atanlar ve kumarbazların ise ta'ziren sopayla cezalandırılacakları; bu suçları bir iki defa işleyenler aynı cezalarla, tekrarlanırsa ısrar anlamına geleceği için failin uslanıncaya kadar kürek ve pranga cezasına çarptırılacağı öngörülmüştür.
- 3. faslın 19. maddesinde ise; bakkal, kasap, fırın ve benzeri esnafın dirhemi noksan tutması veya narhtan ziyade bir ücretle satış yapması hallerinde, suçunun derecesine göre, ta'ziren sopa cezasıyla cezalandırılacağı, bu suçu işlemekte ısrar etmeleri halinde hapsedilecekleri öngörülmektedir. Hükümde, bir şahıs bu suçu 4 defa işlerse bu halde dükkanı tasfiye edilerek esnafıktan çıkarılıp memleketine gönderilmesi öngörülmüştür.

1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nun tercümesi suretiyle vücuda getirilen Hicri 1274 tarihli Ceza Kanunname'i Hümayunu ile Osmanlı Ceza Hukuku'nda tekerrür kurumu ilk defa genel hüküm olarak düzenlenmiştir. Bu kanunun giriş bölümünün 1'inci faslının 8'inci maddesine göre; "*Kanunda belirtilen yerlerin dışında mükerrirler hakkında ceza iki kat hükmolunacaktır*" Bu hükümle, tekrar suç işleyenlerin cezaları iki kat uygulanacaktır²³⁰.

3. Cumhuriyet Dönemi

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanıyla birlikte tüm hukuk alanında olduğu gibi ceza hukuku alanında da batılı tarzda kanunlaştırma çalışmaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonunda 1926 yılında 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu Türkçe'ye tercüme edilerek 765 sayılı TCK olarak kabul edilmiştir. Bu kanun, yürürlükte kaldığı süre içerisinde 60'tan faz-

²²⁹ Ahmet GÖKCEN, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, İstanbul, 1989, s. 24-25.

²³⁰ GÖKCEN, *Tanzimat Dönemi...*, s. 25.

la değişiklik geçirmiş olup, 1 Haziran 2005 tarihinde yerini 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı TCK'ya bırakmıştır²³¹.

Bu kanunda tekerrür, genel hükümler içinde yer alan ve “Cürümde Tekerrür” başlıklı 81-88'inci maddelerde düzenlenmiştir. 756 sayılı TCK'da tekerrür şu özellikleri taşımaktadır;

- Hem genel, hem özel, hem de tekrarlanmış tekerrür sistemi benimsenmiştir.
- Tekerrür için beş ve on yıllık iki süre öngörölmüş olduğundan, süreli tekerrür sistemi benimsenmiştir.
- Tekerrür durumunda, normal ceza artırıldığından tekerrür, cezayı artırıcı sebep sayılmıştır.
- Tekerrür durumunda cezayı artırmak konusunda hâkime takdir yetkisi tanınmadığından, zorunlu tekerrür sistemi benimsenmiştir.
- İkinci suçun tekerrüre esas oluşturabilmesi için, önceki cezanın infaz edilmiş veya düşmüş olması gerektiğinden, gerçek tekerrür sistemi benimsenmiştir.
- Bazı suçlar²³² için milletlerarası tekerrür sistemi benimsenmiş olmasına rağmen, kural olarak milli tekerrür sistemi benimsenmiştir.
- Cürümlerle kabahatler, taksirli cürümlerle kasten işlenen cürümler, sırf askeri cürümlerle diğer cürümlerin birbirine tekerrür oluşturmayacağı kabul edilmiştir²³³.

Türk hukuk tarihinde tekerrür kurumunu en detaylı şekilde düzenleyen kanunun 765 sayılı kanun olduğu söylenebilir. Bu kanundaki tekerrür düzenlemesine üçüncü bölümde de yeri geldikçe değinileceği için burada daha fazla üzerinde durmamayı tercih ediyoruz.

²³¹ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT; s. 35.

²³² “Bu kanunun 6 ncı babının birinci fıslındaki 316, 317, 318, 319, 320, 324 ve 331 inci maddeleriyle ikinci fıslındaki 332 ve 333 üncü ve 7 nci babın 3 üncü fıslındaki 403 ve 404 üncü maddelerde yazılı hususlardan dolayı verilen hükümler müstesna olmak üzere yabancı memleket mahkemelerinden verilen hükümler; teker-rüre esas olamaz” (ETCK md. 87/4).

²³³ “1) Kabahat fiilinden dolayı sadır olan hükümler bir cürüm vukuunda ve cürme mütaallik hükümler kabahat vukuunda; 2) Tedbirsizlik ve dikkatsizlik ve meslek ve sanatın icrası hususunda tecrübesizlik ve emirlerle nizamla riayetsizlik neticesi olarak işlenen cürümler diğer cürümler mukabilinde ve sair cürümler bunlar mukabilinde; 3) Sırf askeri cürümler hakkında sadır olan hükümler” (ETCK md. 87).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK CEZA HUKUKUNDA VE VERGİ CEZA HUKUKUNDA TEKERRÜR

I. TÜRK CEZA HUKUKUNDA TEKERRÜR

A) TÜRK CEZA KANUNU'NDA KONUNUN DÜZENLENİŞİ

Tekerrür, 5237 sayılı TCK'nın Birinci Kitabı'nın "Yaptırımlar" başlıklı üçüncü kısım ikinci bölümündeki "Güvenlik Tedbirleri" arasında yer alan "Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlar" başlıklı 58. maddesinde düzenlenmiştir.

Tekerrür, 5237 sayılı TCK'nın genel hükümleri arasında düzenlenmiş olduğundan özel kanunlar açısından önem arz etmektedir. "*Bu kanunun genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da uygulanır*" (TCK md. 5). Ceza kanununda benimsenen genel kurala aykırı uygulamaları önlemek, hukuk uygulamasında birliği sağlamak ve hukuk güvenliğini sağlama, suç ve yaptırımlarla ilgili bu kanunda belirlenen genel ilkeleri, özel kanunlarda tanımlanan suçlar açısından da uygulanmasını sağlamak amacıyla düzenlenmiştir²³⁴. 5237 sayılı TCK' daki tekerrür hükümleri, gerek şartları gerekse sonuçları açısından ceza normu içeren bütün ceza kanunları için geçerli olacaktır²³⁵. Ancak, özel ceza kanunlardaki tekerrüre ilişkin hükümler, 31 Aralık 2008 tarihine kadar önce-

²³⁴ 5237 sayılı TCK'nın 5'inci maddenin madde gerekçesi, <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc> (Erişim 10.07.2008).

²³⁵ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 213.

likle uygulanacaktır²³⁶. İlgili ceza kanunlarında 5237 sayılı TCK'ya uyum için değişiklik yapılacak ya da bu hükümler, 31 Aralık 2008 tarihinde kendiliğinden yürürlükten kalkacak ve bu hükümlerin yerine TCK'nın 58. maddesindeki tekerrür hükmü uygulanacaktır.

B) TEKERRÜR HÜKÜMLERİ AÇISINDAN 765 SAYILI VE 5237 SAYILI TÜRK CEZA KANUNLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

5237 sayılı TCK, tekerrür kurumunu birçok yönden 765 sayılı TCK'dan farklı düzenlemiştir. Bu farkları şöyle sıralayabiliriz;

i. Tekerrürün kabulünün esası bakımından: 765 sayılı TCK, Klasik Okulun teker-rüre ilişkin “cezanın yetersizliği” görüşlerini benimsemiş olup, tekerrür durumunda sonraki suçun cezasının artırılmasını benimseyerek, tekerrürü kanuni ve genel bir artırım sebebi saymıştır²³⁷. 5237 sayılı TCK ise, Sübjektif Teorilerden “ Pozitivist Okulun” teker-rüre ilişkin görüşlerini benimseyerek, tekerrürü, kişinin toplum açıs-ından tehlikeliliğini ifade eden²³⁸ ve infaz sırasında dikkate alınacak ve hatta in-fazdan sonra denetimli serbestlik sisteminin uygulanması sebebi olarak kabul etmiş-tir. Yani, yeni TCK tekerrürü, cezayı artırıcı bir sebep olarak kabul etmemiş, son-ra-ki suç için verilen cezanın infazı ve infaz sonrası bakımından tedbir niteliğinde so-nuçları olan bir yaptırım olarak düzenlenmiştir. Böylece, tekerrür kurumu, failin ki-şiliğini dikkate alan ve yaptırımın bireyselleştirilmesini sağlayan bir suç politikası aracı olarak düzenlenmiştir²³⁹.

ii. Şartları açısından: 765 sayılı TCK'da tekerrürün uygulanabilmesi için Yargıtay, önceki cezanın tamamen çekilmiş olması gerektiğini ararken, doktrin ise, önceki ce-zanın kesinleşmiş olmasını yeterli saymaktaydı. Ancak, 5237 sayılı TCK'da ise, te-kerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki mahkûmiyetin infazı gerekme-

²³⁶ “Diğer kanunların, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Birinci Kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapılmaya ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanır”, 5252 sayılı Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (5560 sayılı ve 06.12.2006 tarihli kanunla değişik md. 15) RG. T: 13.11.2004, No: 25642, Geçici 1. madde.

²³⁷ DÖNMEZER, ERMAN, s. 174.

²³⁸ Bu durum 58. maddenin gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir; “Kişinin daha önce işlediği suç nedeniyle belli bir cezaya mahkûm edilmiş olmasına rağmen suç işlemekte gösterdiği kararlılıkla toplum açısından tehlikeliliğini ifade eden tekerrür...”; ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 213; ARTUK, GÖKCEN, YENİ-DÜNYA, 2007, s. 1032.

²³⁹ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 523; ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 214.

mekte ancak, tekerrür süresinin sonunun belirlenmesi için önceki cezanın infaz edilmesi aranmaktadır²⁴⁰.

iii. Süre Açısından: 765 sayılı TCK'da ikinci suçun tekerrüre esas tutulabilmesi için beş ve on yıllık süreler ön görülürken; 5237 sayılı TCK'da bu süreler, üç ve beş yıllık iki farklı süre olarak öngörülmüştür²⁴¹. Ancak, sürelerin uzunluğu farklı düzenlenmiş olmakla beraber, her iki kanun da süreli tekerrür sistemini benimsenmiştir.

iv. Tekerrür sistemi açısından: 765 sayılı TCK, genel –özel, süreli, zorunlu ve milli tekerrür sistemine yer verirken²⁴²; 5237 sayılı TCK, genel, zorunlu, süreli ve milli tekerrür sistemine yer vermiştir.

v. Tekerrürün Kapsamı Açısından: 765 sayılı TCK'nın uygulandığı dönemde, sadece 15 yaşını doldurmamayanların işlediği suçlar tekerrüre esas alınmazken²⁴³; 5237 sayılı TCK'nın benimsediği tekerrür sisteminde ise, bu yaş sınırı bir çita daha yukarı çekilerek 18 yaşını doldurmamayanların işlediği suçlar tekerrüre esas alınmamaktadır²⁴⁴.

vi. Tehlikeli Kişiler: 765 sayılı TCK'da, tekerrür hali dışında başka her hangi bir tehlikeli hale ilişkin bir düzenleme bulunmazken²⁴⁵; 5237 sayılı TCK'da ise, tekerrür kurumunun yanında tehlikeli hal olarak kabul edilen, “itiyadi suçlu²⁴⁶”, “suçu meslek edinen kişi²⁴⁷” ve “örgüt mensubu suçlu²⁴⁸” da düzenlenmiş olup, bunlar

²⁴⁰ **Hakan HAKERİ**, *Ceza Hukuku Genel Hüükümler*, Gözden Geçirilmiş 6. B., Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 473; **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 523.

²⁴¹ **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 523.

²⁴² **ÜZÜLMEZ**, *Tekerrür (Tez)*, s. 87.

²⁴³ 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, RG. T: 21.11.1979, No: 16816, md. 12.

²⁴⁴ “Fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz” (TCK md. 58/5).

²⁴⁵ **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 524.

²⁴⁶ İtiyadi suçlu; “kasıtlı bir suçun temel şeklini ya da daha ağır veya daha hafif ceza gerektiren şekillerini bir yıl içinde ve farklı zamanlarda ikiden fazla sayıda işleyen kişidir” (TCK md. 6/1-h).

²⁴⁷ Suçu meslek edinen kişi; “Kısmen de olsa geçimini suçtan elde ettiği kazançla sağlamaya alışmış kişidir” (TCK md. 6/1-i).

²⁴⁸ Örgüt mensubu kişi; “Bir suç örgütünü kuran, yöneten, örgüte katılan veya örgüt adına diğerleriyle birlikte veya tek başına suç işleyen kişidir” (TCK md. 6/1-j).

hakkında da tekerrüre düşen kişilere özgü infaz rejiminin ve infazdan sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağı düzenlemiştir (md. 58/9).

Tekerrür konusunda iki ceza kanunu arasındaki farkları tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Tekerrür Konusunda 765 Sayılı TCK İle 5237 Sayılı TCK'nın Karşılaştırılması

Konular	765 sayılı TCK	5237 sayılı TCK
Tekerrürün düzenlenme nedeni açısından	Cezanın yetersizliği	Kişinin tehlikeliliği
Tekerrür sistemi açısından	Özel - genel, zorunlu, milli, süreli tekerrür sistemi benimsenmiştir.	Genel, zorunlu, milli, süreli tekerrür sistemi benimsenmiştir.
Şartları açısından	1. Doktrin; cezanın kesinleşmesi yeterli 2. Yargıtay; cezanın infazı gerekir.	Cezanın kesinleşmesi yeterli
Cezanın ertelenmesi açısından	Erteleme süresinde işlenen suçlar tekerrüre esas alınmaz	Erteleme süresinde işlenen suçlar tekerrüre esas alınır
Süre açısından	Beş ve on yıllık iki farklı süre	Üç ve beş yıllık iki farklı süre
Tekerrürün kapsamı açısından	15 yaşından küçüklerin işlediği suçlar tekerrüre esas alınmaz.	18 yaşından küçüklerin işlediği suçlar tekerrüre esas alınmaz.
Tehlikeli kişiler açısından	Tekerrüre düşenler	Tekerrüre düşenler, itiyadi suçlular, suçu meslek edinenler ve örgüt mensubu kişiler
Sonuçları açısından	Sonraki cezanın ağırlaştırılması sebebi	Sonraki cezanın özel infaz rejimine göre çektirilmesi ve infaz sonrası denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması sebebi.

C) TEKERRÜRÜN ŞARTLARI

Bir suçluya tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için mutlaka bulunması gereken şartlar, tekerrürün şartlarını oluşturmaktadır. Tekerrürün şartlarının neler olduğunu tespit etmek için ilgili kanun hükmüne bir daha bakmakta yarar bulunmaktadır. Tekerrürü düzenleyen 5237 sayılı TCK'nın 58'inci maddesinin 1.ve 2. fıkrası şöyledir; “(1) Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi hâlinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez. (2) Tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı; a) Beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına

mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl, b) Beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl, geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmaz". Bu kanun hükmü incelendiğinde tekerrürün varlığından bahsedebilmek için şu şartların tamamının mutlaka aynı anda gerçekleşmesi gerekmektedir:

- Önceden işlenmiş bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetinin bulunması,
- İlk suçun cezasının kesinleşmesinden sonra yeni bir suçun işlenmesi,
- İkinci suçun, ilk suçun cezasının kesinleşmesinden itibaren belirli bir sürede işlenmesi,

Bu şartların tamamı aynı anda gerçekleşmeden kişinin tekerrüre düşmüş olması mümkün olmadığından tekerrür hükümleri de uygulanamayacaktır²⁴⁹.

1. Kesinleşmiş Bir Ceza Mahkûmiyetinin Bulunması

Tekerrürden söz edebilmek için gereken ilk şart, kişinin daha önce bir suç işlemiş olması, bu suç nedeniyle cezaya hükmedilmiş olması ve bu cezanın kesinleşmiş olması gerekir²⁵⁰. Bu şart, tekerrürü düzenleyen 58'inci maddenin 1'inci fıkrasında şöyle düzenlenmiştir; "*Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra ... tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez*".

a) Kişinin Bir Suç İşlemiş Olması

Bu şartın gerçekleştiğinden bahsetmek için kişinin, kanunlarca suç olarak düzenlenen bir fiili işlemiş olması veya teşebbüs aşamasında kalmış olması gerekir²⁵¹. Kişinin işlemiş olduğu fiilin kanunlarca suç olarak değil de, başka bir yasak fiil olarak düzenlenmiş olması, tekerrür hükümlerinin uygulanmasını engelleyecektir. Örneğin, kanunda kabahat olarak düzenlenmiş bir fiilin işlenmesi halinde ortada işlenmiş bir suç olmadığından tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır.

²⁴⁹ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 215; PARLAR, HATİPOĞLU, s. 526.

²⁵⁰ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 160.

²⁵¹ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216.

b) Failin Cezaya Mahkûm Edilmiş Olması

Tekerrür için gereken ilk şartın tam olarak gerçekleşebilmesi için kişinin suç işlemiş olması yetmez, ayrıca bu suçtan dolayı cezaya mahkûm edilmiş olması da gerekir. Bu cezanın hürriyeti bağlayıcı ceza ve/veya adli para cezası olmasının bir önemi yoktur. Önemli olan bu cezanın 5237 sayılı TCK açısından teknik anlamda bir ceza olmasıdır²⁵². Bu nedenle, teknik anlamda ceza mahkûmiyeti niteliği taşımayan, idari para cezaları, emniyet tedbirleri ve disiplin cezaları ceza mahkemelerince verilseler dahi (CMK md. 203/3) tekerrüre esas alınmazlar²⁵³. Kısa süreli hapis cezalarının, “adli para cezasına” veya “diğer seçenek tedbirlere²⁵⁴” çevrilmesi durumunda asıl mahkûmiyet, bu adli para cezası veya tedbirler olacaktır²⁵⁵. Bu nedenler, kısa süreli hapis cezalarının (adli para cezaları hariç) seçenek tedbirlere çevrilmesi durumunda, bu tedbirler tekerrüre esas alınmazlar²⁵⁶. Ancak, asıl cezanın adli para cezasına çevrilmesi durumunda, adli para cezaları teknik anlamda ceza kabul edildiğinden, bu ceza, tekerrüre esas alınacaktır.

²⁵² **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 607; “Suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır (TCK md. 45/1).

²⁵³ “Yüklenen suçun işlendiğinin sabit olması halinde, belli bir cezaya mahkûmiyet yerine veya mahkûmiyetin yanı sıra güvenlik tedbirine hükmolunur” (5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), RG. T: 17.12.2004, No: 25673, md. 223/6).

²⁵⁴ “Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre; a) Adli para cezasına, b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine, c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye, d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya, e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya, f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, çevrilebilir” (TCK md. 50/1).

²⁵⁵ “Uygulamada asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adli para cezası veya tedbirdir” (TCK md. 50/5). “Maddenin beşinci fıkrasında, hapis cezasının adli para cezasına veya tedbire çevrilmesindeki esas amaç göz önünde tutularak, asıl mahkûmiyetin artık çevrilen adli para cezası veya tedbir olduğu belirtilmiş, böylece, gerek cezanın ertelenmesi gerekse tekerrür açılarından hürriyeti bağlayıcı cezanın yerine verilmiş olan para cezası veya tedbire itibar olunması sağlanmıştır” (TCK md. 50/5’in gerekçesi).

²⁵⁶ **ÖZGENÇ**, s. 630; **ARTUK, GÖKCEN, YENİ, DÜNYA**, 2007, s. 1045; **ÜZÜLMEZ**, “5237 sayılı TCK...”, s. 215; **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 527.

c) Hükmedilen Ceza Mahkûmiyeti Kesinleşmiş Olmalı

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için kanun, önceki cezanın “infaz edilmiş olmasını” aramamış, cezanın kesinleşmiş olmasını yeterli görmüştür²⁵⁷. Bu hüküm, ceza kanunumuzun “varsayılan tekerrür sistemini” benimsediğini göstermektedir. Dolayısıyla, cezası kesinleşmiş olan failin, henüz cezası infaz edilmeden başka bir suç daha işlemesi halinde de tekerrür hükümleri uygulanacaktır. Tekerrürün uygulanması açısından kesinleşen ceza mahkûmiyetinin infaz edilmiş olması sadece, daha sonra üzerinde duracağımız tekerrür için öngörülen sürelerin başlangıcı için önem arz etmektedir²⁵⁸.

765 sayılı TCK’nın yürürlükte olduğu dönemde, tekerrürün uygulanabilmesi için önceki suç dolayısıyla verilen cezanın infazının şart olup olmadığı, kanunun ilgili maddelerindeki belirsizlik nedeniyle, doktrinde ve uygulamada görüş ayrılığına yol açmıştı²⁵⁹. Bu dönemde bazı yazarlar²⁶⁰ ve Yargıtay²⁶¹, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, önceki suçun cezasının mutlaka tamamen infaz edilmiş olmasının gerektiğini savunurken; diğer bazı yazarlar²⁶² ise, önceki suçun cezasının infaz edilmesinin gerekmediğini, cezanın kesinleşmiş olmasının yeterli olacağını savunmuşlardır. 5237 sayılı TCK, bu tartışmalara son vermek amacıyla, tekerrürü düzenleyen 58’inci maddenin 1’inci fıkrasına “... Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez” hükmünü koymuştur. Bu hükümle yasa koyucu, bu konuda ki tartışmalara da son noktayı koymuştur.

²⁵⁷ “Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi halinde, tekerrür hükümleri uygulanır. Bunun için cezanın infaz edilmiş olması gerekmez” (TCK md. 58/1).

²⁵⁸ Bkz. 58 maddenin gerekçesi; **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 526.

²⁵⁹ **ARTUK, GÖKCEN, YENİ, DÜNYA**, 2007, s. 1046.

²⁶⁰ **ARDALI**, s. 505- 508.

²⁶¹ Tecilli ilamların aynen infazı ile yetinilmeyerek, ayrıca TCK’nın 81. maddesi (Tekerrür) ile cezada artırım yapılması kanuna aykırıdır” (Yargıtay, 6. CD. 25.03.1986, 135/3203); “Şartlı tahliye tarihi ile bihakkın tahliye tarihi arasında suç işleyen kişinin cezası, tekerrür nedeniyle artırılmaz. Çünkü infaz tamamen sona ermiş değildir”, **GÜNAY**, s. 33 vd.’dan (Yargıtay 5. CD. T: 15.09.1982, E: 2514/3140).

²⁶² **İÇEL ve Diğerleri**, s. 191; **EREM**, s. 201; **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 153-154; **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez), s. 90; **GÖKCEN**, “*Türk Ceza...*”, s. 138; **GÜNAY**, s. 33 vd.; **AKBULUT**, s. 30.

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için ceza mahkûmiyetinin kesinleşmesi gerektiğine göre²⁶³, acaba bir ceza mahkûmiyeti hangi hallerde kesinleşir? CMK'ya göre, bir cezanın kesinleşebilmesi dört farklı şekilde olabilir;

- İstinaf kanun yolu öngörülmemiş olan mahkûmiyetler, ilgili mahkemelerce karar verildiği anda kesinleşir. Örneğin, 2.000 YTL'ye kadar (2000 YTL dahil) adli para cezalarına ilişkin mahkûmiyet kararlarına karşı ve üst sınırı beşyüz günü geçmeyen adli para cezasını gerektiren suçlardan beraat kararlarına karşı istinaf kanun yoluna gidilemez (CMK md. 272/3). Bu nedenle, mahkemelerce bu kararlar verildiği anda kesinleşirler.
- Hakkında kanun yolu öngörülmüş olmasına rağmen, süresi içinde kanun yoluna başvurulmamış mahkeme kararları, kanun yoluna başvuru için öngörülen sürenin sona ermesiyle kesinleşirler (CMK md. 273/1-276/1). Kanun yoluna başvuru süresi hem istinafta hem de temyizde, kararın tefhim veya tebliğinden itibaren yedi gündür. Bu sürenin kaçırılması ile kanun yoluna başvuru hakkı düşeceğinden, karar da kesinleşecektir.
- İstinaf mahkemesince verilen ve temyiz kanun yolu öngörülmemiş olan onama ve bozma kararları verildiği anda kesinleşir (CMK md. 286/2). Örneğin, ilk derece mahkemelerince verilen beş yıl veya daha az hapis cezaları ile miktarı ne olursa olsun her türlü adli para cezalarına ilişkin istinaf başvurusunun esastan reddine dair bölge adliye mahkemesi kararları ve sulh ceza mahkemesinin görevine giren suçlarla ilgili olarak ilk derece mahkemelerinden verilen hükümlere ilişkin bölge adliye mahkemesi kararlarına karşı temyiz yolu kapalı olduğundan, bu kararlar verildiği anda kesinleşir.
- Bölge adliye mahkemelerinin verdiği ve hakkında temyiz kanun yolu öngörülen kararlar ise, Yargıtay'ın verdiği nihai karar üzerine kesinleşir. Temyiz üzerine Yargıtay ceza dairelerinin verdiği onama kararları, karar verildiği anda kesinleşir. Ancak, Yargıtay ceza dairelerinin verdiği bozma kararlarına karşı yerel mahkemenin uyma kararı alıp almamasına göre değişmektedir. İlk derece mahkemesinin, Yargı-

²⁶³ ARTUK, GÖKCEN, YENİ-DÜNYA, 2007, s. 1045.

tay dairesinin kararına aynen uyma kararı vermesi durumunda karar uyma kararının verildiği anda kesinleşecektir. Fakat, ilk derece mahkemesinin uymama kararı vermesi ve kararında direnmesi durumunda, bu kararın süresinde temyiz edilmemesi halinde karar yedi günlük sürenin sonunda kesinleşecektir. İlk derece mahkemesinin direnme kararının temyiz edilmesi durumunda temyiz mercii, Yargıtay Ceza Daireleri Genel Kurulu olacaktır. Bu kurulun verdiği kararlar kesindir. Bunlara karşı direnilemez. Bu dairenin onama kararları verildiği anda kesinleşir. Bozma kararları ise, ilk derece mahkemesinin bozma üzerine vereceği kararlarla kesinleşir (CMK md. 307/3).

d) Kesinleşmiş Ceza Mahkûmiyetinin Sonradan Ortadan Kalkmamış Olması

İşlenen suçtan dolayı kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetinin bulunması, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için zorunlu ve ilk şart olmakla birlikte, acaba kesinleşmiş ceza mahkûmiyetinin sonradan ortadan kalkması, tekerrür uygulamasını nasıl etkileyecektir? İşte bu başlık altında, kesinleşmiş ceza mahkûmiyetine etki eden hallerden, cezanın ertelenmesi, af, zamanaşımı, şikâyetten vazgeçme, ön ödeme, fiilin suç olmaktan çıkarılması ve şartla salıverilmeyi inceleyeceğiz.

i. Cezanın Ertelenmesi: Kural olarak kesinleşen her mahkûmiyetin infaz edilmesi gerekir. Ancak, bazı durumlarda cezanın infaz edilmesi yarardan çok zarara neden olur ve suç politikası açısından beklenen yararı sağlamaz. Bu nedenle, belirli şartlarla bazı cezaların infazından vazgeçilmesi çağdaş ceza hukukunun ilkeleri arasında yer almaya başlamıştır.²⁶⁴

Erteleme, hüküm verildikten sonra cezanın infaz edilmesinden koşullu olarak vazgeçilmesidir. 5237 sayılı TCK'nın 51'inci maddesinde düzenlenen cezaların ertelenmesi kurumu²⁶⁵, işlenen suçu ve kesinleşen ceza mahkûmiyetini tüm sonuçlarıyla ortadan kal-

²⁶⁴ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 661.

²⁶⁵ (1) "İşlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada onsekiz yaşını doldurmamış veya altmışbeş yaşını bitirmiş olan kişiler bakımından üç yıldır. ... (3) Cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere, bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan ceza süresinden az olmaz. ... (7) Hükümlünün denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi hâlinde; ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz

dırmamakta, sadece, denetim süresi yükümlülüklerine uygun veya iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, cezanın infaz edilmiş sayılması sonucunu doğurmaktadır (TCK md. 51/8)²⁶⁶. Yani, cezanın ertelenmesine rağmen mahkûmiyet, varlığını devam ettirecektir. Tekerrür hükümlerinin uygulanmasında cezanın infaz edilmesi şart olmadığından, cezaların ertelenmesi durumunda gerek denetim süresi içinde, gerekse de denetim süresi sonunda tekerrür için öngörülen sürede işlenecek yeni suçlar için tekerrür hükümleri uygulanacaktır²⁶⁷. Sonuç olarak, cezaların ertelenmesinin tekerrür hükümlerinin uygulanması üzerinde hiçbir etkisi yoktur.

Bu konuda da 5237 sayılı TCK ile 765 sayılı TCK arasında fark bulunmaktadır. Şöyle ki, 765 sayılı TCK'da, cezanın ertelenmesi durumunda, erteleme süresi iyi halli olarak geçirildiği takdirde, ceza mahkûmiyeti tüm sonuçlarıyla ortadan kalkmakta ve mahkûmiyet kararı da adli sicilden silinmekteydi (md. 95). Bu nedenle, erteleme süresinin iyi halli olarak geçirilmesi durumunda bu suç, erteleme süresi sonrasında işlenen yeni suçlara tekerrür oluşturmamaktaydı²⁶⁸. Ayrıca, bu dönemde Yargıtay, cezanın ertelenmesi durumunda, erteleme süresinde işlenen yeni suçlar için tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı kabul etmekteydi²⁶⁹. Oysa 5237 sayılı TCK'daki düzenlemeye göre, erteleme durumunda erteleme süresinin iyi halli olarak geçirilmesi, mahkûmiyet tüm sonuçlarıyla ortadan kalkmamakta, sadece cezanın infaz edilmiş sayılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, kesinleşen fakat ertelenen ceza mahkûmiyeti, gerek erteleme süresi içinde gerekse erteleme süresi sonunda işlenecek yeni suçlara tekerrür oluşturacaktır.

ii. Af: Kesinleşmiş ceza mahkûmiyetini etkileyen durumlardan biri de af'tır. Ceza hukukunda af, genel af ve özel af olmak üzere iki çeşittir (5237 sayılı TCK md. 65). Genel af ve özel affın sonuçları ve mahkûmiyete etkileri birbirinden tamamen farklıdır²⁷⁰.

kurumunda çektirilmesine karar verilir. (8) Denetim süresi yükümlülüklerine uygun veya iyi hâlli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır" (TCK md. 51).

²⁶⁶ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 672; YERDELEN, s. 12.

²⁶⁷ ÖZGENÇ, s. 630; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216; HAKERİ, s. 474.

²⁶⁸ ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 114; ÖZGENÇ, s. 630.

²⁶⁹ "Sanığın ertelenmiş cezasının 95. madde gereğince aynen infazına karar verildiği halde, bunun tekerrüre esas alınarak ayrıca 81/2 madde ile cezanın artırılması yasaya aykırıdır", TAŞKIN, s. 78'den, (Yargıtay 5. CD.,T: 20.5.1983, E. 1555/1843).

²⁷⁰ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*,s. 233.

Genel af, kesinleşmemiş davaların düşmesini ve kesinleşmiş ceza mahkûmiyetlerini ise, bütün sonuçlarıyla ortadan kalkmasını sağlayan bir kurumdur. Genel af, kesinleşmiş mahkûmiyetleri bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırdığından, genel affa uğramış bir ceza mahkûmiyeti artık tekerrüre esas alınamaz²⁷¹.

Özel af ise, kesinleşen hapis cezasının infaz kurumunda çektirilmesine son veren veya infaz kurumunda geçirilecek süreyi kısaltan ya da hapis cezasını adli para cezasına çeviren bir kurum olup, kesinleşmiş mahkûmiyet hükmünü tüm sonuçlarıyla ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle, özel affın, kesinleşmiş mahkûmiyetlerin tekerrüre esas alınması üzerinde hiçbir etkisi bulunmamaktadır²⁷² (TCK md.65). Ancak, hapis cezasını adli para cezasına çeviren özel aflar, tekerrür için öngörülen sürelerin değişmesine neden olabileceği için bu duruma dikkat edilmelidir.

iii. Zamanaşımı: 5237 sayılı TCK'da biri dava zamanaşımı diğeri ceza zamanaşımı olmak üzere iki tür zamanaşımı düzenlenmiştir (md. 66-68).

Dava zamanaşımı, dava açılmamışsa açılmasını, dava açılmış ve devam etmekteyse kesin hükmün verilmesini engelleyen bir zaman dilimidir. Başka bir deyişle, dava zamanaşımı, henüz kesinleşmemiş davaları etkileyen; ancak, kesinleşmiş mahkûmiyetler üzerinde hiçbir etkisi olmayan bir kurumdur. Çünkü, ceza kesinleştikten sonra artık dava zamanaşımının işlemesi mümkün olmamakta; ancak, bu durumda ceza zamanaşımı işlemeye başlayacaktır²⁷³.

Ceza zamanaşımı ise, kesinleşmiş ceza mahkûmiyetlerinin belirli bir sürede infaz edilmemesi durumunda bu mahkûmiyetin, sadece infaz edilebilirliğini ortadan kaldıran bir kurumdur. Ceza zamanaşımı, kesinleşmiş mahkûmiyetin varlığı ve sonuçları üzerinde bir etki doğurmadığından, kesinleşmiş ceza mahkûmiyeti ceza zamanaşımına uğrasa dahi tekerrüre esas oluşturabilecektir²⁷⁴. Ceza zamanaşımı sadece, tekerrür için öngörülen sürelerin başlangıcı üzerinde bir etki doğurmaktadır. Süreler başlığı altında bu konu üzerinde detaylı durulacağından burada detaya girilmeyecektir.

²⁷¹ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 215; HAKERİ, s. 474; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 112.

²⁷² BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 233; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216; HAKERİ, s. 474; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 113.

²⁷³ DÖNMEZER, ERMAN, s. 164; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 222; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 115; ARTUK, GÖKCEN, YENİ- DÜNYA, 2007, s. 1046.

²⁷⁴ DÖNMEZER, ERMAN, s. 164; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216; HAKERİ, s. 474.

iv. *Şikayetten vazgeçme*²⁷⁵: Kamu davasını düşüren sebeplerden biri olan şikayetten vazgeçme, soruşturulması ve kovuşturulması şikayete bağlı suçlarda, suçtan zarar görenin şikayette bulunduktan sonra hükmün kesinleşmesine kadar geçen sürede şikayetini geri almasıdır. Şikâyetin, dava devam ederken geri alınması kamu davasının düşmesi sonucunu doğururken; şikâyetin, hüküm kesinleştikten sonra geri alınması ise, kesinleşmiş hüküm üzerinde hiçbir etki doğurmamakta ve cezanın da infazını etkilememektedir (TCK md.73) . Şikayetten vazgeçme, henüz hüküm kesinleşmeden gerçekleştiği takdirde davanın düşmesini sağladığından ve dolayısıyla da cezanın kesinleşmesini önlediğinden tekerrüre esas alınacak bir hüküm de olmayacaktır²⁷⁶. Ancak, şikayetten vazgeçme, ceza mahkûmiyeti kesinleştikten sonra gerçekleştiği takdirde, kesinleşmiş mahkûmiyete hiçbir etkisi olmayacağından kesinleşmiş ceza mahkûmiyetinin tekerrüre esas alınmasına engel olamayacaktır²⁷⁷. 765 sayılı TCK'nın 99'uncu maddesinde de bu konuda paralel bir hüküm bulunmaktaydı²⁷⁸.

v. *Önödeme*: Önödeme, uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı üç ayı aşmayan suçların faileri hakkında iddianamenin hazırlanmasını engelleyen veya açılmış davanın düşmesi sonucunu sağlayan bir kurumdur²⁷⁹ (5237 sayılı TCK md.75). Önödeme durumunda, açılmış dava düşeceğinden ve dolayısıyla ortada bir kesinleşmiş mahkûmiyet kararı da olmayacağından tekerrüre esas alınacak bir mahkûmiyetten de bahsedilemez²⁸⁰.

vi. *Fiilin suç olmaktan çıkarılması*: 5237 sayılı TCK'ya göre, lehe kanun geriye yürütülebileceğinden²⁸¹, suç olarak düzenlenen bir fiilin yeni bir kanunla suç olmaktan çıka-

²⁷⁵ Şikayetten vazgeçme, şikayetten feragatten farklıdır. Şikayetten feragatte, şikayet hakkı doğmakla beraber henüz şikayet hakkı kullanılmış değildir. Dolayısıyla şikayetten feragatte, kişi doğmuş ancak henüz kullanmadığı bir hakkından feragat etmektedir. Oysa şikayetten vazgeçmede ise, kişi doğmuş olan şikayet hakkını kullandıktan sonra şikayetini geri almaktadır. Öte yandan, şikayetten feragat, tek taraflı bir hukuki işlemken; şikayetten vazgeçme, çift taraflı (karşı tarafın kabulüne bağlıdır) bir hukuki işlemidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 642-644.

²⁷⁶ **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez), s. 113; **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 162-163

²⁷⁷ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 162-163; **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 644.

²⁷⁸ **DÖNMEZER, ERMAN**, s. 162-163; **ÜZÜLMEZ**, Tekerrür (Tez), s. 113.

²⁷⁹ **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 648.

²⁸⁰ Bu konuda paralel düzenleme için bakınız; 765 sayılı TCK md. 119.

²⁸¹ (1) ... "İşlendikten sonra yürürlüğe giren kanuna göre suç sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılmaz ve hakkında güvenlik tedbiri uygulanamaz. Böyle bir ceza veya güvenlik tedbiri hükmolunmuşsa

rılması, failin lehine bir durum teşkil edecek ve fail bu durumdan yararlanabilecektir (md. 7). Bu nedenle, suç teşkil eden bir fiilin işlenmesi nedeniyle açılmış bir dava devam ederken, bir kanunla söz konusu fiilin suç olmaktan çıkarılması durumunda, fail hakkında beraat kararı verileceğinden tekerrüre esas teşkil edecek bir mahkûmiyetten bahsedilemez. Ayrıca, suç teşkil eden bir fiil nedeniyle ceza mahkûmiyeti kesinleştikten sonra, ‘mahkûmiyet infaz edilmiş olsun veya olmasın’ söz konusu fiilin suç olmaktan çıkarılması halinde mahkûmiyet, tüm sonuçlarıyla ortadan kalkacağı için, tekerrüre esas alınamaz²⁸².

vii. *Koşullu salıverme*: 765 sayılı TCK’nın uygulandığı dönemde Yargıtay, koşullu salıverme süresi içinde yeni bir suçun işlenmesi durumunda eski suçun cezası tamamen infaz edilmemiş olduğundan yeni suç için tekerrüre esas alınamayacağına hükmetmekteydi²⁸³. Ancak, 5237 sayılı TCK, “varsayılan tekerrür sistemini” benimsemiş olduğundan, tekerrür için kesinleşen ceza mahkûmiyetinin infazı aranmamaktadır. Dolayısıyla, şartlı salıverilme süresi içinde yeni bir suçun işlenmesi halinde infaz aşamasındaki kesinleşmiş mahkûmiyet hükmü, tekerrüre esas alınacaktır²⁸⁴.

Sonuç olarak, kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetini bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırmayan sebepler, kesinleşmiş mahkûmiyetin tekerrüre esas alınmasına engel teşkil etmez.

2. Yeni Bir Suçun İşlenmiş Olması

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için kişinin, bir suçtan dolayı kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyetine uğradıktan sonra, yeni bir suç daha işlemiş olması gerekir. Bu şart, 5237 sayılı TCK’da şöyle düzenlenmiştir; “*Önceden işlenen suçtan dolayı verilen hüküm kesinleştikten sonra yeni bir suçun işlenmesi hâlinde, tekerrür hükümleri uygulanır. ...*”(md.58/1). Bu hüküm irdelendiğinde şu sonuçlara ulaşırız;

- İşlenen fiilin suç teşkil eden bir fiil olması gerekir,
- Bu suçun, önceki suçtan dolayı verilen ceza mahkûmiyeti kesinleştikten sonra işlenmiş olması gerekir,

infazı ve kanunî neticeleri kendiliğinden kalkar. (2) Suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanunların hükümleri farklı ise, failin lehine olan kanun uygulanır ve infaz olunur” (TCK md.7).

²⁸² ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 216; MECİT, s. 5; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 607; HAKERİ, s. 474.

²⁸³ GÜNAY, s. 33’den, (Yargıtay 5.CD., T: 5.6.1991, E: 2576/3013).

²⁸⁴ HAKERİ, s. 474.

- Bu suç, tamamen işlenmiş olabileceği gibi teşebbüs aşamasında da kalmış olabilir,
- İşlenen suç, önceki suçla aynı türden olabileceği gibi farklı türden de olabilir.

a) İşlenen Fiil Suç Olmalı

Yasa koyucu işlenecek yeni fiilin suç teşkil etmesi gerektiğini açıkça düzenlemiş olduğundan, suç teşkil etmeyen fiillerin işlenmiş olması tekerrür oluşturmayacaktır²⁸⁵. Örneğin, işlenen fiilin kabahat olması halinde tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır.

b) Suç, Önceki Suçtan Dolayı Verilen Ceza Mahkûmiyeti Kesinleştikten Sonra İşlenmiş Olmalı

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için 5237 sayılı TCK, varsayılan tekerrür sistemini kabul ettiğinden sonraki suçun, önceki suçun cezası kesinleştikten sonra işlenmiş olması yeterlidir. Bu nedenle, kesinleşen ceza mahkûmiyeti, şartlı salıverilme süresinde, cezanın infazı sırasında veya failin firarda olduğu sürede işlediği suçlara tekerrür oluşturmaktadır. Önceki suçun cezası kesinleşmeden işlenen suç, tekerrüre esas oluşturmayacağı için tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır²⁸⁶. Ancak, böyle bir durumda tekerrür hükümleri uygulanamasa da şartları sağlamak koşuluyla fail, itiyadi suçlu veya suçu meslek edinmiş kişi olabileceği gibi faile, içtima veya zincirleme suça ilişkin hükümler de uygulanabilir²⁸⁷.

c) Suç, Tamamen İşlenmiş Olabileceği Gibi Teşebbüs Aşamasında da Kalmış Olabilir

Suç tabiri, sadece tamamlanmış suçlar için değil, teşebbüs aşamasında kalmış suçları da kapsayacak anlamda kullanılmaktadır. Bu nedenle önceki ve/veya sonraki suçun teşebbüs aşamasında kalmış olması tekerrür hükümlerinin uygulanmasını engellemeyecektir²⁸⁸.

²⁸⁵ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1049.

²⁸⁶ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216; HAKERİ, s. 474.

²⁸⁷ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216.

²⁸⁸ HAKERİ, s. 474; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 216.

d) Suç, Önceki Suçla Aynı Türden Olabileceği Gibi Farklı Türden de Olabilir

5237 sayılı TCK'nın tekerrür konusunda getirmiş olduğu en büyük yeniliklerden biri de, önceki suç ile sonraki suç arasında ayniyet ilişkisini aramamış olmasıdır. Diğer bir deyişle, yasa koyucu önceki suç ile sonraki suç arasında her hangi bir benzerlik aramamış olup, suçların aynı suç veya farklı suç olmasına farklı bir sonuç bağlamamıştır²⁸⁹. Bu düzenlemeyle yasa koyucu, 756 sayılı yasa döneminde benimsenen “genel tekerrür”, “özel tekerrür” ve “ağırlaştırılmış özel tekerrür”²⁹⁰ ayrımı uygulamasını terk etmiş, bunun yerine sadece genel tekerrür sistemini benimsemiştir. Ancak, sadece genel tekerrür sisteminin benimsenmesinin doğuracağı sakıncaları gidermek için, “itiyadi suçlu” ve “suçu meslek edinmiş kişi” başlığıyla iki yeni tehlikeli hal türü düzenlenmiştir.

5237 sayılı TCK'ya göre, sadece suçlar arasında tekerrür mümkün olabilir. Diğer bir deyişle, suçlarla kabahatler ve kabahatlerle suçlar arasında tekerrür mümkün değildir.²⁹¹ İşlenmiş olan suçlardan hem öncekinin hem de sonrakinin TCK'da düzenlenmiş olan suçlardan biri olma zorunluluğu da bulunmamaktadır. Önemli olan, herhangi bir kanunda açıkça suç olarak düzenlenmiş bir fiilin işlenmiş olmasıdır. Örneğin, Terörle Mücadele Kanunu'ndaki (TMK)²⁹² veya Vergi Usul Kanunu'ndaki (VUK)²⁹³ suçlardan biri olabilir. Ayrıca, önceki suçun ve sonraki suçun her ikisinin de aynı kanunda düzenlenmiş olması da gerekmez. Örneğin, önceki suç TCK'da düzenlenmiş olan hırsızlık suçu, sonraki suç ise, VUK'da düzenlenen vergi kaçakçılığı suçu olabileceği gibi²⁹⁴, önceki suç Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda (Kaç.Müc.K)²⁹⁵ düzenlenmiş bir suç, sonraki suç ise, VUK'ta düzenlenmiş bir suç olabilir. Ancak, bu konuda dikkat edilmesi gereken nokta, özel kanunlarda bu kanunlarda bulunan suçların diğer kanunlardaki suçlara tekerrür oluşturmayacağına dair bir hükmün bulunup bulunmadığıdır. Eğer, özel kanunlarda böyle bir hüküm varsa, bu durumda bu özel kanunda düzenlenen suçlarla diğer kanunlarda düzenlenen suçlar birbirlerine tekerrür oluşturmayacaktır.

²⁸⁹ ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 216.

²⁹⁰ DÖNMEZER, ERMAN, s. 168; ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 118; GÖKCEN, “Türk Ceza...”, s. 138.

²⁹¹ ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 214.

²⁹² 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu, RG. T: 12.04.1991, Mük. No: 20843.

²⁹³ 213 sayılı Vergi Usul Kanunu, RG. T: 10.01.1961, No: 10703-10705.

²⁹⁴ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 161.

²⁹⁵ 5067 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu, RG. T: 31.03.2007, No: 26479.

e) Tekerrür Hükümlerinin Uygulanamayacağı Haller

TCK, kural olarak bütün suçları tekerrür kurumunun kapsamına almakla birlikte, bazı nedenlerle bazı suçların birbirine tekerrür oluşturmayacağını kabul etmiştir. TCK'nın 58'inci maddesinin 4 ve 5'inci fıkralarında düzenlenmiş olan bu haller şunlardır;

aa) Kasıtlı Suçlar - Taksirli Suçlar

Kasıtlı²⁹⁶ işlenen suçlarla taksirle²⁹⁷ işlenen suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmaz (TCK md. 58/4). Örneğin, önceki suç kasten işlenmiş ve sonraki suç taksirle işlenmişse veya önceki suç taksirle işlenmiş sonraki suç kasten işlenmişse, bu suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır²⁹⁸. Kasıtlı suçlarla taksirli suçlar arasında tekerrür hükümlerinin uygulanmamasının nedeni, suç işleme iradelerinin birbirinden farklı olmasıdır. Gerçekten, taksirli suçlarda, failin suç olan fiili işleme konusunda açık bir iradesi bulunmamasına rağmen; kasten işlenen suçlarda ise, failin suç olan fiili işleme konusunda açık bir iradesi bulunmaktadır²⁹⁹. Yasa koyucu da suç işleme konusundaki bu irade farklılığını göz önünde bulundurarak, kasten işlenen suçlarla taksirle işlenen suçların birbiri için tekerrüre esas oluşturmayacağını düzenlemiştir. Ancak, önceki ve sonraki her iki suçun da taksirle veya kasten işlenmesi durumunda bu suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanabilecektir³⁰⁰. Yani önceki suçun ve sonraki suçun taksirle işlenmesi veya önceki suçun ve sonraki suçun kasten işlenmesi durumunda bu suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanabilecektir.

765 sayılı TCK'da da kasıtlı cürümlerle taksirli cürümler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmişti (md.87/2). Bu kanunun uygulandığı dönemde de,

²⁹⁶ Kast; kanunda suç olarak tanımlanmış hareketin bilerek ve neticenin isteyerek yapılmasıdır, **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 382.

²⁹⁷ Taksir; dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla bir davranışın suçun yasal tanımında gösterilen neticenin öngörülmemekle gerçekleştirilmesidir (TCK md. 22).

²⁹⁸ **ÖZGENÇ**, s. 631; **ÜZÜLMEZ**, "5237 sayılı TCK...", s. 217; **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 611.

²⁹⁹ **PARLAR, HATİPOĞLU**, s. 528; **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 162, **ÜZÜLMEZ**, "5237 sayılı TCK...", s. 217.

³⁰⁰ **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 611; **ÜZÜLMEZ**, "5237 sayılı TCK...", s. 217; **ÖZGENÇ**, s. 631.

doktrinde³⁰¹ ve uygulamada³⁰², önceki ve sonraki her iki suçun da taksirle işlenmesi durumunda tekerrür hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmekteydi.

bb) Sırf Askeri Suçlar - Diğer Suçlar

Aralarında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı diğer bir suç grubu da sırf askerî suçlarla diğer suçlardır. Bu durum kanunda şöyle ifade edilmiştir; “... *Sırf askerî suçlarla diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanmaz. ...*” (5237 sayılı TCK md. 58/4). Önceki suçun sırf askerî suç olması ve sonraki suçun diğer bir suç olması veya tersi durumun olması tekerrür hükümlerinin uygulanmasına engel olacaktır.

765 sayılı TCK'nın uygulandığı dönemde olduğu gibi, gerek 5237 sayılı TCK'da gerek AsCK'da gerekse de diğer kanunlarda sırf askerî suçun ne olduğuna dair bir tanım bulunmamaktadır³⁰³. Bu nedenle, doktrinde yapılan tanımlarla sırf askerî suçun ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Doktrinde, genel olarak kabul edilen görüşe göre, *sırf askerî suç*, asker kişiler tarafından askerî bir hizmet veya görevin ihlâli suretiyle işlenen, asker olmayan kişiler tarafından işlenmesi mümkün olmayan ve sadece AsCK'da³⁰⁴ düzenlenmiş olan askerî suçlardır³⁰⁵. Daha açık bir ifadeyle bir suçun sırf askerî suç sayılabilmesi için;

- Suçun, asker kişiler tarafından askerî bir hizmet veya görevin ihlâli suretiyle işlenen bir suç olması,
- Suçun, asker olmayan kişiler tarafından işlenmesi mümkün olmayan bir suç olması,

³⁰¹ İÇEL ve Diğerleri, s. 227; DÖNMEZER, ERMAN, s. 170; Mehmet Emin ARTUK, Ahmet GÖKCEN, Ahmet Caner YENİDÜNYA, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II (Yaptırım Hukuku)*, Seçkin Yayınları, Ankara 2003, s. 234; ÜZÜLMEZ, *Tekerrür (Tez)*, s. 123.

³⁰² “Taksirli suçların kendi aralarında tekerrüre esas alınmasına mani bir hüküm bulunmadığı halde aynı suçtan mahkûmiyeti bulunan sanık hakkında tekerrür hükmünün uygulanıp uygulanmayacağı tartışılması kanuna aykırıdır”, GÜNAY, s. 77'den, (Yargıtay 2.CD., T: 09.02.1993, E: 291/1487).

³⁰³ Hakkı ERKAN, “*Sırf Askerî Suçlar*”, İstanbul Barosu Dergisi, C. XLVIII, S.9-10, 1974, s. 519.

³⁰⁴ Askerî Ceza Kanunu'nda tekerrür şöyle düzenlenmiştir; “*Bir cürüm işleyen mükerrir sayılması ve bu kanunun o suretle gösterdiği hükümlerin ve cezaların tatbik edilmesi, suçlunun askerî bir cürümden dolayı bir Türk askerî mahkemesinde mahkûm olarak ceza gördükten sonra aynı askerî cürümüne tekrar yapmasına bağlıdır. Bu hüküm evvelce verilen ceza kısmen tenfiz edilmiş veya hususi af yoluyla düşmüş olsa bile tatbik olunur. Şu kadar ki cezanın tenfizinden veya affından itibaren yeni cürümün işlendiği tarihe kadar aradan beş sene geçmiş ise bu hükümler tatbik olunmaz*” (AsCK md. 42).

³⁰⁵ TANER, s. 532; CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 611; DÖNMEZER, ERMAN, s. 171; İÇEL ve Diğerleri, s. 227; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 162; ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 218; PARLAR, HATİPOĞLU, s. 528.

- Suçun, sadece AsCK'da düzenlenmiş olan bir askeri suç olması gerekir. Ancak bu son ölçüt, Yargıtay ve Askeri Yargıtay tarafından kabul edilmemektedir. Yargıtay ve Askeri Yargıtay³⁰⁶, tüm unsurlarıyla AsCK'da düzenlenen ve hem 5237 sayılı TCK'da hem de AsCK'da düzenlenmiş olan fakat sadece asker kişilerce işlenebilen bazı suçları da sırf askeri suç kabul etmektedir³⁰⁷.

Bu tanımdan hareketle, her askeri suçun sırf askeri suç olmadığını, bu nedenle, cezası askeri mahkemelerce de verilmiş olsa, sırf askeri suçlar dışında kalan askeri suçlarla diğer suçlar arasında tekerrür hükümleri uygulanacaktır³⁰⁸.

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde de kanundaki eksiklik nedeniyle doktrinde tartışmalara neden olan 'sırf askeri suç' kavramının, 5237 sayılı TCK'da da tanımlanmamış olması büyük bir eksikliktir. Bu eksiklik nedeniyle, bu dönemde de doktrinde ve uygulamada farklılıklara rastlanması söz konusu olacaktır.

cc) Kabahatler - Suçlar

756 sayılı TCK'da suçlar, cürüm ve kabahat olarak ikiye ayrılmaktaydı (md.11). Yani, kabahatler suçların bir türünü oluşturmaktaydı. Kanunda, açıkça cürümlerle kabahatler ve kabahatlerle cürümler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlemişti (md. 87/1). Ancak, kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanmayacağına dair bir hüküm düzenlenmemişti. Bu nedenle, gerek doktrindeki hâkim görüşe göre³⁰⁹, gerekse de Yargıtay kararlarında³¹⁰, kabahatlerin kendi arasında tekerrüre esas alınabileceği kabul edilmekteydi. Ancak, 5237 sayılı TCK'da, suç için cürüm ve kabahat ayırımından vazgeçilmiş olup, sadece suçlar düzenlenmiş, kabahatler ise, ayrı bir kanun olan Kabahatler Ka-

³⁰⁶ ERDOĞAN, 337. dpn, s. 120'den, (As. Yargıtay, İ.B.K, T:11.06.1975, E: 1975/5-2; As. Yargıtay, İ.B.K., T: 20.06.1975, E: 1975/6-4).

³⁰⁷ Ancak, bu ölçüt, Yargıtay tarafından tam olarak kabul edilmemektedir. "Askeri Ceza Kanununun 3'üncü bap 5'inci fıkrasında yer alan ve "askeri itaat ve inkiyadı bozan suçların" unsurlarının tamamı veya bir kısmı TCK'da yer alsa dahi, sırf askeri suç niteliğindedir" ERDOĞAN, 242'inci dpn, s. 91'dan, Malkoç- Güler, TCK Genel Hükümler, s.691, (YİBK, T: 20.06.1975, E:6, K: 4).

³⁰⁸ DÖNMEZER, ERMAN, s. 171; İÇEL ve Diğerleri, s. 227-228; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 218.

³⁰⁹ DÖNMEZER, ERMAN, s. 168; GÖKCEN, "Türk Ceza...", s. 138; TAŞKIN, s. 95.

³¹⁰ "TCK'nın 87. maddesinde, kabahat suçlarında tekerrürün söz konusu olmadığına dair bir hüküm yoktur. Bu nedenle kabahat suçundan hükümlülüğü bulunan bir kimse cezasının çektikten sonra süresi içinde yine kabahat nev'inden bir suç işler ve hükümlendirilirse tekerrür hükmü uygulanır" ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), 460. dpn, s. 120.

nunu'nda (KK)³¹¹ düzenlenmiştir³¹². 5237 sayılı TCK'nın tekrerrü düzenleyen 58'inci maddesi incelendiğinde, tekrerrü esas kabul edilen önceki ve sonraki her iki fiilin de mutlaka suç olması gerektiği anlaşılmaktadır. Bunun yanında, KK'da da kabahatler için tekrerrü düzenleyen herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu parçaları birleştirdiğimizde, kabahatlerin suçlara, suçların kabahatlere ve kabahatlerin kabahatlere tekrerrü oluşturamayacağı sonucuna varabiliriz³¹³.

Ancak, bazı özel kanunlarda³¹⁴ bu kanunlarda düzenlenmiş olan kabahatler arasında tekrerrü hükümlerinin uygulanacağını düzenleyen tekrerrü ilişkin özel hükümler bulunmaktadır. Bu özel kanunlardaki özel hükümler kapsamında olan kabahatler arasında ve yine bu özel kanunlardaki tekrerrü ilişkin hükümler çerçevesinde tekrerrü hükümleri uygulanabilecektir³¹⁵.

dd) Yabancı - Milli Mahkemelerce Verilmiş Kararlar

Gerek 765 sayılı TCK (md.87/4)³¹⁶ gerekse de 5237 sayılı TCK'larda, milli tekrerrü sistemi kabul edilmiş olduğundan, kural olarak yabancı mahkemelerce verilen mahkûmiyetlerle milli mahkemelerce verilmiş mahkûmiyetler arasında tekrerrü hükümleri uygulanmaz. Ancak, 5237 sayılı TCK'da milli tekrerrü sistemine bazı istisnalar getirilerek, kasten öldürme, kasten yaralama, yağma, dolandırıcılık, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve

³¹¹ 5236 sayılı Kabahatler Kanunu, RG. T: 31.03.2005, No: 25772.

³¹² CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 223.

³¹³ HAKERİ, s. 477-478; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 214.

³¹⁴ "Vergi ziyayına sebebiyet vermekten veya usulsüzlükten dolayı ceza kesilen ve cezası kesinleşenlere, cezanın kesinleştiği tarihi takip eden yılın başından başlamak üzere vergi ziyayında beş, usulsüzlükte iki yıl içinde tekrar ceza kesilmesi durumunda, vergi ziyayı cezası yüzde elli, usulsüzlük cezası yüzde yirmibeş oranında artırılmak suretiyle uygulanır" VUK (Değişik: 4369 - 22.7.1998) md. 339 . "Bu Kanunda yazılı vergi ziyayı cezası ve usulsüzlük cezaları ile 359 uncu maddede ve diğer kanunlarda yazılı cezalar; içtima ve tekrerrü hükümleri bakımından birleştirilemez" VUK (Değişik: 4369 - 22.7.1998) md. 340; "Bu Kanundaki kabahatler dolayısıyla verilen idarî para cezasına ilişkin karar kesinleştikten sonra tekrar kabahat işlenmesi halinde idarî para cezası yarı oranında artırılır" (Kaç.Müc.K md. 8); "Yönetmelik ile belirtilen miktarların üzerinde alkollü araç kullandığı tespit edilen sürücülerin, suçun işlendiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde; birinci defasında sürücü belgeleri altı ay süreyle geri alınır ve haklarında 265 300 000 lira para cezası uygulanır. İkinci defasında sürücü belgeleri iki yıl süreyle geri alınır ve haklarında 332 600 000 lira para cezası uygulanır ve bu sürücüler Sağlık Bakanlığınca, esas ve usulleri Sağlık ve İçişleri Bakanlıklarınca çıkarılacak yönetmelikte gösterilen sürücü davranışlarını geliştirme eğitimine tabi tutulurlar, eğitimi başarıyla tamamlayanların belgeleri süresi sonunda iade edilir. Üç veya üçten fazlasında ise, sürücü belgeleri beş yıl süreyle geri alınır ve altı aydan aşağı olmamak üzere hafif hapis cezası ile birlikte 532 600 000 lira hafif para cezası uygulanır" 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK), RG. T: 18.10.1983, No: 18195, md. 48/6.

³¹⁵ HAKERİ, s. 478.

³¹⁶ DÖNMEZER, ERMAN, s. 172.

ticareti ile parada veya kıymetli damgada sahtecilik suçlarından yabancı mahkemelerce verilmiş hükümlerle milli mahkemelerce verilmiş hükümler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir (md. 58/4). Yasa koyucu, belirtilen suçlarla sınırlı olarak yabancı mahkemelerce verilen mahkûmiyetleri tekerrür uygulaması bakımından milli mahkemelerce verilmiş mahkûmiyetler gibi kabul etmiştir³¹⁷. Bu istisnalar nedeniyle, TCK'nın milli tekerrür ve milletlerarası tekerrür sistemlerinin bir sentezi olan karma tekerrür sistemini benimsediği söylenebilir³¹⁸.

ee) Onsekiz Yaşını Doldurmamış Olanların³¹⁹ İşlediği Suçlar

“Fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmamış olan kişilerin işlediği suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmaz.” (TCK md. 58/5).

756 sayılı TCK'da çocukların işlediği suçların tekerrür oluşturmayacağına dair bir hüküm bulunmamaktaydı. Ancak, bu dönemde yürürlükte bulunan Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un³²⁰ 12'nci maddesinin 1'inci ve 3'üncü fıkralarına göre; “11 yaşını bitirmiş ancak 15 yaşını bitirmemiş olan küçüklerin işlemiş olduğu suçlar dolayısıyla tekerrür hükümleri uygulanmayacaktır”. Bu özel kanun, 765 sayılı TCK'daki boşluğu doldurmuştu. 5237 sayılı TCK ise, suçu işlediği sırada 18 yaşını doldurmayan çocukların davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmediği gerekçesiyle³²¹ 15 yaş sınırını bir basamak daha yükselterek, 18 yaşını doldurmayan çocukların işlemiş olduğu suçların, tekerrüre esas alınmayacağını kabul etmiştir³²². Bu hüküm gereği, 18 yaşını doldurmamış bir çocuğun, işlediği suçlar tekerrüre esas oluşturmaz.

Ayrıca, 765 sayılı TCK'nın uygulandığı dönemde yürürlükte bulunan ve 2005 Haziran ayında yürürlükte kaldırılan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun (CMUK)³²³ 305'inci maddesinin 2'nci fıkrasında, 305'inci maddede sayılan ve kanun yolu ön görülme-

³¹⁷ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 528; ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 218; YERDELEN, s. 12; AKIN, “... Tekerrür”, s. 2.

³¹⁸ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 163; ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 218.

³¹⁹ “Çocuk deyiminden; henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi anlaşılır” (TCK md. 6/1-b).

³²⁰ 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, RG. T: 21.11.1979, No: 16816.

³²¹ Daha fazla bilgi için bkz: TCK 31. maddenin gerekçesi.

³²² ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 218; Mustafa SAĞIROĞLU, “Koşullu Salıverilme, Mükerrirlik, Özel İnfaz Usulleri ve Denetimli Serbestlik Sistemi ile İlişkileri”, *Adalet Dergisi*, S. 24, s.5.

³²³ 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, RG. T: 20.04.1929, No: 1172.

yen cezaların tekerrüre esas olmayacağı düzenlenmişti. Ancak, şunda yürürlükte bulunan CMK'da bu hükme karşılık gelecek bir hüküm bulunmamaktadır.

3. İkinci Suçun Belirli Bir Sürede İşlenmiş Olması

Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için gerekli olan son şart, sonraki suçun, önceki suç için verilen ceza mahkûmiyeti kesinleştikten sonra belirli bir sürede işlenmiş olmasıdır. Bu durum 5237 sayılı TCK'da şöyle düzenlenmiştir;

“Tekerrür hükümleri, önceden işlenen suçtan dolayı;

a) Beş yıldan fazla süreyle hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıl,

b) Beş yıl veya daha az süreli hapis ya da adli para cezasına mahkûmiyet hâlinde, bu cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl, geçtikten sonra işlenen suçlar dolayısıyla uygulanmaz” (TCK md. 58/2).

Görüldüğü gibi, kanunumuz, sonraki suçun tekerrür oluşturabilmesi için belirli süreler içinde işlenmesi gerektiğini şart koşmuş olduğundan, süreli tekerrür sistemini benimseyebileceğimizi söyleyebiliriz³²⁴. Belirtelim ki, sonraki suç için tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, sonraki suçun tekerrür süresi içinde işlenmiş olması yeterlidir. Yoksa, sonraki suçun cezasının tekerrür süresi içinde kesilmesi veya kesinleşmesi gerekmemektedir³²⁵.

a) Sürenin Başlangıcı

Yasa koyucu, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için önceki mahkûmiyetin infaz edilmiş olmasını aramazken, tekerrür sürelerinin işlemeye başlaması için önceki mahkûmiyetin tamamen infaz edilmiş olmasını şart koşmuştur³²⁶. Bu nedenle, tekerrür için öngörülen beş ve üç yıllık süreler, önceki suçtan dolayı kesilen ceza mahkûmiyeti infaza başlanmış ise, tamamen infaz edildikten sonra işlemeye başlayacaktır³²⁷. Diğer bir deyişle, önceki suçun cezası kesinleştiği andan itibaren işlenen yeni suçlar tekerrüre esas alınacak,

³²⁴ ARTUK, GÖKÇEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 1050; ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 216; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 161.

³²⁵ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 609.

³²⁶ ÖZGENÇ, s. 630-631; HAKERİ, s.475.

³²⁷ 765 sayılı TCK'da tekerrür süresinin başlaması için, önceki cezanın çekilmiş olması veya düşmüş olması aranmaktaydı (md. 81). Ayrıntılı bilgi için bkz; ÜZÜLMEZ, *Tekerrür (Tez)*, s. 129.

fakat, tekerrür için kanunun öngördüğü süre, önceki suçun tamamen infaz edilmesinden itibaren işlemeye başlayacak ve infazdan sonraki üç veya beş yılın sonunda sona erecektir. Bu nedenle, cezası kesinleşen failin, kaçması sırasında, cezaevinde bulunduğu sürede, şatlı salıverilme süresinde ve cezanın tamamen infaz edilmesinden sonraki üç veya beş yılın sonuna kadarki sürede işleyeceği yeni suçlar önceki suç için tekerrür oluşturacaktır.

Ancak ceza zamanaşımının işlemeye başladığı durumlarda, tekerrür süresi ceza zamanaşımı dolduktan sonra işlemeye başlayacaktır. Çünkü, ceza zamanaşımı ile mahkûmiyet tamamen ortadan kalkmamakta sadece cezanın infaz kabiliyeti sona ermektedir. Diğer bir deyişle, ceza zamanaşımına uğramış cezalar, infaz edilmiş sayılmaktadır. Bu nedenle, ceza zamanaşımının dolduğu tarihten itibaren üç ve beş yıllık süreler işlemeye başlayacaktır.

b) Sürenin Uzunluğu

5237 sayılı TCK'da tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, cezanın hapis cezası ve/veya adli para cezası olmasına ve hapis cezasının miktarına göre farklı uzunlukta iki süre öngörülmüştür (TCK md. 58/2). Bunlar;

- Önceki suçtan dolayı verilen hapis cezası, beş yıldan fazla süreli bir hapis cezası veya hem beş yıldan fazla süreli hapis cezası hem de adli para cezası ise, tekerrür süresi cezanın infaz edilmesi halinde önceki cezanın infaz edildiği tarihten itibaren beş yıldır. Oysa, 756 sayılı TCK'da bu süre on yıl olarak düzenlenmişti (md. 81).
- Önceki suçtan dolayı verilen hapis cezası, beş yıl veya daha az süreli hapis cezası veya hem beş yıldan daha az süreli hapis cezası hem de adli para cezası veya sadece adli para cezası ise, tekerrür süresi önceki cezanın infaz edilmesi halinde, cezanın infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl olacaktır. Bu süreler geçtikten sonra işlenecek suçlar için önceki mahkûmiyet tekerrüre esas alınmayacaktır³²⁸. Oysaki, 765 sayılı TCK'da bu süre, beş yıl olarak düzenlenmişti (md. 81).

Hapis cezasının adli para cezasına veya tedbire çevrildiği durumlarda asıl ceza, çevrilen adli para cezası veya tedbir olacağından, tekerrür süresi de adli para cezası veya ted-

³²⁸ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 217.

bire göre belirlenecektir³²⁹ (TCK md. 50). Buna göre, hapis cezası adli para cezasına çevrilmiş ise, tekerrür süresi infazdan sonra üç yıl; hapis cezası tedbire çevrilmiş ise, tedbir, ceza mahkûmiyeti olmadığından tekerrüre esas alınmayacaktır.

Hapis cezasının adli para cezasına çevrildiği durumlar hariç, ödenmediğinden dolayı hapis cezasına çevrilen adli para cezalarında³³⁰, asıl mahkûmiyet adli para cezası olacağından tekerrür süresi de buna göre belirlenecek olup, bu süre üç yıldır³³¹.

D) TEKERRÜRÜN SONUÇLARI

Bir suç politikası aracı olan tekerrür, ilk defa suç işleyenlere göre daha tehlikeli durum arz eden tekerrüre düşen kişilere, farklı bir ceza politikası veya infaz rejimi uygulanmasını gerektirir. Tekerrür durumunda, tekerrüre düşen kişiler hakkında nasıl bir ceza politikası ve infaz rejimi uygulanacağı, ilgili ülke kanununun benimsediği tekerrür teorisine göre değişmektedir. Buna göre tekerrür durumundan tekerrüre düşen kişilerin, cezası artırılabilir, cezanın türü değiştirilebilir, asli cezanın yanında fer'i cezalar öngörülebilir, cezanın infaz rejimi değiştirilebilir veya hem ceza hem de infaz rejimi değiştirilebilir.

765 sayılı TCK'da, genel tekerrür durumunda, sonraki suç için öngörülen cezanın altıda bire kadar artırılacağı (md. 81/1); özel tekerrür durumunda, sonraki suç için ön görülen ceza, altıda birinden üçte birine kadar artırılacağı (md. 81/2); ağırlaştırılmış özel tekerrür durumunda ise, sonraki suç için öngörülen ceza, otuz aydan aşağı olursa ceza yarı oranında diğer hallerde ağır hapis ve hapiste otuz seneyi geçmemek üzere üçte biri oranında artırılacağı düzenlenmişti (md. 85/1). Cezaların bu şekilde artırılmasının yanında, “memnu hakların iadesinde bekleme süresinin tekerrüre düşen kişiler için daha fazla olması”, “kefaletle salıverilme kurumunun tekerrüre düşen kişiler için uygulanmaması”, “tekerrüre düşen kişilerin adli tevbih kurumundan yararlanamaması” ve “tekerrüre düşen kişilerin cezaları-

³²⁹ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 608.

³³⁰ “... (2) Adli para cezasını içeren ilâm Cumhuriyet Başsavcılığına verilir. Cumhuriyet savcısı otuz gün içinde adli para cezasının ödenmesi için hükümlüye 20 nci maddenin üçüncü fıkrası uyarınca bir ödeme emri tebliğ eder. (3) Hükümlü, tebliğ olunan ödeme emri üzerine belli süre içinde adli para cezasını ödemezse, Cumhuriyet savcısının kararı ile ödenmeyen kısma karşılık gelen gün miktarınca hapsedilir. (4) (Değişik: 25.05.2005 – 5351/7 md.) Çocuklar hakkında hükmedilen; adli para cezası ile hapis cezasından çevrilen adli para cezasının ödenmemesi hâlinde, bu cezalar hapse çevrilemez. Bu takdirde onbirinci fıkra hükmü uygulanır”(CGİHK md. 106).

³³¹ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 608.

nın ertelenmemesi” gibi fer’i diyebileceğimiz bazı sonuçlarda³³² tekerrür durumunda uygulanmaktaydı³³³.

Sadece genel tekerrür sistemini benimsemiş olan 5237 sayılı TCK ise, tekerrür dolayısıyla sonraki suçun cezasını ağırlaştırmak yerine;

- Sonraki suç için hapis cezası ile adli para cezası seçimlik olarak öngörülmüş ise, hapis cezasının uygulanmasını,
- Sonraki suç için öngörülen cezanın tekerrüre düşen kişilere özgü infaz rejimine göre çektirilmesini,
- İnfazdan sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasını (TCK md. 58),
- Koşullu salıverilmenin geciktirilmesini (CGİHK md. 108) benimsemiştir.

Bu asli tedbirlerin yanında, tekerrür durumunda, tekerrüre düşen kişilerin cezalarının ertelenmemesi ve tekerrüre düşen kişiler hakkında takdiri hafifletici nedenlerin uygulanamaması gibi fer’i sonuçlar da bağlamıştır. Şimdi Türk Ceza Hukuku’nda tekerrür için öngörülen sonuçları inceleyelim.

1. Seçimlik Cezalardan Ağır Olanın Uygulanması

5237 sayılı TCK’nın tekerrüre bağladığı ilk sonuç, kanunda sonraki suç için hapis cezasının ve adli para cezasının seçimlik olarak öngörüldüğü durumlarda tekerrüre düşen kişiler hakkında, daha ağır olan hapis cezasının uygulanacak olmasıdır (md. 58/3). Yasa koyucu bazı suçlar³³⁴ için hapis cezasını ve adli para cezasını seçimlik olarak düzenlemiş olup, ilk defa suç işleyenlere bu cezalardan hangisinin uygulanacağına karar verme takdir yetkisini hâkime bırakmıştır³³⁵. Ancak yasa koyucu, tekerrür durumuna düşen kişiler hakkında sadece hapis cezanın uygulanabileceğini düzenlemiştir. Bu hükümlerle yasa koyucu, hâkimlere tanıdığı seçimlik cezalardan birini uygulama takdir yetkisini ortadan kaldırmıştır. Ayrıca, bu seçimlik cezalardan hapis cezası uygulandıktan sonra bu ceza kısa süreli hapis cezası olsa dahi tekrar adli para cezasına çevrilemeyecektir (TCK md. 50/2). Kanunda aksine hüküm bulunmadığından, sonraki suçun özel ceza kanunlarında veya ceza hükmü içeren

³³² DÖNMEZER, ERMAN, s. 178.

³³³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: ÜZÜLMEZ, Tekerrür (Tez), s. 148-149.

³³⁴ Bkz: TCK md. 86/2, 89/1, 98/1, 99/1, 259/1, 263/1, 116/2 gibi.

³³⁵ ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 218.

özel kanunlarda bulunan ve cezası hapis veya adli para cezası olan bir suç olması durumunda da tekrüre düşen kişi hakkında, bu cezalardan hapis cezası uygulanacaktır³³⁶.

2. İnfazda Özel Rejim Uygulanması

Tekerrüre bağlanan ikinci sonuç, sonraki suç için öngörülen hapis cezanın tekrüre düşen kişilere özgü infaz rejimine tabi olarak çektirilmesidir. Ancak, bu durumun, sonraki suç için verilen mahkûmiyet kararında gösterilmesi zorunludur (TCK md. 58/8-9). Tekerrüre düşen kişilere özgü infaz rejimini düzenleyen kanun hükmünün sadece hapis cezalarına yönelik olması nedeniyle, sonraki suç için hükmedilen cezanın adli para cezası olması halinde, tekrüre düşen kişiler hakkında bu infaz rejimi uygulanamayacaktır³³⁷.

Tekerrüre düşen kişilere özgü infaz rejimine göre, tekrüre düşen kişilerin koşullu salıverilmesi süresi uzatılmakta ve tekrürün tekrürü durumunda ise tekrüre düşen kişiler, koşullu salıverilmeden hiç yararlanamamaktadır.

a) Koşullu Salıvermenin Geciktirilmesi

CGİHK'e göre, tekrüre düşmemiş olanlardan; "Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını, diğer süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda iyi halli olarak çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler³³⁸ (md. 107/1).

Ancak kanun, tekrüre düşen kişilerin ve tekrürün sonuçlarına tabi olan suçluların³³⁹, işledikleri sonraki suçtan dolayı mahkûm olunan;

- Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının otuzdokuz yılının,

³³⁶ PARLAR, HATİPOĞLU, s. 528.

³³⁷ MECİT, s. 6.

³³⁸ "Bir hükümlünün koşullu salıverilmesi hakkında ceza infaz kurumu idaresi tarafından hazırlanan gerekçeli rapor, hükmü veren mahkemeye; hükümlü başka bir yerde bulunuyorsa o yerde bulunan aynı derecedeki mahkemeye verilir. Mahkeme, bu raporu uygun bulursa hükümlünün koşullu salıverilmesine dosya üzerinden karar verir. Mahkeme, raporu uygun bulmadığı takdirde gerekçesini kararında gösterir. Bu kararlara karşı itiraz yoluna gidilebilir" (CGİHK md. 107/11).

³³⁹ "Mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin, itiyadi suçlu, suçu meslek edinen kişi veya örgüt mensubu suçlu hakkında da uygulanmasına hükmedilir" (TCK md. 58/9).

- Müebbet hapis cezasının otuzüç yılının,
- Süreli hapis cezasının dörtte üçünün,

İnfaz kurumunda iyi hâlli olarak çekilmesi durumunda, koşullu salıverilmeden yararlanabileceklerini düzenlemiştir (CGİHK md. 108/1). TCK, her ne kadar tekerrür durumunda sonraki suçun cezasını artırmamaktaysa da, tekerrüre düşen suçlular için öngörülen özel infaz rejimi sayesinde tekerrüre düşen kişilerin ve özel tehlikeli suçluların daha uzun süre infaz kurumlarında kalmaları sağlanmıştır. Örneğin, bir kişinin işlediği suçtan dolayı 12 yıl hapis cezası aldığını varsayalım. Bu kişinin ilk defa suç işleyen biri olması durumunda, infaz kurumunda geçireceği süre, toplam cezanın 2/3'ü olan 8 yıl olacaktır. Bu kişinin tekerrüre düşen kişi olması durumunda ise, toplam cezanın 3/4'ü olan 9 yılını infaz kurumunda iyi halli olarak geçirdikten sonra şartlı salıverilmeden yararlanabilecektir.

Ancak, tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan önceki cezanın en ağırından³⁴⁰ fazla olamayacaktır³⁴¹ (CGİHK md. 108/2). Örneğin, tekerrüre esas alınan önceki suçtan dolayı 10 ay hapis cezası alan kişi, bir yıl sonra işlediği ikinci suçtan dolayı da 12 yıl hapis cezası almış olsun. Bu kişi tekerrüre düştüğünden, sonraki suçun cezası olan 12 yılın 3/4'ü olan 9 yılını infaz kurumunda geçirmek zorundadır. Eğer bu kişi tekerrüre düşmeseydi, cezanın 2/3'ü olan 8 yılını infaz kurumunda geçirecekti. Yani tekerrürden dolayı 1 yıl daha fazla infaz kurumunda kalacaktır. Ancak kanun gereği koşullu salıverileme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan önceki cezanın en ağırından fazla olamayacağı için bu kişi, sonraki suçun cezası olan 12 yılın, 8 yıl 10 ayını iyi halli olarak infaz kurumunda geçirdikten sonra şartlı salıverilecektir.

Yasa koyucu, tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktarın, tekerrüre esas alınan önceki cezanın en ağırından fazla olamayacağını düzenlemiş fakat, önceki suçtan dolayı sadece adli para cezasına hükmedilmiş olması halinde koşullu salıverme süresine eklenecek miktarın nasıl tespit edileceğine dair bir düzenlemeye yer vermemiştir. ÖZGENÇ tarafından savunulan ve bizim de katıldığımız görüşe göre, böyle bir durumda

³⁴⁰ Bu ifade ile, önceki suç için hem hapis cezasına hem de adli para cezasına birlikte hükmedilmiş olduğu veya birden fazla hapis cezasına hükmedilmiş olduğu durumlarda bunlardan ağır olan kast edilmektedir.

³⁴¹ ÖZGENÇ, s. 632.

koşullu salıverme süresine eklenecek miktarın, adli para cezasının hapis cezasına çevrilmesi (TCK md. 63) sonucunda bulunacak hapis cezası süresine göre belirlenmesidir³⁴².

TCK'nın tekerrüre düşen kişiler ve tehlikeli suçlular için, işledikleri suçlardan dolayı aldıkları toplam cezadan çok, infaz kurumunda geçirecekleri toplam süre daha önemli olduğundan, bu düzenlemeyle infaz kurumunda geçirilecek sürenin uzatılması yerinde olmuştur.

b) Koşullu Salıverilmeden Yararlanılamaması

Kanunumuzun tekerrüre bağladığı önemli bir sonuçta, ikinci defa tekerrüre düşen kişilerin koşullu salıverilmeden yararlanamayacağıdır (CGİHK md. 108/3). Bu hükümle, bir defa tekerrüre düştükten sonra bir daha suç işleyerek ikinci defa tekerrüre düşenlerin, toplum için ağır tehlike oluşturdukları ve ıslah olmaya niyetlerinin olmadığı düşünülerek, bunların bir daha şartlı salıverilmeden yararlanmaları engellenmiştir. Böylece tekerrüre düşen kişiler, son işlediği suç için aldığı cezanın tamamını infaz kurumunda geçirecektir³⁴³.

Ayrıca TMK'nın 17'nci maddesinde de benzer bir düzenleme bulunmaktadır. Buna göre, bir defa TMK kapsamına giren suçlardan kesin bir ceza mahkûmiyetine uğradıktan sonra bu kanunda düzenlenen suçlardan birini daha işleyenler, şartlı salıverilmeden yararlanamazlar³⁴⁴.

3. İnfazdan Sonra Denetimli Serbestlik Tedbirinin Uygulanması

5237 sayılı TCK'nın tekerrüre bağladığı sonuçlardan birisi de, sonraki suçun infazından sonra tekerrüre düşen kişiler hakkında '*denetimli serbestlik tedbirinin*' uygulanmasıdır (md. 58/6).

Buna göre mahkeme, yapılan yargılamada failin sonraki suçu işlediğine ve tekerrürün şartlarının da gerçekleştiğine kanaat getirir ve sonraki suçtan dolayı faili hapis cezasına mahkûm ederse, mahkûmiyet kararında tekerrüre düşen kişi hakkında cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağını mutlaka belirtmek zorundadır³⁴⁵ (TCK

³⁴² ÖZGENÇ, s. 633.

³⁴³ ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 219.

³⁴⁴ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 935.

³⁴⁵ ÖZGENÇ, s. 633; ÜZÜLMEZ, "5237 sayılı TCK...", s. 219; YERDELEN, s. 12.

md. 58/7). Verilen kararda, tekerrüre düşen kişi hakkında denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağı açıkça belirtilmemişse, kişi, tekerrüre düşmüş de olsa hakkında denetimli serbestlik tedbiri uygulanamaz³⁴⁶. Ancak, hâkim, mahkûmiyet kararında kişinin tekerrüre düştüğünü ve bu nedenle hakkında infazdan sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanacağını belirtmek zorundaysa da, bu denetim süresinin ne kadar olacağını belirleme yetkisi bulunmamaktadır. Denetimli serbestlik tedbirinin süresini belirleme yetkisi, tekerrüre düşen kişinin cezasının infaz edildiği yerde bulunan ve şartlı salıverilme kararını veren mahkemeye aittir. Koşullu salıverilme kararını veren mahkeme, aynı zamanda denetim süresini ve denetim süresinde uygulanacak tedbirleri de belirleyecektir³⁴⁷ (CGİHK md. 107/11).

CGİHK'a göre, hâkim, cezanın infazının tamamlanmasından sonra başlamak ve bir yıldan az olmamak üzere denetim süresi belirler. Hâkim, denetim süresi içinde denetim süresini 5 yıla kadar uzatabilir. Ancak bu süre beş yılı geçemez (md. 108/4,6). Yine bu kanuna göre, tekerrür nedeniyle belirlenen denetim süresinde koşullu salıverilmeye ilişkin hükümler uygulanacaktır (md. 108/5).

Hemen belirtmek gerekir ki, tekerrüre düşen ve tekerrüre düşmemiş olan tüm hükümlüler hakkında koşullu salıverilme süresinde denetimli serbestlik sistemi uygulanacaktır. Bu nedenle, tekerrüre düşen kişiler için öngörülen denetim süresi, koşullu salıverilme süresinin sonundan itibaren başlayacaktır. Yani, tekerrüre düşenler hakkında hem koşullu salıverilme süresinde hem de bu sürenin sona ermesinden sonra denetimli serbestlik sistemi uygulanacaktır³⁴⁸.

Denetimli serbestlik, “genel anlamda suçluların toplumda gözetimi ve izlenmesini ifade etmekte olup, suçluların toplumda gözetimi, sosyal yardım yöntemlerinin uygulanmasını, suçlunun sorunlarının olumlu bir biçimde çözümlenmesine engel olan zorlukların gi-

³⁴⁶ ÜZÜLMEZ, “5237 sayılı TCK...”, s. 219.

³⁴⁷ “... Denetim süresini belirleme ve gerektiğinde uzatma görevi, hükmü veren mahkemeye değil, hükümlünün infaz aşamasındaki davranışlarını da değerlendirerek koşullu salıverme ile ilgili kararı verecek olan mahkemeye aittir. Buna göre sanık S... ile ilgili verilen mahkûmiyet hükmünde, sanık hakkında 5237 sayılı TCK'nın 58/7. maddesi gereğince "mükerrirlere özgü infaz rejiminin ve cezanın infazından sonra denetimli serbestlik tedbirinin uygulanmasına" karar vermek ile yetinilmesi gerekirken, ayrıca “denetimli serbestlik tedbiri süresinin de gösterilmesi”, yasaya aykırıdır...” (Yargıtay 10. CD., T: 30.01.2007, E: 2006/13413, K. 2007/692),

³⁴⁸ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 165; ÖZGENÇ, s. 633.

derilmesine, kişinin çevresine uyumunu sağlamayı ve suçluyu, sosyal ve hukuksal sorumluluklarını yerine getirmeye yöneltmeye ilişkin işlem ve faaliyetleri kapsamaktadır”³⁴⁹.

CGİHK’e göre, denetimli serbestlik süresinde şu tedbirlere başvurulabilecektir (md. 107/ 7-8-9);

- Hükümlü, infaz kurumunda öğrendiği meslek veya sanatı icra etmek üzere, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında, ücret karşılığında çalıştırılabilir.
- Hâkim, denetim süresinde hükümlüye rehberlik edecek; hükümlüye, kötü alışkanlıklar edinebileceği çevrelerden uzak kalması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda öğütte bulunacak; hükümlünün eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya yanında çalıştığı kişilerle görüşerek, istişarelerde bulunacak; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verecek bir uzman kişiyi görevlendirebilir.
- Onsekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, denetim süresinde eğitimlerine, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam etmesine karar verilebilir.

Hâkim, hükümlünün kişiliğini ve topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak;

- Denetim süresinin, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine,
- Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasının veya belirlenen yükümlülüklerin denetim süresi içinde kaldırılmasına karar verebilir (CGİHK md. 107/10).

Ancak, hâkim, tekerrüre düşenler hakkında hiçbir denetim tedbirinin uygulanmaması yönünde karar verse dahi, en az bir yıl denetimli serbestli süresi uygulamak zorundadır (CGİHK md. 108/4).

Koşullu salıverilen hükümlünün, denetim süresi içinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya yapması gereken yükümlülükleri hâkimin uyarılarına rağmen ye-

³⁴⁹ Haluk ÇOLAK, Uğurtan ALTUN, “Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımından Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler”, Adalet Dergisi, S. 25, Yıl 2007, s. 4.

rine getirmemesi halinde, koşullu salıverilme kararı geri alınır (CGİHK md. 107/12). Ancak, tekerrüre düşen kişiler için uygulanacak denetim süresi, cezanın tamamen infaz edilmesinden sonra başlayacağından hükümlünün yeni bir suç işlemesi veya denetim tedbirlerine uymaması halinde koşullu salıverilme süresinin geri alınması mümkün olmayacaktır³⁵⁰. Kanun, böyle bir durumda şartlı salıverilme kararının geri alınması yaptırımını dışında her hangi bir yaptırım öngörmediğinden, tekerrüre düşmüş olan hükümlüye uygulanacak somut bir yaptırım da bulunmamaktadır³⁵¹. Kanaatimizce, bu konuda eksiklik bulunmakta ve bu eksiklik tekerrür için kabul edilen denetim tedbirinden beklenen sonucun alınmasını engelleyecektir. Bu nedenle, infaz sonrası haklarında denetimli serbestlik tedbiri uygulanan tekerrüre düşen suçluların, uygulanan tedbirlere uymamaları durumunda yaptırım olarak daha önce yararlandıkları şartlı salıverilme süresi kadar bir süreyi cezaevinde çekmeleri düzenlenebilir. Veya haklarında üç ay veya altı ay gibi kısa süreli hapis cezaları öngörülebilir.

Mahkemelerce, haklarında cezalara seçenek yaptırımlar veya cezalara hükmedilen şüpheli, sanık veya hükümlülerin takibini yaparak cezalarını toplum içinde tekrar suç işlemekten çekmelerini sağlamak ve bunun denetimini yapmak; suçtan zarar gören kişilerin karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunların çözümü ile infaz kurumlarından şartlı salıverilen veya haklarında infaz sonrası denetim tedbiri uygulanan tekerrüre düşen kişiler ile özel tehlikeli hükümlülerin topluma uyumlu bir birey olarak toplum içinde yer almalarını sağlamak için meslek veya sanat edinmelerinde, iş bulmalarında ve karşılaştıkları sorunların çözümünde onlara yardımcı olmak ve denetim süresinin ve tedbirlerinin kalkması veya devam etmesi için yetkili makamlara rapor vermek üzere³⁵², 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu³⁵³ ile Adalet Bakanlığı bünyesinde merkez ve taşra teşkilatından oluşan Yardım Merkezleri ve Koruma Kurulları oluşturulmuştur (md. 6-7).

³⁵⁰ ARTUK, GÖKCEN, YENİDÜNYA, 2007, s. 940.

³⁵¹ ÖZGENÇ, s. 635.

³⁵² BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 164-165; ÇOLAK, ALTUN, s. 12.

³⁵³ 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu, RG. T: 20.07.2005, No: 25881.

4. Tekerrürün Dolaylı Sonuçları

a) Cezanın Ertelenmesine Etkisi

5237 sayılı TCK'ya göre, “işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir...” (md. 51/1). Görüldüğü gibi yasa koyucu cezanın ertelenmesi konusunda takdiri hâkime bırakmıştır. Hâkimin cezayı erteleme veya ertelememe konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Ancak;

- Kişinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmiş olması halinde,
- Yargılama sürecinde, kişinin tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşmaması halinde, kişinin cezası ertelenemez (md. 51/1-a-b).

Hüküm dikkatlice incelendiğinde, kişinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla süreli hapis cezasına mahkûm edilmiş olması durumunda kesinlikle cezası ertelenmeyecektir³⁵⁴. Bu konuda hâkime veya mahkemeye herhangi bir takdir yetkisi tanınmamıştır. Ancak, yargılama sürecinde bir daha suç işlemeyeceği konusunda hâkimde kanaat oluşturmaması halinde ise, cezayı erteleyip ertelemek yine hâkimin takdirindedir.

O halde, tekerrüre düşen kişinin önceki suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmiş olması halinde, sonraki suçunun cezası kesinlikle ertelenemeyecektir.

b) Takdiri Hafifletici Nedenlere Etkisi

5237 sayılı TCK'ya göre; failin geçmişi, daha önce suç işleyip işlemediği, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki davranışları, cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri gibi takdiri indirim nedenleri³⁵⁵ bulunduğu takdirde, faile, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine, müebbet hapis; müebbet hapis cezası yerine, yirmibeş yıl hapis cezası verilir; diğer cezalar altıda birine kadar indirilir (md. 62). Görüldüğü gibi takdiri hafifletici nedenler, failin daha önce suç işleyip işlemediği ve bundan sonraki hayatında suç işleyip-işlemeyeceği üzerine temellenmektedir. Tekerrüre düşenlerin birden fazla suç işlemiş olması ve kamu düzeni için potansiyel tehlike oluşması nedeniyle bu kişiler hak-

³⁵⁴ CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 664.

³⁵⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz: CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT, s. 587-590.

kında takdiri hafifletici nedenlerin uygulanmaması gerekir. Böylece tekerrür, sonraki cezanın takdiri hafifletici nedenlerle indirilmesine de engel oluşturacaktır.

II. VERGİ CEZA HUKUKUNDA TEKERRÜR

A) VERGİ CEZA HUKUKU

1. Vergi Ceza Hukuku Kavramı ve Konusu

Vergi ceza hukuku, devletle yükümlüler arasında vergi ilişkisi nedeniyle doğan ve devleti vergi kaybına uğratan ve/veya kamu düzenini bozan vergi suçları ile vergisel kabahatleri ve bunlar için kesilecek cezaları düzenleyen kurallar bütünüdür³⁵⁶. Vergi ceza hukukunun konusunu tespit etmek için, bu ceza hukukunun, kimler arasındaki ilişkileri düzenlediğini, hangi ilişkileri düzenlediğini, hangi fiilleri yasakladığı, bu fiiller için hangi yaptırımları düzenlediğini tespit etmek gerekmektedir³⁵⁷. Buna göre;

- Devletle vergi mükellefleri arasındaki vergi ilişkisinden doğan cezai uyuşmazlıklar,
- Vergi ilişkisinden doğan fiillerden hangilerinin suç ve kabahat oluşturduğu,
- Bu fiiller için hangi yaptırımların uygulanacağı,
- Cezai uyuşmazlıkların nasıl çözüleceği,
- Yaptırımlara karşı mükellefin başvurabileceği yargısal yollar ve usulü, vergi ceza hukukunun konusunu oluşturmaktadır.

2. Vergi Suçları ve Vergisel Kabahatler

5237 sayılı TCK'da, suç için cürüm ve kabahat ayırımından vazgeçilmiş olup, sadece suçlar düzenlenmiş, kabahatler ise, ayrı bir kanun olan Kabahatler Kanunu'nda düzenlenmiştir³⁵⁸. Bu düzenlemeyle kabahatler artık suçların bir türü olmaktan çıkarılmıştır. Suç; kanunda açıkça suç olarak düzenlenen ve karşılığında yaptırım olarak hapis cezası ve/veya

³⁵⁶ **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 8; **Asım ÖZCAN**, *Türk Vergi hukukunda Suç ve Cezalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1993, s. 54.

³⁵⁷ **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 8.

³⁵⁸ **Tahir ERDEM**, “*Yeni Ceza Yasası ve Kabahatler Kanunu'nun Genel Kanun Niteliği*”, *Vergi Sorunları Dergisi*, S. 231, Aralık 2007, s. 106-107; **CENTEL, ZAFER, ÇAKMUT**, s. 223.

adli para cezası öngörülen fiillerdir. Kabahat ise; kanunda düzenlenen ve karşılığında idari yaptırım düzenlenmiş olan haksız fiillerdir (KK md. 2).

765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde, kabahatler de birer suç türü olarak düzenlendiğinden, VUK'da düzenlenen hukuka aykırı fiillerin tamamı vergi suçu olarak kabul edilmekteydi. Ancak bu suçlar, cezayı kesen organa göre, adli vergi suçları ve idari (mali) vergi suçları olarak iki kategoride değerlendirilmekteydi³⁵⁹. 1 Haziran 2005 tarihinde 5237 sayılı TCK'nın ve KK'nın yürürlüğe girmesiyle ve 5728 sayılı Kanunla VUK'da yapılan değişiklikle idari vergi suçu olarak kabul edilen vergi suçları, kabahat olarak değiştirilmiştir³⁶⁰.

Bu nedenle bu çalışmada, VUK'da düzenlenmiş olan hukuka aykırılık ve haksızlık oluşturan fiilleri, öngörülen yaptırımın türüne göre, vergi suçları ve vergisel kabahatler olarak ayrı başlıklarda incelenecektir.

Vergi ilişkisinden doğan ve vergi suçu ve vergisel kabahat olarak nitelendirilen fiillerle bunlara uygulanacak cezalar, VUK'un "Ceza Hükümleri" başlıklı dördüncü kitabında düzenlenmiştir³⁶¹. Buna göre, birinci kısımda "Genel Esaslar", kinci kısımda ise, "Vergi Cezaları" düzenlenmiştir. Vergi cezaları da vergi suçları ve cezaları ile vergisel kabahatler ve cezalarından oluşmaktadır. İşte VUK'taki bu ceza hükümleri, dar anlamda 'vergi ceza hukukunu'³⁶² oluşturmaktadır. VUK'ta ceza gerektiren fiillerin bir kısmı, hapis cezası ve/veya adli para cezası ile cezalandırılan fiillerden (vergi suçları), bir kısmı da idari para cezası ile cezalandırılan fiillerden (vergisel kabahatler) oluşmaktadır.

a) Vergi Suç ve Cezaları

Vergi suçu; vergi yükümlüsü ve vergi sorumlusu ile vergilendirme sürecinde görev alan kamu görevlileri tarafından işlenen ve devleti vergi kaybına uğratan ve/veya kamu

³⁵⁹ **Mustafa AKKAYA**, "İdari ve Adli Vergi Ceza Sistemine Eleştirel Bir Bakış", Vergi Sorunları Dergisi, S. 233, Şubat 2008, s. 30; **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 79; **EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA**, s. 14; **İ. Halil BAĞDINLI**, "Vergi Usul Kanununa Göre Vergi Ceza Sisteminin Uygulama Esasları", Vergi Sorunları Dergisi, S. 233, Şubat 2008, s. 37.

³⁶⁰ **Funda BAŞARAN YAVAŞLAR**, "Vergi Ceza Hukuku'ndaki Değişim Süreci ve Bu Sürecin Vergi Ceza Sistemine Etkileri", Vergi Sorunları Dergisi, S. 233, Şubat 2008, s. 73-78.

³⁶¹ **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 9.

³⁶² Dar anlamda vergi ceza hukuku, sadece VUK kapsamındaki suç ve kabahatlere ilişkin hükümlerinden oluşurken; geniş anlamda vergi ceza hukuku, VUK'taki suç ve cezalarla birlikte diğer vergi kanunlarındaki suç ve cezaları da kapsamaktadır.

düzenini bozan, VUK'ta suç olarak düzenlenen ve karşılığında hapis ve/veya adli para cezası öngörülen fiillerdir³⁶³. Vergi suçu cezası ise, vergi suçu işleyenler için öngörülen ve ceza mahkemelerince hükmedilen hapis ve adli para cezalarıdır.

VUK'da düzenlenmiş olan vergi suçları, 'vergi kaçakçılığı suçu', 'vergi gizliliğini ihlal suçu' ve 'mükellefin özel işlerini yapma suç'larından oluşmaktadır (md. 359, 362, 363). Yasa koyucu, vergi suçlarından vergi kaçakçılığı suçunun cezasını VUK'da düzenlemiş, vergi gizliliğini ihlal ve mükellefin özel işlerini yapma suçlarının cezaları için TCK'nın 239 ve 257'nci maddelerine yollamada bulunmuştur. Vergi kaçakçılığı suçu ve mükellefin özel işlerini yapma suçlarının cezası hapis cezası iken, vergi gizliliğini ihlal suçunun cezası³⁶⁴ hem hapis cezası hem de adli para cezasıdır. Vergi suçlarının cezaları hapis ve adli para cezası olduğundan, bu suçlardan dolayı yargılama yapmaya ve ceza kesmeye ceza mahkemeleri yetkili ve görevlidir³⁶⁵.

b) Vergisel Kabahatler ve Cezaları

Vergisel kabahatler, vergi mükellefleri ve vergi sorumluları tarafından vergisel yükümlülüklerle aykırı fiillerle işlenen ve devleti vergi kaybına uğratan veya vergi kaybı tehlikesi doğuran, cezası, idare tarafından kesilen idari para cezası olan hukuka aykırı fiillerdir. VUK'da düzenlenmiş olan vergisel kabahatler, vergi ziyayı kabahati ve usulsüzlük (genel usulsüzlük ve özel usulsüzlük) kabahatlerinden oluşmaktadır³⁶⁶. Vergisel kabahatlerin cezaları, VUK'ta düzenlenmiş olan ve vergi idaresi tarafından kesilen idari para cezalarıdır.

³⁶³ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 66; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 7.

³⁶⁴ "Sıfat veya görevi, meslek veya sanatı gereği vâkıf olduğu ticarî sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri yetkisiz kişilere veren veya ifşa eden kişi, şikâyet üzerine, **bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır**. Bu bilgi veya belgelerin, hukuka aykırı yolla elde eden kişiler tarafından yetkisiz kişilere verilmesi veya ifşa edilmesi hâlinde de bu fıkraya göre cezaya hükmolunur" (TCK md. 239).

³⁶⁵ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 199; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 150-151; Ayrıca bakınız VUK md. 367; "Yaptıkları inceleme sırasında 359 uncu maddede yazılı suçların işlendiğini tespit eden maliye müfettişleri, hesap uzmanları ile bunların yardımcıları ve gelirler kontrolörleri ile stajyer gelirler kontrolörleri tarafından doğrudan doğruya ve vergi incelemesine yetkili olan diğer memurlar tarafından ilgili vergi dairesinin bağlı bulunduğu vergi dairesi başkanlığının veya defterdarlığın mütalaasıyla, keyfiyetin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi mecburidir. 359 uncu maddede yazılı suçların işlendiğine sair suretlerle ittila hasıl eden Cumhuriyet başsavcılığı hemen ilgili vergi dairesini haberdar ederek inceleme yapılmasını talep eder. Kamu davasının açılması, inceleme neticesinin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesine talik olunur".

³⁶⁶ BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 78.

3. Vergi Ceza Hukuku ile Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu İlişkisi

Türk ceza hukukunda, suç ve yaptırımlara ilişkin genel esaslar TCK'da, kabahatler ve kabahatler için öngörülen cezalara ilişkin genel esaslar ise Kabahatler Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu genel kanunların yanında, bazı fiilleri suç veya kabahat olarak düzenleyen ve bunlar için yaptırımlar düzenleyen bazı özel ceza kanunları ve ceza hükmü içeren kanunlar³⁶⁷ da bulunmaktadır. Özel ceza kanunlarında düzenlenmiş olan suç ve kabahatlere ilişkin hükümler kural olarak öncelikle uygulanırlar. Ancak ceza hukuku alanında birliğin ve düzenin sağlanması için genellikle özel ceza kanunları suçlara ve kabahatlere ilişkin genel hükümler içermezler. İşte özel ceza kanunlarında düzenlenen suç ve kabahatlere uygulanacak genel hüküm bulunmaması halinde atıf yapılmış olsun veya olmasın bu konuda TCK ve KK'nın ilgili hükümleri uygulanır.

Özel ceza kanunlarından birisi de VUK'tur. VUK, vergi ilişkisinden doğan ve vergi suçu ve vergisel kabahat oluşturan fiillerle bunlar için öngörülen cezaların düzenlendiği bir kanundur. Bu haliyle VUK, ceza hükümleri açısından TCK'ya ve KK'ya göre özel³⁶⁸, diğer vergi kanunlarına³⁶⁹ göre ise, genel ceza kanunu konumundadır.

a) Vergi Ceza Hukuku - Türk Ceza Kanunu İlişkisi

Türk Ceza Hukukunda, suç ve cezaları düzenleyen genel kanun, TCK'dır. 765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu dönemde, özel ceza kanunlarında düzenlenen suç ve cezalara yine bu kanunlardaki genel hükümler uygulanmakta, ancak, bu kanunlarda uygulanacak genel hüküm bulunmaması halinde TCK'nın genel hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmişti (md. 10). Yani, kanunların uygulanması için genel-özel kanun ayrımı yapılmış ve özel kanunlara öncelik tanınmıştı. 5237 sayılı TCK ise, bu kuralı ters çevirmiş ve genel hükümlerin uygulanması konusunda TCK'ya öncelik vermiştir. Bu nedenle, TCK'nın genel hükümleri, özel ceza kanunları ve ceza içeren kanunlardaki suçlar hakkında da öncelikle uygulanacaktır (TCK md. 5). Yasa koyucu, TCK'yı diğer kanunlarda düzenlenen suç ve cezalar için de genel kanun olarak kabul ederek, ceza hukukunda birliği ve yeknesak bir uygulama

³⁶⁷ VUK, TMK, Kaç.Müc.K, KTK gibi.

³⁶⁸ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 27-28.

³⁶⁹ Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu gibi.

lamayı sağlamayı hedeflemiştir³⁷⁰. Ancak yasa koyucu, uygulamada sıkıntılarının ortaya çıkmaması için, diğer kanunlardaki TCK'nın genel hükümlerine aykırı hükümlerin, ilgili kanunlarda değişiklik yapılincaya kadar ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanacağını kabul etmiştir³⁷¹.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, yasa koyucu, TCK'yı genel hükümleri açısından suç ve cezalar için genel kanun olarak kabul etmiş ve bu hükümlerin diğer ceza hükmü içeren tüm kanunlar için uygulanacağını düzenlemiştir. Kural olarak, TCK'nın genel hükümleri ile diğer kanunlardaki suç ve cezalara ilişkin genel hükümler arasında çelişki bulunduğu takdirde, TCK hükümleri öncelikle uygulanacaktır. Ancak uygulamada bu konuda sorunların çıkmaması için bir geçiş süresi öngörülmüş ve diğer ceza kanunlarının TCK'nın genel hükümlerine aykırı hükümlerinde değişiklik yapılincaya kadar ve her halükarda en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar özel ceza kanunlarındaki genel hükümlerin öncelikle uygulanması kabul edilmiştir. Ancak, 31 Aralık 2008 tarihinden itibaren ya diğer ceza kanunlarındaki genel hükümler TCK'ya uyumlulaştırılacak ya da bu tarihten itibaren bu hükümler zımnen ilga edilmiş olduğundan bu kanunlardaki suç ve cezalar için TCK'nın genel hükümleri uygulanacaktır.

VUK da ceza hükmü içeren bir kanun olduğundan, bu kanunda düzenlenmiş olan suç ve cezalar (vergi kaçakçılığı suçu, vergi gizliliğini ihlal suçu ve mükellefin özel işlerini yapma suçu) açısından TCK genel kanun niteliğindedir. Bu nedenle, 31 Aralık 2008 tarihine kadar VUK'da düzenlenmiş olan suç ve cezalara ilişkin genel hükümler ya TCK'ya uyumlu hale getirilecek ya da bu hükümler, bu tarihten itibaren uygulanma kabiliyetini kaybedecek ve bu hükümlerin yerine TCK'nın genel hükümleri uygulanacaktır³⁷².

³⁷⁰ **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 27; **Tahir ERDEM**, “Kabahatler Kanunu Vergi Ceza sistemine Etkili midir? (I)”, *Dünya Gazetesi* 13.11.2007, s. 2; ayrıca bkz: TCK md. 5'in gerekçesi.

³⁷¹ “Diğer kanunların, 5237 sayılı *Türk Ceza Kanunu'nun Birinci Kitabında yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli değişiklikler yapılincaya ve en geç 31 Aralık 2008 tarihine kadar uygulanır*”, 5252 sayılı *Türk Ceza Kanununun Yürürlük ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun* (5560 sayılı ve 06.12.2006 tarihli kanunla değişik md. 15) RG. T: 13.11.2004, No: 25642, Geçici 1. madde.

³⁷² **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 27-28; **ERDEM**, “*Yeni Ceza Yasası...*”, s. 108-109.

b) Vergi Ceza Hukuku – Kabahatler Kanunu İlişkisi

KK, kabahat teşkil eden fiiller için genel kanun olarak kabul edilmiştir. Bu durum kanunun 5560 sayılı kanunla değişik 3. maddesinde şöyle ifade edilmiştir; “*Bu Kanunun;*

a) İdarî yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,

b) Diğer genel hükümleri, idarî para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında, uygulanır”.

Kanun hükmü dikkatlice incelendiğinde, kural olarak KK’nın genel hükümlerinin idari para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında uygulanacağı görülecektir³⁷³. VUK’da düzenlenmiş olan ve cezası idari para cezası olan “vergi ziyayı fiili” ve “usulsüzlük fiilleri” de birer vergisel kabahat olduklarından, KK’nın genel hükümleri bu fiiller içinde derhal³⁷⁴ geçerli olacaktır³⁷⁵.

Yasa koyucu, Anayasa Mahkemesi’nin KK’ nın 3’üncü maddesinin ilk düzenleniş biçimini iptal etmesi üzerine, maddeyi yeniden düzenleyerek, KK’ nın idari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin genel hükümlerinin ancak, özel kanunlarda bu konuda aksine bir düzenleme bulunmaması halinde uygulanabileceğini düzenlemiştir. Başka bir deyişle, özel kanunlarda idari yaptırımlara karşı gidilebilecek kanun yolunun KK’ dan farklı düzenlenmiş olması halinde, öncelikle özel kanundaki hüküm uygulanacaktır. KK’ da, kabahatler için kesilen idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararına karşı (idari yaptırım kararının mahkeme tarafından verilmesi hali hariç), kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç onbeş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabileceği, bu süre içinde başvurunun yapılmamış olması halinde idari yaptırım kararının kesinleşeceği kabul edilmiştir (md. 27). Vergisel kabahatler dolayısıyla kesilen idari para cezalarına karşı VUK’ da özel bir kanun yolu kabul edilmiştir. Buna göre, mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, kesilen cezalara karşı ceza kesme işleminin

³⁷³ BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 73-74.

³⁷⁴ Diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için; a) Bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, b) İşyerinin kapatılması, c) Ruhsat veya ehliyetin geri alınması, d) Kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması, gibi yaptırımlara ilişkin hükümler, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılmıyaya kadar saklıdır (KK md. 19). Bu maddede sayılan yaptırımlar içinde idari para cezaları yer olmadığından bu kanunun genel hükümleri vergisel kabahatler için derhal uygulanacaktır.

³⁷⁵ BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 73-74; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 28.

tebliğinden itibaren 30 gün içinde vergi mahkemesinde dava açabilirler³⁷⁶ (VUK md. 377). Vergisel kabahatler için kesilen idari para cezaları işlemlerine karşı, VUK’ da özel bir kanun yolu öngörüldüğünden, bu konuda KK’ nin kanun yollarına ilişkin hükmü uygulanmayacaktır³⁷⁷.

B) VERGİ SUÇLARINDA TEKERRÜR

VUK’ da üç farklı vergi suçu düzenlenmiştir. Bunlar;

- Vergi Kaçakçılığı Suçu
- Vergi Gizliliğini İhlal Suçu
- Mükellefin Özel İşlerini Yapma Suçlarıdır.

Ceza mahkemelerince yargılanması yapılan ve cezası hapis ve/veya adli para cezası olan bu suçlara uygulanacak herhangi bir tekerrür hükmü VUK’ da düzenlenmemiştir. VUK’ da tekerrüre ilişkin tek hüküm olan 339’uncu madde ise³⁷⁸, sadece vergisel kabahatlere ilişkin olduğundan vergi suçlarına uygulanamayacaktır. VUK’ da vergi suçlarına uygulanacak tekerrür hükmü bulunmadığından, TCK’ nin 5’inci maddesi gereği vergi suçları için TCK’ nin genel hükümleri içinde yer alan suçta tekerrürü düzenleyen 58’inci maddesi uygulanacaktır³⁷⁹.

Bu çalışmanın “Türk Ceza Hukukunda Suçta Tekerrür” başlıklı konuda, TCK’ da düzenlenmiş olan tekerrüre ilişkin 58’inci maddeyi tüm yönleriyle ve detaylı bir şekilde incelediğimizden ve bu konuda yaptığımız tüm açıklamalar vergi suçları açısından da geçerli olacağından burada tekrara düşmemek için konuyu tekrar işlemek yerine sadece ilgili bölüme atıf yapmakla yetineceğiz.

³⁷⁶ BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 93.

³⁷⁷ 442 seri nolu Tahsilat Genel Tebliği; BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 74; ERDEM, “Kabahatler Kanunu...(I)”, s. 1-2; Vergisel kabahatler dolayısıyla kesilen cezalara karşı yargı yolu olarak vergi mahkemelerinin kabul edilmesine yönelik eleştiriler için bakınız; BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 93.

³⁷⁸ “Vergi ziyasına sebebiyet vermekten veya usulsüzlükten dolayı ceza kesilen ve cezası kesinleşenlere, cezanın kesinleştiği tarihi takip eden yılın başından başlamak üzere vergi ziyasında beş, usulsüzlükte iki yıl içinde tekrar ceza kesilmesi durumunda, vergi ziyası cezası yüzde elli, usulsüzlük cezası yüzde yirmibeş oranında artırılmak suretiyle uygulanır” (VUK md. 339).

³⁷⁹ 765 sayılı TCK’nin yürürlükte olduğu dönemde Yargıtay, bu görüşü benimsemişti. CANDAN, s. 33’den, (Yargıtay 9. CD., T: 13.06.1994, E: 1994/2402, K: 1994/ 3392).

C) VERGİSEL KABAHAHLERDE TEKERRÜR

1. Tekerrür Kurumunun Vergi Usul Kanunu'nda Düzenlenişi

Kabahatler için genel kanun olan KK'da tekerrür kurumuna ilişkin her hangi bir hüküm bulunmadığı gibi³⁸⁰, bu konuda TCK'nın genel hükümlerine de herhangi bir atıf yapılmamıştır. Bu nedenle, özel kanunlarda aksi düzenlenmiş olmadıkça kabahatler arasında tekerrür mümkün değildir. Ancak, VUK' da, vergisel kabahatlerin kendi arasında tekerrür oluşturacağına dair özel bir hüküm bulunmaktadır. Bu hüküm KK'nın genel hükümlerine aykırılık da teşkil etmediğinden dolayı, vergisel kabahatlere uygulanacaktır. Sonuç olarak, VUK' daki tekerrür hükmü kapsamına giren vergisel kabahatler arasında tekerrür mümkündür diyebiliriz.

Vergisel kabahat olan vergi ziyayı kabahati ve usulsüzlük kabahatlerine uygulanacak olan ve cezayı artırıcı neden olarak kabul edilen tekerrür, VUK'un 339'uncu maddesinde düzenlenmiştir. Bu hükme göre;

“Vergi ziyayına sebebiyet vermektten veya usulsüzlükten dolayı ceza kesilen ve cezası kesinleşenlere, cezanın kesinleştiği tarihi takip eden yılın başından başlamak üzere vergi ziyayında beş, usulsüzlükte iki yıl içinde tekrar ceza kesilmesi durumunda, vergi ziyayı cezası yüzde elli, usulsüzlük cezası yüzde yirmibeş oranında artırılmak suretiyle uygulanır” (md. 339).

Bu hüküm doğrultusunda kabahatlerde tekerrürü tanımlarsak; tekerrür, hakkında vergisel kabahatlerden dolayı ceza kesilen ve bu ceza kesinleştikten sonra ve her halükarda cezanın kesinleştiği yılı izleyen takvim yılının başından başlamak üzere vergi ziyayında beş ve usulsüzlüklerde iki yıl içinde tekrar vergisel kabahat nedeniyle ceza kesilen kişinin kişisel durumudur³⁸¹. İşte bu kişisel durum, sonra kesilen cezanın artırılması sebebi olarak kabul edilmiştir.

³⁸⁰ Tahir ERDEM, “Kabahatler Kanunu Vergi Ceza Sistemine Etkili mi? (II)”, Dünya Gazetesi, 02.01.2008, s. 2.

³⁸¹ BAYRAKLI, Vergi Ceza..., s. 166.

2. Tekerrürün Şartları

Kanun hükmü ve yaptığımız tekerrür tanımı birlikte incelendiğinde, vergisel kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, ‘kişiye işlediği vergisel kabahat nedeniyle kesilen cezanın kesinleşmiş olması’, ‘kişiye, önceki ceza kesinleştikten sonra vergisel kabahat işlediği iddiasıyla yeni bir ceza daha kesilmiş olması’ ve ‘sonraki cezanın, önceki ceza kesinleştikten sonra belirli bir süre içinde kesilmiş olması’ şartlarının aynı anda gerçekleşmesi gerektiği görülecektir.

a) Vergisel Kabahat Nedeniyle Kesilen Cezasının Kesinleşmiş Olması

Vergisel kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için ön şart, vergi mükellefi veya sorumlusunun bir vergisel kabahat işlediğinin tespit edilmiş olması, bu kabahat dolayısıyla ceza kesilmiş olması ve bu cezanın kesinleşmiş olması gerekmektedir.

aa) Bir Vergisel Kabahatin İşlenmiş Olması

VUK’ da düzenlenmiş olan tekerrür hükmü, sadece vergisel kabahatler için uygulanabileceğinden öncelikle vergi yükümlüsünün veya sorumlusunun vergisel kabahat teşkil eden bir fiil işlemiş olması gerekir. Vergisel kabahatler, VUK’da düzenlenmiş olan, vergi ziyayı kabahati ve usulsüzlük kabahatinden oluşmaktadır. Usulsüzlük kabahati de, özel usulsüzlük ve genel usulsüzlük kabahatlerinden oluşmaktadır³⁸². VUK’un tekerrürü düzenleyen hükmü, sadece vergi ziyayı ve usulsüzlükten bahsetmiş; ancak, genel usulsüzlük veya özel usulsüzlük ayırımından bahsetmemiştir. Eğer, usulsüzlük kavramının hem özel hem de genel usulsüzlük kabahatini kapsadığını kabul edersek, vergisel kabahatlerin tümünün tekerrür kapsamına girdiğini söyleyebiliriz. Ancak, usulsüzlük kavramını dar anlamda yorumlar ve sadece genel usulsüzlük kabahatini kapsadığını kabul edersek, bu durumda tekerrür hükmünün sadece vergi ziyayı ve genel usulsüzlük kabahatini kapsadığını söylememiz gerekir. Doktrinde de özel usulsüzlük kabahatinin tekerrür kapsamında olup olmadığı konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu konuda iki görüş bulunmaktadır.

³⁸² CANDAN, s. 23; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 166; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 13-14.

Birinci görüşü savunan yazarlara³⁸³ göre, özel usulsüzlük kabahati, tekerrür uygulamasının kapsamına girmez. Çünkü, özel usulsüzlük kabahatlerinde fiilin yeniden işlenmesi halinde verilecek ceza VUK'un 353'üncü maddesinde özel olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle, özel usulsüzlük kabahatleri ve diğer vergisel kabahatler birbirine tekerrür oluşturmazlar³⁸⁴.

İkinci görüşü savunan yazarlara³⁸⁵ göre ise, özel usulsüzlük kabahati de tekerrür uygulaması kapsamına girmektedir. Çünkü; usulsüzlük kabahati, vergi kanunlarının şekle ve usule ilişkin hükümlerine uymamak suretiyle işlendiğine göre, tekerrür hükümleri için özel usulsüzlük kabahatinin ve genel usulsüzlük kabahatinin birlikte değerlendirilmesi gerekir³⁸⁶. Ayrıca, ne VUK'un 339'uncu maddesinde ne de özel usulsüzlük kabahatini düzenleyen 353'üncü, mükerrer 354 ve 355'inci maddelerinde özel usulsüzlük kabahatlerinin tekerrür uygulaması kapsamına girmeyeceğine dair bir hüküm bulunmaktadır³⁸⁷. Bu nedenlerle, özel usulsüzlük kabahati de tekerrür kapsamında değerlendirilmelidir.

Kanaatimiz; Tekerrürü düzenleyen VUK'un 339'uncu maddesi, tekerrür kapsamına sadece vergi ziyayı ve usulsüzlük kabahatlerini dahil etmiştir. Vergi ziyayı konusunda bir tartışma olmamakla beraber, usulsüzlük kavramının kapsamı konusunda tartışma bulunmaktadır. Bu nedenle VUK'da usulsüzlük kabahatinin nasıl düzenlendiğinin ve usulsüzlük kavramının kapsamının belirlenmesi konuyu açıklığa kavuşturacaktır.

- Usulsüzlük kabahati, VUK'un dördüncü kitabının ikinci kısmında yer alan 'usulsüzlük' başlıklı ikinci bölümünde düzenlenmiştir. İkinci bölümün başlığı usulsüzlük olup, 351'inci madde de usulsüzlük tanımlanmış, 352'nci madde de birinci derece ve ikinci derece usulsüzlükler (genel usulsüzlükler)³⁸⁸ ve cezaları, özel usulsüzlükler ve cezaları başlıklı 353'üncü maddesinde ise, özel usulsüzlük kabahati

³⁸³ CANDAN, s. 35; KARAKOÇ, s. 499; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 39; Murat ÖZGÜR, "Tekerrür Cezalı Tarhiyat", Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, S. 36, Aralık 2006, s. 127; M. Ezhan DOĞRUSÖZ, "Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür -I-", Yaklaşım Dergisi, S. 155, Kasım 2005, s.4; ÖZCAN, s. 114; BAĞDINLI, s. 40.

³⁸⁴ Doğan ŞENYÜZ, *Vergi Ceza Hukuku*, Genişletilmiş B. 2, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003, s. 124-125.

³⁸⁵ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s.166; Süleyman Hayri BALCI, "Vergi Suç ve Cezalarında Tekerrür", Vergi Dünyası Dergisi, S. 235, Mart 2001, s. 137.

³⁸⁶ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 166.

³⁸⁷ BALCI, s. 137-138.

³⁸⁸ Uygulamada karışıklığın önlenmesi ve öğretimde kolaylığın sağlanması için doktrinde 352. madde de düzenlenen usulsüzlükler, genel usulsüzlük olarak ifade edilmektedir.

oluşturan fiiller düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi gerek genel usulsüzlükler gerekse de özel usulsüzlükler, usulsüzlük başlığı altında aynı bölümde düzenlenmişlerdir. Yani yasa koyucu, usulsüzlük oluşturan fiilleri aynı bölümde toplamış, ancak, bu fiilleri ağırlıklarına göre genel usulsüzlükler (birinci derece ve ikinci derece usulsüzlükler) ve özel usulsüzlükler olarak iki gruba ayırmış ve cezalarını da vergi düzeni için oluşturdukları tehlike ve verdikleri zarara göre farklı belirlemiştir.

- Yasa koyucu, usulsüzlüğün ne olduğunu VUK’ da tanımlamıştır. Buna göre, usulsüzlük; vergi kanunlarının şekle ve usule ilişkin hükümlerine uyulmamasıdır (md. 351). Bu tanımdan hareketle, vergi kanunlarına göre uyulması gereken şekle ve usule ilişkin kurallara uyulmaması halinde usulsüzlük kabahati işlenmiş olacaktır. Yasa koyucu bu tanımın hemen akabinde, usulsüzlük oluşturan fiilleri düzenlemiş olup, bu fiilleri vergi düzeni için oluşturdukları tehlike ve uygulanacak cezaların ağırlığına göre kendi içinde alt kategorilere (genel usulsüzlükler ve özel usulsüzlükler) ayırmıştır. Kanun, tüm usulsüzlükler için ortak bir tanım yapmış olup, genel ve özel usulsüzlük şeklinde bir ayırım yapmamıştır.

- Yasa koyucunun usulsüzlükten, genel usulsüzlükleri ve özel usulsüzlükleri kastettiğinin bir diğer delili de VUK’un 331’inci maddesi hükmüdür. Bu hüküm şöyledir; “*Vergi kanunları hükümlerine aykırı hareket edenler, bu kitapta yazılı vergi cezaları (vergi ziyai cezası (...)) ve usulsüzlük cezaları) ve diğer cezalar ile cezalandırılırlar*” (md. 331). Görüldüğü gibi yasa koyucu, maddede vergi cezaları karşılığı olarak parantez içinde vergi ziyai cezası ve usulsüzlük cezalarını kullanmıştır. Yani yasa koyucu, genel usulsüzlükler ve özel usulsüzlüklerin tamamını karşılayacak şekilde usulsüzlük kavramını kullanmaktadır. Bu kanun hükmü gibi diğer bir çok maddede de (353/10, 336, 337³⁸⁹, 340. md.) yasa koyucu usulsüzlük kavramını tüm usulsüzlükleri kapsayacak şekilde kullanmıştır. Hatta, özel usulsüzlükleri düzenleyen 353’üncü maddede de özel usulsüzlük yerine sadece usulsüzlük kavramı kullanılmıştır.

³⁸⁹ “Ayrı ayrı yapılmış olan vergi ziyai (...) veya **usulsüzlükten dolayı ayrı ayrı ceza kesilir. Şu kadarki, 352 nci Maddede yazılı usulsüzlüklerden, aynı takvim yılı içinde aynı neviden birden fazla yapıldığı takdirde birden fazlasının her biri için, birincisine ait cezanın dörtte biri kesilir**” (VUK md. 337/1).

- Ayrıca, yasa koyucu ne tekerrürü düzenleyen 339'uncu maddede ne de başka bir maddede özel usulsüzlük kabahatinin tekerrür kapsamı dışında tutulduğuna dair bir hüküm koymamıştır.

Sonuç olarak, gerek usulsüzlük oluşturan fiillerin kanunda düzenleniş yeri ve şekli gerekse kanundaki usulsüzlük tanımı, gerekse de diğer maddelerdeki usulsüzlük kavramının kullanım şekli ve yüklendiği anlam, VUK'da usulsüzlük kavramının hem özel usulsüzlükleri hem de genel usulsüzlükleri kapsadığını açık bir şekilde göstermektedir. Bu nedenle, VUK'un tekerrürü düzenleyen hükmünde kullanılan 'usulsüzlük cezası' kavramından hem genel usulsüzlüklerin hem de özel usulsüzlüklerin anlaşılması gerekir. Bu nedenle, VUK'da düzenlenen tüm vergisel kabahatlere tekerrür hükümleri uygulanabilecektir.

bb) Bu Kabahat Dolayısıyla Ceza Kesilmiş Olması

Vergisel kabahatlere tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, işlenen vergisel kabahatin tespit edilmiş olması ve bu kabahat dolayısıyla yetkili ve görevli vergi idaresi tarafından idari para cezası kesilmiş olması gerekir.

cc) Bu Cezanın Kesinleşmiş Olması

Önceden işlediği vergisel kabahat nedeniyle kesilen ceza kesinleşmediği sürece, ikinci defa vergisel kabahat nedeniyle ceza kesilmesi durumunda tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır. Bu nedenle, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için öncelikle vergisel kabahat dolayısıyla kesilen cezanın kesinleşmesi gerekmektedir. Cezanın kesinleşmesi, ceza kesme işlemine karşı süresi içinde dava açma yoluna gidilmemesi veya kanunun öngördüğü kanun yollarının tüketilmesiyle artık işleme karşı gidilebilecek bir kanun yolunun kalmamasıyla gerçekleşir³⁹⁰.

Vergisel kabahatler dolayısıyla kesilen idari para cezalarına karşı VUK'da özel bir kanun yolu kabul edilmiştir. Buna göre, mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, kesilen cezalara karşı ceza kesme işleminin tebliğinden itibaren 30 gün içinde vergi mah-

³⁹⁰ **H. Hüseyin BAYRAKLI**, *Vergi Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, Çelepler Matbaacılık, B. 1, Afyonkarahisar, 2008, s. 246; **M. Ezhan DOĞRUSÖZ**, "Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür –II–", *Yaklaşım Dergisi*, S. 156, Aralık 2005, s.1.

kemesinde dava açabilirler³⁹¹ (VUK md. 377). Vergi ceza hukukunda, vergisel kabahatler için kesilen idari para cezalarının kesinleşmesi, ceza muhatabının ceza kesme işlemine karşı yargı yoluna gidip gitmemesine göre farklılık göstermektedir³⁹².

- Ceza muhatabının, kanunda yargı yoluna başvurmak için öngörülen 30 günlük sürede yargı yoluna başvurmaması halinde süre sonunda ceza kendiliğinden kesinleşecektir.
- Ceza muhatabının, uzlaşmaya başvurması ve uzlaşmanın sağlanması durumunda, artık bu ceza kesme işlemine karşı yargı yoluna gidilemeyeceğinden (VUK Ek md.7/3), ceza kesme işlemi de kesinleşecektir³⁹³. Uzlaşmanın sağlanamaması veya sağlanamamış sayılması durumunda da kalan dava açma süresinde dava açılmaması halinde ceza kesme işlemi kesinleşecektir³⁹⁴.
- Ceza muhatabının süresinde kanun yoluna başvurmak istemesi halin de ise; vergi mahkemesinde bu işlemin iptali için dava açılması gerekir. Vergi mahkemesinin son kararına karşı, 30 gün içinde üst yargı merciine (BİM veya Danıştay) başvurulabilir³⁹⁵. Son kararın tebliğinden itibaren 30 gün içinde üst yargı organına başvurulmaması halinde, vergi mahkemesini kararı ve dolayısıyla ceza kesme işlemine ilişkin karar kesinleşir. Vergi mahkemesinin kararına karşı üst yargı organına süresinde başvurulması durumunda ise;
 - Vergi Mahkemesinin tek hâkimle verdiği kararlara karşı üst yargı yolu olarak Bölge İdare Mahkemesi'ne (BİM) itiraz edilebilir. BİM'in itiraz üzerine verdiği kararlar kesin olduğundan, BİM'in kararı üzerine ceza kesme işlemi kesinleşecektir.
 - Vergi mahkemesince kurul halinde verilen kararlara karşı temyiz için Danıştay'a başvurulabilir (İYUK md. 46). Danıştay'ın temyiz üzerine verdiği onama, düzelterek onama veya kısmen onama kararları kesindir. Bu kararlara

³⁹¹ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 166, 199; BAŞARAN YAVAŞLAR, s. 93; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 278.

³⁹² BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 166.

³⁹³ Ceza, uzlaşma tutanağının düzenlendiği tarihte kesinleştiğinden, beş yılın hesabında bu tarihin esas alınması gerekir. CANDAN, 36. dpt, s.35'den, (Dn.3.D., T:14.02.1989, E: 1988/1552, K: 1989/388); BAYRAKLI, *Vergi Uyuşmazlıkları...*, s. 143; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 239.

³⁹⁴ BAYRAKLI, *Vergi Uyuşmazlıkları...*, s. 144.

³⁹⁵ EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 286, 288.

karşı başka herhangi bir olağan kanun yoluna gidilemediğinden, bu karar üzerine ceza kesme işlemi de kesinleşir. Danıştay'ın temyiz üzerine verdiği bozma ve kısmen bozma kararlarına karşı vergi mahkemeleri direnebilir veya bu kararlara uyabilir. Vergi mahkemelerinin bu kararlara uyma kararı vermesi durumunda uyma kararı üzerine verilen kararlar kesindir. Bu durumda ceza kesme işlemi de kesinleşecektir. Ancak, vergi mahkemesinin Danıştay'ın bozma ve kısmen bozma kararlarına karşı direnmesi durumunda bu direnme kararı süresi içinde tekrar temyiz edilebilir. İşte bu karar, 30 günlük temyiz süresinde temyiz edilmediği takdirde kesinleşecektir. Kararın süresinde tekrar temyiz edilmesi durumunda ise, temyiz mercii Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu (Dn.VDDK) olacaktır. Dn. VDDK'nın verdiği her türlü karar kesin olduğundan, ceza kesme işlemi de kesinleşecektir³⁹⁶ (İYUK md. 49).

- Ancak, kesilen vergi cezalarının dava açma süresi dolmadan veya dava devam ederken ödenmesi halinde bu ödeme cezanın kesinleşmesini sağlamaz³⁹⁷.

Cezası kesinleşen vergisel kabahatin başka bir vergisel kabahat için tekerrüre esas teşkil edebilmesi için, sonraki kabahat için cezanın kesildiği tarihte genel affa uğramamış veya bir kanunla tamamen ortadan kaldırılmamış³⁹⁸ olması gerekir³⁹⁹. Çünkü, vergisel kabahatin genel affa uğraması veya vergisel kabahat oluşturan fiilin başka bir kanunla kabahat olmaktan çıkarılması kesinleşmiş ceza mahkûmiyetini tamamen ortadan kaldıracaktır⁴⁰⁰. Ancak, kesinleşmiş cezanın tahsil zamanaşımına uğraması halinde, ceza tamamen ortadan kalkmadığından tekerrüre esas teşkil etmeye devam edecektir (AATUHK⁴⁰¹ md.102).

³⁹⁶ ÖZCAN, s. 120; EDİZDOĞAN, TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 289;

³⁹⁷ BAYRAKLI, *Vergi Ceza...* s. 167; Osman Selim KOCAHANOĞLU, *Vergi Suçları Vergi Cezaları ve Kurtulma Yolları*, B. 2, Yaylacık Matbaası, İstanbul, s. 156.

³⁹⁸ "Önceki ceza 2801 sayılı kanunla ortadan kalkmış bulunduğundan, ikinci fiil için tekerrür zammı uygulanmayacağı hakkında," CANDAN, 35. dpt, s. 34'den, (Dn.3.D., T: 15.10.1986, E: 1986/533, K: 1986/1991).

³⁹⁹ KARAKOÇ, s. 498.

⁴⁰⁰ Recai DÖNMEZ, "Teoride ve Uygulamada Vergi Afları", Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 557, Eskişehir, 1992, s. 16-17.

⁴⁰¹ 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun, RG. 28.07.1953, No:8469.

b) Yeni Bir Ceza Daha Kesilmiş Olması

Vergisel kabahatler için tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için kişiye, işlediği vergisel kabahat nedeniyle kesilen cezanın kesinleşmesinden sonra yeni bir vergisel kabahat cezası daha kesilmesi gerekir. Bu durum kanunda şöyle ifade edilmiştir; “*Vergi ziyana sebebiyet vermekten veya usulsüzlükten dolayı ... cezası kesinleşenlere, ... tekrar ceza kesilmesi durumunda ... ceza uygulanır*” (VUK md. 339).

Kanun hükmünü incelediğimizde, iki temel sorunla karşılaşmaktayız. Birincisi ‘ikinci vergisel kabahatin ne zaman işlenmiş olması gerektiği’ diğeri ise, ‘iki kabahatin aynı türden olması gerekip gerekmediğidir.

aa) Sonraki Vergisel Kabahatin İşlenme Zamanı

Kanun hükmünden de açıkça anlaşıldığı gibi yasa koyucu, vergisel kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, önceki kabahat dolayısıyla kesilen vergi cezasının kesinleşmesinden sonra işlenmiş bir vergisel kabahatin varlığını aramamış, bunun yerine ne zaman işlenmiş olursa olsun önceki ceza kesinleştikten sonra başka bir vergisel kabahat nedeniyle ceza kesilmiş olmasını yeterli kabul etmiştir. Yani, yasa koyucu tekerrür için sonraki vergisel kabahatin işlendiği zamana önem vermemiş, sonraki vergisel kabahat için cezanın kesildiği tarihi önemsemmiştir. Durumu bir örnekle açıklarsak, Bay (A)’ya Aralık 2007 tarihinde işlediği vergi ziyası kabahati dolayısıyla Ocak 2008 tarihinde ceza kesilmiş ve bu ceza Mart 2008 de kesinleşmiş olsun. Temmuz 2008’de Bay (A) hakkında yapılan incelemede, Bay A’nın Kasım 2007 tarihinde de bir vergi ziyası kabahati işlediği tespit edilmiş ve bu kabahat nedenle Temmuz 2008 tarihinde ceza kesilmiş olsun. Bu durumda, cezası Temmuz 2008 tarihinde kesilen vergi ziyası kabahati, ceza Ocak 2008 tarihinde kesilen kabahatten önce işlenmiştir. Buna rağmen, bu kişinin işlediği kabahatler birbirine tekerrür oluşturmaktadır.

VUK’un, sonraki vergisel kabahatin işlendiği zamanı değil, cezanın kesildiği tarihi esas alması doktrinde farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bir görüşe göre, her ne kadar VUK’un tekerrürü düzenleyen hükmünde, “yeni bir ceza kesilmesi” ibaresi kulla-

nılmışsa da bunu, vergisel kabahat oluşturan fiillerin işlenmesi olarak anlamak gerekir⁴⁰². Çünkü, tekerrür kurumunun uygulanma nedeni, ceza verildiği halde ıslah olmayan ve tekrar ceza gerektiren fiilleri işlemeye devam edenlere daha ağır cezalar verilerek ıslah etmektir⁴⁰³. Bu nedenle, sonraki vergisel kabahatin, önceki vergisel kabahatin cezası kesinleştikten sonra işlenmiş olması gerekir. Bu görüşe göre, bir önceki paragrafta verdiğimiz örnekte tekerrür hükümleri uygulanamayacaktır.

Kanaatimiz; kanun hükmü incelendiğinde yasa koyucunun açıkça, “tekrar ceza kesilmesi” ibaresini kullandığını görüyoruz. Yani kanunun lafzı açık ve nettir. Ayrıca, 339’uncu maddede değişiklik yapan 4369 sayılı kanunun gerekçesinde de bu hükümden ‘tekrar ceza kesilmesi’ değil, ‘tekrar fiil işlenmesi’ gerektiğine dair açık bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu kanun hükmünde bir hata olsaydı veya kanunun amacına aykırı olsaydı yasa koyucu bu durumu görüp ilgili maddedeki ifadeyi değiştirirdi. Oysaki bu ifade 1999 tarihli değişikliklerle maddeye eklenmiş ve yaklaşık dokuz yıldır bu hüküm uygulanmakta olmasına rağmen yasa koyucu her hangi bir değişiklik yapmamıştır. Üstelik 2008 yılında Kabahatler Kanunu’na uyum bağlamında yapılan değişiklikte de bu ifadeye dokunulmamış olup, madde aynen varlığını korumuştur.

Ayrıca, bu uygulamanın tekerrürün ıslah etme amacına aykırı olacağı tezi de yerinde değildir. Çünkü, VUK’taki bu düzenleme, bir defa vergisel kabahat işleyen kişinin yakalanmadım diyerek ve bundan cesaret alarak tekrar tekrar vergisel kabahat işlemesi durumunda, bu yaptığının yanına kâr kalmaması için getirilmiştir. Türkiye’de vergi denetiminin gerekli sıklıkta ve ciddiyette yapılmadığını da düşünürsek, bu düzenlemenin vergi güvenliği için gerekli ve isabetli bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Bu nedenle, maddenin açık hükmüne rağmen, tekrar ceza kesilmesi ibaresinden ‘tekrar vergisel kabahat teşkil eden fiillerin işlenmesinin’ anlaşılmasını ileri sürmek, zorlayıcı bir yorum olacaktır. Biliyoruz ki, kanunların açık lafızlarına rağmen yorum yoluna

⁴⁰² **BAYRAKLI**, *Vergi Ceza...*, s. 167; **BALCI**, s. 137; **ÖZGÜR**, s. 132; **ÖZCAN**, s. 121; **KARAKOÇ**, s. 498; **EDİZDOĞAN**, **TAŞ**, **ÇELİKKAYA**, s. 38; **M. Aykut KELECİOĞLU**, “*Vergi Usul Kanununda Tekerrür Hükümü Uygulamasında İkinci Suç Kavramı*”, *Vergi Sorunları*, S. 167, Ağustos 2002, s. 43.

⁴⁰³ **Ramazan IRMAK**, “*Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Cezalarında Tekerrür Uygulamasına İlişkin Uygulama Birliği Sağlamalıdır*”, *E- Yaklaşım*, S. 44, Mart 2007, www.yaklasim.com (21.05.2008); **M. İrfan AKŞEHİR**, “*Tekerrür Hali İçin Fiilin İşlendiği Tarih mi, Cezanın Kesinleştiği Tarih mi Esas Alınmalı?*”, *Yaklaşım Dergisi*, S. 166, Ekim 2006, s. 1-2.

gitmek, keyfi, adaletsiz ve farklı farklı uygulamaların ortaya çıkmasına ve belki de kanun koyucunun iradesine aykırı uygulamaların oluşmasına sebep olacaktır. Bu nedenle, lafzı açık ve net olan bir kanun hükmü, beğenilmiyorsa, eksikleri ve yanlışlıkları olduğu düşünülüyorsa, akademisyenler için bu durumda yapacak iki şey vardır. Birincisi, kanun hükmünü açık olan lafzına uygun olarak açıklamak ve uygulamacılara yol göstermektir. İkincisi ise, kanun hükmünde görülen eksiklikleri ve yanlışlıkları açıklayarak kanun koyucuya bu konularda değişiklik yapılması için yol göstermek olacaktır.

bb) İki Vergisel Kabahatin Aynı Türden Olması

Vergisel kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, cezası önce kesinleşen vergisel kabahat ile cezası sonra kesilen vergisel kabahatlerin her ikisinin de aynı türden olmasının gerekip gerekmediği konusunda doktrinde fikir birliği bulunmamaktadır.

Doktrindeki bir görüşe göre; iki vergisel kabahat arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, her iki vergisel kabahatin de aynı türden olması gerekir. Yani, tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için vergisel kabahatlerin her ikisi de ya usulsüzlük olmalı ya da vergi ziyayı olmalıdır⁴⁰⁴. Bu görüşü savunanların ileri sürdükleri en önemli gerekçe şöyledir. VUK'un 339'uncu maddesinde 4369 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce, tekerrür için her iki kabahatin de hem aynı türden olması hem de aynı tür fiillerle işlenmesi gerektiği şeklindeydi. Maddede değişiklik yapan 4369 sayılı kanunun gerekçesinde, bu durumun değiştirildiğine dair bir hüküm bulunmamaktadır⁴⁰⁵. Ayrıca, tekerrür halinde vergi ziyayı ve usulsüzlük kabahatleri için birbirinden farklı artırım oranları ve tekerrür süreleri öngörüldüğünden tekerrür için her iki kabahatin de aynı türden olması gerekir⁴⁰⁶. Bu görüşlerle birlikte, vergi ziyasına 341'inci maddede sayılan fiillerle ve 359'uncu maddelerde sayılan fiillerle sebebiyet verilmesi durumunda fiillerin ağırlığı aynı derecede olmadı-

⁴⁰⁴ A. Bumin DOĞRUSÖZ, "Vergi Cezalarında Tekerrür", Dünya Gazetesi 29.09.2004, s. 1.

⁴⁰⁵ CANDAN, s.33-34; M. Aykut KELEÇİOĞLU, "Vergi Ziyayı Cezasının Tekrarı Halinde Tekerrür Hükmüleri Uygulamasında Fiilin Aynı Neviden Olup-Olmayacağı Sorunu", Yaklaşım dergisi, S. 88, Nisan 2000, s. 3.

⁴⁰⁶ BALCI, s. 137; M. Ezhan DOĞRUSÖZ, "Tekerrür -I-, s.4-5.

ğından bu iki vergi ziyamın birbirine tekrür oluşturmayacağını savunan yazarlarda bulunmaktadır⁴⁰⁷.

Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe göre ise; vergisel kabahatlerin birbirine tekrür oluşturması için aynı türden olmalarına gerek yoktur. Yani, vergi ziyayı usulsüzlüklere (genel ve özel usulsüzlük), usulsüzlükler de vergi ziyayına tekrür oluşturabilir⁴⁰⁸. Çünkü;

- VUK'un tekrürü düzenleyen 339'uncu maddesinde 4369 sayılı kanunla değişiklik yapılmadan önce açıkça 'fiillerin aynı türden' olması gerektiği belirtilmekte idi. Yani özel tekrür sistemi benimsenmişti. Ancak 4369 sayılı kanunla 1999 yılında yapılan değişiklikle, tekrür için fiillerin aynı türden olması koşulu maddeden çıkarılmış⁴⁰⁹ ve madde "*Vergi ziyayına sebebiyet vermekten veya usulsüzlükten dolayı ceza kesilen ve cezası kesinleşenlere, ... tekrar ceza kesilmesi durumunda, ... ceza artırılmak suretiyle uygulanır*" (md. 339) şeklinde düzenlenerek, özel tekrür sisteminden genel tekrür sistemine dönülmüştür.
- Gerek maddenin lafzından gerekse maddenin değiştirilme gerekçesinden⁴¹⁰ özel tekrürün benimsendiğine dair ve genel tekrürün uygulanamayacağına dair hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda kanun hükmü hiçbir şek ve şüpheyeye yer bırakmayacak şekilde açık ve nettir. Bu nedenle, 339'uncu maddeyi değiştiren kanunun madde gerekçesinde özel tekrürden vazgeçildiğine dair bir hükmün olmadığı tezi yersizdir. Çünkü, madde gerekçesinde açıkça özel tekrürden vazgeçildiğinin belirtilmesi zorunlu olmadığı gibi, kanunların madde gerekçeleri kanun metnine dahil değil, sadece uygulamada tereddütlerin oluşması durumunda bu tereddütlerin giderilmesi için yol göstericidir.

⁴⁰⁷ KELECİOĞLU, "... İkinci Suç Kavramı", s. 40-41.

⁴⁰⁸ BAYRAKLI, *Veri Ceza...*, s. 167; ŞENYÜZ, s. 125.

⁴⁰⁹ CANDAN, s. 34; BAYRAKLI, *Vergi Ceza...*, s. 167.

⁴¹⁰ 4369 Sayılı Kanun'la vergi cezalarında yapılan değişikliğin gerekçesi ise şöyledir: "*Vergi ziyayına neden olan mükelleflere veya sorumlulara uygulanan cezaların sadeleştirilmesi ve etkinleştirilmesi amacıyla, VUK'da yer alan ceza uygulamaları yeni baştan düzenlenmiştir. Değişikliğin en belirgin özelliği vergi ziyayına yol açılması durumunda uygulanan kaçakçılık, ağır kusur ve kusur cezaları vergi ziyayı cezaları başlığı altında birleştirilmiş, vergi kaybına yol açan vasıflı olmayan fiiller için de kullanılan kaçakçılık veya ağır kusur gibi, ifade tarzı itibarıyla rencide edici terimler yerine vergi ziyayı cezası ibaresiyle ceza kesilmesi yöntemi getirilmiştir*", KELECİOĞLU, "*Vergi Ziyayı Cezasının...*", s. 1.

- Vergi ziyayı ve usulsüzlük kabahatleri için farklı tekerrür süreleri öngörölmüş olması da kanunda benimsenmiş olan genel tekerrür sisteminin uygulanmasına engel değildir. Çünkü, bu sürelerin farklı olması, bu kabahatler için öngörölen cezaların ağırlığının farklı olmasıyla ilgilidir. Yoksa genel tekerrür veya özel tekerrür uygulamasını göstermek için değildir.
- Kanun koyucunun, vergi ziyayı kabahatinin VUK'un 341'inci maddesindeki fiillerle işlenmesi durumunda farklı, VUK'un 359'uncu maddesindeki fiillerle işlenmesi durumunda farklı ağırlıkta cezalar öngörmesi de vergi ziyayı kabahatinin belirtilen farklı fiillerle işlenmesi durumunda aralarında tekerrür hükümlerinin uygulanmasına engel değildir⁴¹¹. Ayrıca, bu fiillerin işleniş kastının farklı olması da genel tekerrür uygulamasını değiştirmeyecektir. Çünkü, kanun koyucunun vergi ziyayı kabahatinin farklı fiillerle işlenmesini farklı ağırlıktaki cezalarla yaptırıma bağlamış olması, tekerrür uygulamasını değiştirmek için değil, fiilin ağırlığıyla orantılı ceza vermek içindir. VUK'da ne cezaların farklılığı nedeniyle ne de kastın farklılığı nedeniyle tekerrür uygulaması için her hangi bir istisnaya veya farklı uygulamaya yer verilmemiştir.

Sonuç olarak, vergisel kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, ne bu kabahatler arasında ne de bu kabahatleri oluşturan fiiller arasında herhangi bir ayniyet aranmamaktadır. Gereken tek şart, önce ceza kesilen ve sonra ceza kesilen fiillerin her ikisinin de vergisel kabahat oluşturmalarıdır. Bunun dışında özel tekerrür uygulamasını ileri sürmek, kanun hükmünü zorlamak, açık hüküm varken yoruma gitmek, cezaların kanuniliği ilkesinden uzaklaşmak olur.

Son olarak, vergisel kabahatlerle diğer kabahatler ve vergisel kabahatlerle suçlar birbirine tekerrür oluşturmazlar (VUK md. 340/1).

c) Sonraki Cezanın Belirli Bir Süre İçinde Kesilmiş Olması

Vergisel kabahatler için tekerrür süresi kanunda şöyle düzenlenmiştir; "... *Cezası kesinleşenlere, cezanın kesinleştiği tarihi takip eden yılın başından başlamak üzere vergi ziyasında beş, usulsüzlükte iki yıl içinde tekrar ceza kesilmesi durumunda...ceza artırılarak*

⁴¹¹ CANDAN, s. 34; M. Ezhan DOĞRUSÖZ, "Tekerrür -I-, s. 4-5.

uygulanır ” (md. 339). Vergisel kabahatler arasında tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için gereken son şart, bir vergisel kabahat nedeniyle kesilen cezanın kesinleşmesinden sonraki belirli bir süre dolmadan tekrar bir vergisel kabahat nedeniyle ceza kesilmesi gerektiğidir. Kanunda belirtilen süre dolduktan sonra artık cezası kesinleşen vergisel kabahat, başka vergisel kabahatler için tekerrür oluşturmayacaktır. Görüldüğü gibi vergisel kabahatler için tekerrür süresi olarak beş ve iki yıl olmak üzere iki temel süre belirlenmiştir. Ancak, bu sürelerin ne zaman işlemeye başlayacağı ve uzunluğunun ne kadar olacağının tespit edilmesi konunun anlaşılması için önem arz etmektedir.

aa) Sürenin Başlangıcı

Vergisel kabahatler için öngörülen beş ve iki yıllık tekerrür süreleri, ilk vergisel kabahat için kesilen cezanın, kesinleştiği yılı izleyen takvim yılının başından itibaren işlemeye başlayacaktır. Dikkat edilirse, kanun koyucu tekerrür sürelerinin işlemeye başlamasını kesinleşen cezanın ödenmesine veya tahsil edilmesine bağlamamıştır. Kesinleşen cezanın ödenip ödenmemesinin veya tahsil edilmiş olup olmamasının sürelerin işlemesine herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

Kesinleşen cezanın tahsil zamanaşımının dolması halinde acaba tekerrür süresine bir etkisi olacak mıdır? Tahsil ceza zamanaşımı, sadece cezanın cebri icra yoluyla tahsilini ortadan kaldırmaktadır. Yoksa, cezanın varlığı üzerinde herhangi bir etki yapmamakta olup, ceza varlığını aynen korumaktadır. Bu nedenle, tahsil ceza zamanaşımının dolması, tekerrür süresinin başlangıcına ve uzunluğuna herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

bb) Sürenin Uzunluğu

VUK’da fiilin ağırlığı ve kesinlen cezanın ağırlığı göz önünde bulundurularak, vergi ziyayı ve usulsüzlük kabahatleri için farklı tekerrür süreleri düzenlenmiştir (md. 339). Buna göre;

- Vergi ziyayı kabahati, bu kabahat için kesilen cezanın kesinleştiği yılı izleyen takvim yılından itibaren beş yıl geçtikten sonra tekerrüre esas oluşturmaz.
- Usulsüzlük kabahatleri, bu kabahatler için kesilen cezanın kesinleştiği yılı izleyen takvim yılından itibaren iki yıl geçtikten sonra tekerrüre esas oluşturmazlar.

Tekerrür için öngörülen bu süreler, vergisel kabahat için kesilen cezanın kesinleştiği yılı izleyen takvim yılından itibaren işlemeye başlayacak ve öngörülen beş ve iki yıllık sürenin sonunda sona erecektir. Tekerrür süresinin, cezanın kesinleştiği yılı izleyen takvim yılından itibaren işlemeye başlayacak şekilde düzenlenmiş olması, kesinleşen cezanın, cezanın kesinleştiği tarihten izleyen yıla kadar geçen sürede kesilen yeni cezalar için tekerrüre esas oluşturup oluşturmayacağı konusunda tereddütlere neden olmuştur. Bu konuda doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır.

- Bir kısım yazarlar⁴¹² ve Danıştay⁴¹³, kesinleşen cezanın, kesinleşme tarihinden izleyen yıla kadar ki sürede yeni kesilen cezalar için tekerrüre esas oluşturmayacağını savunmuşlardır. Bu yazarlara göre, kanunun lafzı, tekerrür süresinin cezanın kesinleştiği yılı izleyen yılın başından itibaren başlayacağını emrettiği için, kesinleşen cezanın, kesinleşme tarihinden izleyen yıla kadar ki sürede yeni kesilen cezalar için tekerrüre esas oluşturmayacaktır.
- Bizim de iştirak ettiğimiz diğer bir kısım yazarlar⁴¹⁴ ise, kesinleşen ceza, cezanın kesinleştiği tarihten izleyen yıla kadar geçen sürede de kesilen yeni cezalar için tekerrüre esas oluşturacaktır. Çünkü, tekerrür sürelerinin, cezanın kesinleştiği yılı izleyen yılın başından itibaren işlemeye başlaması, tekerrür sürelerinin başlangıcını ve uzunluğunu belirtmek için değil, tekerrür süresinin bitişini belirlemek için düzenlenmiştir⁴¹⁵. Aksi bir düşünce, tekerrür düzenlemesinin amacına aykırı olacağı gibi, uygulamada da kötüye kullanımları adeta teşvik edecektir. Ayrıca, TCK'nın tekerrürü düzenleyen 58'inci maddesinde de cezanın kesinleşmesinden itibaren işlenen

⁴¹² KARAKOÇ, s. 498; CANDAN, s. 35; M. Ezhan DOĞRUSÖZ, “Tekerrür –II–”, s. 2; A. Bumin DOĞRUSÖZ, s. 1; Sahir ERMAN, *Vergi Suçları*, İ.Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atelyesi, İstanbul, 1988, s. 41.

⁴¹³ 1961 yılı için kesilen ve 1965 yılında mükellefe tebliğ olunan ve itiraz edilmediği için 1965 yılında kesinleşen kaçakçılık cezasından dolayı ancak, 1966 yılından itibaren yeni bir kaçakçılık suçunun işlenmesi halinde mükellef adına tekerrür cezası kesilebileceğinden, KOCAHANOĞLU, s. 160'dan, (Dn. 4.D., T: 23.12.1969, E: 1967/1277, K: 6420).

⁴¹⁴ BAYRAKLI, *Vergi ceza...*, s. 167; M. Kamil MUTLUER, *Vergi Ceza Hukuku*, Eskişehir İTİA Yayınları, Eskişehir, 1979, s. 95; ŞENYÜZ, s. 127; ÖZCAN, s. 121; BALCI, s. 137; Nihat EDİZDOĞAN, *Türkiye'de Vergi Suç ve Cezaları*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1982, s. 32-33; A. Ercan ALPTEKİN, “*Vergi Suç ve Cezalarında Birleşme ve Tekerrür*”, Maliye Postası, S. 74, 2003, s. 78-79; EDİZDOĞAN – TAŞ, ÇELİKKAYA, s. 38; Suat TAŞ, Şerafettin KARAKIŞ, “*Vergi Suç ve Cezalarında Tekerrür (II)*”, Mükellefin Dergisi, S. 91, Temmuz 2000, s. 123.

⁴¹⁵ MUTLUER, s. 95; ŞENYÜZ, s. 127; AY, Hakan, Ömer ÇAKICI, “*Tekerrür*”, Maliye Postası, S. 23-8, 2002, s. 71.

suçlar tekerrür oluşturmakta fakat, beş ve üç yıllık tekerrür süreleri kesinleşen önceki cezanın infazından itibaren işlemeye başlamaktadır. Bu konuda herhangi bir tartışmada bulunmamaktadır. Bu nedenle, kesinleşen ceza, cezanın kesinleşmesinden itibaren kesilen yeni cezalara tekerrür oluşturacak ve yeni ceza tekerrür nedeniyle artırılabilecektir.

3. Tekerrürün Sonuçları

Bir suç ve ceza politikası aracı olan tekerrür, ilk defa ceza kanunlarını ihlal eden kişilere göre daha tehlikeli durum arz eden tekerrüre düşenlere, farklı bir ceza politikası uygulanmasını gerektirir. Tekerrür durumunda, tekerrüre düşen kişiler hakkında nasıl bir ceza politikası ve infaz rejimi uygulanacağı, ilgili ülke kanununun benimsediği tekerrür teorisine göre değişmektedir. Buna göre tekerrür durumundan, tekerrüre düşen kişinin cezası artırılabilir; cezanın türü değiştirilebilir; asli cezanın yanında fer'i cezalar öngörülebilir; cezanın infaz rejimi değiştirilebilir veya hem ceza hem de infaz rejimi değiştirilebilir.

VUK'da tekerrüre bağlanmış olan sonuç, tekerrür oluşturan ikinci kabahatin cezasının artırılmasıdır (md. 339). Daha önce, vergi gizliliğine uymama suçunda kişinin tekerrüre düşmesi halinde bu kişinin bir daha devlet hizmetinde kullanılmaması da düzenlenmişti. Ancak, VUK'un 362'nci maddesinin 5728 sayılı kanunla değiştirilmesinden sonra bu hüküm maddeden çıkarılmıştır (md. 362/II).

Vergisel kabahatlerde tekerrüre düşülmesi durumunda, tekerrüre sebep olan ve en son ceza kesilen vergisel kabahatin cezası artırılabilecektir. Bu durum kanunda şöyle düzenlenmiştir; "... *Tekrar ceza kesilmesi durumunda, vergi ziyası cezası yüzde elli, usulsüzlük cezası yüzde yirmibeş oranında artırılabilmek suretiyle uygulanır*" (VUK md. 339). Kanun koyucu tekerrür durumunda, vergi ziyası ve usulsüzlük kabahatleri için ağırlıklarına göre farklı artırım oranları öngörmüştür. Ancak, tekerrürün tüm şartlarıyla gerçekleşmesi durumunda cezanın artırılması vergi idaresinin takdirine bırakılmamış, artırım zorunlu tutulmuştur. Bu nedenle VUK, tekerrür konusunda 5237 sayılı TCK'ya paralel olarak zorunlu tekerrür sistemini benimsemiştir.

a) Vergi Ziyayı Kabahatinin Cezasının Artırılması

Tekerrüre sebep olan ve en son ceza kesilen vergisel kabahatin, vergi ziyayı kabahati olması durumunda kesilecek ceza, yarı oranında artırılarak uygulanacaktır. Örneğin, 10.000 TL vergi ziyasına sebebiyet verilmesi durumunda, uğratılan vergi ziyayı kadar (10.000 TL) vergi ziyayı kabahati cezası kesilecek ve bu ceza tekerrür nedeniyle yarı oranında ($10.000/2 = 5.000$ TL) artırılarak toplam 15.000 TL vergi ziyayı kabahati cezası kesilecektir.

Vergi ziyayı kabahatinin, VUK'un 359'uncu maddesinde belirtilen (kaçakçılık suçunu oluşturan) fiillerle işlenmesi durumunda ise, faile ziyaa uğrattığı verginin üç katı vergi ziyayı cezası kesilecek ve tekerrür durumunda bu üç kat cezanın yarısı kadar ceza artırılabilecektir. Örneğin, VUK'un 359'uncu maddesinde belirtilen fiillerle 7.500 TL vergi ziyasına sebep olan faile, ziyaa uğrattığı verginin üç katı olan 22.500 TL ceza kesilecek ve bu ceza tekerrür nedeniyle yarı oranında ($22.500/2 = 11.250$ TL) artırılarak toplam 33.750 TL ceza kesilecektir. Yani, vergi ziyayı kabahatinin VUK'un 341'inci veya 359'uncu maddelerindeki fiillerle işlenmesi tekerrürün uygulanma şeklini ve sonucunu değiştirmeyecektir. Ancak, ilk cezanın cüz'i bir miktar (1.000) olması ve ikinci cezanın çok yüksek bir miktar (50.000) olması durumunda tekerrür nedeniyle artırılabilecek ceza, tekerrüre esas alınan ilk cezadan fazla olacağından bu durum, adaletsizliğe sebep olacaktır⁴¹⁶. Örneğin, (A)'ya 11.11.2007 tarihinde 1000 YTL vergi ziyayı cezası ve (B)'ye ise, aynı tarihte 50.000 YTL vergi ziyayı cezası kesilmiş olsun. 11.12.2008 tarihinde hem (A)'ya hem de (B)'ye ayrı ayrı 30.000 YTL vergi ziyayı cezası daha kesilmiş olsun. Bu durumda tekerrür hükümleri uygulanacağından her iki mükellefinde sonraki cezaları % 50 artırılarak ($30.000 / 2 = 15.000$ YTL) 45.000 YTL olarak uygulanacaktır. Oysaki (A)'ya kesilen önceki ceza 1.000 YTL iken, (B)'ya kesilen önceki ceza 50.000 YTL idi. Ancak tekerrür uygulaması açısından önceki cezaların farklı olmasına bakılmaksızın her iki mükellefe de tekerrür hükümleri aynı şekilde uygulanarak aynı miktarda ceza kesilmiştir. Bu adaletsizliğin önlenmesi için, vergi ziyayı kabahatinde tekerrür durumunda artırılabilecek miktarın ilk cezadan fazla olamayacağı şeklinde bir hükmün maddeye eklenmesi yerinde olacaktır⁴¹⁷.

⁴¹⁶ M. Ezhan DOĞRUSÖZ, "Tekerrür –II–", s. 3.

⁴¹⁷ Benzer bir hüküm CGİHK'de de bulunmaktadır. Bu hüküm şöyledir; "Tekerrür nedeniyle koşullu salıverme süresine eklenecek miktar, tekerrüre esas alınan cezanın en ağırından fazla olamaz" (md. 108/2).

b) Usulsüzlük Kabahatlerinin Cezasının Artırılması

Tekerrüre sebep olan ve cezası en son kesilen vergisel kabahatin usulsüzlük kabahatlerinden olması durumunda, kesilen usulsüzlük cezası tekerrür nedeniyle dörtte bir oranında artırılarak uygulanacaktır (VUK md. 339).

Ancak, özel usulsüzlük kabahati için kesilecek cezalara üst sınır getirildiğinden, tekerrür durumunda da ilgili fiiller için öngörülen sınırlar aşılamayacaktır⁴¹⁸ (VUK md. 353). Bu sınırlar aşılmadığı sürece özel usulsüzlük kabahatleri için de tekerrür hükümleri aynen uygulanacaktır.

Genel usulsüzlük kabahati ile tekerrüre sebebiyet verilmesi halinde de hükmedilen ceza dörtte bir oranında artırılacaktır. Ancak, VUK'un 352'nci maddesinde yazılı genel usulsüzlüklerden, aynı takvim yılı içinde ve aynı neviden birden fazla yapıldığı takdirde birden fazlasının her biri için, birincisine ait cezanın dörtte biri kesilecektir (md. 337). İşte bu fiillerle tekerrüre sebep olunması halinde, öncelikle kesilecek normal cezanın dörtte biri kesilecek sonrada bu ceza üzerinden tekerrür nedeniyle dörtte bir oranında artırıma gidilecektir⁴¹⁹.

⁴¹⁸ “Ancak, her bir belge nevine ilişkin olarak kesilecek özel usulsüzlük cezasının toplamı her bir tespit için (2008 yılı için 6.800) lirayı, bir takvim yılı içinde ise (2008 yılı için 68.000) lirayı aşamaz” (VUK md. 353/2 ve 378 sayılı VUK Genel Tebliği RG: 26.12.2007 No: 26738).

⁴¹⁹ **M. Ezhan DOĞRUSÖZ**, “Tekerrür –II-”, s. 3.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SUÇTA VE VERGİSEL KABAHAHLERDE TEKERRÜR KONUSUNDA AMPİRİK ÇALIŞMALAR (AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ)

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, KAPSAMI, YÖNTEMİ VE HİPOTEZİ

A) ARAŞTIRMANIN KONUSU

1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Konusu

Bu araştırmanın konusu, bir defa kesinleşmiş ceza mahkûmiyetine uğradıktan sonra tekrar suç işleyerek tekerrüre düşen suçluların suç ve suçlu profillerinin tespit edilmesidir. Ancak, araştırmanın esas konusu tekerrüre düşen suçlular olmakla birlikte, teknik anlamda tekerrüre düşüp düşmedikleri şüpheli olan; ancak, birden fazla suç işleyen ve tekerrüre düşmüş olma ihtimalleri yüksek olan suçlular da çalışmanın konusuna dahil edilmiştir. Bu nedenle, çalışmanın konusunu oluşturan tüm suçlular için ‘tekerrüre düşen suçlular’ ibaresi kullanılacaktır.

2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, birden fazla vergisel kabahat işleyerek tekerrüre düşen kişilerin profillerini tespit etmektir.

B) ARAŞTIRMANIN AMACI

1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Amacı

Hastalığın tedavi edilmesi ve yayılmasının önlenmesi için nasıl ki öncelikle hastalığı ve hastalığa sebep olan etmenlerin teşhis edilmesi gerekiyorsa; suç işlenmesinin önlenmesi ve suç işleyenlerin ıslah edilerek tekrar suç işlemelerinin önlenmesi için de, suç işlenmesinde rol oynayan kişisel, sosyal, ekonomik etkenlerin araştırılarak tespit edilmesi gerekmektedir. İşte bu araştırmanın amacı da, tekerrüre düşen suçluların suç ve suçlu profillerini tespit ederek, bu kişilerin ıslah edilerek tekrar suç işlemelerinin engellenmesi için hangi yöntemlerin kullanılmasının doğru olacağını araştırmaktır. Bu çalışmada tekerrüre düşen suçluların;

- Cinsiyet, yaş, medeni durum gibi kişisel özelliklerinin,
- Suç işlemeyen önce kırsal bölgede mi, yoksa şehir merkezinde mi yaşadıklarının,
- Suç işleme nedenlerinin,
- En son hangi suçu işlediklerinin,
- Suç işleme sıklıklarının,
- İlk suçlarını kaç yaşındayken işlediklerinin,
- Aile ilişkilerinin,
- Arkadaş gruplarının,
- Uyuşturucu madde ve alkol kullanıp kullanmadıklarının,
- Aldıkları cezanın ve cezaevi şartlarının onları ıslah etmeye yetip yetmediğinin tespit edilerek, yetkililere suç ve tekerrürle mücadelede edilmesinde bir nebze de olsa katkı sağlamak amaçlanmıştır.

2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, vergisel kabahatleri birden fazla işleyerek tekerrüre düşen vergi sorumlusu ve vergi yükümlülerinin kişisel özelliklerini, işledikleri vergisel kabahatin türünü, vergisel kabahat işleme sıklıklarını ve vergisel kabahat işleme nedenlerinin tespit edilerek, tekerrürle mücadelede vergi idaresine katkı sağlamaktır.

C) ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın evreni, Afyonkarahisar’da tekerrüre düşen suçlulardır. Araştırmanın örnek kütleli olarak 28 Mayıs 2008 tarihinde Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinde bulunan tekerrüre düşmüş suçlular seçilmiştir. Afyon E Tipi Kapalı Cezaevi, Afyonkarahisar il merkezinde bulunmakta ve beş bloktan oluşmaktadır. Cezaevinde çocuk, kadın ve yetişkin erkeklerin kaldığı toplam 55 oda ve 28 hücre bulunmaktadır. Cezaevinde, bir öğretmen bir de sosyolog bulunmaktadır. Ayrıca, kurumda bir kütüphane, masa tenisi salonu, kilim ve trikotaj atölyesi bulunmaktadır⁴²⁰. Kurumun kapasitesi 500 kişi olmakla birlikte 700 civarı mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır⁴²¹.

Araştırmanın yapıldığı tarihte, cezaevinde 20’si bayan 297’si erkek olmak üzere toplam 317 hükümlü bulunmaktaydı. Bu hükümlülerden bazılarının araştırmaya katılmak istememesi nedeniyle araştırma, 225 hükümlü üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bilgilerden araştırmaya katılan 225 mahkûmdan 102’sinin tekerrüre düştüğü tespit edilmiştir.

Çalışmanın konusu tekerrüre düşen suçlular olduğundan, üzerinde araştırma yapılan mahkûmlardan öncelikle tekerrüre düşenler tespit edilmiş ve daha sonra araştırmaya, bu tekerrüre düşmüş mahkûmlardan elde edilen veriler üzerinden devam edilmiştir. Bu nedenle, araştırma sonucunda tespit edilen bulgular, sadece tekerrüre düşmüş hükümlülere ait bulgulardır.

Ancak, araştırmanın yapıldığı tarihte Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinde vergi suçlarından tekerrüre düşen mahkûm olmadığından bu çalışma, vergi suçları dışındaki suçlardan tekerrüre düşen suçlularla yapılmıştır.

⁴²⁰ <http://www.afyonkarahisar.adalet.gov.tr/kapaligenel.htm> (09.07.2008).

⁴²¹ Bu bilgi 28 Mayıs 2008 tarihinde cezaların infazından sorumlu Cumhuriyet Savcısından elden alınmıştır.

2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Kapsamı

Araştırmanın evreni, 18 Ocak 2008 tarihinde Afyonkarahisar il merkezi ve ilçelerinde ikamet eden vergi mükellefleri ve vergi sorumlularıdır. Araştırmanın örnek kütlesi ise, Afyonkarahisar’da bulunan 639 esnaf ve ticari işletme sahibidir. Bunların, 48’i et ve etürünleri firması, 80’i pastahane ve şekerleme firması, 29’u kargo firması, 63’ü gıda maddesi satışı yapan firma, 70’i mermer üreten firma, 165’i organize sanayi bölgesinde bulunan firma, 60’ı eczacı, 25’i diş hekimi, 68’i serbest avukat ve 50’si de serbest muhasebecidir.

D) ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

1. Suçta Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, verilere ulaşmak için anket yöntemi kullanılmıştır. Hazırlanan anket formu, 22 sorudan oluşmaktadır. Mahkûmların eğitim ve kültür düzeyleri göz önünde bulundurularak, anket soruları açık, anlaşılır ve basit bir dille hazırlanmıştır. Ayrıca kategori ve nicelik soru türleri kullanılmıştır. Her sorunun sonunda “diğer...” şeklinde bir şık belirtilerek mahkûmların kendilerine uygun olacak başka bir şık oluşturmaları imkanı sağlanmıştır. Ayrıca, mahkûmlardan tekerrüre düşenleri tespit etmeye yönelik olarak, birbirinden ayrı yerlerde bulunan beş farklı soru sorulmuştur. Araştırmanın ve verilerin güvenilirliğini artırmak için, mahkûmların olası yanıltıcı bilgi vermelerinin tespit edilebilmesi için bu beş soruya da uyumlu cevap verip vermedikleri kontrol edilmiştir. Bu sorulara çelişkili cevap veren ve tekerrüre düşüp düşmediği şüpheli olan mahkûmların anket formları değerlendirmeye alınmamıştır.

Adalet Bakanlığından alınan izin çerçevesinde, hükümlülerin buldukları koşullar tek tek gezilip, mahkûmlara araştırmanın içeriği ve önemi hakkında bilgi verildikten sonra, hazırlanan anket formları doldurulmak üzere mahkûm sayısınca koşullara bırakılmıştır. Mahkûmların, kendilerini daha rahat hissetmeleri, rahatça ve acele etmeden anket formlarını doldurmalarını sağlamak amacıyla, anket formları koşullara bırakıldıktan sonra koşullardan ayrılmış ve mahkûmlara formları doldurmaları için 4 saat süre verilmiştir. Bu süre dolduktan sonra koşullar dolaşarak anket konusunda sorusu olan mahkûmların soruları cevaplandırılmış ve doldurulan formlar toplanmıştır. Daha sonra, doldurulan anket formları

tek tek incelenerek tekerrüre düşen mahkûmların doldurduğu formlar seçilerek ayrıştırılmıştır. Son olarak da, tekerrüre düşmüş mahkûmlarca doldurulmuş anket formları SPSS (11.01) programında analiz edilmiştir.

2. Vergisel Kabahatlerde Tekerrüre İlişkin Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada verilere ulaşmak için anket yöntemi kullanılmıştır. Ankette, kategori ve nicelik soru türleri tercih edilmiştir. 22 sorudan oluşan anket formu⁴²², her esnaf grubu ve her ticari işletme türünden seçilen toplam 639 vergi yükümlüsüyle yüz yüze yapılmıştır. Doldurulan anket formları SPSS (11.01) program ile analize tabi tutulmuştur.

E) ARAŞTIRMANIN HİPOTEZİ

Cezaevinden tahliye olan kişilerin büyük bir çoğunluğunun tahliye sonrası uzun bir süre geçmeden tekrar suç işleyerek cezaevine döndükleri ve sürekli suç işleyen ve tekerrüre düşen kişilerin keyfi suç işlemedikleri, tekerrüre düşmelerinde önemli rol oynayan kişisel, sosyal ve ekonomik nedenlerin olduğunu ve bu nedenlerin tespit edilerek ortadan kaldırılması durumunda suç işleme ve tekerrüre düşme sayılarında önemli oranda azalma olacağı, araştırmanın temel hipotezini oluşturmaktadır. Ayrıca, vergisel kabahat işleyen ve tekerrüre düşen mükelleflerin büyük bir kısmının, vergi oranlarının yüksek olması ve denetimlerin gereği gibi yapılmaması nedeniyle vergisel kabahat işlediği de bu çalışmanın hipotezini oluşturmaktadır.

⁴²² Anket formunda 22 soru bulunmasına rağmen, bu çalışmada ankette yer alan 7,8,9,14,15 ve 16'ncı sorulardan yararlanılmıştır. Başka çalışmalarda da kullanılmak üzere anket formundaki soru sayısı geniş tutulmuştur.

II. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE BULGULARIN ANALİZİ

A) SUÇTA TEKERRÜRE İLİŞKİN ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ

1. Katılımcılar Hakkında Bilgiler

Yapılan araştırmada, üzerinde araştırma yapılan katılımcıların cinsiyeti, yaşı, suç işlemekten önceki ikametgâhı, medeni durumu ve eğitim düzeyleriyle ilgili şu bilgilere ulaşılmıştır.

Tablo 3. Suçta Tekerrür Konusunda Yapılan Ankete Katılanlar Hakkında Bilgiler

Değişken	Tanımlayıcı İstatistik	Sayı	Sıklık
Cinsiyet	Bay	102	% 100
	Bayan	0	% 0
Yaş	[16-18]	1	% 1
	[19-30]	42	% 41.2
	[30-50]	46	% 45.1
	[51 ve üstü]	13	% 12.7
Suç İşlemeden Önceki İkametgahı	Afyonkarahisar /merkez	13	% 12.7
	Afyonkarahisar/ ilçe	7	% 6.9
	Afyonkarahisar/köy	4	% 3.9
	Diğer bir il	78	%76.5
Medeni Durumu	Bekâr	40	% 39.2
	Evli	42	% 41.2
	Dul (boşanmış)	19	% 18.6
Eğitim düzeyi	Hiç okula gitmeyenler	6	% 5.9
	İlkokul mezunu	58	% 56.9
	Ortaokul mezunu	20	% 19.6
	Lise mezunu	10	% 9.8
	Yüksekokul mezunu	4	% 3.9
	Üniversite mezunu	4	% 3.9

Tablo 3'te görüleceği üzere, araştırmanın yapıldığı tarihte cezaevinde tekerrüre düşen bayan suçlu bulunmadığından, araştırma kapsamındaki tüm suçlular, erkek hükümlülerden oluşmaktadır. Bu konuda yapılan başka araştırmalarda da bayan suçluların tekerrüre

düşme sayıları erkek suçlulara göre oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir⁴²³. Bu nedenle, suç işlenmesinde ve tekerrüre düşülmesinde erkek olma faktörünün ön plana çıktığı söylenebilir.

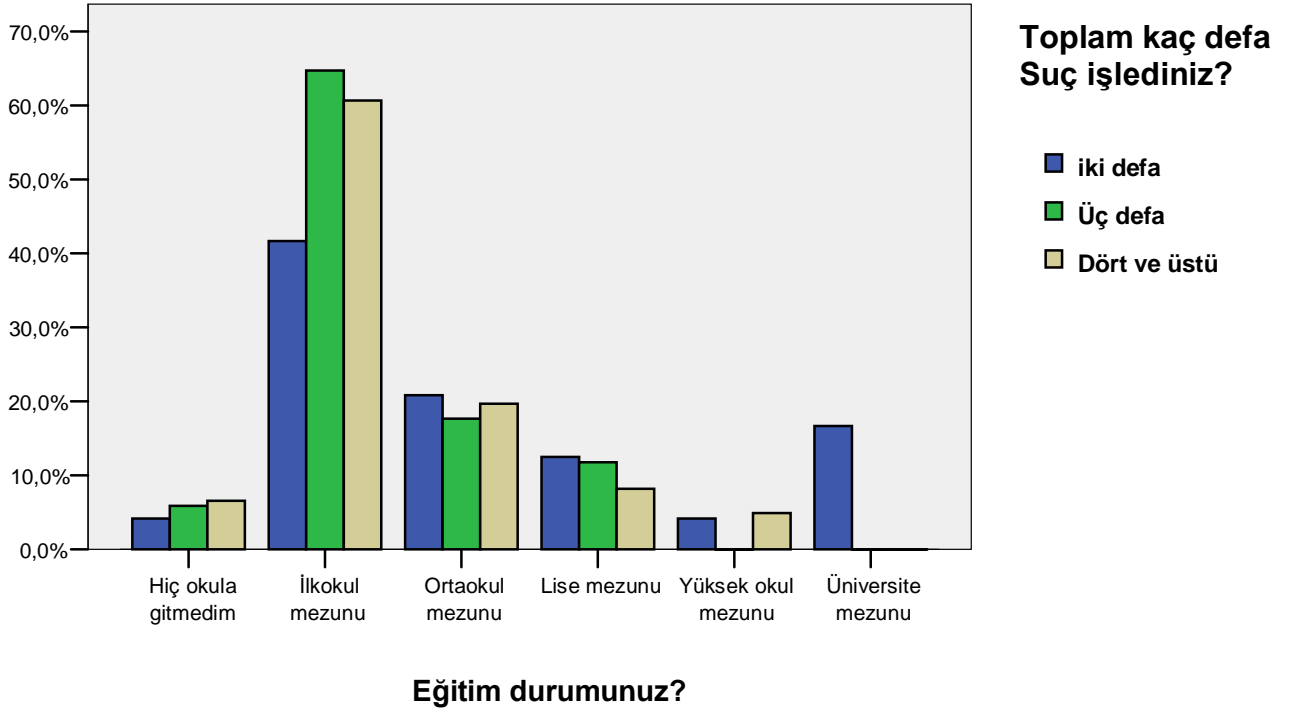
Araştırmanın yapıldığı tarihte, cezaevinde bulunan tekerrüre düşmüş suçluların % 23.5'inin Afyonkarahisarlı olduğu, % 76.5'inin ise, Afyonkarahisarlı olmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda, cezaevi yöneticileri ve cezaların infazından sorumlu cumhuriyet savcısıyla yapılan görüşmede, Afyonkarahisarlı olmayan mahkûmların büyük bir kısmının başka cezaevlerinden buraya nakledildikleri ifade edilmiştir. Araştırma kapsamında yer alan suçluların % 76.5'inin suç işlemeden önce Afyonkarahisar dışında başka bir ilde ikamet etmiş olmaları ve suçlarını bu illerde işlemiş olmaları, bu araştırma sonuçlarının tüm Türkiye için genellenebilir olmasını sağlamaktadır. Afyonkarahisarlı olan ve tekerrüre düşen suçlulardan, il merkezinde ikamet edenlerin köylerde ikamet edenlerden daha fazla tekerrüre düştüğü görülmüştür. İl merkezinin kırsal bölgeden daha fazla nüfusa sahip olması, il merkezinde ekonomik ve sosyal ilişkilerin daha yoğun olması suç işleme sayısının ve tekerrüre düşme sayısının il merkezinde daha fazla olmasını doğuran önemli nedenlerdendir.

2. Araştırmanın Bulguları ve Bulguların Analizi

Bu başlık altında, suç işleyerek tekerrüre düşen suçlulara ilişkin elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin analizler incelenecektir.

⁴²³ KIZMAZ, s. 77.

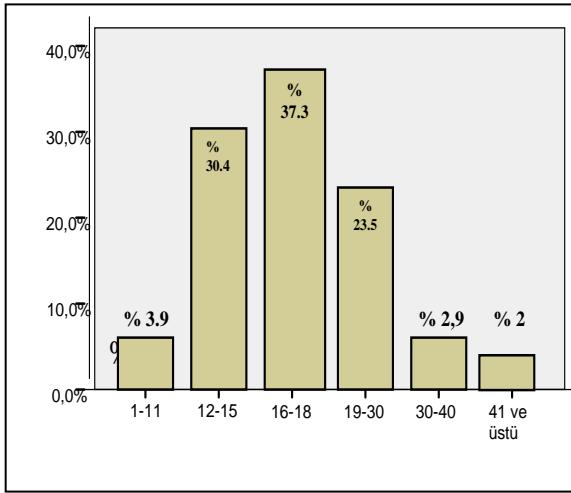
Grafik 1. Eğitim Durumu İle İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki

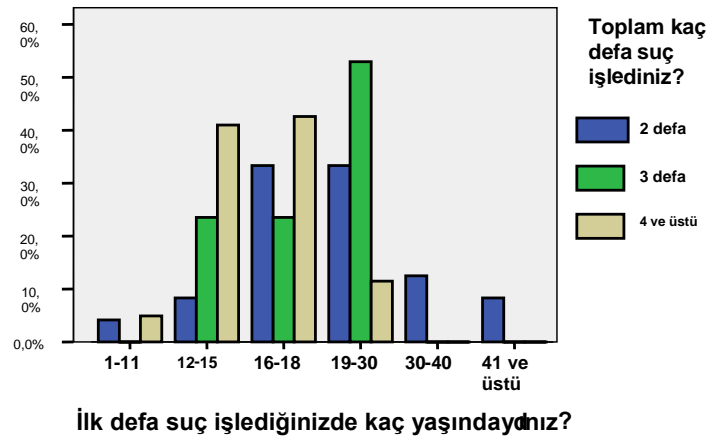
Grafik 1’göre, tekerrüre düşmüş olan hükümlülerin, % 5.9’unun hiç okula gitmediği, % 56.9’unun ilkokul mezunu, % 19.6’sının ortaokul mezunu, % 9.8’inin lise mezunu, % 3.9’unun yüksekokul mezunu ve % 3.9’unun üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Bu veriler, araştırmaya katılan tekerrüre düşmüş suçluların % 82.4’ünün eğitim düzeyi düşük olan kişiler olduğunu göstermektedir. Tekerrüre düşen suçluların eğitim düzeyleri ile işledikleri suç sayısı arasında bir ilişki olup olmadığının tespitine yönelik yapılan çapraz karşılaştırmada da, eğitim düzeyi düşük olan (hiç okula gitmeyen ve ilkokul mezunu) suçluların, eğitim düzeyi orta olan (ortaokul ve lise mezunu) ve eğitim düzeyi yüksek olan (yüksekokul ve üniversite mezunu) suçlulardan daha fazla sayıda suç işledikleri tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları, tekerrüre düşen suçluların eğitim düzeyleri arttıkça işlenen suç sayısının azaldığını, eğitim düzeyi düştükçe işlenen suç sayısının arttığını göstermektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi ile suç işleme sayısı arasında ters orantı bulunmaktadır. Bu nedenle,

suçla mücadelede eğitimin, önemli bir araç olduğunu söyleyebiliriz.⁴²⁴ Eğitim düzeyinin yükseltilmesi için, zorunlu eğitimin süresinin 12 yıla çıkarılması ve yaygın eğitim çalışmalarlarıyla yetişkinlere yönelik eğitim öğretim çalışmalarının yapılması zorunluluk arz etmektedir. Ayrıca, eğitim faaliyetlerinin amacına ulaşması için ailelerin de bu konuda aktif rol oynaması gerekmektedir. Ancak, bu şekilde eğitim düzeyi yükseltilebilir ve suç işleme sayısı ve tekrüre düşme azaltılabilir.

Grafik 2. İlk Defa Suç İşlediğinizde Kaç Yaşındaydınız?

Grafik 3. İlk Suçun İşlenme Yaşı ile Toplam İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki

Yaş ile suçluluk ve tekrüre düşme arasında bir ilişkinin olup olmadığının tespiti suç ve tekrüre ile mücadelede önem arz etmektedir. Bu araştırmada, yaş ile tekrüre düşme arasında bir ilişkinin olup olmadığının tespitine yönelik sorduğumuz soruya verilen cevaplardan elde edilen bulgulara göre; tekrüre düşen suçluların % 3.9'unun ilk suçlarını 11 yaşını doldurmadan işledikleri, % 30.4'ünün ilk suçlarını 12 -15 yaşlarındayken işledikleri ve % 37.3'ünün ilk suçlarını 15-18 yaşlarındayken işledikleri tespit edilmiştir (Grafik 2). Bu oranlar, araştırma kapsamındaki tekrüre düşen suçluların % 71.6'sının henüz 18 yaşını doldurmadan küçük yaşlarda suç işlemeye başladıklarını göstermektedir. Bu bilgiler,

⁴²⁴ KIZMAZ tarafından yapılan benzer araştırmada da benzer sonuçlar çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: **KIZMAZ**, s.78.

küçük yaşta suç işlemeye başlayanların büyük bir kısmının daha sonraki yıllarda da suç işlemeye devam ettiklerini göstermektedir. Diğer bir deyişle, tekerrüre düşen suçluların büyük bir bölümü ilk suçlarını küçük yaşlarda işlemiştir.

Küçük yaşta suç işlenmesinin en önemli nedenleri;

- Küçük yaşta olan kişilerin akli olgunluklarının ve ayırt etme yeteneklerinin tam olarak gelişmemiş olması,
- Ailede ve eğitim kurumlarında henüz yeterli düzeyde eğitim almamış olmaları,
- Bu yaşlarda olan kişilerin arkadaş ortamlarından, akrabalarından, basın yayın organlarından ve internetten çabuk etkilenmeleri,
- Bu yaşlarda alkol ve sigara gibi maddelerin ilk defa kullanılmaya başlanması ve bunun etkileri,
- Ergenlik döneminin genellikle bu yaşlarda başlaması ve ergenliğin getirdiği itaatsizlik, kendi başına hareket etme ve aile dışında bir çevre edinme çabası gibi nedenlerdir⁴²⁵.

İlk suçun işlenme yaşı ile tekerrüre düşen suçluların işlediği toplam suç sayıları arasında bir ilişki olup olmadığının tespitine yönelik olarak, ilk suçun işlenme yaşı ile toplam işlenen suç sayılarına ilişkin araştırma verileri karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırmada, küçük yaşta suç işlemeye başlamış suçluların büyük bir bölümünün, ileriki yaşlarda da suç işlemeye devam ettiği belirlenmiştir. Ayrıca, dört ve daha fazla suç işleyenlerin büyük bir çoğunluğunun ilk suçlarını 12-18 yaşlarındayken işledikleri sonucuna ulaşılmıştır. İlk suçlarını 30 yaşından sonra işlemiş kişilerden hiçbiri ikiden fazla suç işlememiştir (Grafik 3).

Bu veri, küçük yaşlarda suç işlemeye başlayan kişilerin, daha sonraki yıllarda da suç işlemeye devam ettiklerini ve çok sayıda suç işlediklerini göstermektedir⁴²⁶. İlk suçlarını olgunluk dönemi olarak kabul edilen 30 yaşını doldurduktan sonra işleyenlerin ise, daha az sayıda suç işlediklerini göstermektedir.

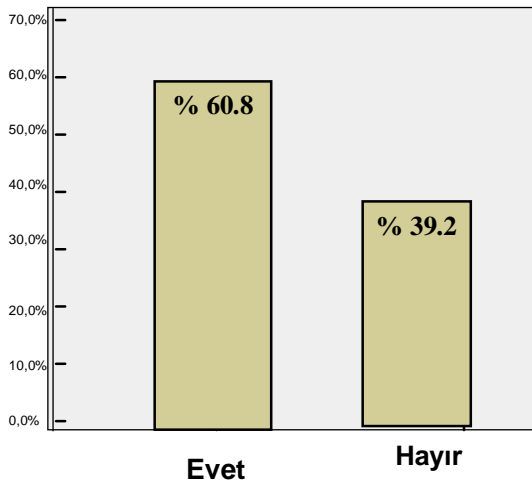
Bu nedenlerle, suç ve tekerrürle mücadelede çocukların eğitiminden ve terbiye edilmesinden sorumlu olan veliler ile eğitim mensuplarına büyük görev düşmektedir. Ayırı-

⁴²⁵ KIZMAZ, s. 84'den; David P. FARRINGTON, "Age and Crime", İç. Crime and Justice: An Annual Review of Research Vol. 7 (Edit. M. Tonry ve N. Morris), S. 189-250, Chicago: Chicago University Pres, 1986.

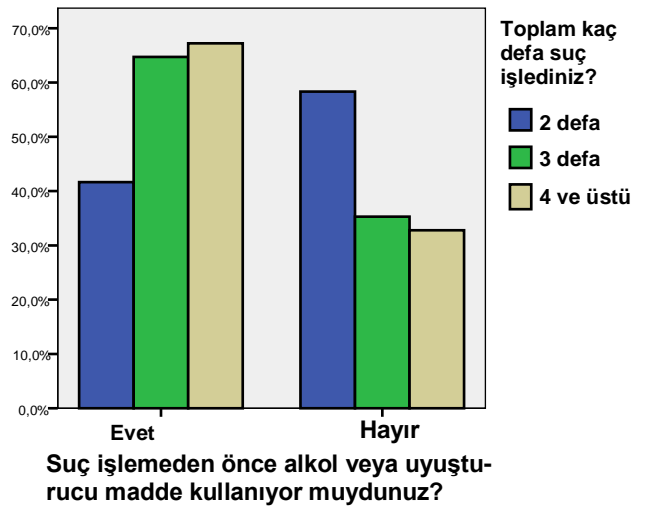
⁴²⁶ Benzer sonuçlar için bkz: MARTIN, s. 4, 12; PAYNE, s. 87-88.

ca, ergenlik dönemindeki çocuklara yönelik özel eğitim çalışmalarının yapılması ve basın yayın organlarının çocukları suça teşvik eden yayınlar değil; çocukların suç işlemesini önleyici yayınlar yapmasının sağlanması da bu konuda önem arz etmektedir. Çocukları suç işlemeye iten nedenlerin tespit edilerek bunların ortadan kaldırılması, suç işleme sayılarında ve tekröre düşme sayılarında önemli azalmalar sağlayacaktır.

Grafik 4. Suç İşlemeden Önceki Hayatınızda Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanır mıydınız?

Grafik- 5- Alkol veya Uyuşturucu Madde Kullanma ile İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki

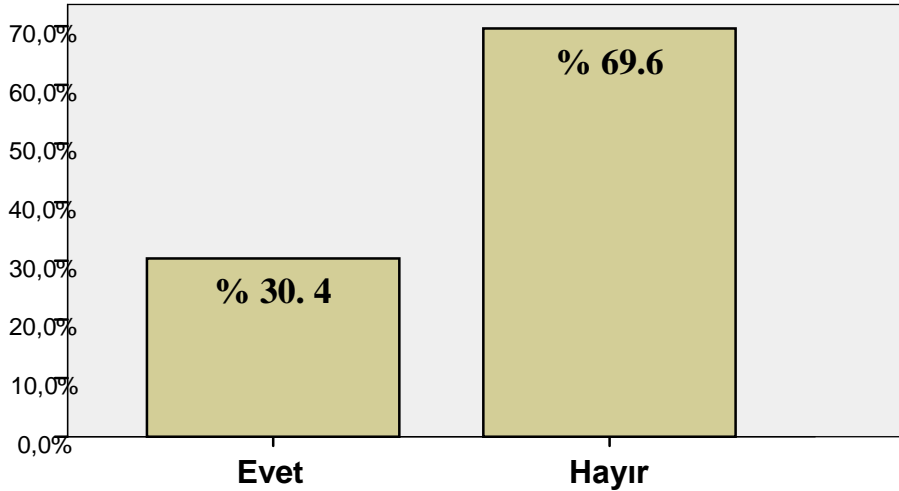
Grafik 4'te görüldüğü gibi, yapılan araştırmada, birden fazla suç işleyen ve tekröre düşen suçluların büyük bir çoğunlu olan % 60.8'inin suç işlemeden önceki hayatlarında alkol veya uyuşturucu madde kullanan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, bir anlık öfke ve tesadüf eseri suç işlediğini belirten tekröre düşen suçluların büyük bir çoğunluğu, alkol kullanan kişilerden oluşmaktadır. Araştırmadan elde edilen bu veriler, tekröre düşen suçluların büyük bir kısmının suç işlemeden önceki hayatlarında alkol veya benzeri maddeler kullandığını göstermektedir⁴²⁷. Alkol veya uyuşturucu madde kullanımı ile çok sayıda suç işlenmesi arasında bir ilişkinin olup olmadığının tespiti için yapılan çapraz karşılaştırmada, üçten fazla sayıda suç işleyenlerin büyük bir kısmının alkol veya uyuşturucu madde

⁴²⁷ Alaska'da yapılan bir araştırmada da benzer sonuçlar çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: **MARTIN**, s. 6.

kullanan kişiler olduğu ve alkol veya uyuşturucu madde kullanımı ile çok sayıda suç işleme arasında ilişki olduğu tespit edilmiştir.

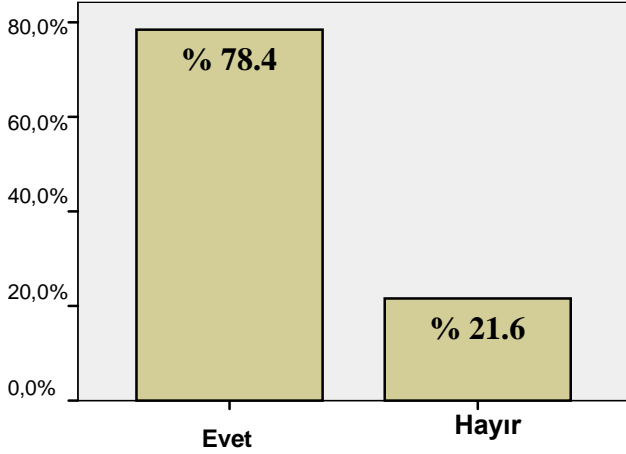
Alkol ve uyuşturucu maddelerin alınması, kişinin suç işlerken cesaretini artırmakta, kişinin ayırt etme yeteneğini önemli oranda azaltmakta veya tamamen ortadan kaldırmakta ve davranışlarda gösterilmesi gereken özen ve dikkatin gösterilememesine sebep olmaktadır. Bu veriler ışığında, alkolün de çok sayıda suç işlenmesinin ve tekrüre düşülmesinin önemli bir sebebi olduğunu ve alkol ve uyuşturucu madde kullanımının azaltılması durumunda suç işleme sayısının ve tekrüre düşülmesinin azalacağı söylenebilir.

Grafik 6. Suç işlemeden önce ailenizde başka suç işleyen kimse var mıydı?

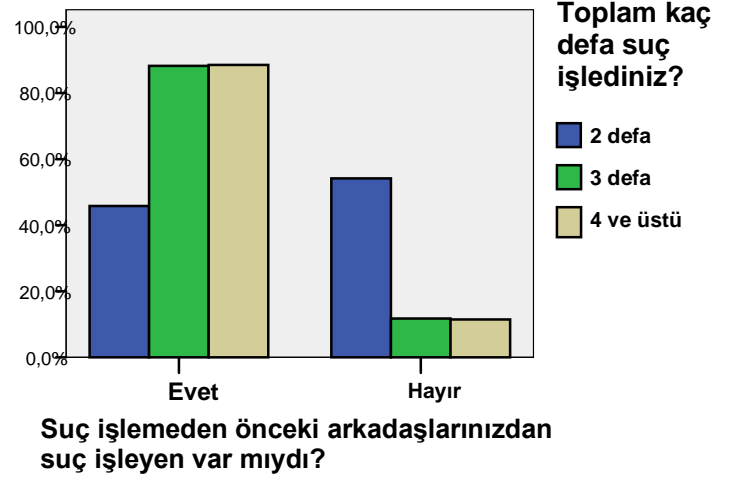

Tekerrüre düşme ve birden fazla suç işleme ile tekrüre düşen kişinin ailesinde daha önce suç işleyen bireylerin bulunması arasında ilişki olup olmadığını ölçmeye yönelik sorduğumuz soruda, tekrüre düşen suçluların % 30.4'ünün ailelerinde suç işleyen başka bireylerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bilgi, suç işleyen aile bireyelerinin cezalandırılmasının diğer aile bireyelerini suç işlemekten alıkoyduğunu göstermektedir. Ancak, bu oran fazla yüksek bir oran olmasa da, aile içinde suç işleyen ve tekrüre düşen bireyelerin olması diğer bireyleri suç işleme konusunda bazı durumlarda daha da cesaretlendirebileceği de bir gerçektir. Çünkü çocuklar, kendilerine model olarak aile bireyelerini seçmektedirler.

Grafik 7. Suç İşlemeden Önce Arkadaşlık Yaptığınız Kişilerden Suç İşleyenler Var mıydı?

Grafik 8. Arkadaş Profili ile Toplam İşlenen Suç Sayısı Arasındaki İlişki

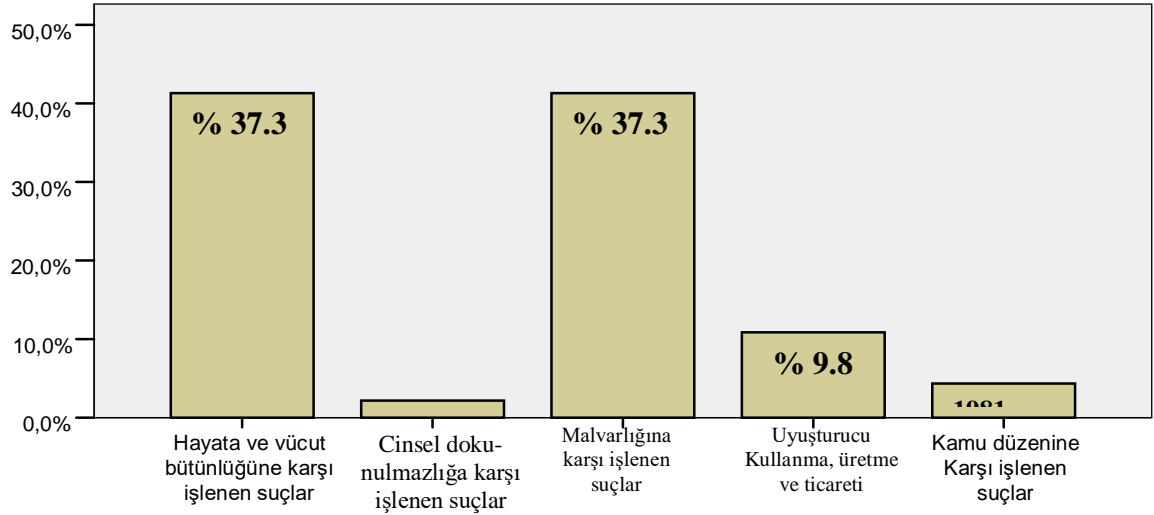
Araştırmada, tekrere düşme ile suç işleyen kişilerle arkadaşlık yapılması arasında ilişki olup olmadığını tespit etmeye yönelik sorduğumuz soruda, tekrere düşen suçluların % 78.4'ünün suç işlemeden önce suç işlemiş kişilerle arkadaşlık yaptığı tespit edilmiştir (Grafik 7). Aynı şekilde, üç veya daha fazla sayıda suç işlemiş suçluların büyük bir kısmının suç işlemeden önce arkadaşlık yaptığı kişilerin suç işleyen kişiler olduğu bilgisine ulaşılmıştır (Grafik 8). Bu bilgi, arkadaş çevresinin suç işlenmesi ve tekrere düşülmesi üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir⁴²⁸.

Kişiler, içinde buldukları arkadaş ortamında kendisini kabul ettirmek ve kendisine saygı duyulmasını sağlamak için arkadaş ortamına ayak uydurmak ve o ortamda başarılı olmak zorundadır. Suç işleyen kişilerin bulunduğu bir arkadaş ortamında da kendini kabul ettirmenin ve kendisine saygı duyulmasını sağlamanın yolu, gözü kara davranmaktan, suç işlemekten korkmadığını göstermekten ve suç işlemekten geçmektedir. Çünkü suç işleyen kişiler nezdinde suç işlemek ve korkmadığını göstermek bir marifet olarak görülmektedir. Cezaevlerinde en çok saygı duyulan suçlular en ağır suçları işleyenlerdir. Bu nedenle, kişi-

⁴²⁸ Benzer sonuçlar için bkz: KIZMAZ, s. 132.

lerin arkadaşlık yaptığı kişilerin nasıl insanlar olduğuna dikkat etmesi ve ailelerin de çocuklarının arkadaş seçimine dikkat etmesi gerekmektedir.

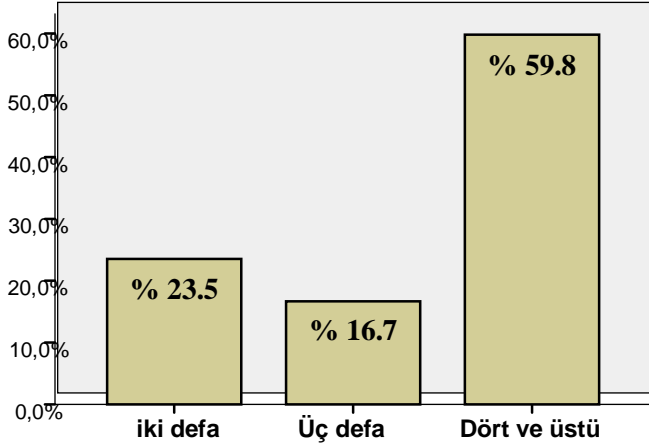
Grafik 9. Hangi Suçtan Dolayı Cezaevinde Bulunuyorsunuz?

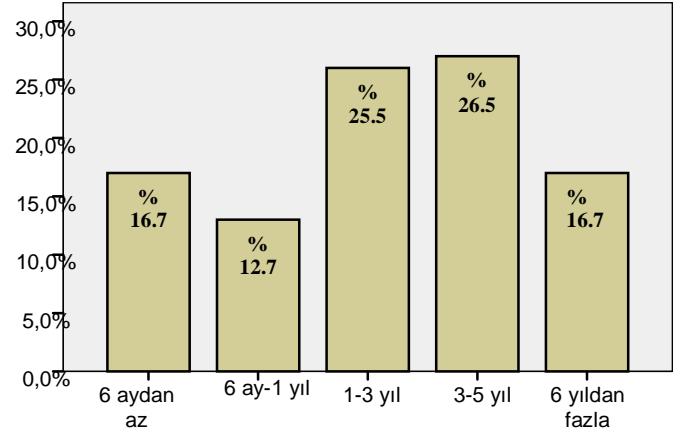
Araştırmada, tekröre düşen suçluların en çok hangi suçları işlediklerini tespit etmek için sorulan bu soruya verilen cevaplardan, % 37.3'ünün hayat ve vücut bütünlüğüne yönelik suçları (adam öldürme ve adam yaralama) işledikleri, % 2'sinin cinsel dokunulmazlığa yönelik suçları (cinsel taciz, cinsel saldırı, cinsel istismar) işledikleri, % 37.3'ünün malvarlığına yönelik suçları (hırsızlık, dolandırıcılık, yağma, karşılıksız çek keşide etme, güveni kötüye kullanma) işlediği, % 9.8'inin uyuşturucu madde kullanma, üretme ve ticareti suçlarını işlediği ve % 3.9'unun ise, kamu düzenine yönelik suçları (orman yakma, kaçakçılık, evrakta sahtecilik, suç işlemek için örgüt kurma) işlediği anlaşılmıştır (Grafik 9). Araştırmanın evrenini oluşturan suçluların büyük bir çoğunluğu, adam öldürme, adam yaralama, hırsızlık ve dolandırıcılık suçlarından dolayı cezaevinde bulunmaktadır.

Bu bilgiler, Türk toplumunda sosyal düzenin bozulduğunu, genel güven hakkının ve adalet duygusunun zedelendiğini göstermektedir. Çünkü, can ve mal güvenliği dokunulmaz kutsal haklardandır. Bu hakların fazlaca ihlal edilmesi, o toplumda bu kutsal hakların yeterince koruma görmediğini, toplumun kendisini güvende hissetmediğini gösterir.

Grafik 10. Şimdiye Kadar Toplam Kaç Defa Suç İşlediniz?

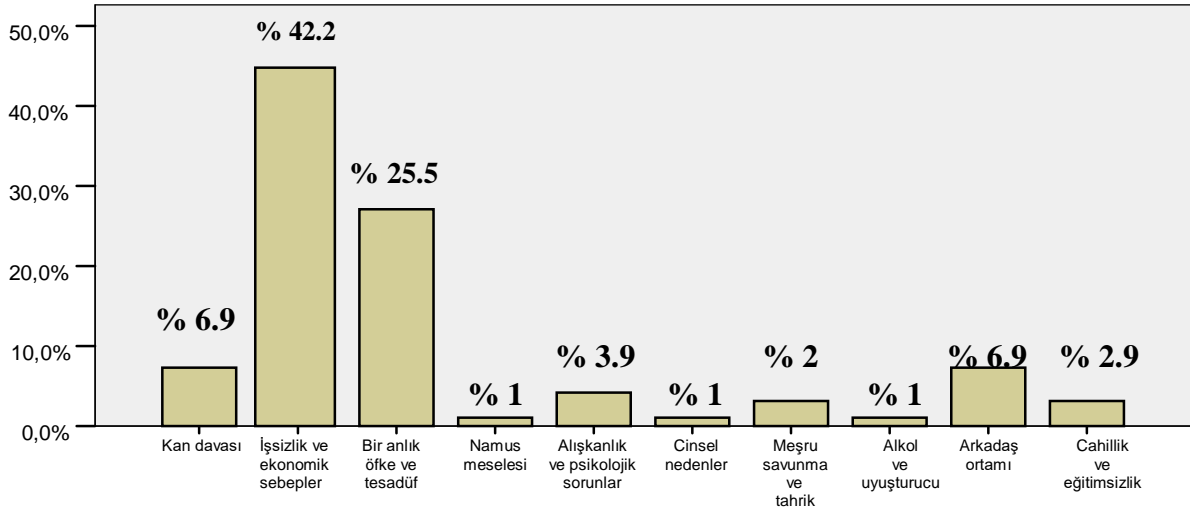
Grafik 11. İlk Suçtan Dolayı Aldığınız Ceza Kesinleştikten Ne Kadar Süre Sonra İkinci Suçu İşlediniz?

Araştırmada, tekerrüre düşen suçluların % 23.5'inin iki defa suç işlediği, % 16.7'sinin üç defa suç işlediği ve % 59,8'inin dört veya daha fazla sayıda suç işlediği tespit edilmiştir (Grafik 10). Ayrıca, araştırmada, tekerrüre düşen suçluların % 16.7'sinin ilk suçun cezası kesinleştikten sonra altı ay dolmadan tekrar suç işlediği, % 12.7'sinin ilk suçun cezası kesinleştikten sonra altı ay ile bir yıl arasında tekrar suç işlediği, % 25.5'inin ilk suçun cezası kesinleştikten sonra bir yıl ile üç yıl arasında tekrar suç işlediği, % 26.5'inin ilk suçun cezası kesinleştikten sonra üç yıl ile beş yıl arasında tekrar suç işlediği ve % 16.7'sinin ilk suçun cezası kesinleştikten sonra altı yıl geçtikten sonra tekrar suç işlediği tespit edilmiştir (Grafik 11).

Bu veriler, tekerrüre düşen suçluların büyük bir kısmının ilk suçtan dolayı cezası kesinleştikten sonra uzun bir süre geçmeden tekrar suç işlediğini, bu kişilerin adeta suç işlemeyi meslek ve alışkanlık haline getirdiklerini göstermektedir. Bu da bu kişilerin işlediği suçlar nedeniyle mahkûm edildikleri cezalarla ıslah olmadıkları, bu cezaların ve cezaevi şartlarının bu kişilerin ıslah edilmesine yetmediğini göstermektedir. Bu nedenle, bu kişilerin bir daha suç işlemesi durumunda daha önce uygulanan suç politikası araçlarından farklı bir suç politikası aracının uygulanması ve uygulanacak suç politikası aracının tekerrüre düşen suçluların kişiliklerine uygun olması gerekmektedir.

Grafik 12. Sizi Suç İşlemeye İten Nedenler Nelerdir?

Tekerrüre düşme ve suç işleme nedenlerini tespit etmeye yönelik olarak mahkumlara yönelttiğimiz bu soruya verilen cevaplar, tekerrüre düşen suçluların % 42.2'sinin işsizlik ve ekonomik sebeplerden, % 25.5'inin bir anlık öfke ve tesadüfi sebeplerle, % 6.9'unun kan davası sebebiyle ve % 6.9'unun da arkadaş ortamından kaynaklanan sebeplerle suç işlediğini ve tekerrüre düştüğünü göstermiştir (Grafik 12). Daha önceki araştırmalar⁴²⁹ gibi bu araştırma da, suç işlenmesinin ve tekerrürün en büyük ve en önemli nedeninin işsizlik ve ekonomik sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır.

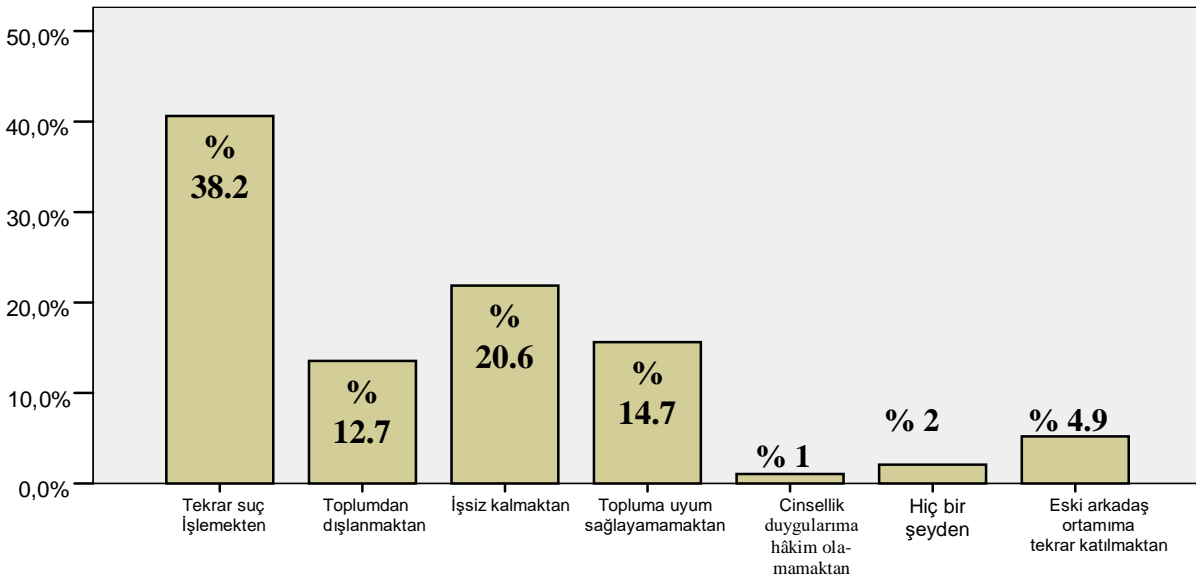
Gerçekten işsizlik ve yoksulluk, kişilerin gelişimleri üzerinde, suç işleme ve tekerrüre düşülmesinde önemli etkileri olan iki faktördür. Çünkü, işi olamayan ve ekonomik ihtiyaçlarını yasal yollardan karşılayamayan kişiler bu ihtiyaçlarını yasal olamayan yollardan karşılama çabası içine girerler. İş sahibi olan ve büyük ekonomik sıkıntısı olmayan kişiler daha huzurlu ve kendisi ve çevresiyle barışık olan, zamanının ve enerjisinin büyük bir bölümünü işinde çalışarak tüketen kişilerdir. Böyle kişiler, işini ve huzurunu kaybetmemek, işindeki ve çevresindeki saygınlığını kaybetmemek için suç işlemekten mümkün merteye kaçınacaklardır.

Ayrıca tekerrürün önemli bir nedeni de işlediği suçun cezasını çektikten sonra tahliye olan kişilerin, sabıkalı olması nedeniyle kolay kolay iş bulamamasıdır. Böyle kişiler, düştükleri

⁴²⁹ KIZMAZ, s. 131-141.

ekonomik sıkıntılardan kurtulmak için tekrar suç işleyerek ya yasadışı yollarla ekonomik sorunlarını gidermekte ya da yakalanarak tekrar cezaevine dönmektedir. Ülkemizde eski hükümlülere tahliye sonrası dönemde iş imkanları sağlamak için Denetimli Serbestlik ve Yardım Kurulları kurulmuştur. Ancak, önemli bir misyon yüklenmiş olan bu kurullar, üç yıl gibi kısa bir süre önce kurulmuş olmaları, ekonomik kaynakların yetersiz olması ve mahkûmların cezaevinde hiçbir iş yapmadan yatmaya ve tüm maddi ihtiyaçlarının ücretsiz ayağına gelmesine alışmış olması gibi nedenlerle yüklenmiş oldukları görevleri tam olarak yerine getirememektedir⁴³⁰. Bu nedenlerle bir toplumda işsizlik ve ekonomik sorunlar çözülmediği sürece, suç işlenmesinin önlenmesi ve suçluların ıslahı konularında önemli bir başarının sağlanması mümkün değildir.

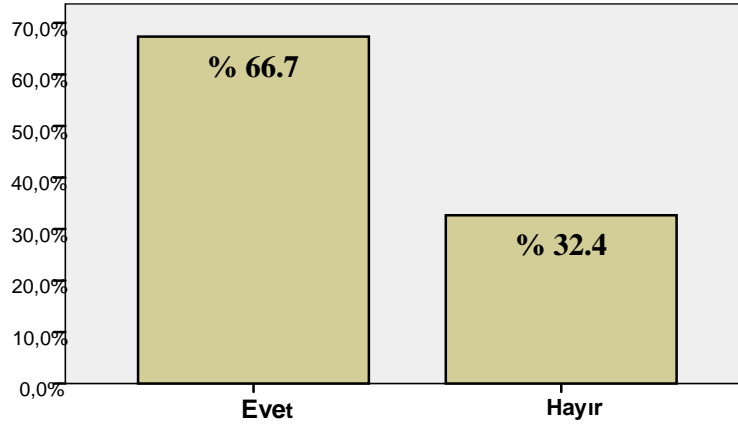
Grafik 13. Tahliye Olduktan Sonra En Çok Neyden Korkuyorsunuz?

Tekerrüre düşen suçlulara tahliye olduktan sonra en çok neyden korktuklarını sorduğumuzda, % 38.2'si tekrar suç işlemekten, % 20.6'sı işsiz kalmaktan, % 12.7'si toplumdan dışlanmaktan, % 14.7'si topluma uyum sağlayamamaktan ve % 4.9'u eski arkadaş ortamına tekrar dönmekten korktuğunu beyan etmiştir (Grafik 13).

⁴³⁰ Bu bilgiler, 10.07.2007 tarihinde Afyonkarahisar Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezi Şube Müdürlüğünden elden alınmıştır.

Grafik 14. İşlediğiniz Suçtan Dolayı Size Verilen Cezanın ve Cezaevi Şartlarının Bir Daha Suç İşlemenizi Engellemeye Yeteceğini Düşünüyor musunuz?

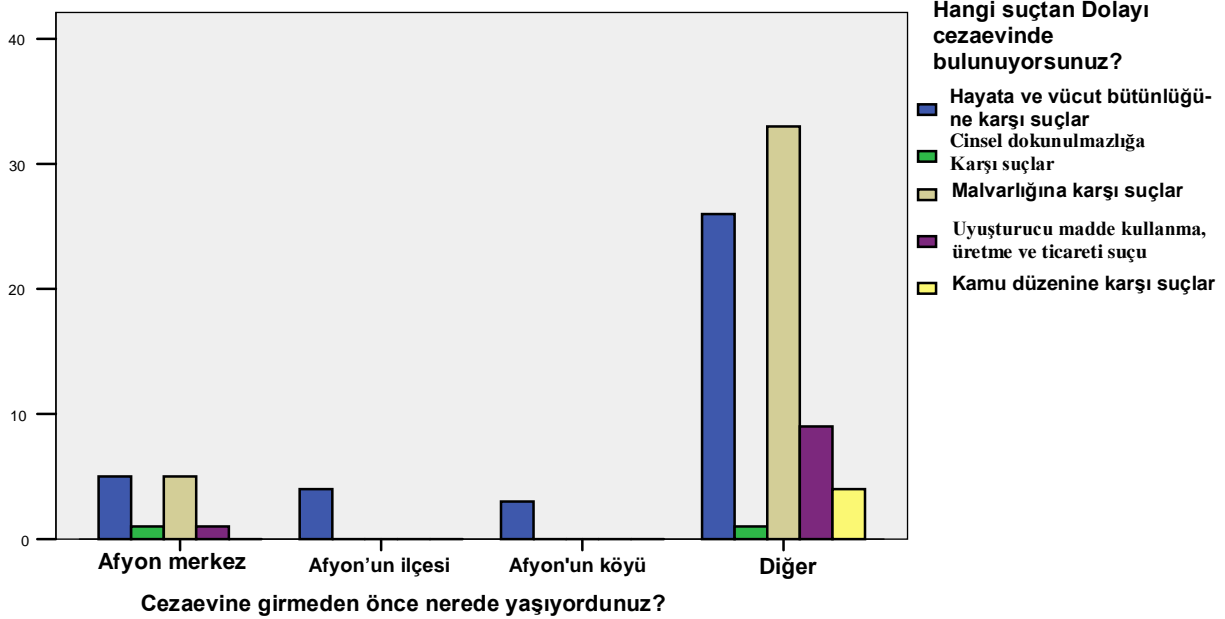
Cezanın ve cezaevlerinin en önemli amaçlarında biri de suç işleyen kişilerin ıslah edilerek tekrar topluma kazandırılmasıdır. Bu nedenle, gerek cezaların türü ve niteliği gerekse cezaevlerinin yapısı ve işleyiş düzeni suçluların ıslahı ve topluma kazandırılması için elverişli olmalıdır. Ülkemizde, D tipi ve F tipi yüksek güvenlikli ceza infaz kurumları hariç diğer ceza infaz kurumları 6, 8, 10 ve 14 kişilik koğuşlardan oluşan kurumlardır. Ayrıca bu ceza infaz kurumlarında bulunan koğuşlar 6, 8, 10, 14 kişilik olmasına rağmen, bu kurumlarda kapasitenin üstünde tutuklu ve hükümlü bulunduğundan bu sayılar iki katına kadar çıkabilmektedir. Örneğin, Afyon E Tipi Kapalı Cezaevinin kapasitesi 500 kişi iken, tutuklu ve hükümlü sayısının fazla olması nedeniyle 28 Mayıs 2008 tarihi itibarıyla 700 civarında tutuklu ve hükümlü kalmaktadır. Cezaevlerinde çok sayıda mahkûmun bir arada kalması, mahkûmlar arasında etkileşimin daha fazla olmasına ve mahkûmların ıslah edilememesine sebep olmaktadır. Ayrıca, cezaevlerinde mahkûmların ıslahına ve topluma kazandırılmasına yönelik yapılan meslek edindirme kurslarına, eğitim çalışmalarına ve benzeri çalışmalara katılım zorunlu olmadığından bu çalışmalara katılım çok az olmaktadır⁴³¹. Bu da mahkûmların ıslah edilmesine ve topluma yeniden kazandırılmasına yönelik yapılan çalışmaların etkisiz kalmasına sebep olmaktadır.

Araştırmanın önemli amaçlarından biri olan ‘cezaların ve cezaevlerinin tekerrüre düşen ve birden fazla suç işleyen suçlular için ne kadar caydırıcı olduğu veya ıslah edici olduğu’nu tespit etmek için sorduğumuz bu soruya, suçluların % 66.7’si cezaların ve cezaevi şartlarının

⁴³¹ Bu bilgiler 28. Mayıs 2008 tarihinde Afyon E Tipi Kapalı Cezaevi yönetici ve öğretmenlerinden elden alınmıştır.

kendilerini bir daha suç işlemekten alıkoyacak derecede caydırıcı olduğunu ifade etmiştir. Ancak, bu beyanlara rağmen bu kişiler, birçok kez suç işlemiştir. Mahkûmların beyanları ile işledikleri suç sayıları arasında tutarlılık bulunmadığından, verilen celaların ve cezaevi şartlarının suçluları ıslah ettiği söylenemez⁴³².

Grafik 15. İkamet Edilen Yer ve İşlenen Suç Türü Arasındaki İlişki

Araştırmada, tekerrüre düşen katılımcıların suç işlemekten önce ikamet edilen yer ile işlenen suç türü arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu tespit etmek için bu iki soruya verilen cevaplar çapraz karşılaştırıldı. Sonuçta, Afyonkarahisar il merkezinde ikamet edenlerin Afyonkarahisar'ın kırsal alanlarında ikamet edenlere göre suç işleme çeşitliliğinin daha fazla olduğu görülmüştür (Grafik 15). Afyonkarahisar'ın kırsal alanlarında ikamet eden suçluların sadece adam öldürme ve adam yaralama suçlarını işledikleri ve diğer suç türlerinden hiç birini işlemedikleri görülmüştür. Yine, Afyonkarahisar ilinde ikamet ettiğini belirten suçlulardan, malvarlığına yönelik suçları (hırsızlık, dolandırıcılık, yağma, karşılıksız çek keşide etmek) işleyenlerin tamamının il merkezinde ikamet ettiği tespit edilmiştir.

⁴³² İtalya'da "cezaevi şartlarının tekerrür üzerindeki etkisi" konusunda yapılan bir araştırmada da cezaevi şartlarının ve cezaların tekerrürü ve tahliye sonrası tekrar suç işlenmesini engellemekte yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. **Franco DRAGO, Roberto GALBIATI, Pietro VERTOVA**, "Prison Condition and Recidivism", İZA Discussion Paper No: 3395, March 2008, s. 16-17.

Afyonkarahisar'ın kırsal bölgelerinde mal varlığına yönelik suçlardan tekrerrüye düşen kimsenin olmaması, kırsal bölgelerde sosyal ilişkilerin güçlü olması, ekonomik ilişkilerin az olması ve hırsızlık ve dolandırıcılık gibi suçları işleyenlerin toplumdan dışlanması gibi nedenler etkili olmuştur. Ancak, kırsal bölgelerde ikamet edenlerin tamamının adam öldürmekten veya adam yaralamaktan tekrerrüye düşmesi dikkat çekicidir.

İl merkezinde işlenen suç sayısı ve suç çeşitliliğinin fazla olması, hızlı şehirleşmenin getirmiş olduğu sonuçlardır. Özellikle, şehirlerde sosyal ilişkilerin kırsal bölgelere göre daha zayıf olması, ekonomik ilişkilerin ve uyumsuzlukların daha fazla olması ve işsizlik ve ekonomik sıkıntıların daha fazla olması gibi nedenler, şehir merkezlerinde suç işleme sayısının, tekrerrür sayısının ve işlenen suç çeşitliliğinin artmasına sebep olmaktadır.

3. Değerlendirme

Toplumun huzur ve güvenliğinin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi için, cezaların ve cezaların infazının suçları önleyici ve suçluları ıslah edici olması gerekir. Bunun için de, doğru ve etkili suç ve ceza politikalarının seçilmiş olması gerekir. İnsanların, toplumların ve devlet yapılarının birbirinden farklı olması nedeniyle her topluma uygun olacak tek bir suç ve ceza politikasının varlığı mümkün değildir. Bir toplumda doğru ve etkili suç ve ceza politikalarının tespit edilebilmesi için, öncelikle, o toplumdaki suç ve suçlu profiline çıkarılarak, suç işlenmesinin nedenlerinin iyi tespit edilmiş olması gerekir. Ancak, bu şekilde suç işlenmesinin engellenmesi ve suçluların ıslah edilmesi başarılabilir.

Sonuç olarak, yapılan araştırmada, kesinleşmiş ceza mahkûmiyetlerini çekip tahliye olan kişilerin önemli bir kısmının tekrar suç işleyerek cezaevine döndükleri⁴³³ ve tekrerrüye düşülmesinde ve birden çok sayıda suç işlenmesinde, eğitim düzeyinin düşüklüğü, yaş küçüklüğü, işsizlik ve ekonomik sorunlar, arkadaş ortamı ve alkol kullanımı gibi nedenlerin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu veriler, araştırmanın hipoteziyle de örtüşmektedir. Bu nedenle, ülkemizde suç işlenmesinin önlenmesi ve suçluların ıslah edilebilmesi için belirttiğimiz sebeplerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

⁴³³ Colorado Eyaleti'nde yapılan bir araştırmada da 2002 yılında cezaevinden tahliye olan erkeklerin % 50'sinin ve bayanların % 47.4'ünün; 2003 yılında tahliye olanların ise, erkeklerin % 50.1'inin ve bayanların % 49.8'inin 5 yıl içinde tekrar suç işleyerek cezaevine döndüğü tespit edilmiştir. **Kristi ROSTEN, Bonnie BARR, Kim MERSMAN, Recidivism and Cumulative Return Rates Calender Year Releases from 1998 through 2005**, Colorado Department of Correstions, November 20007, s. 3.

B) VERGİSEL KABAHATLERDE TEKERRÜRE İLİŞKİN ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ

Vergisel kabahatleri işleyen mükelleflerin espitine yönelik yapılan ankette, şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Katılımcılar Hakkında Bilgiler

Bu başlık altında, ankete katılan mükelleflerin hangi vergi mükellefi olduğu, kaç yıldır vergi mükellefi oldukları ve yıllık ne kadar vergi ödediklerine ilişkin bilgiler incelenecektir.

Tablo 4. Vergisel Kabahatlerde Tekerrür Konusunda Yapılan Ankete Katılanlar Hakkında Bilgiler

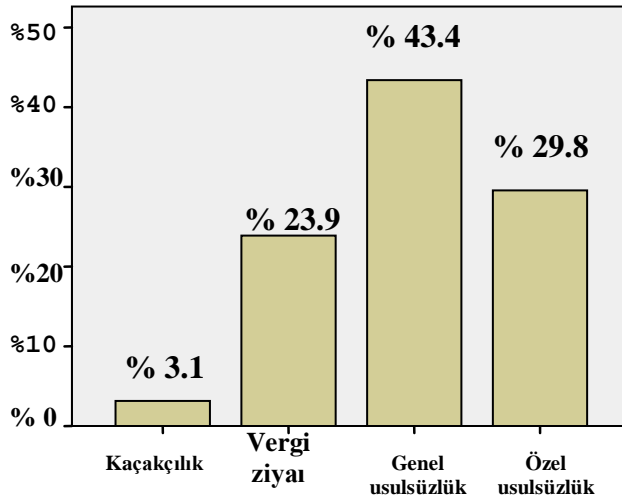
Değişken	Tanımlayıcı İstatistik	Sayı	Sıklık %
Hangi vergi mükellefi olduğu	Gelir vergisi mükellefi	439	68.7
	Kurumlar vergisi mükellefi	179	28
Kaç yıllık vergi mükellefi olduğu	1-5 yıl	174	27.2
	6-10 yıl	170	26.6
	11-20 yıl	184	28.8
	20 yıldan fazla	103	16.1
Yıllık ödenen vergi miktarı	1.000 YTL'den az	117	18.3
	1.000 – 2.500 YTL	151	23.6
	2.501 – 10.000 YTL	153	23.9
	10.000 – 25.000 YTL	127	19.9
	25.000 YTL'den fazla	78	12.2

Tablo 4'te görüldüğü gibi, araştırmaya katılan mükelleflerinin büyük çoğunluğunu (% 68.7) gelir vergisi mükellefleri oluşturmaktadır. Katılımcıların % 72.8'i beş yıl ve daha uzun süreden beri vergi mükellefi olan kişilerden oluşmaktayken; % 67.9'u küçük boyuttaki işletmelerin sahiplerinden, % 32.1'i ise, orta büyüklükteki işletme sahiplerinden oluşmaktadır.

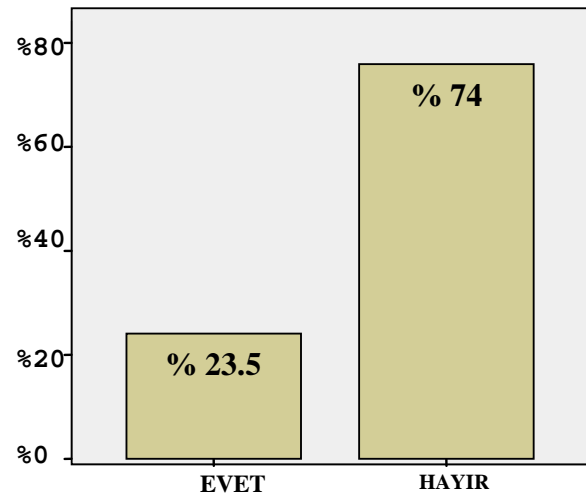
2. Araştırma Bulguları ve Bulguların Analizi

Bu başlık altında, yapılan araştırmada tekerrüre ilişkin elde edilen bilgiler ortaya konulacak ve bunlara ilişkin değerlendirme ve analizler yapılacaktır.

Grafik 16. Size Hangi Vergi Cezası Kesildi?

Grafik 17. Size Hiç Vergi Cezası Kesildi Mi?

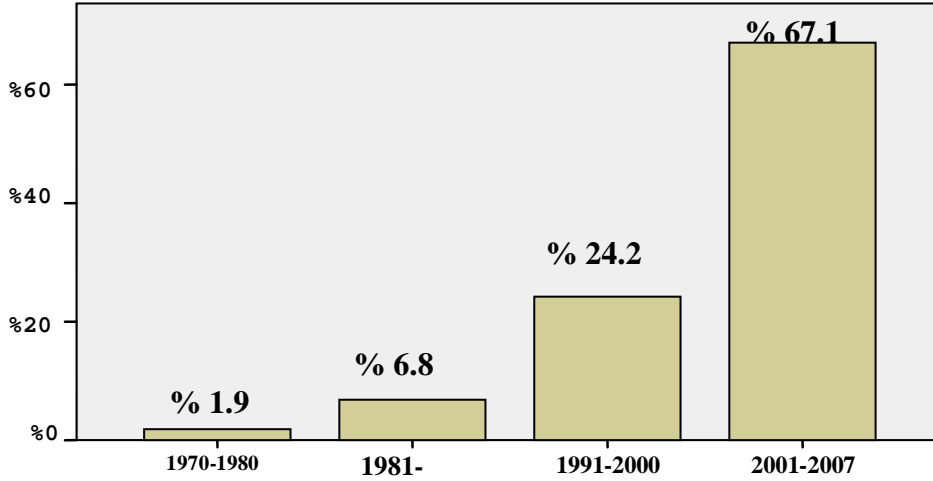
Araştırmaya katılan mükelleflerin % 23.5'i vergi mükellefi olduğu süre boyunca en az bir defa kendisine vergi cezası kesildiğini beyan ederken; mükelleflerin % 74'ü vergi mükellefi olduğu süre boyunca kendisine hiç vergi cezası kesilmediğini beyan etmiştir (Grafik 17).

Bu bilgiler, araştırmaya katılan vergi mükelleflerinin büyük birçoğunluğuna hiç vergi cezası kesilmediğini ortaya koymaktadır. Bu durumun nedeni, ya Afyonkarahisar'daki vergi mükelleflerinin şekli ve maddi vergisel ödevlerini tam olarak yerine getirmesi ya da vergi idaresinin gerekli denetimleri yapmamasıdır. Mükelleflerin % 45'inin hiç vergi denetimine tabi tutulmadığı bilgisini gözönünde bulundurulduğunda, bu durumun nedeni büyük ölçüde anlaşılacaktır.

Araştırmaya katılan ve kendisine vergi cezası kesildiğini beyan eden mükelleflerin % 3.1'i kaçakçılık cezası, % 23.9'u vergi ziyat cezası, % 43.4'ü genel usulsüzlük cezası ve % 29.8'i kendisine özel usulsüzlük cezası kesildiğini beyan etmiştir (Grafik 16). Bu bilgi-

ler, vergi cezası kesilenlerin % 70.2'sine usulsüzlük cezaları kesildiğini göstermektedir. Bu da, kesilen cezaların büyük bir bölümünün usule ilişkin vergi ödevlerinin yerine getirilmesi nedeniyle kesildiğini ortaya koymaktadır.

Grafik 18. Hangi Yıllarda Size Vergi Cezası Kesildi?

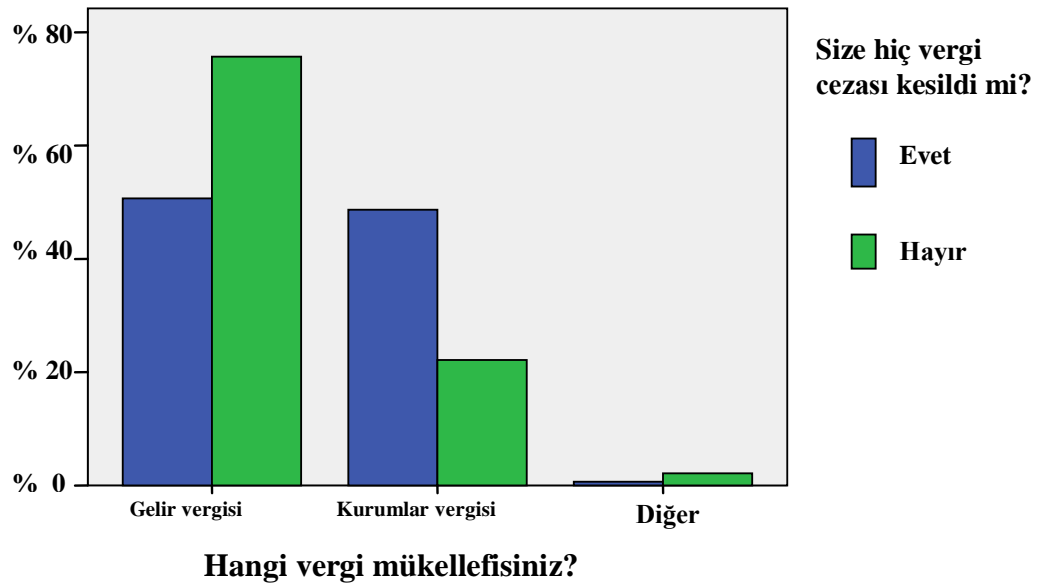

Araştırmaya katılan mükelleflerden kendisine vergi cezası kesildiğini beyan edenlerin % 1.9'u 1970-1980 yılları arasında, % 6.8'i 1981-1990 yılları arasında, % 24.2'si 1991-2000 yılları arasında ve % 67.1'i 2001-2007 yılları arasında kendisine vergi cezası kesildiğini beyan etmiştir (Grafik 18).

Bu bilgiler, kendisine ceza kesildiğini beyan eden mükelleflerin % 67.1'inin vergisel kabahat işlemekten tekrüre düştüğünü göstermektedir. Oldukça yüksek olan bu oranın en önemli sebebi olarak vergi oranlarının çok yüksek olması gösterilmektedir. Bunun yanında vergisel kabahat işleyenlerin tespit edilmesi durumunda, ceza kesilmesine rağmen, uzlaşma ve cezalarda indirimle gidildiğinden bu cezaların tamamına yakın bir kısmı silinmektedir. Bu uygulamalarda vergisel kabahatlerin çekinilmeden işlenmesine ve mükelleflerin sık sık vergisel kabahatlerde tekrüre düşmesine sebep olmaktadır.

Bu nedenle, vergisel kabahatlerde tekrüre düşme oranlarını azaltmak için, vergi denetimlerinin sıklaştırılması ve uzlaşma ve cezalarda indirim gibi yollarla cezaların örtülü olarak affedilmesinden vaz geçilmesi gerekmektedir.

Grafik 19. Mükellef Olunan Vergi Türü İle Vergisel Kabahat İşlenmesi Arasındaki İlişki

Katılımcıların verdiği cevaplardan, kurumlar vergisi mükelleflerinin gelir vergisi mükelleflerine göre daha çok vergisel kabahat işlediği tespit edilmiştir. Şöyleki, katılımcıların % 68.7'si gelir vergisi mükellefi, % 28'i ise, kurumlar vergisi mükellefi olmasına rağmen; her iki vergi türünün mükellefleri de aynı oranda vergisel kabahat işlemiştir.

3. Değerlendirme

Yapılan araştırmada, araştırmaya katılanların % 23.5'ine vergi cezası kesildiği ve bu mükelleflerin % 67.1'inin vergisel kabahat işlemekten tekrüre düştüğü tespit edilmiştir. Bu da, vergi denetimine tabi tutulan ve vergi cezası kesilenlerin büyük bir çoğunluğunun tekrüre düştüğünü göstermektedir. Yıllardır vergi mükellefi olan katılımcıların, sadece % 45'inin denetime tabi tutulduğu ve denetime tabi tutulanların da yaklaşık yarısına ceza ke-

sildiği gerçeği gözönünde bulundurduğunda, vergi denetiminin gereği gibi yapılması durumunda daha çok sayıda ceza kesilmiş olacağı ve buna bağlı olarak daha çok kişinin vergisel kabahat işlemekten tekerrüre düşmüş olduğu ortaya çıkacaktır. Türkiye’de vergi oranlarının ve alınan vergi türünün çok fazla olması, vergi idaresince denetimlerin gerekli sıklıkta yapılmaması ve uzlaşma ve cezalarda indirim gibi yollarla, ender de olsa kesilen vergi cezalarının büyük bir kısmının silinmesi, vergisel kabahatlerin daha kolay işlenmesine ve işlenen vergisel kabahatlerin tespit edilememesine sebep olmaktadır. Belirtilen nedenlerin ortadan kaldırılması, işlenen vergisel kabahatlerin tespit edilmesini sağlayacağı gibi, vergisel kabahatlerin işlenmesini de azaltacaktır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Suç işleyerek toplumun huzur ve barışını bozan, toplumda ve bireylerde güvensizlik ve endişe oluşmasına sebep olan ve devletin koymuş olduğu kanunları ihlal ederek devlet iktidarına karşı gelen kişilerin, bu fiillerinden dolayı cezalandırılarak hem ıstırap çektirilmesi hem de topluma örneklik teşkil etmesi, bir daha suç işlememeleri için ıslah edilmeleri ve toplumun korunması için bu kişilerin toplum dışına çıkarılması suç politikasının temel amacıdır. Ancak, suç işleyen kişilerin işledikleri suç sayılarının, kişilik ve psikolojik yapılarının, suç işleme nedenlerinin birbirinden farklı olması, bu kişiler için farklı suç politikası araçlarının kullanılmasını zorunlu kılmaktadır.

Suç işleyip bu suçtan aldığı ceza kesinleştikten sonra, tekrar suç işleyen kişinin durumu olarak tanımlanan tekerrür kurumu da, suç politikasının suç işlenmesinin önlenmesi ve suçluların ıslah edilmesi için kullandığı bir araçtır. Tekerrüre düşen kişiler, işledikleri fiillerin suç oluşturduğu mahkemece tespit edilmiş ve bu nedenle hakkında kesilen ceza kesinleşmesine rağmen tekrar suç işleyen kişilerdir. Böyle kişiler, önceki suçtan dolayı hakkında kesinleşmiş ceza bulunmasına rağmen tekrar suç işleyerek, kesilen cezadan ders çıkarmadığını, toplumun huzur ve barışını bozmada ısrarcı olduğunu ve toplumun güvenliği ve devletin iktidarı için ağır tehlike oluşturduğunu fiilleriyle ifade etmektedir. İşte, ilk defa suç işleyenler için uygulanan suç politikası araçlarıyla ıslah olmayan ve suç işlemleri engellenemeyen tekerrüre düşmüş suçlular için uygulanmak üzere, suç politikası aracı olarak tekerrür kurumu kabul edilmiştir. Bu suç politikası aracı, içeriği, kapsamı, uygulanma şekli ve şartları birbirinde farklılık arz etse de, tarihin hemen hemen her döneminde ve devletlerin büyük birçoğunda fiili veya teorik olarak kabul edilmiş ve tekerrüre düşenlere uygulanmıştır.

Tekerrür kurumunun varlık gerekçesi olarak genellikle, önceki suçun cezasının kişiyi ıslah etmeye yetmediği (cezanın yetersizliği teorisi), kişinin önceki cezadan ders almayarak tekrar suç işlemesinin suç işleme iradesini ağırlaştırdığı ve kişinin tekrar suç işleyerek psiko-sosyal sorunları olduğunu ve özel bir rehabilitasyon programına tabi tutulması gerektiği (pozitivist teori) düşüncelerine dayandırılmaktadır. Tekerrüre düşen suçlulara na-

sıl bir yaptırım uygulanacağı, tekerrürün varlığını açıklayan teorilerden hangisinin kabul edildiğine göre değişmektedir. Genel olarak tekerrüre düşen suçlulara, şu yaptırımlardan biri veya bir kaçını birlikte uygulanmaktadır;

- Sonraki suçun cezasının artırılması,
- Sonraki suçun cezasının türünün değiştirilmesi,
- Sonraki suçun cezasına başka bir ceza eklenmesi,
- Sonraki suçun cezasının infazının değiştirilmesi veya ağırlaştırılması,
- Tekerrüre düşen kişiye, psikolojik ve sosyolojik destek sağlanması,
- Tekerrüre düşen kişiye, eğitim olanaklarının ve meslek edinme imkanlarının sağlanması.

Türk Ceza Hukuku'nda ve Vergi Ceza Hukuku'nda da tekerrüre düşen inatçı suçlularla mücadele etmek için suç politikası aracı olarak, tekerrür kurumu kabul edilmiştir.

Tekrar suç işleyen kişilerin ıslah edilmesine ve topluma yeniden kazandırılmasına özel önem veren ve genel, varsayılan, süreli, milli ve zorunlu tekerrür sistemini kabul eden Türk Ceza Kanunu; tekerrürü, cezanın ağırlaştırılması sebebi olarak kabul etmemiş, cezalardan ağır olanın, özel infaz rejiminin ve infaz sonrası denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması sebebi olarak kabul etmiştir. TCK'nın benimsemiş olduğu tekerrür sistemine göre, tekrar suç işlemiş kişilerin ıslahı için şu tedbirlere başvurulmaktadır;

- Kişi, tekrar suç işleyerek toplum için potansiyel tehlike oluşturduğu için, sonraki suç için seçimlik ceza öngörülmüşse, bu cezalardan ağır olanın uygulanarak kişinin daha fazla ıstıraba ve yoksunluklara tabi tutulması,
- Kişinin, sonradan işlediği suçun cezasının, tekerrüre düşenlere özgü infaz rejimine göre çektirilmesi. Bu özel infaz rejimi sayesinde, tekerrüre düşenlerin sonraki suçtan dolayı infaz kurumunda geçireceği süre, ilk defa suç işleyenlere göre daha uzun olacaktır. Böylece, tekerrüre düşen kişi daha uzun süre ceza infaz kurumunda kalacak ve toplum, daha uzun süre bu tür suçlulara karşı korunmuş olacaktır.
- Tekerrüre düşenlerin oda sisteminin uygulandığı modern ceza infaz kurumlarında cezalarını çekmeleri sağlanarak, ceza infaz kurumlarının bir suçlu üretme merkezi olması engellenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, ceza infaz kurumlarında öğretmen,

sosyolog ve psikolog bulundurulurarak, hükümlülere psikolojik ve sosyolojik yönden destek sağlanması hedeflenmektedir.

- İkinci defa tekerrüre düşenlerin koşullu salıverilmeden yararlanamaması.
- Tekerrüre düşen kişiler hakkında, cezanın infazından sonra bir ila beş yıl arasında değişen sürede denetimli serbestlik tedbirinin uygulanması. Denetimli serbestlik tedbirinin uygulandığı sürede, Denetimli Serbestlik ve Yardım Kurulları'nca tekerrüre düşen kişiye rehberlik edilerek bu kişinin, tekrar topluma uyum sağlamasının, iş bulmasının, çocukların eğitim hayatını sürdürmesinin sağlanmasına ve tekrar suç işlemesinin önlenmesine çalışılır.

Kısacası, ceza kanunumuz tekerrüre kurumuyla, tekerrüre düşenlerin daha uzun süre infaz kurumunda kalmasını düzenleyerek, hem bu kişileri daha fazla yoksunluğa tabi tutmayı hem de toplumu bu kişilere karşı daha uzun süre korumayı hedeflemiştir. Ayrıca, tekerrüre düşen kişilere hem infaz süresince psikolojik ve sosyolojik yönden destek sağlanmasını hem de infaz sonrası denetimli serbestlik tedbiriyle kişilere rehberlik edilmesini düzenlemiştir.

Bu amaçla, son yıllarda ülkemizde çok sayıda modern ve yüksek güvenliikli ceza infaz kurumu inşa edilmiş, koğuş sistemi uygulanan eski ceza infaz kurumlarının bir kısmı kapatılmış bir kısmı da oda sistemine dönüştürülmüştür. Ayrıca, hükümlülerin, belirli meslekleri edinmeleri için iş atölyeleri ve meslek edindirme kursları açılmış ve isteyenlere eğitim hayatına başlama veya yarım kalan eğitim hayatını sürdürme imkanı sağlanmıştır. Yaptığımız araştırmada da, tekerrüre düşen hükümlülerin bir kısmının açık öğretimde ilk, orta ve yüksek öğrenimlerine devam ettiği tespit edilmiştir. Bunların yanında, infaz sonrası süreçte tekerrüre düşen mahkûmların tekrar topluma uyum sağlamaları, iş bulmaları ve yarım kalan eğitim hayatlarını tamamlamaları için bunlara rehberlik edilmesi, bunların denetlenmesi ve bunlar hakkında rapor düzenlenmesi için Denetimli Serbestlik ve Yardım Kurulları oluşturulmuştur. Bu kurullar, Adalet Bakanlığı bünyesinde, merkez ve taşra teşkilatı olarak örgütlenmiştir. İşletildiğinde çok yararlı olacağını düşündüğümüz bu kurulların, yüklendiği misyonu hakkıyla yerine getirmesi için daha fazla ekonomik kaynağa ve nitelikli personele ihtiyaç duyulmaktadır. 2005 yılında kurulan bu kurulların, çalışma sonuçları hakkında olumlu ya da olumsuz bir düşünce ileri sürmek için daha erken olduğunu, önümüzdeki yıl-

larda daha somut veri ve sonuçlar üzerinden daha tutarlı eleştiriler yapılabileceğini düşünüyoruz.

TCK'nın benimsediği tekerrür sisteminin, yürürlükten kaldırılan TCK'nın benimsemiş olduğu tekerrür sisteminden daha çağdaş, uygulanmasının daha kolay, şartlarının te reddüde yer bırakmayacak şekilde net ve mahkûmları cezalandırmaktan çok ıslah etmeyi ve topluma kazandırmayı ön planda tutmuş olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ancak, koşullu salıverilme süresinde uygulanan denetimli serbestlik tedbirine uyulmaması durumunda, koşullu salıverilme kararının geri alınarak yaptırıma bağlanmış olmasına rağmen, tekerrüre düşmüş kişilere cezanın tamamen infazından sonra uygulanacak denetimli serbestlik tedbirine uyulmaması durumunda, nasıl bir yaptırım uygulanacağını düzenlenmemiş olması, TCK'nın tekerrür düzenlemesine getirilebilecek en önemli eleştiridir. Bu eksiğin de giderilmesi durumunda, TCK'nın getirmiş olduğu tekerrür düzenlemesinin Türkiye şartları bakımından oldukça yerinde ve iyi bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Vergi suçları için TCK'nın tekerrür hükümlerinin uygulanmasını benimsemiş olan Vergi Ceza Hukuku, vergisel kabahatler için TCK'dan farklı bir tekerrür düzenlemesini benimsemiştir. Vergilerin, devletin ve kamu hizmetlerinin aksamadan yürütülebilmesi için büyük önem taşıması karşısında yasa koyucu, TCK'dan farklı olarak vergisel kabahatler için de tekerrür kurumunu kabul etmiştir.

Vergisel kabahatler için genel, süreli, varsayılan ve zorunlu tekerrür sistemini kabul eden VUK, TCK'dan farklı olarak tekerrür, sonraki kabahatin cezasını ağırlaştırıcı sebep olarak kabul etmiştir. Buna göre, vergisel kabahatlerde tekerrüre düşülmesi durumunda, sonraki kabahatin cezası kanunda belirtilen oranlarda artırılmaktadır. Ancak, VUK'da düzenlenmiş olan tekerrür kurumu, şartları ve uygulama kapsamı açısından önemli belirsizlikler taşımaktadır. Bu belirsizliklerin başlıcaları;

- Tekerrür hükmünün düzenlendiği VUK'un 339'uncu maddesindeki 'usulsüzlük' kavramının, bütün usulsüzlükleri kapsayıp kapsamadığı,
- Tekerrür hükümlerinin uygulanabilmesi için, önceki vergisel kabahatin cezası kesinleştikten sonra yeni bir vergisel kabahatin mi işlenmesi gerektiği yoksa, önceki cezanın kesinleşmesinden önce işlenmiş olsa dahi bir vergisel kabahat dolayısıyla yeni bir cezanın kesilmesinin yeterli olduğu,

- Önceki vergisel kabahatin cezasının kesinleştiği tarihten, izleyen takvim yılına kadar geçecek sürede yeni bir vergisel kabahat cezasının kesilmesi durumunda tekkerrür hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı, gibi.

Bu belirsizlikler, gerek doktrinde gerekse de uygulamada farklı düşüncelere ve uygulamalara sebep olmaktadır. Bu nedenle yasa koyucunun, bu belirsizlikleri ortadan kaldıracak şekilde VUK'daki tekkerrür hükmünü yeniden düzenlemesi gerektiğini düşünüyoruz.

Tekkerrüre düşülmesinin nedenlerini ve tekkerrüre düşen suçluların kişisel özelliklerini belirlemek amacıyla, Afyon E Tipi Cezaevinde hükümlü bulunan ve tekkerrüre düşmüş olan 102 hükümlü üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bilgilerden tekkerrüre düşülmesinde ve çok sayıda suç işlenmesinde, yaş küçüklüğü, eğitim düzeyinin düşüklüğü, işsizlik ve ekonomik sorunlar, aile ve arkadaş ortamı ve alkol kullanımı gibi nedenlerin önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Tespit edilen bu nedenlerin göz önünde bulundurulması, tekkerrürle ve suçla mücadelede önemli katkılar sağlayacaktır.

Araştırmada elde edilen verilerden yaş küçüklüğünün tekkerrüre düşülmesinde ve çok sayıda suç işlenmesinde önemli etkisi olduğu belirlenmiştir. Elde edilen verilerden, tekkerrüre düşen suçluların % 71.6'sının ilk suçlarını henüz 18 yaşını doldurmadan işledikleri tespit edilmiştir. Yine üç ve daha fazla sayıda suç işleyenlerin çok büyük bir kısmının ilk suçlarını henüz 18 yaşının doldurmadan işlemiş oldukları saptanmıştır. Bu durum, küçük yaşta suç işlemeye başlayan kişilerin ileriki hayatlarında da suç işlemeye devam ettiklerini ve çok sayıda suç işlediklerini göstermektedir. Bu sonuç, yaş küçüklüğü ve tekkerrüre düşme arasında ilişki olduğuna dair hipotezi önemli ölçüde ispatlamaktadır.

Yaş küçüklüğü ve tekkerrüre düşme arasında ilişki olması nedeniyle suç ve tekkerrürle mücadelede çocukların eğitiminden ve terbiye edilmesinden sorumlu olan veliler ile eğitim mensuplarına büyük görev düşmektedir. Ayrıca, ergenlik dönemindeki çocuklara yönelik özel eğitim çalışmalarının yapılması ve basın yayın organlarının çocukları suça teşvik eden yayınlar değil; çocukların suç işlemesini önleyici yayınlar yapmasının sağlanması da bu konuda önem arz etmektedir. Çocukları suç işlemeye iten nedenlerin tespit edilerek bunların ortadan kaldırılması, suç işleme sayılarında ve tekkerrüre düşme sayılarında önemli azalmalar sağlayacaktır.

Araştırmada elde edilen önemli bilgilerden biri de, eğitim seviyesi ile tekerrüre düşme ve çok sayıda suç işleme arasındaki ilişkidir. Elde edilen verilerden, tekerrüre düşen suçluların % 82.4'ünün eğitim düzeyi düşük olan (hiç okula gitmeyen- ilkokulmezunu- ortaokul mezunu) kişiler olduğu tespit edilmiştir. Yine dört ve daha fazla sayıda suç işleyenlerin büyük bir çoğunluğunun eğitim düzeyi düşük olan kişiler olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, eğitim düzeyi düştükçe tekerrüre düşme sayısı ve suç işleme sayısı artarken; eğitim düzeyi yükseldikçe tekerrüre düşme sayısı ve suç işleme sayısı düşmektedir. Eğitim düzeyi ile suç işleme ve tekerrüre düşme arasında ilişki olması gözleri bir kez daha eğitim çalışmalarına çevirmektedir. Eğitim düzeyinin yükseltilmesi için, zorunlu eğitim süresinin 12 yıla çıkarılması ve yaygın eğitim çalışmalarıyla yetişkinlere yönelik eğitim öğretim çalışmalarının yapılması zorunluluk arz etmektedir. Ayrıca, eğitim faaliyetlerinin amacına ulaşması için ailelerin de bu konuda aktif rol oynaması gerekmektedir. Ancak bu şekilde eğitim düzeyi yükseltilebilir ve suç işleme sayısı ve tekerrüre düşme azaltılabilir.

Araştırmada ulaşılan önemli bir sonuç da, arkadaş çevresinin küçük yaşlarda suç işlenmesi ve tekerrüre düşme üzerindeki etkisine ilişkin bilgidir. Araştırmaya katılan mahkûmların verdiği cevaplardan, tekerrüre düşen mahkûmların % 78.4'ünün suç işlemekten önce, suç işlemiş kişilerle arkadaşlık yaptığı tespit edilmiştir. Yine tekerrüre düşen kişilerin % 6.9'u suç işlemelerinin arkadaş ortamından kaynaklandığını ifade etmiştir. Ayrıca, dört ve daha fazla sayıda suç işleyen kişilerin büyük çoğunluğu, suç işlemiş kişilerle arkadaşlık yapan kişilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler, suç işleyen kişilerle arkadaşlık yapmanın küçük yaşta suç işlemeye başlanmasında, çok sayıda suç işlenmesinde ve tekerrüre düşülmesinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, kişilerin arkadaş seçerken çok dikkatli olması ve ailelerin çocuklarının arkadaşlık yaptığı kişilere çok dikkat etmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Araştırmada, çok sayıda suç işlenmesi ve tekerrür düşülmesi üzerinde etkili olan sebeplerden birinin de alkol ve uyuşturucu madde kullanımı olduğu tespit edilmiştir. Tekerrüre düşen mahkûmların % 60.8'i suç işlemekten önceki hayatında alkol kullandığını ve % 44.1'i de suç işlemekten önceki hayatında uyuşturucu madde kullandığını beyan etmiştir. Ayrıca, alkol kullandığını beyan eden mahkûmların büyük bir çoğunluğunun üç ve daha fazla sayıda suç işlediği tespit edilmiştir. Bu bilgiler, alkol ve uyuşturucu madde kullanma-

nın tekr rre düşme ve çok sayıda suç işlemenin g cl  bir belirtisi olduğunu göstermektedir. Alkol ve uyuşturucu madde kullanılması çok sayıda suç işlenmesi ve tekr rre d şilmesi üzerinde etkili olması, alkol ve uyuşturucu madde kullanılması suç işlemek için kişinin cesaretini arttırması ve kişinin ayırt etme gücünü ortadan kaldırması ile açıklanabilecektir.

Çok sayıda suç işlenmesi ve tekr rre d şilmesi üzerinde işsizlik ve ekonomik yetersizliğin de etkili olduğu araştırmada tespit edilen önemli bulgulardan biridir. Mahkûmların % 42.2'si işsizlik ve ekonomik sebeplerle suç işlediğini; % 20.6'sı ise, tahliye olduktan sonra işsiz kalmaktan korktuğunu beyan etmiştir. Bu veriler işığında işsizlik ve ekonomik sebeplerin de çok sayıda suç işlenmesi ve tekr rre d şilmesi üzerinde etkili olan sebepler olduğu söylenebilir.

Bu araştırmanın irdelediği önemli konulardan biri de cezaların ve cezaevlerinin suçluluk ve tekr r üzerindeki etkisidir. Araştırmaya katılan mahkûmların % 84.3'  işlediği suçlardan dolayı pişman olduğunu; % 66.7'si de işlediği suçtan dolayı kendisine verilen cezanın ve cezaevi şartlarının kendisini ıslah ettiğini ve bir daha suç işlemesini engelleyeceğini beyan etmiştir. Bu beyanlara rağmen bu mahkûmların büyük bir kısmının  c ve daha fazla sayıda suç işledikleri gözönüne alındığında, cezaların ve cezaevlerinin ıslah edici olduğunu söylemek oldukça g c'ttir. Zaten cezanın ve cezaevlerinin tek başına suçlularını tamamen ıslah etmesi, hele de tekr rre düşen suçlularını ıslah etmesi m nk n değildir.  nk , suç işlenmesinin ve tekr rre d şilmesinin kişisel, sosyal ve ekonomik bir çok sebebi bulunmaktadır. Ancak, Türkiye'de cezaevlerinin büyük çoğunluğunda fiili olarak hala koğuş sisteminin uygulanması ve 10- 20 kişinin bir arada kalması suçlulukla etkin mücadele edilmesinde başarının sağlanamamasının önemli nedenlerindedir. Ayrıca, cezaevlerinde kalan mahkûmlara, eğitim verilmesine ve meslek edindirilmesine yönelik çalışmalara katılımın zorunlu olmaması ve bu tür çalışmalara katılımın oldukça düşük olması da suçluların eğitilememesine ve suçla mücadelede başarısızlığa sebep olmaktadır.

Suç işlenmesine ve tekr rre etki eden nedenlerin çok çeşitli olması, suçla ve tekr rle mücadele yönteminin de zor ve çok boyutlu olmasına sebep olmaktadır. Suçla ve tekr rle mücadele edilmesi yolu  c sacayağından oluşmaktadır. Bunlar;

- İlki, suç işlenmeden önce, insanları suç işlemeye iten nedenlerin tespit edilerek ortadan kaldırılmasıdır. Bu da ancak, toplumda gelir adaletsizliğinin giderilmesi, eğitim düzeyinin yükseltilmesi, evsiz ve kimsesiz kişilerin denetim altına alınması, alkol kullanımının azaltılması için eğitim çalışmalarının yapılması, sınırlarına hâkim olamayan ve psikolojik sorunları olan kişilerin tedavi için ikna edilmesi (gerekirse zorlanması) ve internet kafelerin sıkı denetime alınması ile mümkün olabilecektir.
- İkincisi, mahkûm edilen kişilerin cezaevindeyken gerekli ıslah edici programlara tabi tutularak ıslah edilmesidir. Bu da ancak, mahkûmların birbirinden etkilenmesinin önlenmesi, mesleği olmayan kişilerin zorunlu olarak meslek edindirme kurslarına katılımının sağlanması, eğitim düzeyi düşük olan kişilerin eğitim çalışmalarıyla eğitilmesi ile mümkün olabilecektir.
- Üçüncüsü de, cezaevinden tahliye edilen kişilerin tekrar suç işlemesini önlemek için gerekli çalışmaların yapılmasıdır. Bu çalışmalar, kişinin bir süre gözetim altında tutulması, topluma yeniden uyum sağlayabilmesi için rehberlik hizmeti verilmesi, işi olmayanlara iş sağlanması, denetimli serbeslik tedbirlerine uymayanların tekrar cezaevine koyulması gibi tedbirlerden oluşmaktadır.

Sonuç olarak, cezaevinden tahliye olan kişilerin büyük bir çoğunluğu tahliye sonrası kısa bir süre içinde tekrar suç işlemekte ve cezaevine dönmektedir. Bu da, suçlar için öngörülen cezaların ve cezaların infaz şeklinin suçluları ıslah etmediğini göstermektedir. Ayrıca, suç işlenmesi ve tekerrüre düşülmesinde kişisel, sosyal, ekonomik ve yasal birçok sebebin rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu tespitler, tezdeki iddialarımızı desteklemektedir. Suç ve tekerrürle etkin mücadele edilebilmesi için mutlaka bu sebeplerin ortadan kaldırılması gerekmektedir.

Vergisel kabahatlerde tekerrüre ilişkin Afyonkarahisar ili kapsamında yapılan araştırmada, araştırmaya katılanların % 23.5'ine vergi cezası kesildiği ve bu mükelleflerin % 67.1'inin vergisel kabahat işlemekten tekerrüre düştüğü tespit edilmiştir. Bu da, vergi denetimine tabi tutulan ve vergi cezası kesilenlerin büyük bir çoğunluğunun tekerrüre düştüğünü göstermektedir. Yıllardır vergi mükellefi olan katılımcıların, sadece % 45'inin denetime tabi tutulduğu ve denetime tabi tutulanların da yaklaşık yarısına ceza kesildiği gerçeği gö-

zönünde bulundurulduğunda, vergi denetiminin gereği gibi yapılması durumunda daha çok sayıda ceza kesilmiş olacağı ve buna bağlı olarak daha çok kişinin vergisel kabahat işlemekten tekerrüre düşmüş olduğu ortaya çıkacaktır.

Türkiye’de vergi yükünün yüksek olması ve alınan vergi türlerinin çok fazla olması, vergi idaresince denetimlerin gerekli sıklıkta yapılmaması ve uzlaşma ve cezalarda indirim gibi yollarla, ender de olsa kesilen vergi cezalarının büyük bir kısmının silinmesi, vergisel kabahatlerin daha kolay işlenmesine ve işlenen vergisel kabahatlerin tespit edilememesine sebep olmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKBULUT Mehmet, Suçta Tekerrür, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- AKIN Engin, “TCK’ya Uyum Bağlamında Vergi Suçlarında Yapılacak Değişiklik Çalışmaları”, Yaklaşım Dergisi, S. 167, Kasım 2006.
- AKIN Engin, “Yeni Ceza Sistemine Göre Suçta Tekerrür”, Yaklaşım Dergisi, S. 159, Mart 2006.
- AKKAYA Mustafa, “İdari ve Adli Vergi Ceza Sistemine Eleştirel Bir Bakış”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 233, Şubat 2008.
- AKŞEHİR M. İrfan, “ ‘Tekerrür’ Hali İçin Fiilin İşlendiği Tarih mi, Cezanın Kesinleştiği Tarih mi Esas Alınmalı? ”, Yaklaşım Dergisi, S. 166, Ekim 2006.
- ALPTEKİN A. Ercan, “Vergi Suç ve Cezalarında Birleşme ve Tekerrür”, Maliye Postası, S. 74, 2003.
- ARTUK Mehmet Emin, GÖKCEN Ahmet, YENİDÜNYA Ahmet Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II (Yaptırım Hukuku)*, Seçkin Yayınları, Ankara 2003.
- ARTUK Mehmet Emin, GÖKCEN Ahmet, YENİDÜNYA Ahmet Caner, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş B. 3, Turhan Kitapevi, Ankara, 2007.
- AY Hakan, ÇAKICI Ömer, “Tekerrür”, Maliye Postası, S. 23-8, 2002.
- AYDIN Mehmet Akif, *Türk Hukuk Tarihi*, Genişletilmiş B. 3, Beta Yayınları, İstanbul, Mayıs 1999.
- AYGÜN A. Nevzat, “Türk Ceza Kanununda Tekerrür ve Tecil”, Adalet Dergisi, S. 6, 1987.
- BAĞDINLI İ. Halil, “Vergi Usul Kanununa Göre Vergi ceza Sisteminin Uygulama Esasları”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 233, Şubat 2008.
- BAL Kudret Yalçın, “İnfaz Hukuku (Uygulamadaki Aksaklıklar, Sorunlar ve Çözümler)”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi (Sorunlar – Çözümler) 18 Ocak 1997 tarihinde Yapılan Sempozyum, Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 1997.

- BALCI Süleyman Hayri, “*Vergi Suç ve Cezalarında Tekerrür*”, Vergi Dünyası, S. 235, Mart 2001.
- BAŞARAN YAVAŞLAR Funda, “*Vergi Ceza Hukuku’ndaki Değişim Süreci ve Bu sürecin Vergi Ceza Sistemine Etkileri*”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 233, Şubat 2008.
- BAYRAKLI Hasan Hüseyin, *Vergi Ceza Hukuku*, Yeniden Yazılmış B. 3, Külcüoğlu Kültür Merkezi Yayınları, Afyonkarahisar, 2006.
- BAYRAKLI Hasan Hüseyin, *Vergi Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları*, Çelepler Matbaacılık, B. 1, Afyonkarahisar, 2008.
- CANDAN Turgut, *Vergi Suç ve Cezaları*, Güncelleştirilmiş B. 2, Süryay Sürekli Yayınlar, İstanbul, 2004.
- CENTEL Nur, ZAFER Hamide, ÇAKMUT Özlem, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, B. 4, Beta Yayınları, İstanbul, Ekim 2006.
- CONLEY B. Timothy, SCHANTZ L. David, “*Predicting and Reducing Recidivism: Factors Contributing to Recidivism in the Satete of Montana Pre-release Center Population & the Issue of Measurement*”, The University of Montana School of Social Work, November 20, 2006.
- ÇOLAK Haluk, ALTUN Uğurtan, “*Denetimli Serbestlik Kavramının Yaptırım Teorisi ve Penolojik Bakımından Tahlili ile Pozitif Hukukumuzdaki Düzenlemeler*”, Adalet Dergisi, S.25, Yıl 2007.
- DOĞRUSÖZ A. Bumin, “*Vergi Cezalarında Tekerrür*”, Dünya Gazetesi (29.09.2004).
- DOĞRUSÖZ M. Ezhan, “*Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür –I*”, Yaklaşım Dergisi, S. 155, Kasım 2005.
- DOĞRUSÖZ M. Ezhan, “*Vergi Ceza Hukukunda Tekerrür –II*”, Yaklaşım Dergisi, S. 156, Aralık 2005.
- DÖNMEZ Recai, *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 557, Eskişehir, 1992.
- DÖNMEZER Sulhi, “*Türk Toplumunda Sosyal Kontrol Aracı Olarak Ceza ve Ödüllendirme*”, İHFM, XLVIII – XLIX, 1983.
- DÖNMEZER Sulhi, ERMAN Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Hükümler*, C. III, B. 12, Beta Yayınları, Ekim 1997.

- DÖNMEZER Sulhi, *Kriminoloji*, B. 18, İstanbul, 1994.
- DRAGO Francesco, GALBIATI Roberto, VERTOVA Pietro, “*Prison Condition and Recidivism*”, İZA Discussion Paper No: 3395, March 2008.
- EDİZDOĞAN Nihat, TAŞ Metin, ÇELİKKAYA Ali, *Vergi Ceza ve Yargılama Hukuku*, Ekin Kitapevi, B. 1, Bursa, 2007.
- EDİZDOĞAN Nihat, *Türkiye’de Vergi Suç ve Cezaları*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa, 1982.
- ERDEM Tahir, “*Kabahatler Kanunu Vergi Ceza Sistemine Etkili mi? (II)*”, Dünya Gazetesi, (02.01.2008).
- ERDEM Tahir, “*Kabahatler Kanunu Vergi Ceza sistemine Etkili midir? (I)*”, Dünya Gazetesi (13.11.2007).
- ERDEM Tahir; “*Yeni Ceza Yasası ve Kabahatler Kanunu’nun Genel Kanun Niteliği*”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 231, Aralık 2007.
- ERDOĞAN Yavuz, *Türk Ceza Kanununda ve Askeri Ceza Kanununda Tekerrür*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2000.
- EREM Faruk, “*Tekerrür Hakkındaki Kanun Hükümlerinin Tetkiki*”, Ankara HFM, C. 11
- ERKAN Hakkı, “*Sırf Askeri Suçlar*”, İstanbul Barosu Dergisi, C. XLVIII, S. 9-10, 1974.
- ERMAN Sahir, *Vergi Suçları*, İ.Ü. Fen Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atelyesi, 1988.
- ERTURHAN Sabri, *İslam Ceza Hukukunda Tekerrür*, Sivas 2001.
- GÖKCEN Ahmet, “*Cezanın Amacı ve Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfaz Sistemleri*”, Ceza Hukuku Makaleleri, İstanbul, 2002.
- GÖKCEN Ahmet, “*Türk Ceza Hukuku’nda Tekerrür*”, Kamu Hukuku Arşivi Dergisi, Eylül, 2003.
- GÖKCEN Ahmet, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Ceza Kanunları ve Bu Kanunlardaki Ceza Müeyyideleri*, İstanbul, 1989.
- GÖKKOYUN Uğur, *Teori ve Uygulamada Tekerrür* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 1996.

- GÜLTEKİN Özkan, “*Türk Ceza Hukukunda Tekerrür ve Uygulaması*”, Adalet Dergisi, Yıl: 94, S. 16, Ankara - 2003.
- GÜNAY Erhan, “*Cezada Tekerrür Uygulaması*” (Pratik); *TCK ve Diğer Kanunlardaki Tekerrür Hükümleri*, Adil Yayınevi, Ankara, 1996.
- HAFIZOĞLU Zeki, *Ceza Normu (Normatif Yapı Olarak Ceza Hukuku Düzeni)*, B. 2, US-A Yayınları, Ankara, 1996.
- HAFIZOĞLU Zeki, *Cezanın Tayin Edilmesi*, Ceza Hukuku El Kitabı, İstanbul, 1989.
- HAKERİ Hakan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş B. 6, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.
- HATİPOĞLU Mehmet, *Türkiye’de Vergi Suç ve Cezalarının Algılanması Üzerine Ampirik Bir Çalışma (Uşak İli Uygulama Sonuçları)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2007.
- IRMAK Ramazan, “*Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi Cezalarında Tekerrür Uygulamasına İlişkin Uygulama Birliği Sağlamalıdır*”, E- Yaklaşım, S. 44, Mart 2007.
- İÇEL Kayahan ve Diğerleri, *Yaptırım Teorisi*, Gözden Geçirilmiş B. 2, Beta Yayınları, İstanbul, Eylül 2002.
- JESCHECK Hans –Heinrich, *Alman Ceza Hukukuna Giriş* (Çev. Feridun Yenisey), Beta Yayınları, İstanbul, 2007.
- KARAKOÇ Yusuf, *Genel Vergi Hukuku*, B. 4, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- KARAOK Hasan, *Teşebbüs, İştirak, İctima ve Tekerrür*, Bingöl Matbaası, Elazığ, 1952.
- KARPOWITZ Daniel, KENNER Max, “*Education as Crime Prevention: The Case for Reinstating Pell Grant Eligibility for the Incarcerated*”, http://www.bard.edu/bpi/images/crime_report.pdf, (30.06.2008).
- KELECİOĞLU M. Aykut, “*Vergi Usul Kanununda Tekerrür Hükümü Uygulamasında İkinci Suç Kavramı*”, Vergi Sorunları Dergisi, S. 167, Ağustos 2002.
- KELECİOĞLU M. Aykut, “*Vergi Ziyat Cezasının Tekrarı Halinde Tekerrür Hükümleri Uygulamasında Fiilin Aynı Neviden Olup-Olmayacağı Sorunu*”, Yaklaşım Dergisi, S. 88, Nisan 2000.
- KIZMAZ Zahir, *Cezaevi Müdavimleri (İnatçı Suçlular)*, Orion Yayınevi, Ankara, 2006.

- KOCAHANOĞLU Osman Selim, *Vergi Suçları Vergi Cezaları ve Kurtulma Yolları*, B. 2, Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1983.
- KOCASAKAL Ümit, Ceza Hukukunda “itiyad”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- KOHL Rhiana, HOOVER Hollie Matthews, MCDONALD Susan M., SOLOMON Amy L., “*Massachusetts Recidivism Study: A Closer Look at Releases and Returns to Prison*”, Urban Institute Justice Policy Center, April 2008.
- LEIPOLD D. Andrew; “*Recidivism, Incapacitation, and Criminal Sentencing Policy*”, University Of St. Thomas Law Journal, Volume 3, Spring 2006.
- MAHMUTOĞULLARI Haluk, “*Amatör Suçlu, Profesyonel Suçlu*”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi (Sorunlar – Çözümler) 18 Ocak 1997 tarihinde Yapılan Sempozyum, Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 1997.
- MALTZ Michel D., “*Recidivism*”,
<http://www.uic.edu/depts/lib/forr/pdf/crimjust/recidivism.pdf>, (20.01.2008).
- MARTIN Stephanie, “*Criminal Recidivism in Alaska*”, Alaska Judicial Council, January 2007.
- MECİT Kemal, “*Tekerrür, Mükerrirlere Özgü İnfaz Rejimi Uygulaması ve Sonuçları*”, Adalet Dergisi, S. 30, 2008, s. 1.
- MUTLUER M. Kamil, *Vergi Ceza Hukuku*, Eskişehir İTİA Yayınları, Eskişehir, 1979.
- O’BRIEN John, NEWTON John, ZINNECKER Anita, PARR Bill, “*Statewide Criminal Justice Recidivism and Revocation Rates*”, Legislative Budget Board, January, 2005,
- OKAY Sadık, “*Tekerrürün Mahiyeti Hakkında Başlıca Nazariyeler ve Tatbikata Tesirleri*”, Ankara ÜHFM, C.IX , S.1-2, 1952.
- ÖĞMEN Yusuf, “*Tutuklu ve Hükümlülerin Islahı ve Toplum Kazandırılması*”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi (Sorunlar – Çözümler) 18 Ocak 1997 tarihinde Yapılan Sempozyum, Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 1997.
- ÖZCAN Asım, *Türk Vergi Hukukunda Suç ve Cezalar*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1993.

- ÖZGENÇ İzzet, *Türk Ceza Kanunu - Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, Ankara, Eylül 2006.
- ÖZGÜR Murat, “*Tekerrür Cezalı Tarhiyat*”, *Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi*, S. 36, Aralık 2006.
- PARLAR Ali, HATİPOĞLU Muzaffer, *5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun Yorumu*, C. I, Ankara, 2007.
- PAYNE Jason, *Recidivism in Australia: Findings and Future Research*, Research and Public Policy Series No: 80, 2007.
- PISAPIA Gain Domeniko, *İtalyan Ceza Hukuku Müesseseleri* (Çev. Atıf Aygüç), Padova 1965, Adalet Bakanlığı Yayınları, Seri no: 10, Ankara, 1971.
- ROSTEN Kristi, BARR Bonnie, MERSMAN Kim, *Recidivism and Cumulative Return Rates Calender Year Releases from 1998 through 2005*, Colorado Department of Corrections, Novenber 20007.
- SAĞIROĞLU Mustafa, “*Koşullu Salıverilme, Mükerrirlik, Özel İnfaz Usülleri ve Denetimli Serbestlik Sistemi ile İlişkileri*”, *Adalet Dergisi*, S. 24.
- SONSUZOĞLU Elif, *Vergi Suç ve Cezalarında Birleşme, İştirak ve Tekerrür*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.
- ŞENYÜZ Doğan, *Vergi Ceza Hukuku*, Genişletilmiş B. 2, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2003.
- TAŞ Suat, KARAKIŞ Şerafettin, “*Vergi Suç ve Cezalarında Tekerrür II*”, *Mükellefin Dergisi*, S. 91, Temmuz 2000.
- TAŞDEMİR Kubilay, “*Suçta Tekerrür ve Esasları*”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.3, 1990.
- TAŞKIN Ozan Ercan, *Tekerrür*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
- ÜÇOK Coşkun, “*Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler-III*”, *Ankara ÜHFD*, C. 4, S. 1-4, 1947.
- ÜYÜMEZ M. Erkan, *Türkiye’de Vergi Ceza sisteminin Vergi Suçlarını Önlemedeki Etkisi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül 2004.

- ÜZÜLMEZ İlhan, “5237 sayılı Yeni TCK’da Suçta Tekerrür ve Özel Tehlikeli Suçlular”, Hukuki Perspektifler Dergisi (HPD), S. 4, Ağustos 2005.
- ÜZÜLMEZ İlhan, “Ceza Sorumluluğunun Esası ve Cezalandırmanın Amacına Dair Düşünce Hareketleri”, Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. V, S. 1-4, 2001.
- ÜZÜLMEZ İlhan; Türk Hukukunda Tekerrür, (Yüksek Lisans Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1997.
- WALINE Marcel, “Vergi Cezalarının Hukuki Niteliği” (Çev. Tahsin Yağmurlu), Danıştay Dergisi, S. 28-29, 1978.
- WILLBACK Harry, *What Constitutes Recidivism*, Journal of Criminal Law and Criminology, Vol. 33, No. 1, May – Jun 1942.
- WORTHINGTON Andrew, HIGGS Helen, EDWARDS Glyn, “Predicting Criminal Recidivism in Paroled Queensland Prisoners: Findings From A Multinomial Ordered Probit Model”, The University of Queensland Discussion Paper No: 263, October, 1999.
- YENİSEY Feridun, “Tehlikeli Tutuklular ve Tehlikeli Hükümlüler Sorunu”, Türkiye’nin İnfaz Rejimi (Sorunlar–Çözümler) 18 Ocak 1997 tarihinde Yapılan Sempozyum, Adalet Bakanlığı Eğitim Daire Başkanlığı Yayınları, 1997.
- YERDELEN Erdal, “5237 sayılı TCK’da Güvenlik Tedbirleri” <http://www.ceza.bb.adalet.gov.tr/makale/189.doc> (20.08.2007).
- YILMAZ Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Hukuk Yayınları, B. 7, Ankara 2002.
- YÜCE Turhan Tufan, “Hürriyeti Bağlayıcı Ceza ve Suçluların Terbiyesi Meselesi”, AD. LII-9-10, 1961.

<http://www.cte.adalet.gov.tr>

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc>

<http://www.afyonkarahisar.adalet.gov.tr/kapaligenel.htm>

<http://www.uic.edu/depts/lib/forr/pdf/crimjust/recidivism.pdf>,

http://www.bard.edu/bpi/images/crime_report.pdf, (30.06.2008).